

Iz života ljudi i Zemlje

O biti kršćanstva

SD 349

Rudolf Steiner

1	Rasprava 17 veljače 1923 Živa Zemlja - prošlost i budućnost. Prirodne snage iscjeljenja. Tehnologija i priroda. Eiffel toranj i struk pšenice. Tinjac, ugljični dioksid i feldspat. Najtvrđe stijenje u planinama i ostaci ranih biljaka. Cijela naša Zemlja je jednom bila živa. Prvo je bila biljka, zatim životinja. Svo stijenje koje danas imamo ostaci su života. Život dolazi iz kozmičkog prostora. Migracija ptica. Koraljni vapnenac. Napredovanje proljetne ravnodnevnice kroz platonovu godinu. Zemlja će se opet probuditi i biti živi entitet. Vapnenac korišten medicinski kod pothranjenosti. Homeopatski i alopatski tretmani. O biljnom pigmentu.	6
2	Rasprava 21 veljače 1923 Dva osnovna principa teorije boja u crvenom nebu u zoru i sumrak i u plavetnilu neba. Bolest i zdravlje u odnosu na teoriju boja. Utjecaj boja na ljudski organizam. Kako krv, organ života, i živci, organ svjesnosti, rade zajedno u ljudskom oku. Razlozi za crveno nebo u zoru i sumrak (svijetlo viđeno kroz tamu - crveno) i plavetnilo neba (tama viđena kroz svijetlo - plavo). Proizvodnja pigmenta za umjetničke boje - crveno od ugljika, plavo iz kisika; žuto iz cvijeća, plavo iz korijena. Goetheova teorija boja u obrani istine, kao opozicija Newtonovoj teoriji boja. Razumijevanje zdravlja i bolesti iz teorije boja. Kako su rana pastirska plemena stekli znanje o zvijezdama.	17
3	Rasprava 3 ožujka 1923 Boje i ljudske rase Boja kože i druge osobine crne, bijele, žute, smeđe i bakrenocrvene ljudske rase. Malezijci, Indijci i Indijanci. Bijelo stanovništvo Amerike. Europljanin dokazuje, Amerikanac tvrdi. Budućnost američke civilizacije. Antropozofija se mora razvijati iz duha. U Europi se antropozofija razvija iz znanja o duhu. Amerikanac je oblikuje iz znanja o prirodi. Spiritizam kao američki proizvod. O Wilsonovim teorijama. Bijela rasa je budućnost, rasa je koja stvara u duhu.	28
4	Rasprava 14 ožujka 1923 Danteov pogled na svijet u osvit modernog znanstvenog doba. Kopernik, Lavoisier Dante je pisao o nevidljivom svijetu - eterskom svijetu ili svijetu sfera sa Zemljom u središtu. Kopernik je pisao o fizičkom svijetu. Sve do kraja osamnaestog stoljeća ljudi su još nešto znali o eterskom svijetu. Teorija o flogistonu ili 'supstanci vatre' i Lavoisier-ova ideja o kisiku. Kako je došlo do materijalizma. Prvi događaj nakon smrti je iskustvo potpunog sjećanja. Danteova ideja o paklu.	37

5	Rasprava 17 ožujka 1923	46
	<p>Esencijalna priroda čovjeka - život i smrt.</p> <p>Uspoređujući ljudski i životinjski razvoj. Hodanje govor i mišljenje, i aktivnosti eterskog tijela, astralnog tijela i 'Ja'. Ljudi ne mare previše za način na koji danas govore. Većina uopće ne misli; nisu u stanju primiti ideje o višem svijetu. Du Bois-Reymond-ov govor <i>Ignorabimus</i>.</p> <p>Umrijeti znači povući etersko tijelo iz fizičkog tijela. Etersko tijelo se rapidno širi nad cijelim svijetom nakon smrti. Pred-egzistencija i post-egzistencija. Crkva preuzima odgovornost za naše umiranje. Život prije života i nakon smrti. Ne možemo znati o životu poslije smrti ukoliko također ne znamo o životu prije rođenja, odnosno, prije začeca.</p>	
6	Rasprava 21 ožujka 1923	57
	<p>Ljudski život pri spavanju i smrti.</p> <p>Važnost spavanja i takozvane nesanice. Ljudi zaspu kada im se tijelo više ne sviđa, a probude se kad ponovno zaviju simpatiju prema svom tijelu. Nakon smrti moramo se riješiti simpatije za tijelo; to traje trećinu trajanja života. Nakon smrti osoba živi trećinu vremena svog života u astralnom tijelu, samo nekoliko dana u svom eterskom tijelu.</p> <p>Etersko tijelo: drugi zubi. Astralno tijelo: spolna zrelost. Nakon ostavljanja astralnog tijela ljudsko biće živi samo u 'Ja'. Um, misli, dio su univerzuma; um je posvuda. Mudrost koja postoji u ljudskom tijelu. Kako je stvoren čovjek. O teoriji evolucije. Kaos kada je jajnik oplodjen. Čovjek mora stvoriti vlastiti oblik. Sve što je vani u svijetu replicira se u čovjeku. Što ego mora napraviti u vremenu prije nego opet dođe na Zemlju.</p>	
7	Rasprava 4 travnja 1923	67
	<p>Esencijalna ljudska priroda - fizičko tijelo, etersko tijelo, astralno tijelo i 'Ja'.</p> <p>Primjer znanstvenog mišljenja 1923. Filozofija bez logike. Ja upravlja tijelom tijekom zemaljskog života. Oplodnja. Duša, koja dolazi iz duhovnog svijeta, zapravo gradi ljudsko tijelo iz proteina koji je bio razbacan i u kaosu. Sličnosti između djece i roditelja. Hodanje, govor, mišljenje. Razvoj mozga u prvih sedam godina života. Etersko tijelo osigurava da dijete ima savršen mozak i tako postaje misleće biće.</p> <p>Etersko tijelo aktivno u mišljenju. Da bismo naučili govoriti imamo astralno tijelo; koje prvenstveno djeluje u grudima, u disanju, koje zatim postaje govor. Ego se mora približiti fizičkom tijelu i dovesti ga u ravnotežu u vanjskom svijetu. Kao rezultat toga, on uči pomicati udove i svoj metabolizam prilagoditi pokretima. Buduća znanost mora voditi čovjeka da se sada probudi.</p>	

8 Rasprava 9 travnja 1923 78

San, smrt i povratak

Buđenje za pravo znanje. Snovi kada zaspemo i kada se budimo. Takozvana noćna mora. Zašto sanjamo? Našem tijelu dugujemo to da stvari vidimo pravilno. Čovjek u svoje prve tri godine. Kako se snovi mijenjaju tijekom života na Zemlji; snovi mališana. Gubitak sposobnosti pravilne izgradnje tijela. Kako nas snovi sve više i više udaljavaju od svijeta duha. O izjavama medija. Između smrti i novog rođenja moramo upoznati unutrašnjost ljudskog tijela. Tijekom svog zemaljskog života čovjek se sve više udaljava od duhovnog svijeta. U svjetskoj platonovoj godini čovjek prolazi približno dvanaest zemaljskih života. Razgradnja Zemlje i oslobađanje čovjeka od Zemlje.

9 Rasprava 14 travnja 1923 88

Simptomatsko razmatranje astralnog svijeta.

Zašto čovjek i više životinje trebaju glavu. Život je u glavi kod viših životinja, u pojedinim organima kod nižih. Hripavac: astralno tijelo bez glave. Astma uzrokovana mačkama i uzrokovana heljdom. Liječenje hripavca. Tamo gdje je ozljeda astralno tijelo je prepušteno sebi; izlazi iz fizičkog tijela. Astralno tijelo se lako sjedinjuje s toplinom a teško s hladnoćom; toplina ga privlači. U našem astralnom tijelu na Zemlji još nismo ljudi. Memoari Rabindranath Tagore; njega su uvijek svi tukli. Odgoj batinom. Ropske prirode i slobodne prirode. Nosimo moralni otisak našeg života kroz smrt i u svijet gdje oblikujemo sljedeći zemaljski život. Svaki organ je opskrbljen živcima s dvije strane; ali ono što intervenira je astralno tijelo. Sve što se događa pokretima u čovjekovoj nutrini vodi astralno tijelo. Odbacivanje unutarne astralne konfiguracije koja je stečena u životu. Kako unosimo u novi ljudski život ono što smo imali u prethodnom životu. Ljudi su različiti po tome što donose sobom različite sposobnosti i sudbine iz prethodnog života.

10 Rasprava 18 travnja 1923 98

Zašto se ne sjećamo ranijih života na Zemlji.

O Mehringovoj knjizi 'Die Lessing-Legende'. Lessingov 'Odgoj ljudskog roda'. Crookes i Newton. Svi su primitivni ljudi vjerovali u ponavljanje zemaljskog života. Učinci opijuma: mala konzumacija utječe na etersko tijelo, princip vitalizacije, velika količina na astralno tijelo; navika konzumacije opijuma uništava 'Ja'. O učenju pisanja i čitanja. Svjesno mišljenje i pamćenje. Ako je netko preuzeo prave misli u sadašnjem životu, tada će se pravilno sjetiti sadašnjeg života u sljedećem životu. "Ukazanja". Spiritističke seanse.

11 Rasprava 21 travnja 1923

109

Spavanje i budnost. Zagrobni život. Duh Krista. Dva Isus dječaka. Venerina muholovka. O konceptu želje. NA kojem se duševnom stanju temelji buđenje; mi se budimo jer imamo želju za fizičkim tijelom. Nakon smrti, duša se stalno iznova želi vratiti u tijelo; te se navike mora riješiti. Nakon smrti, želja za fizičkim tijelom i životom ostaje; posebno se ima želja vidjeti sve što se vidjelo tijekom života. Tek kad se ljudsko biće odvikne želje za fizičkim svijetom, prije nego može urasti u duhovni svijet i percipirati stvari u duhu. Podizanje i potapanje ispod razine mora Engleske. Relativan položaj zvijezda na nebesima šalje dolje svoje snage da kopnene mase drže na određenom mjestu. Što Platon kaže o Solonu. Julijanova doktrina o tri Sunca. Krštenje Ivana u Jordanu. Proturječja u genealogiji Luke i Mateja. Pojediniosti o dva dječaka Isusa. Gledanja predavača Hauera. Svjetska povijest je napravila preokret kroz događaj Krista.

12 Rasprava 7 svibnja 1923

120

O Kristu, Ahrimanu i Luciferu i njihov odnos prema čovjeku. Čovjek nije stalno isto biće; stalno umire i ponovno oživljava. Nervni sustav i sustav krvi kao suprotni principi. Skleroza. Stariti i postajati mlad. Pleuritis ili upala pluća: postajanje mladim postaje prejako. Da postoje samo ahrimanske snage mi bismo stalno otvrdnjivali; stalno postajali leševi; postali pedantni, Filistejci, neprestano se budili. Snage koje nas omekšavaju, pomlađuju, dovode maštu, pobuđuju entuzijazam koji nas uspavljuje, luciferske su snage. Te snage oboje moraju biti u čovjeku, ali moraju biti u ravnoteži. Današnje obrazovanje je potpuno ahrimansko. Od otprilike 8000 godina prije Krista pa do prekretnice vremena, bilo je doba Lucifera, zatim je došlo ahrimansko doba. Pleuritis i ugljen breze. Preventiva moždanog udara cvjetnim sokovima. Luciferske i ahrimanske bolesti. Drvena skulptura u Goetheanumu. O proturječjima u četiri evanđelja.

13 Rasprava 9 svibnja 1923

131

O smrti Krista, uskrsnuću i uzašašću
Prve vijesti o kršćanima. Dva dječaka Isus. Dvanaestogodišnji Isus u hramu. Kekuleovo prosvjetljenje. Trideseto godišnji Isus iz Nazareta i njegovo prosvjetljenje kroz Krista. Najvažniji sadržaj drevnih misterija: znanje o Suncu. O smrti, pokopu, i uskrsnuću Kristovom. Ukazanje Uskrsloga. Pavao u Damasku. Uzašašće Kristovo. Misao o Pedesetnici; vatreni jezici, zajednička religija za sve ljude. Zemaljske religije i sunčevo kršćanstvo.

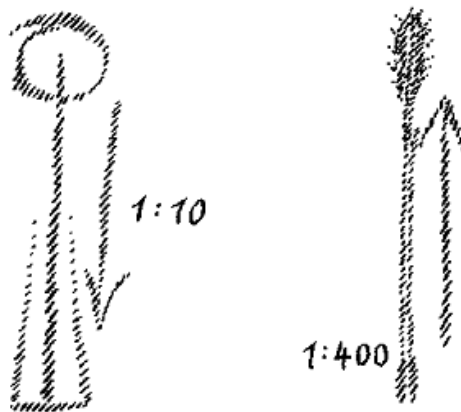
Rasprava 17 veljače 1923.

I

Postavljeno je pitanje o bojama i stijenama.

Rudolf Steiner: Dopustite da se prvo bavim pitanjem o stijenama, jer se lijepo uklapa u ono što smo do sada razmatrali.

Kao što znate, kada gradite nešto na Zemlji morate pravilno uzeti u obzir zakon gravitacije, težinu i mnoge druge stvari, i naprimjer nešto – doći ćemo na to za minutu – nazvano zakon elastičnosti. Zamislite da gradite toranj, recimo toranj kao što je onaj na katedrali u Kölnu, ili gradite nešto kao Eiffelov toranj. Morate naravno uvijek razumjeti da ne gradite na takav način da se stvari ne prevrnu. Čak i najviši tornjevi na Zemlji su građeni na takav način da imaju osnovu, a ako ovu bazu uzmete deset puta veću, jedan na deset, možete izgraditi najviše tornjeve. Jedan naprema deset je dakle omjer za gradnju najviših tornjeva; inače bi pali s podrhtavanjem koje se uvijek javlja zbog kretanja Zemlje, udara vjetrova, i tako dalje.

Slika 1

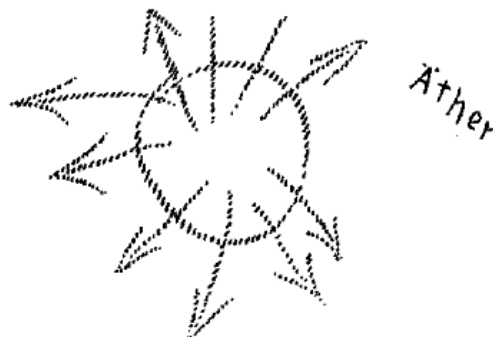
Mora se također posvetiti pažnja da ovakvi tornjevi imaju određeni stupanj elastičnosti. Vrh se uvijek malo njiše. Elastičnost treba uzeti u obzir. Cijela stvar se uvijek malo njiše, ali ne mnogo; ako bi se njihala previše slomila bi se. Eiffelov toranj na vrhu se prilično njiše. Ali uvijek se mora posvetiti pažnja da se ne ide više od baze.

Međutim, naći ćete da su ovi zakoni potpuno zanemareni ako pogledate struk pšenice, recimo. Struk pšenice ima malo bazno područje. Ipak je u priličnoj mjeri toranj. I takav struk pšenice ima malo bazno područje i ide dosta visoko. Ako izračunate omjer on sigurno nije 1:10, omjer kojeg se moramo držati kada gradimo mehaničke tornjeve. On je 1:400 naprimjer, a kod nekog klasja 1:500. Takav toranj bi se jednostavno srušio prema zakonima koje inženjeri moraju primjenjivati na Zemlji. Kada ga vjetar zanjše, njegova elastičnost sigurno nije takva da bi to mogli

razumjeti, koristeći zakone koje inženjeri moraju primjenjivati. A ako bi željeli na vrh Eiffelova tornja postaviti nešto posebno teško, jednostavno to nećete moći. Ali ovaj toranj, koji je struk, ima na vrhu klas, koji se njiše na vjetru. Vidite, to je u suprotnosti sa svim zakonima o gradnji zgrada.

Sada, ako pogledate od kojih je materijala pravljjen, u prvom redu imate drvo. Materijal koji nađete je lignin (drvena pulpa nap.pr.). Onda još nađete 'bast', što također znate. To vidite na drveću. I onda je tu također silicijev dioksid, kvarc, silicijska kiselina, pravi građevni materijal. Ali to je tvrdi kvarc, kakav nalazite u Alpama, na primjer u granitu ili gnajsu. Ovaj kvarc čini cijelu potpornu strukturu. I četvrti materijal koji je tamo je voda. I to je malter napravljen od drva, basta, vode i silicijeva dioksida, tvori tvar koja ide protiv svih zemaljskih zakona. Struk trave je također toranj, izgrađen od ovakvog materijala. Može biti drman vjetrom i ne lomi se, već se mirno ponovno uspravi kada je vjetar stao ili je vrijeme povoljno. To je nešto što znate.

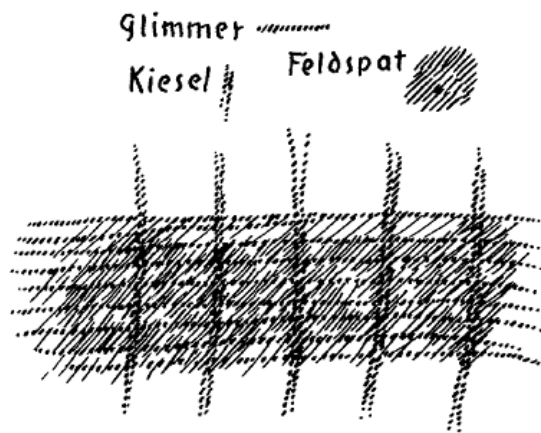
Ali nema snaga na Zemlji koje bi nam omogućile da izgradimo tako nešto koristeći materijale Zemlje. I ako upitate odakle dolaze, odgovor mora biti: 'Eiffelov toranj je mrtav, struk pšenice živi'. Ali njegov život ne dolazi od Zemlje, nego iz cijelog kozmičkog okruženja. Gravitacija vrši pritisak prema dolje jedino na Eiffelov toranj, dok struk ne raste počivajući na onom što je ispod. Građeci Eiffelov toranj jedan komad materijala moramo staviti na vrh drugog, i to znači da donji dio zaista uvijek podupire gornji. To nije slučaj sa strukom. Struk je povučen u kozmički prostor. Dakle ako vizualizirate Zemlju [Slika 2], i ovo su strukovi, oni su u svim smjerovima povučeni u kozmički prostor, jer tu je sve ispunjeno suptilnijom formom materije nazvanom eter i koja živi u biljkama. Ali taj život ne dolazi od Zemlje; dolazi iz kozmičkog prostora. I tako možemo reći: 'Život dolazi iz kozmičkog prostora'. I također zbog toga – kao što sam vam rekao jednom ranije – kada se jaje razvija u majčinom tijelu, majčino tijelo ga snabdijeva samo supstancama. Snaga koja djeluje na jaje dolazi iz cijelog kozmičkog prostora. To jaju daje život. Cijeli kozmički prostor princip je koji djeluje na jaje. Vidite, tako kozmički prostor djeluje na sve što živi.

Slika 2

Ako pogledate biljku, ona najprije raste ispod tla. Ovo bi bilo tlo. Biljka raste ovdje. Ali ovo tlo nije indiferentna masa; to je zaista nešto čudesno. U tom tlu su svakakve supstance. U ranija vremena tri supstance su bile posebno važne u tlu.

Jedna od njih je supstanca nazvana 'tinjac'. Danas ga u biljci nalazite samo malo, ali premda je u biljci nađeno toliko malo, iznimno je važan. Možda se sjećate, ako ste ikada vidjeli pahuljicu tinjca, tinjac je vezikularan, male pahuljice koje su ponekad gotovo prozirne. Nekoć je Zemlja bila puna tih pahuljica tinjca. Ležale su u ovom smjeru. Kada je Zemlja još bila mekana, postojale su upravo takve sile. A druge sile su išle preko njih [Slika 3], tako da ste imali pravu mrežu na zemlji. A ove druge snage su danas sadržane u kvarcu, u kamenčićima. A između je još jedna supstanca, glavna stvar, to je glina. Ova glina povezuje druge dvije, kao da ispunjava mrežu. Kao mineral zove se feldspat. Jednom se Zemlja sastojala uglavnom od ova tri minerala. Ali sve je bilo mekano, kašasto. Postojao je tinjac, koji je stvarno želio napraviti zemlju pahuljastom, tako da bi tlo bilo kao vodoravne pahulje. Zatim je bio silicij koji je tako blistao [Slika 3]. Zatim je tu bio feldspat koje je to cementirao zajedno.

Slika 3

Ove glavne sastojke danas nalazimo ako uzmemo glinu koja je posvuda. Te tri stvari su nekada bile izmiješane u zemlji. Danas ih nalazimo vani u planinama. Ako uzmemo komad granita, vrlo je zrnast. U njemu je mnogo fragmenata; to su razdvojene pahuljice tinjca. Zatim su tu tvrde granule; to je silicij. I druge granule povezuju ovo dvoje; to je feldspat. Te supstance su istrošene, napravljene granularnim, i danas ih nalazimo u planinama. Tvore masu tla u najtvrdim planinskim lancima. Od dana kada je Zemlja bila mekana, dakle, bili su izmrvljeni, razbijeni svakakvim silama koje su aktivne u Zemlji; izmiješani su, i danas su u planinama, istrošeni. Ali ostaci ovih starih supstanci, iznad svega ostaci ostatci snaga ovih starih supstanci mogu se još uvijek naći posvuda u tlu. I iz tih ostataka grade se biljke iz kozmičkog prostora.

Slika 4

Dakle možemo reći: 'Da, te kozmičke snage danas više ne mogu napraviti ništa kada su aktivne u planinama. Tamo su stijene razbijene, izmrvljene, postale granularne, i previše su čvrste da bi postale biljke. Ali kada se dođe do toga što je prisutno u tlu, to se još može koristiti za izgradnju biljki iz kozmičkog prostora – iznad svega zato jer tlo još daje sjemenu svoje najvažnije supstance i snage'.

Vidite, gospodo, gledajući ovako na stvari, uzimajući u obzir da cijeli svemirski prostor igra ulogu čineći da su stvari žive – takav pristup ne postoji u modernoj znanosti. Nekog dana – možda ste čitali o tome – dan je govor u Baselu o tome kako je život navodno došao na Zemlju i govornik je rekao: 'Da, teško je zamisliti da je život nastao samo miješanjem ili kemijskim djelovanjem supstanci na ovoj Zemlji; i tako je konačno morao doći iz kozmičkog prostora. Ali kako?' Pa, zanimljivo je čuti da moderni znanstvenik misli da je život morao doći iz kozmičkog prostora. On je sebi rekao: 'Pa, ako nije na Zemlji, morao je doći od drugih zvijezda'. Sada, najbliža zvijezda koje je možda nekada mogla baciti neke supstance koje bi doletjele na Zemlju toliko je daleko od Zemlje da bi tim supstancama koje su otrezene trebalo 40000 godina da dolete do Zemlje. Stoga treba misliti, ljudi kažu sebi, da je Zemlja jednom bila vatrena i tekuća, vatreno tijelo. Život na njoj ne bi mogao postojati, naravno, jer bi bio spaljen na smrt. Ali Zemlja se ohladila. Jednom kada bi se ohladila bila bi u stanju gdje bi mogla primiti bilo koji život koji bi doletio do nje od najbliže zvijezde za koju ljudi misle da je od nje mogao doći, uzimajući 40000 godina da preleti cijeli put.

Nije moguće zamisliti, govornik je rekao, da je sjeme života, malo sjeme života, putovalo kroz kozmički prostor 40000 godina, štoviše, prostor koji je hladan, nije topao, s temperaturom od minus 273 stupnja celzija. Sjeme bi stiglo na Zemlju i život se pojavio na Zemlji. Ranije, svo sjeme, koliko god ih stiglo na Zemlju, bilo bi spaljeno. Ali jednom kada se Zemlja dovoljno ohladila, razvilo bi se. Ali, govornik je rekao, to jednostavno ne može biti. I tako ljudi ne znaju odakle je život došao.

Ali mi možemo vidjeti da dolazi iz kozmičkog prostora. Zaista možemo vidjeti da sve što živi ima u sebi više nego samo zemaljske snage aktivne. Jer mi koristimo snage Zemlje da izgradimo Eiffleov toranj, naprimjer. A u ovakvom tornju [Slika 1, struk pšenice] nisu samo snage Zemlje aktivne, već snage cijelog kozmičkog prostora. A kada je Zemlja još bila mekana, kada su tinjac, feldspat i silicij još bili izmiješani u njoj kao tekućine, cijela Zemlja je bila pod utjecajem kozmičkog prostora. Onda je bila jedna ogromna biljka. Tako ako danas hodate planinama i nađete tamo granit ili gnajs – koji se razlikuje od granita samo u tome što ima više tinjca, više je očigledan – te stijene su ostaci drevnog biljnog materijala. Cijela Zemlja je bila biljka. I baš kao što danas kada biljka umre njeni mineralni sastojci postaju dio Zemlje, tako da cijelo zemaljsko tijelo daje kasnije svoje mineralne sastojke – od kada je još bila biljka – Zemlji. I tako danas imate planine. I stoga možemo reći da ondje gdje su se razvile najtvrđe planine, te najtvrđe planine su nastale iz biljne prirode, i cijela Zemlja je bila neka vrsta biljke.

Rekao sam vam kako su stvari stajale na Zemlji kada je taj stjenoviti materijal upravo prestao biti biljka ali sve je bilo još mekano. Naše sadašnje životinje i ljudska bića tada nisu postojala, već megaterija i svakakve životinje o kojima sam vam pričao ranije. Ali prije nego se to sve dogodilo, Zemlja je bila gigantska biljka u kozmičkom prostoru. I ako danas uzmete biljku i povećate je u mislima još uvijek ćete naći da njeni dijelovi izgledaju vrlo slično planinskim lancima vani. Zato jer život koji dolazi iz kozmičkog prostora djeluje na cijelu biljku. Manji dijelovi nje su već stjenovite mase. Ali Zemlja je jednom živjela, i ostatke onoga što je jednom bilo živo nalazimo u najtvrdim planinskim stijenama.

Ali tvrdi materijal, zemljin stjenoviti materijal također se pojavio i na drugi način. Kada idete vani na ocean nalazite otoke. Dakle ovo bi bilo more [crtanje]. Na nekoj udaljenosti od površine mala stvorenja žive u pravim kolonijama – koralji. Posebna stvar u vezi koralja je da oni stalno izlučuju kredastu tvar. Ovaj kredasti materijal ostaje gdje je, tako da je otok prekriven naslagom vapnenca koja dolazi od koralja. A ponekad će se ovdje formirati depresija, s tlom koje ide prema dolje, i razvija se jezero. Tada imate prsten od vapnenca ostavljen od koralja. Općenito je to slučaj da tlo stalno tone u oblastima gdje koralji izlučuju kredasti materijal, tako da kredasti materijal proizveden od njih – a oni mogu živjeti samo u samom moru – ide dolje sve niže. Možemo dakle reći da danas još nalazimo naslage vapna u moru koje dolaze od stvorenja, od koralja. U prošlosti, na mjestima gdje je sada vapnenac Jure postojale su životinje. One su deponirale vapnenac.

Ako idete u srednji dio Alpa gdje je čvrsto stijenje, imate materijal nataložen od biljaka. Ako ovdje idete u planine Jure, imate materijal deponiran od životinja. Cijela Zemlja je jednom bila živa. Izvorno je bila biljka, zatim životinja. Stjenoviti materijal kojeg imamo danas ostatak je života.

Jednostavno je besmislica reći da se život razvija iz kemijskih spojeva napravljenih od mrtve tvari. Život dolazi iz kozmičkog prostora, a on je ispunjen eterom. Besmislica je reći da se mrtva tvar može izmiješati i oživjeti u procesu nazvanom 'spontano stvaranje'. Ne, mrtva tvar uvijek dolazi od nečega što je bilo živo; izvorno je bila biljka, zatim životinja. Baš kao i što su naše kosti izlučene – nemamo ih na početku u maternici – tako se sve putem razvoja kostiju i tako dalje, pojavljuje iz sfere života. Prvo je tu život, mrtva tvar dolazi kasnije. Eter je svuda oko nas, i eter sve povlači prema gore baš kao što zemaljska gravitacije sve vuče prema dolje. Ali ne čini stvari mrtvima povlačeći ih gore, što je ono što radi gravitacija. Što više dišete u gravitaciji to ćete više imati kostobolju, dijabetes ili slično; više postajemo mrtvi. I što više snage koje se kreću u smjeru prema gore ulaze u nama u igru, više ćemo biti živi.

Vidite, sada sam došao do dijela pitanja koje je postavio g. Burle. Zamislite dakle da pred sobom imam osobu koja je bolesna na neki način i ja mogu sebi reći: 'Problem s njim je da ima premalo snaga koje djeluju vani u kozmički prostor. Ima previše snaga gravitacije. U njemu su deponirane svakakve stvari'. Onda se sjetim: 'Vau, jednom je silicij bio nešto što je činilo da snage zrače vani u kozmički prostor. Ako pripremim silicij da u njemu opet ožive stare snage, odnosno, ako napravim

pripravak od silicija, dodajući druge supstance, tako da silicij opet stekne stare eterske snage – ako to dam osobi, mogu učiniti da bude dobro'. I mogu se dobiti vrlo dobri rezultati ovim pripravkom od silicija. Tako možemo koristiti snage koje je silicij jednom imao kada je bio u sferi života, i možemo općenito dobiti vrlo dobre rezultate u medicini ako malo promislimo kako su stvari stajale sa Zemljom kada je još bila potpuno živa, kada je silicij još bio pod utjecajem kozmičkog prostora. Dakle ako nema dovoljno života u osobi i treba biti ponovno povezan s kozmičkim prostorom, dajemo mu supstance koje leže tamo vani, očvrsnule su, supstance koje čine vrlo dobar pripravak.

Glava ide najdalje u kozmički prostor. Stoga se može najlakše iscijeliti pomoću silicija. Trbuh je najbliže Zemlji, stoga ga najbolje možemo liječiti s tinjcem. A dijelovi koji su više u sredini, pluća i tako dalje, mogu se s dobrim učinkom tretirati feldspatom, ako ga pripremimo na podesan način.

Dakle vidite da ako razumijemo prirodu, također razumijemo principe koji imaju moć liječenja u ljudskoj prirodi. Ali moramo imati osjećaj za to da je kozmički prostor aktivno uključen u našu Zemlju.

Vidite, uvijek je moguće samo objasniti konkretnu stvar u konkretnoj točki. Tako vam sada mogu objasniti migraciju ptica sa različitog gledišta nego sam to napravio prije nekog vremena, kada još nismo bili stigli ovako daleko. Moderni znanstvenici imaju visoko apstraktno gledanje na migraciju ptica u jesen i proljeće. U proljeće ptice napuštaju tople zone gdje su, a u jesen, kada postaje hladnije, napuštaju područja koja su više sjeverno. Ali postoje također ptice koje prelaze ocean. I to je prilično čudno; te ptice lete vrlo brzo i ne staju da se odmire. To je moguće dokazati jer nema otoka duž nekih ruta koje ove ptice uzmu. Ljudi ne otkrivaju kako ove ptice imaju osjećaj smjera. Ljudi su rekli: 'Ah dobro, to je naslijeđena osobina; mlade ptice uvijek naslijede to od starijih, i starije ptice će podučiti mlade, i onda je to dobro i mlade ptice i same to mogu napraviti'. Dakle, kada dođe jesen, stare lastavice namjeste školu; mlade su podučene. Stare ptice zatim odlete, mlade slijede, radeći isto. Tako ljudi misle da to ide. Ali sve ptice selice to ne rade. To je vrlo čudno. Često je slučaj među pticama selicama, u Africi, naprimjer, da stare ptice prve odlete da nam se vrate. Mlade ptice uspiju duže ostati u Africi, jer su još jake. Stare odlaze ranije, ostavljajući mlade iza. Ne podučite ih, niti rade kao vodiči. Mlade ptice moraju naći put potpuno samostalno.

Neki ljudi su rekli: 'Ah, dobro, ptice mogu vidjeti daleko'. Dakle trebale bi vidjeti što se zbiva preko u Africi, a možda vidjeti čak kroz zemlju! Ne stizemo ovako daleko. Ali dopustite da vam dam primjer iz kojega ćete vidjeti kako stvari zaista stoje. Postoji nešto drugo gdje se možemo diviti načinu kako stvari idu – a to je brod. Kako brod nalazi svoj put kada treba ići iz Europe u Ameriku? Dobiva orijentaciju od kompasa. Kada ljudi još nisu imali kompas brodovima nije bilo lako. Morali su slijediti zvijezde. Sada slijede kompas, odnosno, nevidljive sile koje postoje u eteru. To su također sile od kojih i ptice uzimaju smjer. Ptice imaju osjetilo za to; imaju unutarnji kompas. Mi sami se moramo malo potruditi i prvo naučiti

koristiti kompas, magnetsku iglu, da bi vidjeli eterske sile. Ptica to ima prirodno. Ona slijedi eter, nešto što je aktivno u kozmičkom prostoru.

I tako možemo reći: 'Zemlja je okružena eterom. Eter sadrži snage života. One dolaze iz kozmičkog prostora, uzimaju fizičku materiju Zemlje i od nje rade žive stvari.

Ali uvijek nešto ostaje unutra kao ostatak života. Ako uzmete vapnenac koralja, naprimjer, uvijek je još nešto u njemu na početku što nas malo podsjeća na život, nešto što je uzeto od života. Zbog toga možete još uvijek otkriti svakakve stvari koje ako se dodaju životu mogu biti dobar lijek. I ako, kao što sam rekao, uzmete silicij, koji je do sada postao ekstremno tvrd, i to dodate ljudskom životu, možete iznad svega tretirati bolesti glave vrlo lijepo s njime.

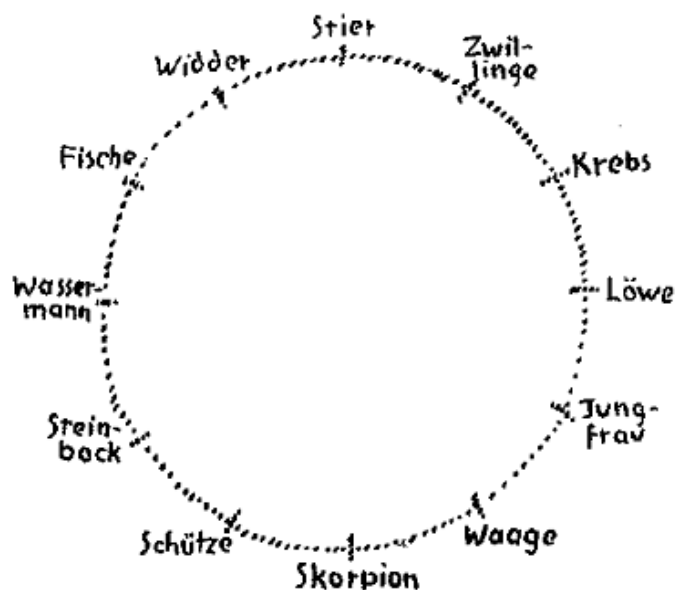
Dakle životni princip je još tamo. Jednom je cijeli bio živ. Ne možemo reći da su stijene danas još žive, ali jednom su živjele. Jednom su bile dio života. U njima je ostao ostatak, koji možemo svakakvim načinima izvući iz njih, i zbog tog ostatka dobro mogu poslužiti kao lijek.

Dakle to je odgovor na pitanje ima li još života u kamenju. Netko tko računa samo sa snagama koje su aktivne danas na Zemlji moći će reći: 'Stvari su na Zemlji izgledale drugačije milijunima godina ranije'. Ali on ne uzima u obzir nebeski prostor. Kao što sam vam rekao neki dan, ako uzimamo u obzir stvari koje dolaze iz nebeskog prostora, ne dolazimo do takvom ogromnog broja godina, već otkrivamo da je ovdje u našim dijelovima još sve bilo smrznuto u vrijeme kada su preko u Aziji ljudi već imali vrlo veliku civilizaciju – mnogo mudrosti je tada živjelo među ljudima. Ali mi općenito shvatimo da je naš zemaljski život na neki način ovisan o životu tamo vani u kozmičkom prostoru. I možemo reći da se trebamo vratiti samo šest, sedam ili osam tisuća godina i da je Zemlja bila potpuno različita u svojim stijenama nego je danas, ne toliko izvana, već iznutra. I onda idemo sve više natrag dok ne dođemo do Zemlje u njenom mekom stanju.

Ako želimo uzeti na znanje kozmički prostor, moramo također kozmički prostor promatrati na pravi način. Sada, jedan način za promatranje kozmičkog prostora, je promatrati izlazak Sunca u proljeće. Danas Sunce izlazi ujutro 21 ožujka u točki gdje je konstelacija Riba iza njega. Ali ako idemo natrag kroz povijest, naprimjer u vrijeme prije nego je rođen Krist, tada Sunce nije izlazilo u konstelaciji Riba već u konstelaciji Ovna. Ako to nacrtamo [Slika 5] to je ovako. Ako Sunce u proljeće izlazi u Ribama, na 21 ožujka, sada, izlazilo je u Ovnu prije 2160 godina, a ranije prije toga u Biku, a još ranije u Blizancima. Ima dvanaest takvih konstelacija. Točka gdje Sunce izlazi uvijek se pomiče, prolazi cijeli put oko kruga. Proljetna ravnodnevica ide okolo po kozmosu. Stalno ide od zapada na istok.

Vidite, tako otkrivamo da je u ranije vrijeme Sunce izlazilo u Ovnu, prije toga u Biku, prije toga u Blizancima; zatim u Raku, Lavu, Djevici, Vagi, Škorpionu, Strijelcu, Jarcu, Vodenjaku i danas u Ribama. Dakle ako se vratimo 2160 godina, izlazilo je u Ovnu, još 2160 godina ranije izlazilo je u Biku, još 2160 godina ranije u Blizancima, još 2160 godina ranije u Raku. Zatim dođemo cijelim putem okolo, i

jednom je izlazilo u Ribama. Idemo cijelim putem okolo [crtež]. Sunce se kreće u krug. U 25920 godina ide sve okolo cijelog svijeta.

Slika 5

To je vrlo zanimljivo. I iz tog kretanja nebeskih tijela vidimo kako se sve na Zemlji mijenja. Vidite, gospodo, pod uvjetima pod kojim Sunce danas izlazi, imamo visoke planinske lance s mrtvim masama granita, koje sadrže feldspat, kvarc i tinjac. Tamo se sve sasušilo, pretvorilo u suhi otpad. Također je tako bilo prije 25920 godina. U to vrijeme stvari su na Zemlji bile slične. Ali ne i između. U sredini Sunce bi bilo u Vagama u proljeće, naprimjer, nekada, između Djevice i Škorprije. Tada je sve bilo puno života, cjelina je bila mekana i Zemlja je bila neka vrsta biljke. Ne trebamo se vraćati više od 15000 godina najviše, i tada je cijela Zemlja imala formu biljke, jer je položaj Sunca bio veoma različit, a kasnije životinjsku formu. I iz tog utjecaja koji dolazi iz kozmičkog prostora, i kojeg možemo slijediti promatrajući Sunce, možemo vidjeti kako se Zemlja promijenila.

Vraćajući se dakle natrag, morate misliti o stijenama, koje su krajnje čvrste u izvornim Alpama, kako počinju teći, više manje na način na koji željezo teče u ljevaonicama. Odnosno, naravno, nije baš tako, ali kada se vratimo, proces je u početku obrnut, to je očvršćivanje. Ali ako sada idemo dalje u budućnost, opet ćemo na neko vrijeme imati Sunce u Vagama. Sada izlazi u Ribama, 2160 godina kasnije biti će u Vodnjaku, zatim u Jarcu, Strijelcu, Škorpionu, i još jednom u Vagi. I kada Sunce opet bude izlazilo u Vagama u neko buduće vrijeme, tada će sve izvorne Alpe biti otopljene. Gusti kvarc će opet postati vodenast, i Zemlja će opet biti biljka, s ljudskim bićima i životinjama koje se vraćaju u stanje u kojem su bili u ranije vrijeme. Međutim, u međuvremenu, primiti će u sebe sve što mogu primiti na ovoj Zemlji.

I tako se zaista sve odvija u ciklusima. Dakle gledamo natrag, na ranije vrijeme kada je Zemlja bila fluidna u onome što su sada najtvrdi oblici. Tada je tvar koja je bila na vrhu bila takva da je proizvela životinje koje sam vam ranije opisao, životinje

koje su nastale pod utjecajem nebeskih snaga i zatim umrle. Zatim se sve ohladilo. Pojavili su se čvrsti oblici i postupno je život postao onakav kakvog danas poznajemo. Ali to će se opet promijeniti natrag. Granularni kvarc, granit i tako dalje će se razgraditi, i opet će postojati stanje života, samo na većem nivou evolucije.

Ako danas pokupite komad granita, koji u sebi ima kvarca, možete sebi reći: 'U ovom komadu granita, koji u sebi ima kvarc, također vidim nešto što će opet živjeti u budućnosti. Živio je ranije. Danas je mrtav. Za nas je stvorio čvrsto tlo da možemo hodati. Kada još nismo morali hodati, čvrsto tlo nije postojalo. Ali živjeti će opet'.

Možemo zaista reći da Zemlja samo spava u odnosu na kozmos; jedino što je to dugo spavanje, 15000 godina barem. Jednom je živjela. Tada je bila budna, povezana s cijelim kozmičkim prostorom. Kozmos je tada koristio njene životne snage da na nju postavi one velike životinje. Kasnije, kada se razvila čvrsta materija, na nju je stavio ljudska bića. Sada je ljudima na Zemlji dobro – to naravno u odnosu na kozmos a ne na samu Zemlju. Možete hodati po čvrstom tlu. Ali to čvrsto tlo će se opet probuditi – zaista samo spava – opet će se probuditi i živjeti život. Kada danas uzmemo komad vapnenca, obični komad vapnenca iz Jure, moramo reći da je to ostatak života. Izlučen je iz života, ali živjeti će ponovno; između je života i novog života, zaista sam spava.

Sada, dobro možemo koristiti vapnenac ako od njega napravimo lijek, naprimjer ako nađemo da se djeca ne mogu pravilno hraniti. To se može vidjeti posebno sada u Njemačkoj. Strašno je sada u Njemačkoj. Neki dan, kada sam išao u Stuttgart i opet pregledao Waldorfsku školu, bio sam u razredu 1, na primjer. On ima 27 djece ali samo devet je bilo tamo; ostali su svi bili bolesni. U jednom drugom razredu 15 je bilo bolesno. I ako to pratite otkriti ćete strašne stvari. Dovedi su mi malog dječaka u salu za sjednice, naprimjer, i rekli: 'Što da radimo s njim? Liječnik je od njega već odustao. Više ne može jesti'. Naravno, kod pothranjenosti probavni organi postupno izgube naviku bilo što probavljati, sve odbijaju. Ljudi više ne mogu jesti, koliko god im davali. Možete imati hranu doniranu od Kvekera i raditi svakakve stvari – tom djetetu nećete pomoći, jer njegovi organi više ne rade. Izgledao je prilično nadut. Što treba napraviti u ovakvom slučaju? Treba prvo napraviti da organi mogu primiti hranu.

Ovo je gdje nam ono malo života u vapnenu može dobro poslužiti. Ako je vapnenac, ili kalcij karbonat, korišten kao lijek na pravi način, možemo ponovno probuditi one uspavane snage probave i dijete će živjeti. I djetetu tada treba dati takvu količinu kalcijeva karbonata, ali zajedno s drugim supstancama, jer ne djeluje samo po sebi. Treba biti takva da zaista može ući u organizam – baš kao što moramo kuhati hranu zajedno s drugim supstancama. Kalcijev karbonat će još biti uzet ako se da djetetu u 5 % otopini, recimo.

Ali što mi koristimo kada damo tih 5 % kalcij karbonata. Koristimo snagu koja je u ranije vrijeme bila snaga života u vapnencu. Ona je još tamo. Koristimo je da vitaliziramo materiju. Ali ako se reducira kalcij karbonat i napravi vrlo finim, 'homeopatska doza', kako ljudi kažu, tako da nije 5% već 5:10000, ne samo 1000 već

10000, i kalcij karbonat se dodaje drugim supstancama u toj 'homeopatskoj dozi', što je vrlo malo, tada vapnenac djeluje na glavu; odjednom postaje lijek za glavu. Dan u alopatskim dozama, djeluje na probavne organe; dan u vrlo velikoj otopini djeluje na glavu. I prema tome možemo urediti stvari. Ali također možemo znati što koristimo kada kalcijev karbonat dajemo u vrlo velikoj otopini. Koristimo snage budućnosti. One su već tamo i biti će aktivne opet u budućnosti.

Vidite, tako treba upoznati prirodni svijet. Tada je moguće od njega napraviti lijek, jer je svuda bio život i opet će biti život, sa smrću samo kao intervalom između dva života. Može se pronaći pravi način da se koriste snage života iz prošlosti u stijenju, i snage budućnosti.

Iz ovoga također vidite sljedeće. Gledajući vani u svijet danas, imate alopate i homeopate. Alopate koriste alopaciju da liječe bolesti, homeopati homeopatiju. Pa, gospodo, nije moguće liječiti sve bolesti homeopatski. Neke treba tretirati alopatski. Zbog toga, medicina treba biti postavljena na drugačiji način. To znači da ne bi trebali biti fanatici, zaklinjati se na nešto, već prepisivati lijekove na osnovu stvarnog i potpuno znanja, jednom na jedan način, dugi put na drugi. To je tako u slučaju antropozofije, jer ovdje se ne držimo slogana već razmatramo stvar koja je pri ruci, govoreći: 'Alopacija se obraća prije svega stomaku, crijevima, bubrezima; tamo ima rezultata. Homeopatija daje učinkovito tretiranje ako bolest ima porijeklo u glavi, kao u slučaju gripe. Mnoge bolesti imaju porijeklo u glavi'. Tako trebamo znati kako stvari zaista rade u prirodi. Danas ljudi više ništa ne znaju i stoga proizvode slogane. Oni se uvijek rade kada ljudi više ne razumiju stvari. Istinu je, naravno, teško naći u tom slučaju, jer alopate će reći: 'Liječio sam ljude tako i tako mnogo puta', a homeopate će reći: 'Liječio sam ljude tako i tako mnogo puta'. Oni naravno uvijek izostave one koje nisu izliječili.

Ali vidite, čak i liječnik i profesor kojeg se ni na koji način ne može optužiti da ne zna sve o modernoj medicini – to je bio profesor Virchow u Berlinu, čak su i slobodno-mislivi rekli da je on bio pravi liberal – ali u odnosu na liječenje bolesti morao je priznati sljedeće: 'Kada liječnik u modernoj medicini može reći da je izliječio 100 ljudi, treba reći da bi se onih 50 od 100 oporavili bez njega, a 20 % bi se oporavili da im je dao potpuno različit lijek; 70 % ih tako nije izliječeno od moderne medicine već najviše 30 %'. To su izračuni od Virchowa koji je poznao sve o modernoj medicini.

Pa gospodo, mi jednostavno trebamo reći da pravi lijek, korišten na pravi način, ima učinka. Svatko za sebe može otkriti istinu o sifilisu kako sam vam je ja predstavio. Tretman živom je učinkovit, iako ima nuspojave, štetne nuspojave. I tako se mora pronaći što je ispravno. Ponekad je to strašno komplicirano. Ponekad je organizam postao toliko krhak da se ne može nositi s liječenjem. Ali u izvjesnom smislu može se vidjeti, ako se ima izvorno znanje o onom što postoji u prirodi, kako pojedine supstance djeluju na ljudska bića, jer kao mrtva tvar one su na pola puta između dva života. Ali treba, naravno, poznavati život tih supstanci.

Pa gospodo, čudna stvar je da bi razumjeli nešto uvijek morate krenuti od života. I tako mi također moramo krenuti od života da bi razumjeli boje.

Vidite, kada pogledate sliku danas, ona je obojana. Ali ponekad imate osjećaj da ne postoji tijelo iza slike, samo drvo kojem je dodan sloj boje. Moderni slikari ne uspijevaju proizvesti boju tijela, ili utjelovljenje, jer također to ne živi u njihovim osjećajima. Boja ljudskog tijela je proizvedena iz ljudskog bića. Ne pojavljuje se ni na kojoj drugoj supstanci. Ali ako razumijete boju ljudskog tijela, onda možete razumjeti i druge boje. Dakle o tome ću govoriti sljedeći puta.

Dijete koje su mi doveli i koje je tretirano s pripravkom kalcijeva karbonata – nadam se da ćemo ga uspjeti spasiti i da neće doći do situacije kada ljudi mogu reći: 'Nisu koristili odgovarajući lijek ...[praznina u tekstu]'. Potpuno je izgubio boju, iznutra se pretvorila u žutu. Živa stvarnost je bitan sastojak boje. I zbog toga smo napravili pokušaj koristiti manje mrtvog materijala za naše boje. Koristili smo biljne boje za oslikati zidove i strop Goetheanuma, jer one više dolaze iz sfere života. Dakle vidite, i s bojama, također, moramo ići na sferu života.

Više o tome ću reći sljedeće srijede.

Vidite, pitanje da li stijene imaju život nije tako glupo. Savršeno je razumno, jer to nam je dalo mogućnost razgovarati kako kamenje živi tijekom perioda kada je Zemlja živa, i zatim opet umre, i tako dalje, i kako je s time povezan život.

Rasprava 21 veljače 1923.

II

Da bi pravilno odgovorio na vaše zadnje pitanje, konačno ću reći par stvari o bojama, što najbolje mogu.

Zaista ne razumijemo boje ako ne razumijemo ljudsko oko, jer ljudi su jedino svjesni percepcije boje s očima. Ne znaju ništa o tome da percipiraju boje na druge načine, premda ih u stvari ne percipiraju samo s očima. Zamislite slijepu osobu, naprimjer. Osjećati će se različito u prostoriji koja je osvijetljena nego u onoj koja je mračna. Međutim, to je tako neznatno da toga neće biti svjesna. To je tako malo. Zapravo je to veoma važno za nju, ali neće biti svjesna. Čak ni slijepa osoba ne može stalno živjeti u podrumu, naprimjer. Njoj treba svjetlo. I postoji razlika ako stavite slijepu osobu u jarko osvijetljenu prostoriju sa žutim prozorima, naprimjer, ili u mračnu sobu, ili ako hoćete, u manje mračnu prostoriju koja ima plave prozore. To ima različitog učinka na život. Žuta i plava imaju različit učinak na život. Ali do razumijevanja ovakvih stvari dolazimo tek kada shvatimo kako se oko odnosi prema boji.

Iz onog što sam vam rekao neki dan, možda ste vidjeli da su dvije stvari najvažnije za ljudsko biće. Dvije stvari su najvažnije u cijelom organizmu. Prva od njih je krv. Jer ako čovjek ne bi imao krvi morao bi odmah umrijeti. Ne bi mogao obnavljati život trenutak za trenutkom, a život treba biti obnavljan trenutak za trenutkom. Dakle ako mislite o tijelu bez krvi, ljudsko biće je mrtvi objekt. Ali također i bez živaca. Osoba bi mogla izgledati upravo onako kako izgleda sada, ali ne bi imala svjesnost; ne bi mogla imati ideje, osjećati, ne bi se mogla kretati. Tako možemo sebi reći da čovjek treba živce ako će biti svjestan. Treba krv da bi uopće živio. Krv je dakle organ života; živci su organi svjesnog uma.

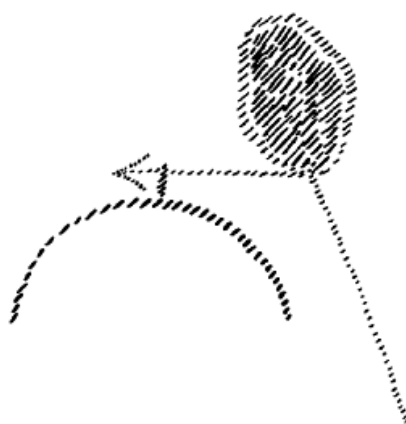

Slika 6

Međutim, svaki organ ima i živce i krv. U osnovi ljudsko oko je zaista cijelo ljudsko biće, s živcima i krvlju. To je ovako – ako mislite o ovome kao o mjestu gdje se oko pojavljuje iz glave [Slika 6], u njemu su svuda prisutni mali krvni sudovi. Tamo se šire mnogi mali krvni sudovi. I tamo se također šire mnogi živci. Dakle vidite, imate živce i krv koji teku u vašu ruku i također i u glavu. Situacija u oku je

ovakva. Samo promislite, vanjski svijet, koji je osvijetljen, djeluje na oko. Vidite, lakše vam je imati ideju o vanjskom svijetu kada je osvijetljen. A tijekom dana svijet u kojem hodate je osvijetljen. Ali teško je imati ideju o ovom cijelom osvijetljenom svijetu. Dobijete pravu ideju o njemu ako ga vizualizirate u jutarnjem ili večernjem polusvjetlu, kada vidite crvenu zoru ili sumrak svuda oko vas. Crvena zora ili sumrak su posebno poučni.

Što je točno crvena zora ili sumrak? Mislite o izlasku Sunca [Slika 7]. Sunce niče. Kada Sunce iskršava ono još ne može sijati na vas izravno. Crtam očigledan proces, kako ga mi vidimo. U stvarnosti Zemlja se kreće a Sunce stoji mirno, ali to ovdje nije važno. Dakle Sunce prvo šalje svoje zrake ovdje, a zatim ovdje. Ako stojite tamo, ne vidite Sunce u zoru već osvijetljene oblake. Ima nešto oblaka. I svjetlo zaista sjedi na tim oblacima.

Slika 7

Pa gospodo, što je ovo zaista? To je vrlo poučno. Sunce još nije potpuno izašlo i ovdje je još tamno. Svuda oko vas je još tama i ovdje, daleko, su oblaci osvijetljeni od Sunca. Možete li to razumjeti? Stojeći ovdje vi tako gledate kroz tamu koja vas okružuje i vidite osvijetljene oblake. Vidite svjetlo kroz tamu. Tako možemo reći: 'U zoru – a isto je i u sumrak – vidimo svjetlo kroz tamu. A svjetlo viđeno kroz tamu – to možete vidjeti u ružičastoj zori ili sumraku – je crveno. Svjetlo viđeno kroz tamu je crveno.

Sada dopustite da vam kažem još nešto. Zamislite da je zora prošla, i gledate vani u otvoreni zrak, onakav kakav je danas. Što vidite tamo vani? Vidite 'plavo nebo' kako se kaže. Ono nije zapravo tamo, ali vi ga vidite. Ono se proteže sve do u beskonačnost, ali vi ga vidite kao da je plava ljuska oko Zemlje. Zašto je to tako?

Pa, trebate samo uzeti u obzir kako je tamo vani, u kozmičkom prostoru koji seže daleko. Tamo je tama. Daleka prostranstva kozmosa su tamna. Sunce sija samo na Zemlju, i zbog toga jer je zrak oko Zemlje sunčeve zrake su uhvaćene i ovdje stvaraju svjetlo [crtež], posebno ako sjaje kroz vodenasti zrak. Dakle ako stojite ovdje po danu, gledajući vani u tamu, trebali bi zaista vidjeti crno. Ali vi ne vidite crno već plavo, jer Sunce osvjetljava sve okolo. Zrak i voda u zraku su osvijetljeni.

Tako tada sasvim jasno vidite tamu kroz svjetlo. Gledate kroz svjetlo, kroz osvijetljenje, u tamu. Tako možemo reći: 'Tama viđena kroz svjetlo je plava'.

Ovdje imate dva osnovna zakona teorije boja, i lako ih možete otkriti u svijetu oko vas. Ako zaista razumijete crvenu zoru i sumrak, sebi ćete reći: 'Svjetlo viđeno kroz tamu je crveno'. Ako pogledate vani u crni prostor nebesa po danu, sebi ćete reći: 'Tama viđena kroz svjetlo – s obzirom da je svjetlo svuda oko vas – je plava'.

Vidite, ovaj savršeno prirodan način gledanja na ove stvari nešto je što su ljudi uvijek imali sve dok nisu postali 'pametni'. Ovo gledanje – da je svjetlo kroz tamu crveno, tama kroz svjetlo plava – imali su drevni preko u Aziji, dok su još bili pametni kao što sam vam rekao ranije. Drevni Grci su još tako gledali. Ljudi su još tako gledali kroz Srednji vijek, sve dok nisu postali pametni; sve do oko četrnaestog, petnaestog, šesnaestog, sedamnaestog stoljeća. A kada su postali pametni počeli su stvari razmatrati ne više na prirodan način već su izmišljene svakakve umjetne znanosti. Čovjek koji je izmislio posebno vještu znanost o bojama bio je Englez zvan Newton. Bijući vrlo pametan – znate kako sada koristim izraz 'pametan', na sasvim ozbiljan način – bijući vrlo pametan, Newton je rekao nešto ovakvo. Ako pogledamo dugu – jer naravno, ako ste pametan čovjek, ne gledate stvari svakodnevnog života poput zore ili sumraka, kada postanete pametni gledate posebno rijetke stvari, stvari koje se mogu razumjeti samo ako je netko malo napredovao – pa sada, Newton je dakle rekao: 'Pogledajmo dugu. Vidimo sedam boja duge – crvenu, narančastu, žutu, zelenu, plavu, indigo, ljubičastu'. To je sedam boja koje se tim redom vide u dugi [zapisao ih je]. Gledajući dugu lako možete razlikovati ovih sedam boja.

Slika 8

Newton je napravio umjetnu dugu zamračivši prostoriju, prekrivši prozor tamnim papirom, i napravivši malu rupu u papiru. To mu je dalo vrlo usku traku svjetla. U tu traku svjetla stavio je nešto što nazivamo prizma. To je trokutasti oblik stakla, koji izgleda ovako [Slika 8]. Iza toga je stavio zaslon. Tako tamo imamo prozor, s rupom, ovu malu struju svjetla, prizmu, i iza toga zaslon. I na zaslonu se pojavila duga u crvenoj, narančastoj, žutoj, zelenoj, plavoj, indigo i ljubičastoj – sve ove boje. Što je Newton sebi rekao? Newton je sebi rekao: 'Ovdje ulazi bijelo svjetlo, prizma mi daje sedam duga boje. Sedam boja duge je dakle sadržano u bijelom svjetlu i ja ih trebam samo namamiti vani'. Vidite, to je najjednostavnije objašnjenje. Nešto objašnjavate govoreći da je već prisutno u nečemu iz čega sam to izvukao vani.

Zaista je sebi trebao reći: 'Zato jer nisam stavio običnu staklenu ploču [nasuprot zaslona] već prizmu, koja ima površinu pod ovakvim oštrim kutom, svjetlo je od tame napravljeno crvenim na jednoj strani, dok gledam na to. Javlja se crvena boja, a na drugoj strani tama je od svijetla napravljena plavom, i javlja se plava. A između su različiti stupnjevi'. To je trebao sebi reći.

Ali u to vrijeme u svijetu su stvari bile takve da ako bi netko želio objasniti nešto, uvijek bi se tražilo nešto iz čega bi to moglo nastati što bi to trebalo objasniti. Složiti ćete se da je to najlakši način za to napraviti. Tako da bi objasnili kako nastaje ljudsko biće, rekli bi: 'Pa, ono je već tamo u jajašcu majke, i samo se iz njega razvije'. To je lijepi način za objasniti stvari, govoreći.... [praznina u tekstu]. Nama to nije tako lako, kao što ste vidjeli. Moramo uključiti cijeli kozmički prostor, i to onda razvija jaje iz majke. Ali moderna znanost teži staviti sve unutra ...[praznina u tekstu]. Newton tako kaže: 'Sunce već ima sve boje u sebi, moramo ih samo izvući'.

Ali to uopće nije tako. Da bi proizvelo crvenu boju u zoru, Sunce mora prvo obasjati oblake, i crvenu moramo vidjeti kroz tamu. I ako će nebo izgledati plavo, to uopće ne dolazi od Sunca, jer Sunce ne sija u njega. Tamo je crno, tama; i mi plavo vidimo kroz zemaljski zrak koji je ispunjen svjetlom. Dakle u tom slučaju vidimo tamu kroz svjetlo i to je plavo.

To znači da bi fiziku trebali koristiti pravilno; tada bi ljudi vidjeli kako kroz prizmu gledamo svjetlo kroz tamu na jednoj strani, a tamu kroz svjetlo na drugoj. Ali njima se ne da gnjaviti. Misle da je najbolje reći: 'Sve tamo je svjetlo, i vi ga samo izvučete'. U tom slučaju možemo također reći: 'U svijetu je jednom bilo ogromno jaje, i cijeli svijet je bio unutar njega, i iz toga smo sve izvukli'. To je Newton napravio s bojama. Ali u stvarnosti tajnu boja možemo uvijek savršeno vidjeti ako ispravno razumijemo crvenu zoru i plavetnilo neba.

Sada moramo nastaviti i cijelu stvar razmotriti u odnosu na ljudsko oko i ljudski život kao cjelinu. Svi znate da postoji stvorenje koje se posebno uzbuđi na crveno, odnosno, djelovanje svijetla kroz tamu. To je bik. Poznato je da se bikovi strašno uzbuđe kada vide crveno. To je jedna stvar koju znate. Čovjek također ima malo prirode bika u sebi. On se ne uzbuđi odmah vidjevši crveno, ali odmah ćete primijetiti da netko tko stalno živi u crvenom svijetlu postane malo uzbuđen. Postaje malo poput bika. Zapravo sam poznao pjesnike koji nisu mogli pisati poeziju kada su im tijela bila u uobičajenom stanju. Uvijek bi otišli i sjeli u prostoriju gdje su lampe imale crvenu sjenu. Poslije bi se uzbuđili i mogli pisati poeziju. Pa sada, bik poludi; a čovjek čak može postati poetičan na ovaj način, izlažući se crvenoj. Samo zavisi radi li se to od izvana ili unutra, to oživljavanje za pisanje poezije! Dakle takva je situacija s jedne strane.

S druge strane također ćete znati da ljudi koji razumiju ove stvari žele druge koji ih ne razumiju učiniti pitomima, stvarno poniznima, koriste plavu boju, ili crnu boju, zapravo crnu. U Rimskoj katoličkoj crkvi, naprimjer, kada bi ljudi trebali biti ponizni u Advent, crkva a iznad svega ruho, je plavo. Ljudi postaju pitomi, ponizni. Osoba tada uđe u unutarnje raspoloženje poniznosti. Posebno ako je prije toga

bjesnio kao bik, što bi mogao biti slučaj tijelom karnevala, naprimjer; slijedi odgovarajući korizmeni post, ne samo s tamnim ruhom već zapravo s crnim. Tada osoba postaje ponizna, ispuhavi se. Samo tamo gdje su dvije pokladne nedjelje, korizmu bi trebalo udvostručiti. Ne znam da li se to stvarno radi. Ali iz ovoga možete vidjeti da na ljude ima sasvim različit učinak da li opažaju svjetlo kroz tamu t.j. crvenu, ili tamu kroz svjetlo, što je plavo.

Razmotrite oko. Tamo imate nerve i krv. Kada oko gleda na nešto crveno, recimo u zoru, ili bilo što da je crveno, što ono doživljava? Vidite, kada oko gleda nešto crveno, crveno svjetlo prolazi kroz veoma sićušne krvne sudove u oku. I to crveno svjetlo ima osobito svojstvo da uvijek malo uništava krv. Uništava i nerve isto tako, jer nervi mogu živjeti samo ako su snabdjeveni krvlju. Kada oko dođe nasuprot crvene boje, kada uđe crvena, krv u oku je uvijek malo uništena, i nervi također. Bik jednostavno osjeća, dok gleda crvenu boju: 'Nebesa! Sva krv u mojoj glavi je uništena! Moram nešto učiniti da se obranim!' Tako poludi, jer ne želi da mu je krv uništena.

Pa, to je jako dobar stav, međutim, ako možda ne za bika, onda svakako za ljude i druge životinje. Jer ako gledamo na crvenu boju i naša krv je malo uništena, tijelo će sa svoje strane poduzeti nešto i gledati da oko bolje snabdje s kisikom, tako da se krv može obnoviti.

Razmotrite čudesan proces što se zbiva ovdje. Kada se svjetlo gleda kroz tamu, dakle crvena boja, krv je u početku uništena, kisik je povučen iz tijela i kisik okrijepi oko. Sada iz ovoga oživljavanja oka znamo, tamo vani je crvena. Ali ako ćemo opaziti tu crvenu, krv u oku prvo mora biti malo uništena, i nerv mora biti uništen. Moramo u oko poslati život, odnosno kisik. I iz načina na koji naše vlastito oko oživi, iz načina kako se budi, shvatimo da je vani crveno.

Sada vidite, ta sposobnost da ljudsko biće opaža svjetlost koja je postala crvena, da uvijek može opaziti svjetlost koja je postala crvena, također je osnova njegovog zdravlja. Budući da kisik koji se apsorbira iz tijela okrijepi cijelo tijelo, i osoba tada ima zdrav ten. Doista se animira.

To je slučaj ne samo kod nekoga čije oko je zdravo i tko može vidjeti već također i za nekoga čije oko nije zdravo i ne može vidjeti. Jer svjetlo je aktivno u jarkim bojama; čovjek tada oživi u glavi, i taj proces vitalizacije će zauzvrat utjecati na cijeli organizam i dati mu zdravu boju.

Dakle, svakako je važno, da ljudi ne odrastaju u tamnim sobama gdje bi mogli postati mrtvi i ponizni, već im dati da rastu u svijetlim prostorijama s crvenim i žutim nijansama. Uz pomoć svijetla tada će koristiti kisik koji imaju u sebi s dobrim učinkom. Iz ovoga možete vidjeti da sve povezano s crvenom bojom, da je zaista povezano s razvojem krvi u ljudskim bićima. Nerv je zaista uništen kada opažamo crvenu boju.

Sada promislite o gledanju tame kroz svjetlo, odnosno, gledanju plave boje. Tama ne uništava našu krv; tama ostavlja krv nedirnutu. Nervi također ostaju

nedirnuti, jer se ne utječe na njihovu krv. Posljedica je da se osoba osjeća zaista dobro i lagodno u sebi. Osjeća se zaista dobro iznutra jer plava ne napada njenu krv i nerve. I ljudi su napravljeni poniznim na način koji je zaista vješt. Jer ako su svećenici gore na oltaru u njihovom plavom ruhu, ili crnom ruhu, i ljudi sjede dolje, gledajući ih cijelo vrijeme, tada plavo ruho ne uništava sitne krvne sudove i nerve u oku, i oni će se, naravno, tamo osjećati strašno dobro. To je zaista proračunato da se ljudi dobro osjećaju. Nemojte misliti da oni to ne znaju! Jer oni još imaju staro znanje. Nedavno znanje je došlo tek kada su ljudi prosvijetljeni, prosvijetljeni kao Newton, naprimjer.

Tako možemo reći: 'Plava je boja koja čini da se ljudi iznutra osjećaju lagodno, tako da sebi kažu – sve to je nesvjesno, ali iznutra sebi kažu: 'Dobro je biti u ovoj plavoj'. Osjećaju sebe iznutra, dok ako je boja crvena, osjećaju kao da nešto ulazi u njih. Za plavu možemo reći da nervi ostaju netaknuti, i tijelo šalje osjećaj blagostanja u oko i tako u cijelo tijelo.

Svijetlo kroz tamu = crvena

Krv uništena. Kisik izvučen iz tijela, s okom vitaliziranim

Tama kroz svijetlo = plava

Nervi ostali nedirnuti i tijelo šalje osjećaj blagostanja u oko

Vidite, to je razlika između plave boje i crvene boje. Žuta je samo gradacija crvene, a zelena gradacija plave. Tako možemo reći da u zavisnosti o tome da li su nervi ili krv aktivni u ljudskom biće, ono će osjećati više crvene ili više plave.

Vidite, to se može primijeniti na pigment. Dakle ako želim pokušati i proizvesti pravilnu crvenu, crvenu boju za slikanje, moramo proizvesti boju koja sadrži supstance koje stimuliraju ljudsko biće da iznutra proizvede kisik. Malo po malo zapravo otkrijemo da se zapravo dobije crveni pigment za crtanje ako se pokuša pronaći koliko ugljika materijali u vanjskom svijetu sadrže. Ako ugljik koristim s drugim supstancama na pravi način, otkrijem tajnu kako da dobijem crvenu boju za moje slikanje. Dakle ako koristim biljne materijale za dobivanje boje, iznad svega je važno organizirati postupke koje koristim – mljevenje, gorenje, i tako dalje – na takav način da u boji imam ugljik na pravi način. Ako u njoj imam ugljik na pravi način dobijem svijetlu, crvenkastu boju. S druge strane ako imam materijale koji sadrže mnogo kisika – dakle, ne ugljika, već kisika – i uspijem u njoj dobiti kisik kao kisik, dobijem tamniju boju kao što je plava.

Ako opažam princip života u biljci, mogu zaista iz nje proizvesti boju koju trebam.

Samo zamislite da uzmem suncokret. On je veoma žut, i stoga svijetle boje. Žuta je blizu crvene – svijetlo gledano kroz tamu. Ako postupam sa suncokretom na takav

način da nekako dobijem pravilan postupak koji postoji i u cvijetu također u mojoj umjetničkoj boji, dobiti ću dobru žutu koja će dobro podnositi vanjsko svjetlo. Jer suncokret je ukrao tajnu proizvodnje žute od Sunca. I ako uspijem dobiti postupak koji postoji u suncokretu u nekoj boji, i sredim da je dovoljno debela, mogu pravilno koristiti žutu u mojem slikarstvu.

Ako uzmem drugu biljku, cvijet cikorije, naprimjer, koji je plavi – to je plavi cvijet koji raste uz put; raste i u ovom području – ako imam tu plavu biljku i želim proizvesti pigment za slikarstvo iz njenog cvijeta, nađem da to ne mogu. Neće mi dati ništa. Međutim, dobiti ću nešto, ako procesiram korijen na pogodan način; proces koji čini svijet plavim je tamo.

Ako postoji žuta u cvijetu, žuta je proizvedena u samom cvijetu. Ali ako je plava u cvijetu, proces je smješten u korijenu i samo gurnut u cvijet od tamo. Dakle u tom slučaju moram koristiti indigo biljku koja mi daje tamno plavu, ili cikoriju, taj plavi cvijet. Moramo ih kemijski tretirati dok mi ne daju plavi pigment.

Na ovaj način mogu stvarno proučavati i razraditi kako mogu dobiti pigment iz biljaka. To ne mogu slijedeći Newtona koji jednostavno kaže: 'Ah dobro, sve je tamo u sunčevu svjetlu; moramo to samo izvući'. To bi se u najboljem slučaju moglo primijeniti samo na novčanik. U mom novčaniku ujutro mora biti sam novac kojeg ću potrošiti tijekom dana. To je kako ljudi zaista zamišljaju da su pametni, poput vreće u kojoj je sve. Ali to nije tako.

Morate znati, naprimjer, kako je žuta u suncokretu ili u maslačku. Morate znati kao je plava u cikoriji. Procesi koji daju cikoriju ili indigo plavu smješteni su u korijenu; procesi koji suncokret ili maslačak čine žutim leže u samom cvijetu. I tako moram razviti živu kemiju u kojoj imitiram procese cvijeta biljke da bih dobio svjetle boje, a procese korijena biljke za tamne boje.

Vidite, ovo što sam vam govorio zaista je nešto što zdrav razum može otkriti. Stvar s crvenom, narančastom, zelenom, plavom, indigo i ljubičastom kod duge, s druge strane, nije nešto stvarno, u osnovi govoreći.

Sada je povijesni događaj bio kako slijedi. U vrijeme Goetheova života svi su već vjerovali ono što je Newton podučavao: Sunce je velika vreća, i sedam boja, kako su nazvane, su unutar nje. Trebate ih samo izvući vani, i onda ih imate. Svi su to vjerovali. Tako se učilo tada i još i danas se tako uči.

Goethe je bio netko tko ne bi odmah u sve povjerovao. Uvijek je želio za sebe vidjeti stvari koje su svi učili. Ljudi općenito kažu da ne vjeruju u autoritet, ali kada se dođe do ovih stvari koje se uče na sveučilištima strašno su skloni vjerovati u autoritete, vjerujući u sve što oni podučavaju. Goethe nije bio spreman prihvatiti stvari samo tako. Stoga je posudio opremu korištenu da se ovo dokaže – prizmu ili sličnu opremu – od sveučilišta u Jeni. Jasno je želio sam napraviti ono što profesori općenito demonstriraju, i sam vidjeti kako je to.

Kako je bilo, Goethe nije odmah našao vremena za to i držao je opremu prilično dugo bez da je isprobao. I onda je sudski savjetnik Büttner, koji je želio koristiti opremu, izgubio strpljenje i naredio da se oprema pokupi. Goethe je tada rekao: 'Sada moram biti brz'. Napokon je pogledao kroz prizmu dok je pakirao. Rekao je sebi: 'Ovaj bijeli zid preko mora se pojaviti u veličanstvenim duginim bojama kada pogledam kroz ovo; umjesto bijele trebale bi biti crvena, žuta, zelena i tako dalje'. Tako je pogledao kroz prizmu, veseleći se prikazu boja, ali nije vidio ništa. Zid je bio bijeli kao i uvijek, jednostavno bijeli. To ga je zaista iznenadilo. 'Što je iza ovoga?' sam se pitao. I vidite, to je bio početak njegove cijele teorije boja. Rekao je: 'Moram provjeriti cijelu stvar. Drevni su rekli: svijetlo viđeno kroz tamu je crveno, tama viđena kroz svijetlo je plava. Ako malo odstupim od crvene biti će žuta; ako pojačam plavu sve do crvene, plava je biti zelena u jednom smjeru a ljubičasta u drugom. To su gradacije'. Zatim je razvio svoju teoriju boja, i napravio je boljom nego je bila u srednjovjekovno vrijeme.

I tako da imamo teoriju boja fizičara s vrećom iz koje dolaze sedam boja, teoriju koja se svuda poučava, i imamo Goetheovu teoriju boja, gdje je plava nebesa ispravno shvaćena, crveno nebo u zoru i sumrak je pravilno shvaćeno, kao što sam vam upravo objasnio.

Ali postoji jedna posebna razlika između Newtonove i Goetheove teorije boja. Drugi to odmah ne primijete, jer slijede fizičare. Podučava ih se Newtonovoj teoriji boja, jer je tiskana u svim knjigama. Netko se može osjećati veoma pametan dok sebi predstavlja način kako se crvena, narančasta, žuta, zelena, i tako dalje pojavljuju u dugi. Ali vidite, situacija je takva da nigdje nema prizme! Ali ljudi ne misle o tome [praznina u tekstu]. Sami Newtonovci su svjesni toga, ali to ne priznaju čak ni sebi. Jer dok gledate kroz kišu s jedne strane, vidite tamu kroz kišu obasjanu Suncem, vidite plavi dio duge na toj strani. Ali onda se također vidi područje ispred gdje se svijetlo gleda kroz tamu, i tako se na drugoj strani vidi crvena. Dakle morate objasniti sve prema jednom te istom principu – svijetlo kroz tamu je crveno, tama kroz svijetlo je plava.

Ali, kao što sam rekao, na jednoj strani ljudi vide stvari onako kako su im fizičari objasnili, a na drugoj strani gledaju slikarstvo proizvedeno pigmentom. Ali sada se ne pitaju kako to da imamo crvenu i žutu i tako dalje, ne spoje dvije stvari.

Da gospodo, slikar ih mora spojiti. Tko želi crtati, mora ih spojiti. Ne samo da mora znati: postoji vreća, sa svim bojama unutra – jer on nema vreću, nigdje je nema. Ali mora naći načina za dobiti pravi pigment kojeg treba od žive biljke ili druge žive tvari, tako da boje može izmiješati na pravi način, mora razumjeti ... [praznina u tekstu]. Današnja situacija je takva da slikari zaista razmišljaju o tome. Postoje naravno i slikari koji ne razmišljaju, koji kupe svoje boje. Ali slikari koji razmišljaju kako doći do svojih boja i kako ih koristiti, kažu: 'Da, Goetheova teorija boja je nešto s čime se može raditi. Ona nam nešto kaže. Mi slikari ne možemo učiniti ništa s Newtonovom teorijom boje, teorijom fizičara'. Opća publika ne spaja te dvije stvari – slikarstvo i teoriju boja – ali slikari da. I on stoga voli Goetheovu teoriju boja. Slikar će sebi reći: 'O bože, ti fizičari, ne gnjavimo se s njima; govore o

stvarima na svom polju. Neka rade što žele. Držimo se starog gledanja i Goetheove teorije boja. Slikari sebe vide kao umjetnike i zapravo ne misle da se moraju petljati u učenja fizičara. To bi bilo naporno. Naišli bi i na opoziciju i tako dalje.

To je kako stvari stoje danas između onoga što se kaže u knjigama i istini o tome. Goethe je jednostavno morao braniti istinu, i to ga je vodilo da se pobuni protiv Newtonove fizike i cijele moderne fizike. I ne može se imati pravo razumijevanje prirode bez da se također dođe i do Goetheove teorije boja. I tako je naravno savršeno prirodno da je Goetheova teorija boje obranjena u Goetheanumu. Ali ako se ne ograničite na neku sferu religije ili etike već se usudite umiješati u razne teme fizike, imati ćete cijelu bandu fizičara za vama.

Dakle vidite, braniti istinu je zaista iznimno teško u naše vrijeme. Ali pokušajte i razmotrite složeni način na koji današnji fizičari objašnjavaju plavu boju neba. Sada naravno, ako krenem od pogrešne premise i želim objasniti jednostavnu stvar kao što je da crnilo prostora izgleda plavo ako se gleda kroz svjetlo, moram proizvesti strašno složena objašnjenja. A tako i za crveno nebo u zoru ili sumrak! Poglavlje obično započinje sa: 'Da, plavo neba zaista ne može biti danas objašnjeno; međutim, možemo zamisliti ovo ili ono'. Da, način na koji fizičari misle o maloj rupi kroz koju puste svjetlo da uđe u prostoriju, koristeći tamu da ispitaju svjetlo, sve to ne može objasniti ni najjednostavniju stvar. I tako je došlo do toga da ljudi više o bojama ništa ne razumiju.

Ako se shvati da uništavanje krvi a time i revitalizacija... [praznina u tekstu] – jer ako u meni imam krv uništenu od svjetla, tada prizovem sav kisik u meni i oživim, tada dolazi do zdravlja. Ako cijelo vrijeme oko sebe imam tamu ili nijansu plavog, cijelo vrijeme se želim revitalizirati; zatim se revitaliziram previše i samo zbog toga problijedim jer natrpam previše života u sebe. Tako se, s jedne strane može razumjeti zdravo crvenilo osobe od unosa kisika, kada je osoba pravilno izložena svjetlu, a može se razumjeti i blijedilo zbog neprekidnog unosa ugljičnog dioksida. Ugljični dioksid, suprotnost kisiku, želi mi ući u glavu. I to me čini blijedim.

Slika 9

Danas nemamo skoro ništa osim blijede djece u Njemačkoj. Ali treba shvatiti da to dolazi od viška ugljičnog dioksida. A kada netko proizvodi previše ugljičnog dioksida – koji je spoj ugljika i kisika– koristi previše ugljika u njemu da proizvede ugljični dioksid [Slika 9]. Tako imate cijeli ugljik koji takvo blijedo dijete ima u sebi stalno pretvaran u ugljični dioksid. To ga čini blijedim. Što ja radim? Moram mu dati nešto što će spriječiti tu beskrajnu proizvodnju ugljičnog dioksida u njemu, tako da ugljik ostane. To mogu napraviti dajući mu malo kalcij karbonata. To će opet stimulirati njegove funkcije – kao što sam vam rekao ranije sa potpuno drugog stajališta – i pojedinac tada zadržava ugljik kojeg treba i ne pretvara ga cijelo vrijeme u ugljični dioksid. I pošto se ugljični dioksid sastoji od ugljika i kisika, kisik ide gore u glavu i revitalizira procese u glavi, životne procese. Ako se kisik koristi da se radi ugljični dioksid, životne funkcije su potisnute.

Dakle ako nekoga tko je blijed odvedem u oblast gdje dobije mnogo svjetla, biti će stimuliran da ne preda ugljik ugljičnom dioksidu, jer svjetlo vuče kisik gore u glavu. Tada će opet razviti zdravu boju. Mogu također koristiti kalcijev karbonat da dobijem taj učinak, tako da zadržim kisik i pojedinac ga opet ima dostupnog.

Tako se jedna stvar mora povezati sa drugom. Moramo moći razumjeti zdravlje i bolest na osnovu teorije boja. To možete napraviti samo ako koristite Goetheovu teoriju boja, jer se jednostavno uklapa u prirodni svijet na prirodan način. Za to ne možete koristiti Newtonovu teoriju boja, jer je to samo izumljeno, i uopće nije povezano s prirodnim svijetom. Zaista ne može objasniti ni najjednostavnije stvari koje vidimo – crveno nebo u zoru i sumrak, plavetnilo neba.

Ima još nešto što vam želim reći. Promislite na stare pastirske narode ranijih vremena koji su tjerali svoja stada, i zatim spavali na otvorenom. Tijekom spavanja nisu bili izloženi plavom nebu već mračnom nebu. A gore su nebrojene, sjajne zvijezde, i dolje spavaju ljudska bića. Iz mračnog neba dolazi smirujući utjecaj, ljudi su imali osjećaj unutarnje dobrobiti u snu. Tama prodire u cijelu osobu tako da ona iznutra postaje mirna. San dolazi iz tame. Ali postojale su zvijezde koje obasjavaju ljude. I gdje god zasja zvijezda, ljudi se malo uzbude. Zatim zraka kisika izlazi iz tijela. I one zvjezdane zrake susreću zrake kisika i takve zrake kisika prodiru u svaki dio ljudskog bića. On iznutra postaje zrcalna slika kisika cijelog zvjezdanog svoda [Slika 10].

Slika 10

Rudolf Steiner - Iz života ljudi i Zemlje

Pastirski narodi starine tako su primali cijela zvjezdana nebesa u njihova umirena tijela kao u slikama, slikama izvučenim od zraka kisika. Onda bi se probudili. I to im je dalo njihovo znanje o zvijezdama. Razvili su čudesnu znanost o zvijezdama. Nisu sanjali da Ovna čini toliko i toliko zvijezda, već su zaista vidjeli životinju – ovna, bika, i tako dalje – i osjećali cijela zvjezdana nebesa unutar sebe u slikama.

To nam je predano kao poetska mudrost od tih pastirskih naroda, mudrost koja ponekad sadrži izvanredno mnogo stvari koje nas još mogu i danas naučiti nečemu. I to možemo razumjeti ako znamo da ljudsko biće šalje vani zraku kisika u susret svakoj zruci zvjezdanog svijetla, i postaje cijela nebesa, unutarnja nebesa kisika.

Unutarnji život čovjeka je život življen u astralnom tijelu, jer u snu doživljava cijela nebesa. Bili bi u jadnom stanju da ne potječemo od tih pastirskih naroda. Sva ljudska bića su potekla od drevnih pastirskih plemena. Mi još danas imamo unutarnji nebeski svod, čisto nasljeđivanjem, da nam dađe uvid. Mi još to razvijamo, premda ne kao i drevni, i u našem spavanju, ležeći u našim krevetima, još imamo vrstu sjećanja o načinu na koji bi stari pastirski narodi ležali u poljima i u sebe primali kisik. Mi više nismo pastirski narodi, ali još uvijek imamo nešto naslijeđeno, još imamo nešto, premda to ne možemo divno izraziti jer je postalo blijedo i zamagljeno. Ali cijelo čovječanstvo spada zajedno. I ako bi još željeli znati stvari koje ljudi još imaju u sebi danas, moramo se vratiti u ona ranija vremena. Sva ljudska bića svuda na Zemlji došla su iz tog pastirskog stanja. I u njihovim tijelima su naslijedili onoliko koliko je moglo doći od tih pastirskih predaka.

Rasprava 3 ožujka 1923.

III

Sada gospodo, nisam potpuno odgovorio na zadnje pitanje o bojama. Ići ćemo još malo dalje da ga upotpunimo.

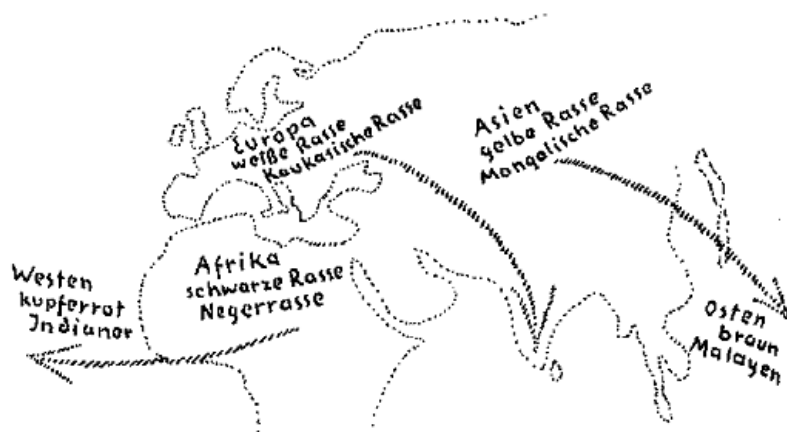
Najprije, danas moramo razmotriti najzanimljivije pitanje, naime, samu boju ljudske kože. Znači, naravno, da na licu Zemlje narodi pokazuju kožu koja se razlikuje u boji. Europljani kojima mi pripadamo su nazvani 'bijela rasa'. Pa, mi zaista znamo da čovjek u Europi nije sasvim zdrav kada je bijel kao sir. Zdrav je kada pokazuje prirodnu, svježiju boju, koju je sam stvorio, kroz bijelo prema van.

Ali osim ove europske obojanosti imamo četiri druge glavne boje kože. Danas ćemo to malo razmotriti jer se zapravo razumije cijela povijest i cijeli socijalni život, čak i moderan socijalni život, samo ako se okrenemo rasnim osobinama čovječanstva. Tek tada se može ispravno razumjeti duhovni element ako se prvo prouči kako duh radi u čovjeku upravo kroz boju kože.

Želim boju rase staviti pred vas na ovaj način. Krenimo od Europe gdje mi sami živimo. Ovdje imamo dakle — mogu to samo ugrubo nacrtati — prvo Europu; graniči s Europom: Azija, Engleska, Irska; ovdje Japan, Kina; dalje Indija, prava Indija, Arabija; ovdje imamo Afriku. Dakle: Europa, Azija, Afrika.

Sada nacrtajmo ljude kakvi su u odgovarajućim područjima. Mi sebe u Europi nazivamo bijelom rasom. Ako prijeđemo u Aziju imamo žutu rasu, glavnu u Aziji. A ako odemo u Afriku tamo imamo crnu rasu. To su originalne rase. Sve ostalo u tim oblastima posljedica je migracije.

Dakle ako pitamo: Koje rase pripadaju tim dijelovima Zemlje? — Tada moramo reći: Aziji pripada žuta rasa, Mongolska; u Europu spada bijela rasa ili Kavkaska rasa, a Africi pripada crna ili Negro rasa. Negro rasa ne spada u Europu i prirodno je samo škodljivo da sada igra toliko veliku ulogu u Europi. Ove rase su, takoreći, kod kuće u ova tri dijela Zemlje.

Sada ćemo razmotriti boju ove tri rase. Već sam vam rekao da boja ima veze sa svijetlom. Kada se gleda crno u univerzalnom prostoru kroz osvijetljeni univerzum, tada izgleda plavo. Kada se gleda svijetlo, osvijetljenost kroz tamni zrak, izgleda crveno, kao sjaj jutra i sumraka.

Razmotrimo boje na običnim predmetima. Možete razlikovati — recimo — crno i bijelo. To su najupadljivije boje, crna i bijela. Što je s crnim tijelom? Situacija s crnim tijelom je takva da ono obradi svo svijetlo koje padne na njega i ne vraća ništa. Dakle ako ovdje imate crno tijelo, ono upija svu svjetlost koja padne na njega i ne vraća ništa. Stoga izgleda crno jer ne zrcali nikakvu svjetlost. Kada imate bijelo tijelo ono kaže: Ne treba mi svijetlo, koristiti ću samo ono što je u meni, šaljem svo svijetlo natrag. Stoga je bijelo. Dakle bijelo tijelo šalje svu svjetlost natrag, stoga njegovu površinu vidimo svijetlu, bijelu. Crno tijelo upija svu svjetlost, također i toplinu, i ne zrcali nikakvu svjetlost, nikakvu toplinu, pa izgleda crno, tamno.

To možete bolje proučiti ako razmotrite sljedeće. Pretpostavimo da je na Zemlji neki objekt koji prima svijetlo. U prvom redu vraća natrag malo svijetla i tako izgleda svijetlo. Ali daje sebi vremena i uzima što je moguće više svijetla. Kada više ne može uzeti i iznese ga se na svijetlo, tada izgleda crn.

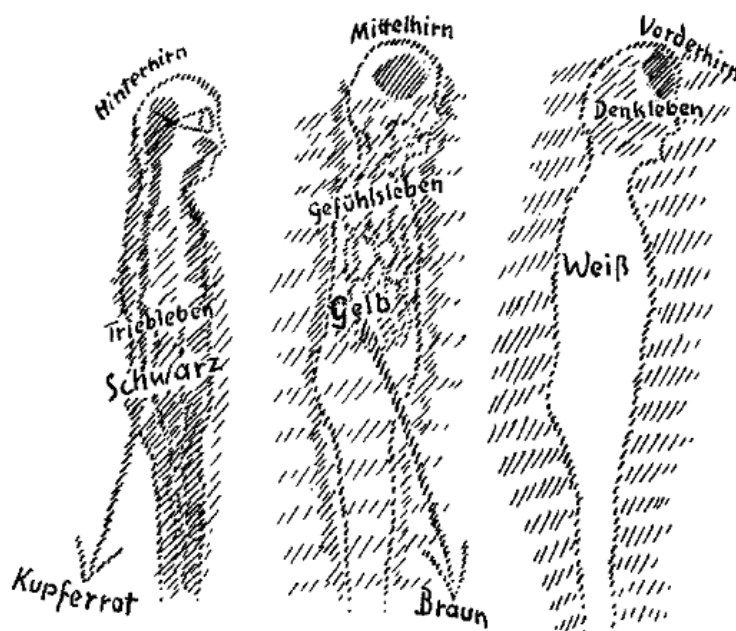
Sada, recimo da imamo stablo. Prvo stoji na zemljinoj površini i uzima izvjesnu količinu svijetla. Ali apsorbira dobar dio svijetla i topline. To se odvija sve do vremena kada pada ispod zemlje. Kada, dugo vremena — ali to znači tisuće ili milijune godina — ostane ispod zemlje, što postaje? Crni ugljen. Postaje crn jer je u sebe uzeo svijetlo i toplinu kada je bio stablo. To ne daje ako ga ne uništimo. Ako ga izgorimo onda daje, ali ako ga samo iznesemo na zrak neko vrijeme onda to zadržava. Uzeo je toliko svijetla i topline da ništa ne daje vani — moramo ga uništiti. To je stanje ugljena.

Recimo da objekt više ne uzima svijetlo, sve opet šalje natrag, tada će nešto takve prirode biti bijelo. To je snijeg zimi. Reflektira svo svijetlo, ne uzima svijetlo i toplinu i postaje bijeli. Na toj razlici između ugljena i snijega vidite odnos koji postoji između objekata na Zemlji i univerzalnog prostora.

Primijenimo to na čovjeka u univerzalnom prostoru. Pogledajmo samo crnce u Africi. Ti crnci u Africi imaju karakteristiku da iz univerzuma apsorbiraju svo svijetlo i svu toplinu. Oni ih uzimaju. Sada, ovo svijetlo i toplina u univerzumu ne mogu ići kroz cijelo tijelo, jer ljudsko biće je uvijek ljudsko biće čak i ako je crno. Ne ide kroz cijelo tijelo već staje na površini kože, i stoga sama koža postaje crna. Stoga je crnac u Africi onaj tko upija najviše moguće topline i svijetla iz univerzuma i asimilira ih u sebi. Činjenicom da to čini, snage kozmosa djeluju na cijelog čovjeka ovako [vidi crtež]. Svuda uzima svijetlo i toplinu i koristi ih u sebi. Sada, mora biti nešto što mu pomaže u toj asimilaciji. Pa, vidite, ono što mu posebno pomaže njegov je stražnji mozak. Kod crnaca je stražnji mozak posebno razvijen. To prolazi kroz kičmenu moždinu i može djelovati na svu svjetlost i toplinu koja je u njemu. Stoga je sve što je povezano s tijelom i metabolizmom snažno razvijeno u crncu. Ima, kako kažu, snažan instinktivni život. Dakle crnac ima snažan instinktivni život. I pošto zapravo ima sunčevu svjetlost i toplinu, na površini kože, čitav njegov metabolizam odvija se kao da samo Sunce kuha u njemu. Otuda i njegov instinktivni život. U

crncu se zaista stalno odvija pravo kuhanje, a ono što potiče vatru je stražnji dio mozga.

Ponekad ljudski ustroj izbacuje daljnje nusproizvode. To se može vidjeti upravo kod crnaca. Crnac ne samo da ima tu vrstu kuhanja u svom organizmu, već ima vješto i pažljivo oko. Motri vješto i vrlo pažljivo. To biste lako mogli shvatiti kao proturječje. Ali to je ovako: Ako je sprijeda očni živac [vidi crtež], živci idu ravno u stražnji mozak; tamo se križaju. Živac ide u stražnji mozak, i pošto je on kod crnca posebno razvijen stoga on motri vješto, zato je tako pametan promatrač. Kada to počnete shvaćati, sve postaje jasno. Ali sadašnja znanost ne radi promatranja kao što mi radimo sada. Stoga ništa od toga ne razumije.

Sada prijedimo od crnog na žutog čovjeka. Žuta je već povezana s crvenom, i tako je svijetlo reflektirano u nekoj mjeri ali je mnogo toga apsorbirano. Međutim, žuti čovjek odbacuje više svijetla nego crni. Crni čovjek je egoist, on uzima svo svijetlo i svu toplinu. Žuti Mongol zaista nešto svijetla daje natrag, ali mnogo apsorbira. To ga čini onim što jest [vidi crtež]. Dakle uzima mnogo svijetla ali daje nešto natrag. Zadovolji se s manje. Ova manja količina svjetlosti ne može raditi u cijelom metabolizmu, i tako je metabolizam upućen na vlastitu snagu. To najviše djeluje u disanju i cirkulaciji krvi. Dakle kod žute rase — Japanaca, Kineza — svijetlo i toplina rade prvenstveno u disanju i cirkulaciji krvi. Ako ste ikada upoznali Japanca, primijetili ste kako obraća pažnju na svoje disanje. Kada govori s vama drži se suzdržano tako da bi mu disanje bilo uredno. On ima izvjestan osjećaj ugone u disanju. To znači da se manje obrađuje unutra. Sve se uglavnom obrađuje u grudima. To znači da žuta osoba ne razvija toliko stražnji mozak, već srednji mozak. Tamo je ono što podržava disanje i cirkulaciju krvi. Žuti Azijat dosta manje živi u metabolizmu. To možete vidjeti i u njegovoj šetnji; on hoda ležernije. Ne radi tako snažno s udovima i metabolizmom. Crnca više zanima natjecanje u trčanju i drugi pokreti kojima upravljaju instinkti. Azijat, žuti čovjek, razvija više unutarnji život snova i stoga je cijela azijska civilizacija prožeta tim elementom snova.

Dakle on ne živi više samo u sebi; on apsorbira nešto iz svemira. I zato Azijati imaju tako lijepe pjesme o cijelom svemiru. Crnac to nema. Uzima sve u svoj metabolizam i zaista samo probavlja svemir. Azijat ga udiše, ima ga u svojoj cirkulaciji krvi. Stoga ga i može predati riječima. Jer jezik je samo preoblikovano disanje. Da gospodo, to su prekrasne, lijepe pjesme. Azijati su ljudi potpuno okrenuti unutra. Azijat danas prezire Europljanine jer kažu: To su vanjski ljudi. Za trenutak ćemo vidjeti zašto. Dakle ovo je žuta rasa i to je povezano s bojom na način na koji sam vam rekao.

Sada gospodo, pogledajmo sebe u Europi. Mi smo bijela rasa u odnosu na svemir, jer odbijamo svu vanjsku svjetlost. Vraćamo svu svjetlost i u osnovi svu toplinu. Toplina mora postati veoma snažna ako ćemo je uzeti u sebe. A kada je nema, mi venemo, kako se vidi kod Eskima. Ovdje je ljudsko biće takve prirode da u osnovi baca natrag svu svjetlost i toplinu. Apsorbira ih tek kada postaju snažni. Baca ih natrag i razvija samo svjetlo i toplinu koji se javljaju iz njegove vlastite unutarne aktivnosti. Da, ne pomažu mu ni disanje ni cirkulacija krvi, niti stvorena toplina; stoga sam mora razraditi svijetlo i toplinu preko mozga, odnosno, preko glave. Mi zapravo odbacujemo svu vanjsku svjetlost i toplinu. Mi sami moramo obojiti našu krv. To onda prodire kroz bijelo i mi stječemo boju Europljana. To je od iznutra. I mi smo zaista takvo bijelo tijelo koje sve asimilira iznutra i vraća natrag svo svjetlo i toplinu. I dok Mongoli uglavnom trebaju srednji mozak, mi Europljani moramo koristiti prednji mozak. Kroz tu činjenicu pokazano je sljedeće. Čovjek sa stražnjim mozgom ima uglavnom instinktivan život; onaj sa srednjim mozgom ima život osjećaja, smješten u grudima; A mi Europljani, mi jadni Europljani, imamo život misli koji je smješten u glavi. Kao rezultat, u određenom smislu, mi uopće ne osjećamo naše unutarne biće. Jer glavu osjećamo samo kada je bolesna. Inače je ne osjećamo. Ali to nas čini svjesnim cijelog vanjskog svijeta i lako postajemo materijalisti. Crnac ne postaje materijalist, on ostaje čovjek iznutra, razvija samo unutarne instinktivni život. Ni Azijat ne postaje materijalist. On ostaje kod života osjećaja, nije mu toliko važan vanjski život kao Europejcu. O njemu on kaže: on je samo inženjer, bavi se samo vanjskim životom. — On je, u stvari, pošto mora razviti prednji mozak, usmjeren na vanjski svijet, i sve što je s njime povezano.

Dakle mi smo bijela rasa, iznutra bijelo je obojano kroz našu krv. Zatim su tu Mongoli, žuta rasa; i zatim je crna rasa. I to možemo vrlo dobro razumjeti ako krenemo od boja — to objašnjava cijelu priču.

Sada sve što trebate je razmisliti. Crnci žive na dijelu Zemlje gdje je Sunce jako, maltretira ih, prodire u njih. Zato mu se predaju, potpuno ga apsorbiraju u tijela, prijatelje se, ne odbacuju ništa. S Azijatima — više im dolazi od topline zemlje. Ne vraćaju toliko mnogo. Više nisu toliko prijateljski raspoloženi prema Suncu. A s Europljanima je takav slučaj da od Sunca zapravo ne bi dobili ništa da nisu razvili vlastiti ljudski element. Zato je Europa uvijek bila polazna točka za sve što razvija ljudski element u vezi s vanjskim svijetom. U Aziji je napravljeno vrlo malo izuma. Oni se mogu asimilirati, ali sami izumi, s kojima Azijci mogu primijeniti ono što je proizvedeno kroz praktično iskustvo s vanjskim svijetom — to Azijci ne mogu napraviti.

Primjerice, ovo se jednom dogodilo s parnim vijkom. Neki Japanci su nešto naučili o tome krišom promatrajući Europljane, i htjeli su upravljati sami. Prije su uvijek Europljani bili glavni i upravljali stvarima. Sada su Japanci htjeli sami upravljati parobrodom. Englezi su ostali iza na obali. Odjednom su svi Japanci koji su bili na brodu pali u očaj, jer se parobrod stalno okretao oko sebe. Nisu znali kako krenuti naprijed iz kružnog kretanja. Europljani koji su znali kako to napraviti cerekali su se na obali. Ovu nezavisnu misao koju Europljanin razvija poznavajući okoliš ne posjeduju Azijski narodi. Japanci će stoga razviti sve europske izume, ali neće ništa smisliti sami.

Što se tiče ljudske rase, ljudi na cijeloj Zemlji zapravo zavise jedni o drugima. Moraju pomagati jedni drugima. To je posljedica njihovih prirodnih sposobnosti. To je povezano, vidite, s cijelim ljudskim razvojem. Razmislite na trenutak o crncu; njegov instinktivni život je posebno razvijen, sve to vrije u unutrašnjosti. To daje mnogo pepela, a pepeo se taloži u kostima. Stoga je on jače razvijen u kostima nego čovjek bijele rase. On radije usmjerava u krv ono što ima unutra i njegove kosti su finije razvijene. Tako crnac ima grubo razvijene kosti, Europljanin ima finije razvijene kosti. A Azijati, žuta rasa, stoje između.

Po načinu na koji Japanac stoji i hoda možete zaključiti da u koštanoj strukturi stoji između Europljanina i Afrikanca. Afrikanci imaju ove snažne kosti stalno u pokretu. Europljanin više ima sustav krvi. Japanci imaju sve što djeluje na disanje i od disanja na cirkulaciju krvi.

Ali sada, gospodo, ljudi na Zemlji ne ostaju jednostavno gdje jesu. Ako bi se vratili u davna vremena, već bi našli da žuta rasa pripada Aziji, bijela rasa Europi i crna rasa Africi. Ali također se uvijek događalo da ljudi odlutaju. I može se dogoditi bilo da žuti odlutaju na istok ili crni odlutaju na zapad. I to je jednom napravljeno. Žuti su uvijek lutali prema istoku. Tamo su došli na one otoke koji leže između Azije i Australije. Kada su žuti odlutali prema istoku postali su smeđi. Tu su nastali Malajci koji su postali smeđi. Zašto?

Da, zašto postaju smeđi? Što znači postati smeđi? Pa, kada su žuti odbacuju natrag određeni stupanj svjetla; ostalo apsorbiraju. Kada postaju smeđi kroz drugačiji način na koji sada žive na Suncu — jer došli su iz drugog dijela Zemlje — tada odbacuju natrag, reflektiraju, manje svjetla. Uzimaju više svjetla u sebe. Dakle ovi smeđi Malajci su migrirani Mongoli, ali koji su se sada, pošto Sunce radi na njima različito, prilagodili da apsorbiraju više svjetla i više topline. Ali uzmite u obzir kako oni nemaju prirodu za to. Već su se naviknuli da imaju koštanu strukturu koja ih ograničava na određeni stupanj topline. Nemaju pravu prirodu za uzimanje toliko topline koliko sada uzimaju kao Malajci. Rezultat toga je da postaju neupotrebljivi ljudi, ljudi čija se tijela raspadaju, čije tijelo odumire. To je zapravo slučaj s malezijskom populacijom. Oni umiru od Sunca. Umiru od istoka. Tako da se može reći: dok su žuti, Mongoli, još ljudi u punoj snazi, Malajci su već umiruća rasa. Oni izumiru.

U drevna vremena crnci su lutali preko na zapad — danas su okolnosti različite, to mogu manje — ali u drevna vremena su lutali na istok; uvijek je bilo putovanja brodom, i još je bilo otoka po cijelom atlantskom oceanu, jer ranije je on zapravo bio

kontinent. Sada, kada su crnci odlutali na zapad više nisu mogli upiti toliko svjetla i topline kao u njihovoj Africi. Dopiralo je do njih manje svjetla i topline. Koja je posljedica? Njihova priroda je organizirana da uzme što je moguće više svjetla i topline i zapravo na taj način postaju crni. Sada ne dobivaju toliko svjetlosti i topline koliko im treba da postanu crni. Stoga postaju bakreno crveni, postaju Indijanci. To dolazi od činjenice da moraju reflektirati nešto svjetla i topline. To svijetli bakarno crveno. Bakar je sam po sebi tijelo koje mora reflektirati malo svjetla i topline. Oni to ne mogu podnijeti stoga izumiru kao Indijanci na zapadu. Oni su opet rasa u padu, umiru od vlastite prirode koja dobiva premalo svjetla i topline. Umiru od zemaljskog. A zemaljski dio njihove prirode je život instinkta. To više ne mogu pravilno razviti, dok još uvijek dobivaju snažne kosti. Budući im puno pepela ulazi u kosti ti Indijanci to više ne mogu podnijeti. Kosti im postaju strahovito jake, ali toliko jake da cijeli čovjek propada zbog njegovih kostiju.

Vidite, tako su se stvari razvijale, tako da je došlo do ovih pet rasa. Moglo bi se reći: crna, žuta, bijela u sredini: kao bočna grana crne bakarno-crvena, i kao bočna grana žute smeđa: to su dijelovi koji uvijek odumiru. Bijeli su zapravo oni koji razvijaju ljudski element i tako su dodijeljeni sami sebi. Kada migriraju, ponešto poprime karakteristike drugih regija, ipak se ne raspadaju kao rasa, već prije kao pojedinci. Umjesto toga rade nešto potpuno drugo.

Vidite, sve što sam vam opisivao stvari su koje se odvijaju u čovjekovu tijelu, a duša i duh su neovisniji o tome. I tako duša i duh mogu biti najaktivniji u Europljaninu, jer na njega najviše polažu pravo. On može najlakše podnijeti odlazak u druge dijelove Zemlje.

Stoga se također dogodilo da je počevši od gore [vidi shemu] velika migracija bijelih ljudi otišla sve do Indije. Struja bijelih ljudi udarila je u oblast gdje je stanovništvo bilo žuto. Tako su nastali Hindusi, mješavina mongolske i kavkaske rase. Otuda je nastala veoma lijepa indijska poezija, najljepša koja postoji. Ali u isto vrijeme primjećuje se da je nešto već postalo inertno, jer bijeli element nije na svom vlastitom teritoriju.

I tako se može reći da bijeli čovjek može ići svuda, danas čak i u Ameriku — i svi bijeli stanovnici Amerike su došli iz Europe. Bijeli element dolazi u američke oblasti, ali čovjeku se događa nešto kada dođe iz Europe u Ameriku za što je prirodno konstituiran. To znači da se neki zahtjev mora postaviti stražnjem mozgu. Kao Europljanin u Europi zahtjeve postavlja uglavnom svom prednjem mozgu. Sada su u Americi procvjetali oni ljudi koji su jednom biti dekadentni crnci — odnosno, oni ne cvjetaju, raspadaju se — crveni Indijanci. Kada se tamo dođe, u glavi uvijek nastane sukob između prednjeg i stražnjeg mozga. Osobitost je to što kada se obitelj doseli u Ameriku, kada se skrasi, potomci te obitelji uvijek dobiju malo duže ruke. Ruke postaju duže. Noge također postanu malo duže kada se Europljanin nastani u Americi — ne on sam, naravno, već kod njegovih potomaka. To dolazi iz činjenice da se stvari premještaju kroz srednji mozak u stražnji mozak, kada Europljanin dođe u Ameriku.

Ali u isto vrijeme se s Amerikancima događa nešto neobično. Nije li istina, Europljanin, pogotovo ako je mislilac, živi u potpunosti u sebi. Ako nije mislilac,

jedva da uopće razmišlja, ali to daje život koji nije u potpunosti ispunjen. Ali čim se Europljanin naseli u Americi nije više takav mislilac. Otuda slijedi: Ako čitate europsku knjigu, stvari su uvijek dokazane. Ne možete se riješiti dokaza. Čitate cijelu knjigu, četiri stotine stranica, samo dokazi. Čak i ako je roman uvijek je dokazivanje. Uglavnom se na kraju četiristote stranice ništa ne dokaže. Amerikanac to ne radi. Kada čitate američku knjigu sve je izneseno kao izjava. To je opet vraćanje natrag, hranjeno instinktom. Životinja ništa ne dokazuje; lav ne dokazuje da će pojesti drugu životinju, pojede je. Ako Europljanin želi nešto poduzeti, to prvo mora biti dokazano. Danas je to velika razlika između Europljanina i Amerikanca. Europljani dokazuju, Amerikanci tvrde.

Ali to ne znači da ono što oni tvrde nije jednako istinito, čak je ostvareno kroz cijelog čovjeka. Amerikanci imaju tu prednost nad Europljanima. U jednu ruku se približavaju propadanju — Indijanac propada — ali kada netko počinje propadati postaje pametan. Tako Europljani postaju pametni kada prijeđu preko: odviknu se od dokazivanja.

Ova želja za dokazivanjem nije baš napredna kvaliteta. Ako će netko nešto napraviti ujutro, može početi s dokazivanjem, i navečer kada legnete u krevet to još niste napravili, jer još se mora dokazivati. Amerikanac to neće napraviti jer nije osposobljen za dokazivanje. I tako ispada da će Amerika sasvim izvjesno biti ispred Njemačke u nekim stvarima. Mogu se napraviti vrlo zanimljiva zapažanja. Ako se uzme u ruke Europska knjiga ona započinje — recimo da je to knjiga o probavnom sustavu pijetla, takve knjige su napisane — počinje dokazujući: "pijetao sadrži probavne organe, jedino što se oni povlače od uobičajenog promatranja, treba se prodrijeti dublje u cijelu organizaciju pijetla". — Pa, tako ide dalje. Sve treba dokazati. Amerikanac počinje sa: "Ako secirate pijetla u njemu ćete pronaći to i to" — tvrdi dok promatra. I dakle vidite u slučaju Europljanina: više ne razvijaju njihovu rasnu posebnost na račun cijele njihove organizacije. Više razvijaju dušu i duhovne osobine. Stoga mogu prodrijeti u sve ostale dijelove svijeta. Proces postajanja dekadentnim je naravno spor.

Sunce uvijek šalje manje više topline i svjetla dolje na Zemlju. Kao što sam vam rekao, proljetna ravnodnevica je u Ribama. Prije toga je bila u Ovnu. Nakon nekog vremena biti će u Vodenjaku: tek tada će doći prava američka civilizacija. Do tada će civilizacija sve više prelaziti u Ameriku. Onaj tko želi, može već danas vidjeti koliko snažni Amerikanci postaju i kako je Europa sve nemoćnija. A činjenica da u Europi sada ne može biti mira, posljedica je toga da Europa zapravo više ne razumije vlastitu zemlju. Sada se civilizacija širi preko u Ameriku; trebati će dugo vremena, ali kada proljetna ravnodnevica uđe u znak Vodenjaka, svoje će zrake slati na Zemlju na takav način da američka kultura i civilizacija bude posebno snažna. To se već danas može vidjeti.

Vidite, to je jako čudno: U Europi se može razviti ono što nazivamo antropozofija. Mora se razviti iz duha. To više ne dolazi iz rasnih osobina. Mora se razviti iz duha. I ljudi koji ne žele pristupiti duhu potopiti će Europu u katastrofu.

Amerikancima to danas nije potrebno, posebno onima koji putuju preko. Tamo se mogu pouzdati u rasne karakteristike. I tako preko u Americi, začudo, pojavljuje

se nešto izvanredno. Svatko tko vrlo pažljivo čita američke knjige, tko čita govore u parlamentu, tko ima interesa za ono što se danas događa u Americi, reći će sebi: Munje i gromovi! To je vrlo čudno. Mi u Europi gradimo antropozofiju iz duha. Tamo preko razvijaju nešto što je neka vrsta drvene lutke antropozofije. Sve postaje materijalističko. Ali za one koji nisu fanatici, američka kultura ima nešto slično onome što je antropozofska znanost u Europi. Samo što je sve od drveta. Još nije živo. Mi u Europi to možemo oživjeti iz duha. Tamo to vade iz instinkta.

Vidite, to možete vidjeti u svakom detalju. Doći će vrijeme kada će ovaj američki 'drveni čovjek' — koji zapravo još uvijek miruje — kada će početi govoriti. Tada će imati za reći nešto vrlo slično europskoj antropozofiji. Može se reći da i u Europi razvijamo antropozofiju putem duha; Amerikanci je razvijaju na prirodan način. Stoga kada objašnjavam antropozofske stvari često mogu ukazati: Pa, tako je to antropozofski, i to je američka karikatura toga. To je karikatura.

Ali ako je netko fanatik i pronađe put do antropozofije, ne kroz unutarnji život, već kroz fanatizam, tada će imati najtvrdje psovke za amerikanizam — pa, čovjek najviše grdi majmuna — jer mu je sličan — kao karikaturu. I tako je to zaista čudna stvar, kao između sjevernog i južnog pola, između onog što mi duhovno postižemo u Europi i onog što se prirodno postiže tamo u Americi.

Knjige o prirodnoj znanosti izgledaju sasvim različito u Americi nego u Europi. One zapravo cijelo vrijeme govore o duhu, ali predstavljaju ga na grub, materijalistički način. Zato se spiritizam u novije vrijeme pojavio također i u Americi. Jer što radi spiritizam? Želi govoriti o duhu i zamišlja ga kao pojave u oblaku, želio bi sve imati kao pojave u oblaku. Stoga je spiritizam američki proizvod, cilja na duh ali na materijalistički način.

Zapravo je zanimljivo da je materijalizam u Americi doista rasprostranjen, ali zapravo je na putu prema duhu; dok u Europi ako netko postane materijalist umire kao ljudsko biće. Amerikanac je mladi materijalist. Zapravo, sva su djeca u početku materijalisti, i zatim prerastaju u ono što nije materijalizam. Tako će i američki besramni materijalizam prerasti u duhovni element. To će biti kada Sunce izađe u znaku Vodenjaka.

Pa, kao što vidite, na ovaj način možemo shvatiti što mi kao Europljani moramo učiniti. Naš zadatak kao Europljana nije da se uvijek bunimo oko Amerikanaca, ali naravno, moramo po cijelom svijetu naći civilizaciju koja je sastavljena od najboljeg.

Ako se razmišlja o stvarima kao princ od Badena koji je pao na američkog Europejca Wilsona, to neće valjati. Jer Wilson nije bio pravi Amerikanac. Zapravo je sve svoje teorije preuzeo iz Europe i tako ih napravio sterilnim. Ali izvorni amerikanizam je ono što će se jednog dana ujediniti s europejstvom, koje će uzeti duhovniji put. Kada se nešto proučava na ovaj način vidimo kako se trebamo postaviti u svijetu.

I tako je to doista zanimljivo: S jedne strane imamo crnu rasu, koja je ponajviše zemaljska. Kada odu prema zapadu, izumiru. Imamo žutu rasu, koja je između Zemlje i kozmosa. Kada idu na istok postaju smeđi, previše se povezuju s

kozmosom, izumiru. Bijela rasa je buduća, rasa je koja stvara u duhu. Kada su se preselili u Indiju razvili su unutarstvu, poetsku i duhovnu indijsku kulturu. Kada sada idu na zapad razviti će duhovnost koja ne shvaća toliko čovjekovo unutarstvo biće, već se okreću duhovnosti vanjskog svijeta.

I tako će se u budućnosti, čisto iz rasne karakterizacije, pojaviti one stvari koje u životu treba znati da bi se zauzeo pravi stav. Ljudi su sve manje prilagođeni u životu. Zaista žele da im sve padne s neba, i zapravo da ne uče.

Do toga je došlo činjenicom da u zadnjoj trećini 19-og stoljeća ništa više od ljudskog elementa nije bilo u obrazovanju, posebno u znanstvenom obrazovanju. U današnje vrijeme je tako teško predstaviti znanje o čovjeku. Iako materijalistički učenjaci to shvaćaju, ne idu dalje. Bilo je vrlo zanimljivo na zadnjoj prirodnoznanstvenoj konferenciji. Jedan od znanstvenika to je posebno shvatio — ne napreduje se, u znanosti se danas ne uči ništa o čovjeku. — Ali nije dalje rekao: "Moramo se razvijati prema antropozofiji"; rekao je: "Dajte nam leševa tako da ih možemo raskomadati".

Vidite, to je sve što je mogao reći: Dajte nam leševa! Žele imati više leševa, žele proučavati mrtvog čovjeka. To je bila prava krilatica: Dajte nam leševa! — Dok mi ovdje možemo bez leševa, jer želimo promatrati i proučavati *živog* čovjeka. Za to je potrebno samo otvoriti oči, a kroz oči pomalo i dušu, jer živog čovjeka možete pronaći posvuda. Ne susreće se ništa osim živog čovjeka. Jedino treba moći živjeti s njima, tako da mu mogu dati do znanja što je ljudsko biće. Ali današnji učeni ljudi imaju zaista slabe oči; ne vide čovjeka. I onda usrdno mole "Dajte nam leševa"! Tada ih mogu proučavati. Dajte nam leševa! Takav je bio položaj u obrazovnim središtima zadnjih godina, zadnjih desetljeća. Ljudi ne dobiju ništa što se odnosi na čovjeka. I tako je znanje o čovjeku nestalo iz sve znanosti.

Zbog toga sam se bavio tim pitanjem u prvom poglavlju u mojim "Ključnim točkama socijalnog pitanja". Morao sam pokazati kako oni koji se nisu zanimali znanošću već su radili, napredovali i sada su prirodno željeli znanost. Ali drugi, buržoazija, to im nisu mogli dati, ono što je izgledalo da imaju. I tako se pojavila velika nesreća civilizacije. Radnici su zahtijevali znanost i ona nije bila tamo, tamo je jedino bila znanost koja je lišena čovjeka.

To sam pokazao u prvom poglavlju u mojim "Ključnim točkama socijalnog pitanja" jer to prvo treba razumjeti ako se govori o socijalnom pitanju. Tako je zapravo bilo nužno da sa time počnem u prvom poglavlju "Ključnih točaka socijalnog pitanja".

Sada, danas smo se još malo pozabavili bojama.

Rasprava 14 ožujka 1923.

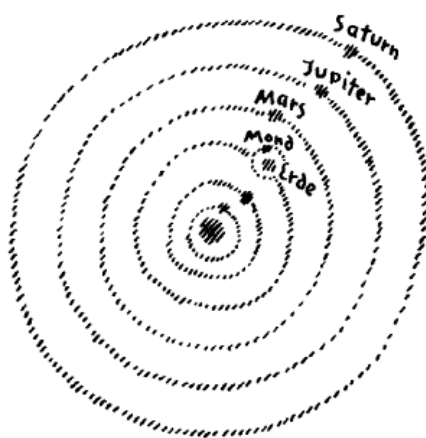
IV

Uručeno mi je pitanje o bojama i traženo da o tome još govorim.

Najprije mi dopustite da razmotrim pitanje koje je pitano prije toga. Tiče se načina na koji je Dante vidio svijet. A kada se čita Dantea, srednjovjekovnog pisca, vidi se da je njegova slika svijeta različita od naše vlastite.

Tražim da razmotrite sljedeće. Ljudi misle – to sam vam rekao mnogo puta – da jedino stvari koje se danas znaju da one imaju smisla. I kada čuju o različitim načinima na koji su ljudi nekad razmišljali oni misle: 'A dobro, to je bilo u prošlosti'. I tako treba čekati dok se ne nauče stvari o svijetu koje imaju smisla.

Vidite, stvari koje danas ljudi uče u školama, stvari o svijetu koje za njih postaju njihova druga priroda, zaista su takve tek otkada ih je Kopernik promislio. Slijedeći taj pogled na svijet šesnaestog stoljeća, ljudi misle da je Sunce u središtu našeg planetarnog sustava. Najprije se Merkur okreće oko Sunca, zatim Venera, zatim Zemlja. Mjesec se okreće oko Zemlje. Zatim dolazi Mars, okrećući se oko Sunca. Zatim dolazi mnogo planeta, koji su u odnosu na svemirski prostor sićušni, nazvani planetoidima, odnosno, sličnim planetima. Zatim dolazi Jupiter, i onda Saturn. I zatim još Uran i Neptun – ne trebam ih crtati. Tako to ljudi vide danas, tako se uči u školama – da Sunce miruje u središtu. Zapravo ove linije po kojima se planeti vrte okolo, pomalo su izdužene. To nam danas nije važno. Ljudi dakle misle, da se Merkur okreće oko Sunca, zatim Venera, i zatim Zemlja. Sada znate da Zemlji treba godina da se okrene oko Sunca, odnosno, 365 dana, šest sati i tako dalje. Saturn prijeđe cijeli put jednom u 30 godina, što je puno sporije od Zemlje. Jupiteru treba 12 godina što je opet sporije od Zemlje. Merkur se kreće prilično brzo. Dakle, što su planeti bliže Suncu, brže se okreću okolo.

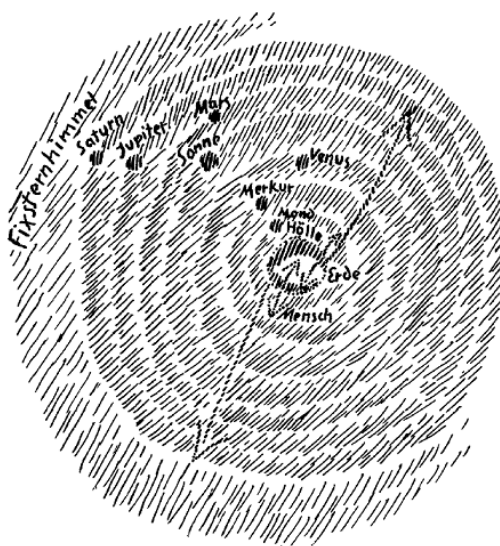

Slika 11

Kao što znate, to se vjeruje da je danas ispravno gledanje, i to se uči u školama. Ali trebamo se vratiti samo do četrnaestog stoljeća, oko godine 1300, i vidjeli bi da je iznimno velik um kao što je Dante imao sasvim drugu ideju. Dakle to je bilo par stoljeća prije Kopernika. I najveće ljudsko biće, Dante, najveće u umu, tada je imalo sasvim različitu ideju.

Nećemo odmah odlučiti da li je jedna ili druga ideja ispravna. Sada pogledajmo način na koji je Dante, jedan od najvažnijih mislioca svog vremena, vidio stvari u to vrijeme – sada je 1900-ta, tada je bila 1300-ta, dakle prije samo 600 godina. Sada mislimo da je jedno ispravno a drugo pogrešno, ali pokušajmo ući u način na koji je Dante vidio stvari. Mislio je [Slika 12] da je Zemlja u središtu univerzuma. Ta Zemlja nije samo takva da Mjesec, naprimjer, reflektira svjetlo koje prima od Sunca na Zemlju, ne samo da kruži oko Zemlje već je cijela Zemlja umotana u sferu Mjeseca. Dante je stoga Mjesec gledao kao nešto mnogo veće nego je sama Zemlja. Vidio ga je kao vrlo suptilno, fino tijelo, koje je mnogo veće od Zemlje. Dakle, suptilno, ali mnogo veće. A objekt koji vidimo je samo mali dio Mjeseca, čvrsti dio. I taj čvrsti dio kruži oko Zemlje. Možete li to sebi predstaviti? Jer Danteova ideja je bila da je Zemlja unutar Mjeseca, a djelić koji vidimo je samo sićušni, čvrsti dio njega. To kruži u orbiti. Ali u stvari svi smo mi unutar snage Mjeseca. To sam nacrtao crveno.

I način na koji je Dante vidio stvari bio je ovakav: da Zemlja nije unutar tih snaga Mjeseca, ljudska bića bi jednog dana mogla doći na Zemlju nekakvim čudom, ali ne bi se mogla razmnožavati. Snage reprodukcije su u sferi koju sam nacrtao crvenom. Također struje kroz ljudsko biće i čine ljudsko biće sposobnim reproducirati se. Dante je stoga zamišljao da je Zemlja malo, čvrsto tijelo; mislio je da je Mjesec suptilno tijelo – mnogo suptilnije od zraka – veliko suptilno tijelo, s Zemljom unutar sebe kao jezgrom. Možete zamisliti Zemlju kao košticu šljive u mekoj pulpi šljive. I tamo vani je malo čvrstog; to kruži u orbiti. Ali ovo [slika 12, sfera Mjeseca] je također uvijek prisutno, i zbog toga se ljudska bića mogu reproducirati, i životinje, također, se mogu reproducirati.

Slika 12

Također je uzimao u obzir sljedeće. Zemlja nije samo unutar snaga Mjeseca već je također i unutar drugih snaga – nacrtati ću ih ovdje žuto – i one prodiru u sve ostalo. Dakle imate snage Mjeseca ovdje, Zemlja i Mjesec su oboje unutar ove žute sfere. I opet imamo čvrsti dio. Ovaj čvrsti dio je planet Merkur koji je tamo u orbiti. I ako ljudska bića cijelo vrijeme ne bi u sebi imala snage Merkura ne bi mogla probavljati. Dante je dakle mislio da su snage Mjeseca činile reprodukciju mogućom, snage Merkura – mi smo također uvijek unutar njih, jedino što su suptilnije nego snage Mjeseca – čine mogućim da probavimo našu hranu. Inače bi samo imali kemijski laboratorij u našim tijelima, mislio je. Zbog snaga Merkura stvari se odvijaju drugačije u našim tijelima nego u kemijskom laboratoriju kada su supstance samo izmiješane i zatim ponovno razdvojene. To je zbog snaga Merkura. Merkur je stoga veći od Zemlje i veći od Mjeseca.

A sada je sve unutar još jedne sfere, kako je Dante nazvao, koja je čak i veća. Tako smo također unutar snaga koje dolaze od tog planeta, od Venere. Mi smo dakle unutar svih tih snaga, i one ulaze u nas. Jer u nama imamo snage Venere možemo ne samo probaviti već i sve što smo probavili primiti u krv. Sve što ima veze s krvi u nama dolazi od snaga Venere. Tako je to Dante vidio. I te snage Venere stvaraju bilo koji osjećaj ljubavi koji ljudi imaju u krvi – otuda ime Venera.

Sljedeća sfera je ona unutar koje smo također, i tu se Sunce kreće oko nas kao njen čvrsti dio. Tako smo potpuno unutar Sunca. Za Dantea, godine 1300, Sunce nije samo tijelo koje izlazi i zalazi; njegovo Sunce je bilo prisutno svugdje. Stojeći ovdje ja sam unutar Sunca. Jer tijelo koje izlazi i zalazi, i tamo se kreće, samo je dio Sunca. Tako je on to vidio. A snage Sunca su iznad svega aktivne u ljudskom srcu.

Tako tamo imate: Mjesec, ljudska a također i životinjska reprodukcija; Merkur, ljudska probava; Venera, razvoj ljudske krvi; Sunce, ljudsko srce.

I Dante je mislio da je sve to unutar ogromne sfere Marsa. Tamo je Mars. I baš kao što je Sunce povezano s ljudskim srcem, tako je i Mars – a mi smo također unutar njega – povezan sa svime što ima veze s govorom i svime što imamo preko disajnog aparata. To je Mars. Mars, dakle – organi za disanje. I ima još. Sljedeća sfera je sfera Jupitera. Također smo unutar snaga Jupitera. Jupiter je, naravno, veoma važan; ima veze sa svime što je naš mozak, zaista naši osjetilni organi, naš mozak s osjetilnim organima. Zatim dolazi najviše vanjski planet, što je Saturn. Sve je opet unutar toga. I Saturn ima veze s našim organom mišljenja.

Mjesec: reprodukcija

Merkur: probava

Venera: razvoj krvi

Sunce: srce

Mars: disajni organi

Jupiter: osjetilni organi

Saturn: organi za mišljenje

Tako vidite da je ovaj čovjek Dante, koji je živio samo 600 godina prije nas, cijeli univerzum vidio na drugačiji način. Mislio je da je Saturn, naprimjer, najveći od planeta u kojima smo. I one snage Saturna stvaraju naše organe mišljenja, čine mogućim da mislimo.

Sada izvan svega ovoga, ali opet na takav način da smo unutar toga, nebeski je svod zvijezda stajaćica. Ovo su dakle zvijezde stajaćice, a iznad svega Zodijski [Slika 12]. A čak je veće ono što sve pokreće, glavni pokretač. Međutim, to nije samo tamo gore, već je glavni pokretač i svuda ovuda. A izvan toga leži vječni mir, smiraj koji također postoji svuda. Tako je to Dante vidio.

Pa sada, netko može danas doći i reći: 'To je tako kako je. Ljudi su tada vidjeli nesavršeno. Ali danas smo konačno došli do točke kada znamo kako stoje stvari'. Svakako, to bi se moglo reći. Ali Dante nije bio baš glup, također je vidio i stvari koje ljudi danas vide. Dakle nije bio baš glup. I drugi, od kojih je Dante uzeo svoje ideje, ljudi koji su tada svi tako gledali, također nisu bili baš luckasti. I pitanje je, kako se dogodilo u povijesti svijeta da su ljudi u ranijim danima drugačije razmišljali o cjelokupnoj prirodi univerzuma, i onda odjednom sve prevrnuli naopačke u šesnaestom stoljeću i razvili potpuno drugačiju ideju o svijetu?

To je, naravno, vrlo važno pitanje gospodo. I nećete stići nigdje govoreći, oh dobro, one ranije ideje su bile djetinjaste. Jer ti ljudi su stvari vidjeli dosta različito od načina na koji ih ljudi vide danas. To je nešto što moramo razumjeti. Vidjeli su nešto vrlo različito. Suvremeni ljudi mogu misliti strašno dobro. A oni raniji ljudi nisu mogli misliti tako dobro kako ljudi misle danas. Mišljenje je zaista nešto što se razvilo tek postupno. Ljudi tih ranijih vremena strašno su se bojali Saturna, koji je povezan s organom mišljenja. Saturn, mislili su, upropaštava ljudsko biće. Nije dobro misliti previše. Saturn se uvijek smatrao za planet tame. I mislili su da bi snage koje dolaze od Saturna učinile ljude previše melankoličnim ako bi u njima postale prejake. Tada bi cijelo vrijeme mislili i postali melankolični. Tako nisu previše željeli snage Saturna, i težili su više vizualizirati stvari u slikama. Nisu previše računali. Danas sve računamo. Kopernikova slika svijeta je sva izračunana. Oni raniji ljudi nisu radili izračune. Ali znali su nešto drugo, nešto što suvremeni ljudi ne znaju. Znali su da su snage aktivne posvuda u svijetu, gdje god pogledali. Ali te snage, koje su također i u ljudskom biću, nisu u svijetu koji vidimo s našim očima; one su u nevidljivoj oblasti.

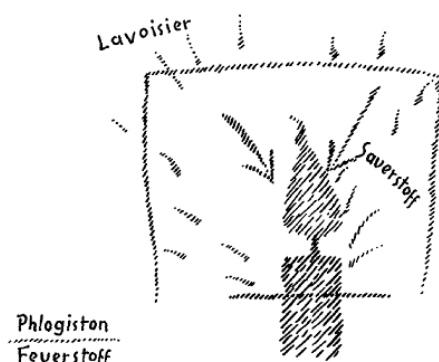
I tako je Dante sebi rekao: 'Postoji vidljivi svijet, i nevidljivi svijet. Vidljivi svijet – pa, to je onaj kojeg vidimo. Gledajući vani noću vidimo zvijezde, Mjesec, Veneru, i tako dalje. To je vidljivi svijet. Ali postoji također i nevidljivi svijet.' A nevidljivi svijet sastoji se od onih sfera, kako su u starim danima zvali. I razlikovali su svijet koji se vidi očima, i nazvali to fizički svijet. To je bio fizički svijet. I razlikovali su svijet koji se ne vidi očima. To je bio svijet o kojem je Dante razmišljao, i on je nazvan eterski svijet. To je bio eterski svijet, svijet koji se sastoji od tako suptilne tvari da se uvijek gleda pravo kroz nju.

Pa sada, gospodo, ne znam da li ste naišli na to, ali znao sam ljude koji su inzistirali da nema takve stvari kao što je zrak, jer se ne može vidjeti. Oni bi rekli: 'Pa, ako idem od A do B, tamo nema ničeg; tamo ne hodam ni kroz što'. Znao sam da je tamo zrak, i ja kroz njega hodam. Ali, kao što sam rekao, poznavao sam ljude koji nisu imali obrazovanje kao što ovdje imaju suvremeni ljudi, i nisu vjerovali da postoji ikakvi zrak; rekli bi: 'Tamo nema ničeg'. Dante je znao da tamo također nije samo zrak, već Mjesec, Venera, i tako dalje. To je upravo jednako. Vi kažete: 'Krećem se kroz zrak'. Dante bi rekao: 'Hodam kroz Mjesec, hodam kroz Veneru, hodam kroz Mars'. To je cijela razlika. I sve stvari koje se ne vide na običan način, i koje se također ne mogu detektirati s uobičajenim fizikalnim i kemijskim uređajima – sve to je nazvano eterski svijet. Dante je stoga govorio o vrlo različitom svijetu, eterskom svijetu. A zašto je svijet Dante vidio drugačije prije 600 godina? Zato jer je pisao o nečem drugom, pisao je o nevidljivoj oblasti, o eterskom svijetu. I sve što je Kopernik rekao bilo je: 'Zaboravimo eterski svijet i opišimo fizički svijet. Jer to je napredak'. I ne bi trebali misliti da je Dante klaun, jer on je jednostavno pisao o eterskom a ne o fizičkom svijetu. Fizički svijet mu nije bio posebno važan. Pisao je o eterskom svijetu.

Sada vidite, došlo je do velike promjene tek krajem osamnaestog stoljeća. Sve do kraja osamnaestog stoljeća ljudi su uvijek još znali nešto o eterskom svijetu. U devetnaestom stoljeću više o tome nisu znali. To ponovno otkrivamo kroz antropozofiju. U devetnaestom ljudi nisu znali ništa o tom eterskom svijetu.

U vezi vašeg drugog pitanja –

Ako se vratimo u osamnaesto stoljeće, nalazimo da ljudi rade sljedeće, naprimjer. Rekli bi: 'Ovdje imamo svijeću, s fitiljem. I svijeća gori'. Sada znate da kada svijeća gori da je plavkasto u sredini, a žućkasto oko rubova [Slika 13]. Možete to objasniti

Slika 13

vrlo lijepo zbog stvari koje smo rekli o bojama. Vidite, u sredini je tamno, a ovdje je svijetlo [oko vanjskog ruba]. I rezultat je da vidite tamu kroz svijetlo. I znate, jer to sam vam rekao nekidan, kada gledamo tamu kroz svijetlo izgleda plavo. Unutrašnjost plamena svijeće dakle izgleda plavo, jer vidimo tamu kroz svijetlo.

Samo sam vam želio skrenuti pažnju na to, tako da možete vidjeti da ideje i pogledi o bojama koje sam rekao zadnji puta vrijede u svakom slučaju.

Sada znate da kada svijeća gori da postaje sve manja. Gore iznad je plamen, i materijal svijeće koji se otapa ovdje [na svijeći] ide u plamen. Na kraju svijeće više nema. Materijal svijeće je raširen zrakom.

Sada zamislite nekoga tko je živio, recimo, 1750, što je manje od 200 godina ranije. On bi rekao: 'Pa, ako svijeća tamo gori i sve ide u zrak, nešto od svijeće ide u otvoreni prostor. Na kraju ništa od nje nije ostalo. I tako cijela svijeća mora ići u otvoreni prostor'. Također bi rekao: 'Sastoji se od nekog suptilnog materijala, gorive tvari. Ta fina goriva tvar ujedinjuje se s plamenom i odlazi u svim smjerovima. Dakle 1750 netko bi još uvijek rekao: 'Unutar voska je neka stvar koja je samo zgnječena, učinjena gušćom. Kada je plamen napravi finom tvari odlazi vani u prostor'. Stvar je nazvana 'flogiston' u tim danima. Nešto dakle odlazi od svijeće. Goriva tvar, flogiston, odlazi od svijeće.

Zatim je netko drugi došao krajem osamnaestog stoljeća i rekao: 'Ne, ja stvarno ne vjerujem da je tamo flogiston koji odlazi u svijet. Ne vjerujem u to'. Što je napravio? Napravio je sljedeće. One je također cijelu stvar izgorio, ali učinio je to tako da je uhvatio sve što se razvilo. Izgorio je u zatvorenom prostoru, tako da je mogao uhvatiti sve što se razvilo. Zatim je to vagao. I našao je da cjelina nije imala manju težinu. Prvo je izvagao cijelu svijeću, i zatim malo što je ostalo kada je svijeća izgorjela do ovdje dolje [crtež], i uhvatio je sve što se razvilo u procesu gorenja, izvagao to i našao da je malo teže nego ranije. Kada nešto gori, rekao je, što god se razvije ne postaje lakše već teže.

I osoba koja je to napravila bio je Lavoisier. Zašto je uzeo takvo različito gledanje? Zato jer je koristio vage, jer je sve vagao. I onda je rekao: 'Ako je teže, ne može biti da je nešto otišlo, već je nešto moralo biti dodano. I to je kisik'. Prije toga ljudi su mislili da flogiston odleti, a poslije su ljudi mislili da ako nešto gori, mora ući kisik, a kod izgaranja flogiston se ne raspršuje već je zapravo povučen kisik. Do toga je došlo jer je Lavoisier prvi to izvagao. Prije toga, ljudi to nisu vagali.

Vidite, gospodo, ne može biti jasnije što se zaista dogodilo tamo. S krajem osamnaestog stoljeća ljudi više nisu vjerovali u ništa što se nije moglo izvagati. Flogiston je naravno, bio nešto što nisu mogli izvagati. Flogiston je otišao. Kisik je došao. Ali kisik se može vagati kada je kombiniran s drugim stvarima. Flogiston se ne može uhvatiti. Zašto? Pa sve stvari koje je Kopernik promatrao Mars i Jupiter stvari su koje su teške kada ih izvažete. Tijelo koje je Kopernik nazvao Mars nešto bi težilo ako bi ga stavili na zaista veliku vagu. Kao i tijelo koje je nazvao Jupiter. Gledao je samo tijela koja su imala težinu.

Dante nije samo gledao tijela koja su imala težinu već radije na stvari suprotne od težine, stvari koje vječno žele ići u kozmički prostor. I flogiston je jednostavno spadao u stvari koje je Dante promatrao, dok kisik spada u stvari koje je Kopernik promatrao. Flogiston je nevidljivi princip koji se raspršuje, eter. Kisik je supstanca koju možete vagati.

Tako vidite kako je nastao materijalizam. To je nešto što za vas može postati izuzetno važno. Materijalizam se pojavio jer su ljudi počeli vjerovati samo u stvari koje mogu vagati. Stvari koje je Dante još vidio ne mogu se vagati. Ako hodate po ovoj Zemlji, i vas isto tako možemo vagati. Imate težinu, i ako smatrate da je ljudsko biće samo dio koji se može vagati, sve što imate je zemaljsko ljudsko biće. Ali sjetite se, ovo ljudsko biće će jednog dana biti leš. Sve što ima težinu, što se može vagati, biti će leš. Tamo će ležati leš. Vi ćete svi moći živjeti u dijelu koji nema težinu, dijelu koji postoji oko ove Zemlje za kojeg materijalisti kažu da ne postoji. Dante je još govorio o tome i mi to moramo opet, o činjenici da postoji. Tako možemo reći da kada ljudsko biće ostavi sa strane svoje vanjsko, teško tijelo, koje se može vagati, na početku ostaje u eterskom tijelu.

A sada ću vam reći što je zapravo tamo u eterskom tijelu. Vidite, ako je ovdje sjedalica ja je mogu vidjeti. Unutar mene imam sliku ove sjedalice. Ali ne vidim je više kada se okrenem. Ali njena slika je još unutar mene, još je stvarna slika. To je slika sjećanja.

Sada promislite o slikama sjećanja. Mislite na neki događaj koji ste vidjeli i čuli prije dosta vremena. Recimo da ste bili na nekom mjestu, vidjeli kako veseli ljudi plešu na pijaci i tako dalje. Mogu jednako tako spomenuti neku drugu stvar. Zadržali ste tu sliku. Događaj koji imate kao sliku više ne postoji, gospodo, a iznad svega nije među stvarima koje se mogu vagati. Može samo u vama biti vizualiziran. Danas možete ići okolo i, ako imate živopisnu imaginaciju, imati jasnu ideju kako je sve bilo, čak i boje koje su nosili oni koji su skakali okolo. Imate cijelu sliku pred okom vašeg uma. Ali ni na trenutak ne bi pomislili da možete vagati stvari koje ste jednom davno vidjeli. Ove stvari ovdje možete staviti na vagu. Individualno ljudi imaju težinu. Ali slika sjećanja koju imate u vama ne može se staviti ni na koju vagu. To nije moguće. Ostala je s vama, premda fizički materija više ne postoji. Kako to da je u vama, slika sjećanja? U vama je eterski. Nije više fizička, već eterska.

Sada zamislite da ste išli plivati, i zbog neke nesreće blizu ste utapanja; ali ste spašeni. Ljudi koji su se gotovo utopili i koji su spašeni, općenito su govorili ostalima o najzanimljivijim slikama sjećanja koje su imali. Također je te slike sjećanja moguće imati ako se netko ne utapa već je izvježban u znanosti duha, u antropozofiji. Ljudi koji su bili blizu utapanja imali su pregled njihova cijela života, sve do njihova djetinjstva. Sve se podignulo ispred oka uma. Odjednom imamo ove slike sjećanja. Zašto? Pa, gospodo, jer fizičko tijelo koje je sada u vodi, prolazi kroz sasvim poseban proces. I ovdje se morate sjetiti nečega što sam rekao drugom prigodom. Rekao sam da ako imate vodu i tijelo u njoj, tijelo u vodi postaje lakše [Slika 14]. Gubi onoliko težine koliko je i tijelo vode iste veličine.

Slika 14

Ispričana je lijepa priča kako je to otkriveno. Otkriće da tijelo uvijek postaje lakše u vodi napravljeno je u drevnoj Grčkoj. Arhimed je dosta mislio o ovim stvarima. I jednog dana se kupao. Ljudi su bili apsolutno zapanjeni – da, kada ste se kupali u Grčkoj, drugi su mogli gledati – ljudi su bili apsolutno zapanjeni kada je Arhimed odjednom skočio iz svoje kupke i povikao: 'Eureka! Eureka!' To znači: 'Imam to!' Ljudi su mislili: Što je pronašao u kupki? Uronio se u kupku, ostavljajući samo glavu vani. Podignuo je nogu izvan vode i našao da kada izvadi nogu iz vode da ona postaje teža; kada je opet spusti dolje u vodu postaje lakša. To je ono što je prvi otkrio na kupanju. To je poznato kao Arhimedov princip.

Svako tijelo je stoga lakše u vodi. A kada se netko utapa njegovo fizičko tijelo postaje lakše, veoma lakše. Sjećanja koja ima u svom eterskom tijelu nastavljaju se, i izaći će u toj točki. I vidite ona izlaze jer on više nije tako težak. Kada ljudska bića umru potpuno su izvan fizičkih tijela, i to znači da su vrlo lagana. Tada u potpunosti žive u sferi etera. Nakon smrti se tako sjećaju svega što su proživjeli na Zemlji, sve do njihovog djetinjstva. Prvo iskustvo koje imamo nakon smrti je to potpuno sjećanje.

To sjećanje možemo testirati. To možemo napraviti poduhvativši se vježbi koje sam opisao u mojoj knjizi *Kako se stječu spoznaje viših svjetova*. Tada uvijek možemo imati ovo potpuno sjećanje. Znamo da duša postaje nezavisna od tijela. Tada najprije ima ovo sjećanje, jer ona, za početak, ne živi u materiji koju možemo ostaviti sa strane već radije u nečemu što želi otići vani u veliki široki svijet. To je prvo stanje nakon smrti. Sjećate se. Sljedeće stanje je nešto o čemu bih želio govoriti sljedeći puta. Sada dopustite da govorim o nečemu što će nas pripremiti. Jer pitanje koje je postavljeno tiče se vrlo ozbiljne stvari.

Ako uzmete u obzir da je Dante imao ideje o svijetu koje danas nazivaju djetinjastim, tada će se druge ideje koje je imao nazivati zaista djetinjastim od ljudi danas. Jer ako netko stoji tamo na Zemlji [Slika 14], Dante bi mislio: ovdje na Zemlji, u drugom smjeru – odnosno kada se tamo prođe kroz – naći će pakao, kako ga je on vidio, unutra u Zemlji. Njegova ideja je dakle bila: 'Tamo vani svuda je eter nebesa. Ali ako bi bušio dolje u Zemlju, tada bi tamo na drugoj strani bio pakao. Prije nego iskrsnem iz Zemlje, tamo će biti pakao'.

Sada, strašno je lako za ljude danas nazivati ovakvu stvar djetinjastom. Samo morate reći: 'Da, ali da je Dante stajao ovdje, a ne ovdje, mogao je svoju rupu napraviti ovdje i onda bi pakao bio tamo (na drugoj strani)'. Pa, suvremeni ljudi to mogu reći jer suvremeni ljudi znaju da ljudi također žive na drugoj strani. Stoga je lako reći da je Dante samo neznalica, i nije mogao vidjeti da su ljudi posvuda po svijetu, tako da bi pakao jednako mogao biti ovdje ili tamo preko. Jer ako bi netko stajao ovdje, imao bi nebesa s ove strane, a pakao bi za njega bio na drugoj strani.

Vidite, gospodo, to je ovako. Za fizički svijet može samo biti ovako: ako su tamo nebesa, pakao može samo biti ovdje. Za fizički svijet to je jedini način. Ako je sjedalica na određenom mjestu, može samo biti na tom mjestu. Nema drugog mjesta na kojem bi mogla biti u isto vrijeme.

Ali Dante to nije tako vidio. On uopće nije mislio o fizičkom svijetu. Razmišljao je o silama. I rekao je: 'Da, ako netko stoji tamo, i kreće se u smjeru gore sa svojim vlastitim eterskim tijelom, postajati će sve lakši. Sve više će nadvladavati gravitaciju. Ali ako ide dolje u Zemlju mora raditi sve više napora, i napor koji je potreban biti će najveći kada dođe na drugi kraj. Tamo će na njega sve vršiti pritisak. A gravitacija će biti najveća'. To nije zato jer tamo ima neka posebna vrsta pakla, već zato jer je prošao kroz sve to da bi dosegao to mjesto [Slika 14].

A ako je to način na koji je Dante to vidio, onda je također mogao stajati tamo [na drugom kraju]. Izlazeći od tamo postaje sve lakši i lakši, ulazeći sve više u eter. Ali ako se kreće u Zemlju tamo, mora proći kroz ono [postajanje težim]. A stanje, iskustva će doći na mjestu koje sam označio zeleno; ranije je moralo biti gdje sam stavio žutu. Dakle u tome je stvar. To ne znači da je pakao točno na ovom mjestu. Dante je želio reći: 'Ako se netko treba probiti kroz Zemlju s eterskim tijelom, težina i poteškoće biti će toliko veliki da gdjegod završi, bilo na vrhu ili na dnu, imati će iskustvo koje je za njega pakao'. Tek odnedavno ljudi zamišljaju da je pakao na određenom mjestu. Dante je mislio o iskustvu kojeg imate kada se morate probiti kroz Zemlju kao etersko ljudsko biće.

Svatko tko govori da je Dante neznanica sam se pokazuje kao neznanica misleći da je Dante zamišljao da je pakao na drugoj strani Zemlje. Ono što je Dante zapravo mislio bilo je: 'Gdjegod odletim od Zemlje i u nebesa postajati ću lakši u duši; ako negdje uđem u Zemlju, onda na koje god mjesto da dođem na drugoj strani – pakao'.

Cjelokupni način razmišljanja se promijenio. I ako možete obratiti pažnju na potpuno različit način mišljenja koji su ljudi ranije imali, također ćete moći razumjeti stvari koje ću reći sljedećeg puta kada se sretne u odgovoru na pitanje: Što preostaje od zemaljskog ljudskog bića kada je prošlo kroz vrata smrti?

Danas je bilo malo teže nego obično. Ali morate uzeti u obzir da je to zbog prirode pitanja koje je postavljeno. Nadam se da će sada stvari biti malo jasnije. Nastaviti ćemo u subotu kada ćemo pogledati ljudsko biće kao prolazi kroz smrt i što od njega onda postaje.

Rasprava 17 ožujka 1923.

V

Dobro jutro gospodo! Moramo nekoliko stvari reći o drugom dijelu pitanja koje je postavljeno nekidan. Činjenica je da ako je postavljeno pitanje o glavnim aspektima života treba o njima dosta govoriti; treba zaista privući tijelo znanja, jer ono postoji da bi se moglo odgovoriti na ova glavna pitanja.

Sada kao što sam vam rekao, netko tko želi shvatiti ljudski život u duši i duhu zaista mora proučavati ljudsko biće. Zadnji puta smo to učinili promatrajući sjećanje. Pokazao sam vam da je sjećanje – stvari kojih se sjećamo – zaista nešto što je potpuno od duha u čovjeku. Danas želim pogledati na ljudsko biće iz potpuno drugog ugla i razmotriti neke stvari koje smo raspravljali ranije. Ali sve ove stvari moramo držati zajedno.

Usporedimo način na koji se razvija životinja s načinom na koji se razvija ljudsko biće. Životinja u životu može naučiti mnoge stvari, ali najvažnije stvari već ima same od sebe. Samo promislite, pile koje se izleže iz jaja odmah će pokupiti pravo zrno kukuruza. To je nešto što mu dolazi prirodno. Ljudska bića prvo sve moraju naučiti. Tri stvari ljudska bića moraju naučiti na samom početku života na Zemlji. Prva stvar je aktivnost koju nazivamo hodanje. Životinjama je lakše, jer one lakše hodaju. One imaju četiri noge i lakše je hodati na četiri noge nego na dvije. Hodajući na dvije noge prvo se mora naći ravnoteža. Životinja je već u ravnoteži jer ima četiri noge.

Sada lako možete reći da postoje životinje koje prednje udove koriste slično ljudskim bićima, majmuni naprimjer, a također i druga stvorenja. Pa, morate se sjetiti da majmun nije baš vješt sa svojim prednjim udovima u odnosu na njegovu cijelu organizaciju. Sa svojim prednjim udovima možda ne dodiruje uvijek tlo, ali ima potrebu nešto s njima držati. I kada ništa ne pridržava, kada se ne penje, definitivno je nespretnan. Ne može prednje udove koristiti na pravi način. Međutim, većina životinja hoda na sve četiri, i ljudska bića također u početku hodaju na sve četiri. Kod učenja hodanja prvo moraju naći ravnotežu. To je nešto što ljudska bića moraju naučiti u životu – najprije moraju naučiti hodati.

Drugo, kao što znate, ljudska biće uče nešto što životinje ne rade, ili barem ne na isti način. Samo netko čije su ideje odvojene od stvarnosti reći da životinje to rade na isti način. To je ljudski govor. Neću reći da životinje nisu u stanju komunicirati. Rekao sam vam dovoljno da bih pokazao da životinje mogu komunicirati. Ali to ne rade govorom. Onjušiti će jedna drugu ili nešto slično, ali ne komuniciraju govorom. Stoga je druga stvar koju ljudska bića moraju naučiti, govor.

Treća stvar koju ljudska bića moraju naučiti, opet je nešto što životinje ne razvijaju u istom stupnju, to je mišljenje. To su tri stvari koje ljudsko biće mora naučiti – hodati, govoriti i misliti.

Možete reći: 'Ah, ali sigurno ne možemo lako razdvoji mišljenje koje ljudsko biće radi od mišljenja životinje. Jednostavno ne znamo da li životinje također mogu misliti'. Ali netko tko kaže da ne možemo, pa, samo gledajući životinju, reći da li misle je manje više poput nekoga tko kaže: 'Ako bi moja baka imala četiri kola i poteznicu za upravljanje, bila bi omnibus!' Može se naravno reći bilo što ako se ne uzmu u obzir činjenice. Može se naravno reći, ako se ne uzmu u obzir činjenice: 'Zašto i kamen isto tako ne bi govorio, i mislio'? Ali ako uzmete u obzir činjenice stanje je tako da životinje rade sve na takav način da razum koji živi u njima nije osoban već kozmički. One to ne rade osobno; zbog toga stvari koje rade mogu biti mnogo razumnije, ali nisu osobne. One mnogo misle, kao što smo čuli, ali njihovo mišljenje nije osobno.

Vidite, ove tri stvari prvo su što ljudsko biće mora naučiti – hodati, govoriti, misliti.

Dijete koje se normalno razvija prvo će naučiti hodati, zatim govoriti, i tek tada misliti. Sasvim je pogrešno pretpostavljati da ljudi misle prije nego govore; prvo uče govoriti imitirajući druge. Imitiraju riječi koje čuju, i tek u tim riječima uče misliti. Čovjek uči misliti koristeći govor. Zato je cijelo čovječanstvo naučilo misliti tek kasnijeg datuma. Primitivni ljudi su govorili, ali ljudi su naučili misliti tek kasnije. Naučili su misliti koristeći govor.

Zamislite kako bi život izgledao da ljudi u djetinjstvu nisu naučili hodati, govoriti, i misliti. Ali također ćete shvatiti da čovjek treba tijelo da bi radio te tri stvari – hodao, govorio, mislio. To je savršeno očito u slučaju hodanja. Cjelokupan način na koji je tijelo napravljeno pokazuje da čovjek treba to tijelo da bi mogao hodati. Ne možete čak ni zamisliti da netko hoda bez tijela. Ljudska bića stoga trebaju tijelo da bi mogla hodati. A za govor – pa, rekao sam vam kako se govor razvija – ljudska bića za to trebaju grkljan, jezik i svašta drugo. Dakle trebaju tijela da bi mogli govoriti. A također trebaju tijela i da bi mogla misliti. Za to im treba mozak i nervni sustav. To lako možete istražiti. Ako netko ne može dobro misliti i ispitajte mozak, naći ćete da je postao kašast. Ljudsko biće dakle treba svoje tijelo upravo za stvari koje uči na Zemlji.

Ali moramo razumjeti što se zaista događa kada hodamo, naprimjer, ili se uopće krećemo. Kada se krećemo na bilo koji način, dio nas uvijek nestaje. Ako stojim ovdje i samo hodam tamo preko, i ako ispitam moje tijelo nakon što sam poduzeo te korake, našao bi više pepela u mom tijelu nego je bilo ranije. To je zato jer su supstance izgorjele. Ne mogu se uopće pokretati, ne mogu uspostaviti odnos s ravnotežom, gravitacijom, ukoliko ne izgorim nešto unutar sebe. Stoga moram dovesti do izgaranja unutar mene kada koristim sposobnosti koje sam stekao hodanjem i uopće kretanjem u pravilnom smislu. Sada, ako bi bio aktivan cijelo vrijeme i stoga cijelo vrijeme izgarao stvari u meni, pa, uskoro bi nestao. Moram također stalno obnavljati stvari koje sam spalio.

Ali vidite, vanjski svijet to ne radi za mene. Vanjski svijet ne obnavlja stvari koje sam izgorio unutar mene. Trebate samo pogledati ljudski leš da bi to vidjeli. On je

potpuno predan vanjskom svijetu, koji ga uništava izgaranjem. Vanjski svijet izgara tijelo. Reći ćete: 'Pa, nisu svi ljudi kremirani, neki su zakopani'. Ali raspadanje koje se događa u grobu samo je spori proces izgaranja. To je upravo jednak proces. Ako se brzo kremira tijelo, ono izgori u kratko vrijeme. Netko zakopan u zemlju izgarati će polako. To je uvijek stvarni proces izgaranja, kao što sam objasnio kada sam zadnji puta govorio o svijeci, samo je u jednom slučaju tijelo izgorjelo brzo, potpuno, a u drugom tijelo izgara polako u grobu.

Dakle kada se predamo zemlji kao leševi, mi izgaramo. I također izgaramo kada hodamo, kada se krećemo. Sada, mi ne možemo oživjeti leš, jer ga ne možemo koristiti za druge procese koji su kompenzacija za izgaranje. Mi bismo mogli oživjeti leš bilo kada ako bi mogli okrenuti proces izgaranja. Sada vidite, to je nešto što možemo dok god smo živi. Tada zaista možemo obrnuti proces izgaranja. Zašto? Ako bi imali samo tijelo koje se položi u grob, ne bi mogli obrnuti učinak izgaranja. Osim tijela koje je položeno u grob također imamo i etersko tijelo. To je suptilno tijelo. Dakle da bi napravili pravilan crtež ljudskog bića moramo prvo imati fizičko tijelo a zatim i etersko tijelo [Slika 15]. Imajući etersko tijelo sasvim ispravno možemo nadoknaditi izgaranje uzrokovano našim kretanjem. I tako nemamo samo fizičko tijelo, također imamo i etersko tijelo. Kada spavamo, etersko tijelo cijelo vrijeme popravlja štetu uzrokovanu procesom izgaranja tijekom dana. To također znači da etersko tijelo imamo i kada spavamo. Dakle ono što leži u krevetu je fizičko tijelo i etersko tijelo.

Slika 15

Sada, kako se etersko tijelo razlikuje od fizičkog tijela? To možete osjetiti. To je gravitacija ona koja uzrokuje izgaranje u vama kada se predate vanjskom svijetu. A etersko tijelo nema gravitaciju. Ako sada zaista pomislimo na misli kojih se možemo sjetiti, možemo reći da one ne pripadaju fizičkom tijelu, one pripadaju eterskom tijelu. I stanje je tako da čovjek u svojoj sposobnosti pamćenja nije podložan

gravitaciji. Možete misliti i raditi u isto vrijeme, iako je to teško – ali to je zbog nečega drugog. Možemo o tome raspravljati kasnije. Ali možemo raditi i misliti u isto vrijeme. Svatko to zna, jer rad će u prvom redu istrošiti fizičko tijelo. Etersko tijelo nije istrošeno fizičkim radom. To je važna stvar. Etersko tijelo radi na takav način u ljudskom biću da u svom eterskom tijelu ljudsko biće ima nešto što mu u prvom redu omogućuje da ima sjećanja, memoriju.

Sada prijedimo na drugu stvar koju čovjek može naučiti – govor. Kada učimo govoriti to nije isto kao i hodati. Kada vršimo fizički rad također se krećemo u vanjskom svijetu. Mi imamo odnos s ovim ili onim u vanjskom svijetu što nudi vidljivi otpor. Govor je nešto što mi proizvodimo i stvarno nam ne izgleda da je govoriti teško ako je zrak težak ili ustajao. Po drugim stvarima primjećujemo što nam zrak radi kada je ustajao i gadi nam se. Ne primijetimo to u procesu govorenja. A ipak, ne bismo mogli govoriti ako ne bi bilo zraka, jer kada govorimo pokrećemo zrak.

Proces izgaranja u nama nije samo povezan s vanjskim radom, jer kada nešto jedete to prvo mora proći kroz vaša usta u stomak. Tamo se mora procesuirati. Tada mora postati dio cijelog tijela. To je unutarnji rad; ona, također, izgara fizičko tijelo. Ako etersko tijelo ne bi bilo aktivno, makar samo na trenutak – pa, to bi bio kraj za tu osobu. Tada bi stalno ubijala sebe s tim procesom izgaranja unutar nje. Sve što osoba radi u ovom svijetu stvarno je dizajnirano da ubije.

Nije tako kada govorimo. Ako bi netko na trenutak zaustavio funkcioniranje srca, odnosno, ako bi izgaranje uzrokovano aktivnošću srca ne bi bilo odmah nadoknađeno od eterskog tijela, srce bi prestalo kucati. Ali ne možemo isto reći za govor. Upravo obrnuto. Netko tko stalno govori brzo bi izazvao naše gnušanje. A ne bi baš niti pomogao sam sebi. Kada dođemo do govora, nije tako da bi ljudi trebali govoriti cijelo vrijeme. Mogu govoriti, ako žele, ali mogu i odustati. Ali ne mogu odustati kada se dođe do eterskog tijela koje uravnotežuje aktivnost srca. To je nešto što moraju raditi od početka do kraja njihovog života na Zemlji.

Postoji velika razlika, dakle, između stvari koje radimo iznutra kada govorimo i onih koje radimo samo da bismo živjeli. Govorimo kada to mi želimo. Ali također uništavamo nešto unutar nas kada govorimo. Zaista uništavamo nešto. Vidite, kada dišemo cijelo vrijeme uzimamo kisik, kombiniramo kisik s krvlju, i otpuštamo ugljični dioksid. Nemamo istu vrstu koristi od dušika. Ali kada govorimo uvijek uzimamo previše dušika. Čudna stvar u vezi govora je da uzimamo previše dušika. Na neki način se trujemo. Uzimati previše dušika znači postajati više sličan cijanidu. Jer cijanid je mješavina ugljika i dušika, baš kao što je ugljični dioksid mješavina ugljika i kisika. Osoba stalno sebe cijanizira kada govori. I to, također, treba uravnotežiti. Kada netko pokrene svoje organe govora on sebe ubija, na neki način, baš kao što ubija sebe izgaranjem koje se razvija kroz kretanje. To treba uravnotežiti. A to je napravljeno od astralnog tijela. Molim vas da ne brinete o izrazu 'astral', mogao sam također koristiti drugi izraz. To je nebitno. Dakle to je ono što radi astralno tijelo. Astralno tijelo je također prisutno u ljudskom biću, i ono živi u našem disanju i govoru.

I sada možete vidjeti veliku razliku između astralnog tijela i eterskog tijela. Ako ne bi nastavili nadomještati izgaranje koje se dogodilo tijekom dana čak i noću kad spavamo, ne bi spavali već umrli. Stoga uvijek moramo ostaviti etersko tijelo s fizičkim tijelom tijekom života na Zemlji. Ne možemo govoriti noću kada spavamo; prvo se moramo probuditi. Govorenje je povezano s astralnim tijelom. I tako jednostavno povlačimo astralno tijelo iz fizičkog i eterskog tijela noću. Zbog toga također dišemo malo različito tijekom noći. Izdišemo manje ugljičnog dioksida noću nego danju. Ukratko, imamo u nama treće tijelo, astralno tijelo [Slika 15]. I astralno tijelo živi u našem govoru.

Gledajući životinju primjećujemo da može hodati, također; može se kretati okolo, samo to ne mora učiti već to ima instinktivno. Ali kada pogledate životinje vidite da ne mogu govoriti. Također imaju organe govora. Trebalo bi nas zaista iznenaditi da pas ne govori, da samo laje. Astralno tijelo ne može koristiti za govor. Ne uči govoriti. Kao ljudska bića moramo stoga učiti se kretati, hodati, i moramo učiti govoriti. Životinja ne uči ništa za svoje etersko tijelo, ne uči ništa za svoje astralno tijelo. Ali ljudi uče stvari.

Sada visite, činjenica da možemo nešto naučiti je zbog činjenice da imamo misli. Svo učenje se sastoji u imanju misli. Za govoriti, ljudska bića samo trebaju imitirati. Za misliti, moraju sama biti aktivna. Dakle, čovjek uči kroz misli. Također uči hodati i uči govoriti kroz misli; samo on to još ne zna. On još nema misli kada hoda ili govori. I mi možemo učiti, što je nešto što životinje ne mogu, zbog činjenice da osim fizičkog, eterskog i astralnog tijela, također imamo i 'Ja' koje je prisutno u svakom dijelu nas. Dakle također imamo 'Ja' [Slika 15]. To su dakle, četiri aspekta ljudskog bića – fizičko tijelo, etersko tijelo, astralno tijelo i 'Ja'.

Ovo što sam vam upravo rekao je temeljeno na promatranju cijelog ljudskog bića na ispravan način, istinski znanstveni način. Obična znanost nije uistinu znanstvena. Ne mari za stvarne činjenice. Sasvim je jasno da bi svatko tko je zaista nešto naučio morao reći: ljudsko biće ima fizičko tijelo, etersko tijelo, astralno tijelo i 'Ja'. Ali on to ne govori, jer ljudi jednostavno ne mare za činjenice.

Sada razmotrimo što se zaista događa kada umremo. Vidite, to je nešto što se zaista ne može razmatrati osim ako se s procesom učenja ne ide malo dalje nego se to danas obično radi. Stanje je takvo da su danas civilizirani ljudi, kako sebe zovu, strašno lijeni. Što ti civilizirani ljudi rade? Sveukupno ih malo zanima da ljudsko biće uči hodati, jer se to događa upravo kada dijete imitira odrasle. Na to se ne obraća posebna pažnja.

Ne iznenađuje ih ni da ljudska bića uče govoriti. Bilo je vrijeme na Zemlji kada ljudi uopće nisu mogli govoriti. Imali su vrstu znakovnog jezika. Zatim su naučili govoriti. Ali to je nešto što je odavno zaboravljeno. Kod učenja povijesti danas se jednostavno razmatraju rana ljudska bića koja su već mogla govoriti. I ljudi nemaju interesa za činjenicu da je govor još nešto što učimo radeći. Zato nacija ide protiv nacije. Ako bi ikada otkrili da su naučili govoriti, i da je govor nešto što su ljudska bića naučila, ne bi bili tako arogantni oko jezika i govora, niti bi željeli odvojiti

nacije. Ljudi su potpuno zaboravili da je govor nešto što treba biti naučeno iz našeg unutarnjeg bića.

Sada, kada netko želi prići antropozofiji, tada, rekao bih, treba iznova naučiti vlastiti jezik. Jer uočiti ćete kada netko drži govor ovih dana – vau, to je kao da dolazi iz stroja. Promatrajte to – vidjeti ćete da je kao da dolazi iz stroja. To je različito nego kada netko drži govor o nečemu iz znanosti duha, iz antropozofije. Tu stalno treba tražiti i nalaziti riječi, uzeti ih na novi način iznutra. I tada, oblikujući riječi, zaista se počinje brinuti da se predstavljaju stvari ispravno. U antropozofiji, veza između onih koji nekoga slušaju vrlo je različita nego je to slučaj kod akademika danas. Suvremeni akademici više ne brinu oko njihovog govora. U antropozofiji, uvijek se mora posvetiti pažnja govoru i jeziku.

Vidite, to je nešto što se ovih dana posebno pokazuje kada pišem moje knjige; tada se nađem u stalnom stanju unutarnjeg nemira, rekao bih, brige da oblikujem jezik na takav način da bi ljudi također i razumjeli što je napisano. Tu treba stvoriti nešto novo, koristeći jezik. Suvremeni akademici jednostavno kažu, 'Moj stil je siromašan. Ne pišem baš dobro', jer navikli su stavljati jednu riječ iza druge, na način na koji koristimo mehaniku hodanja. I tako nisu navikli da netko oblikuje njegove rečenice malo drugačije od načina na koji oni to rade. I možete vidjeti da ljudi danas ne brinu mnogo oko jezika.

I sada treća stvar, mišljenje. Pa, moderni ljudi su posebno ponosni na njihovo mišljenje. Ali ja bi rekao da ljudi danas uopće ne misle. Ljudi obično uopće ne misle. To možemo vidjeti ako uzmemo religiju, naprimjer. Religije postoje. A opet, nisu uvijek postojale. Ljudi su došli do religije tek tijekom evolucije. I ako stvarno proučavate povijest, vidjeti ćete kako su se ljudi borili da razviju svoja religijska uvjerenja. Zato je u ranija vremena postojala takva stvar kao što je borba za stjecanje religijskih uvjerenja. Što ljudi danas rade? Prihvaćaju stare religijske elemente kao njihovo nasljeđe. Ali ne žele primiti nove ideje o stvarima izvan svijeta osjetila ili slično. Da su ljudi uvijek bili takvi danas bi još bili zvijeri – jer to je istina – jer nikad ne bi primili misao o bilo čemu izvan svijeta osjetila. Danas ljudi ne mogu primiti ideje o bilo čemu nadosjetilnom. Uzeti će samo ono što je sačuvano u crkvama, misli koje su ljudi mislili u ranija vremena. Znanstvenici će naravno reći da su nezavisni od crkve i da razvijaju vlastite ideje. To nije točno. Jer ako poznajete crkvu vidjeti ćete da su ideje koje akademici imaju danas samo ideje koje su razvijene u crkvi u ranija vremena.

Prije nekog vremena bio je veliki učenjak u Berlinu. Njegovo ime je bilo Du Bois-Reymond. Zaista je bio veliki učenjak. Iznad svega je bio elegantan govornik, jer sve je to išlo sasvim mehanički, bilo je to naslijeđeno – kao što vaša tetka voli kada župnik kaže stvari koje već zna u svojoj propovijedi; vjerojatno joj se baš ne sviđa ako kaže nešto novo, i to bi prespavala. Du Bois-Reymond, dakle, veliki učenjak, dao je veliki govor na okupljanju prirodoslovaca u Leipzigu 1870. Govor je postao vrlo poznat. Rekao je, manje više, da kao ljudska bića možemo razumjeti stvari koje opažamo preko osjetila. Mi ne razumijemo stvari koje idu izvan osjetila. To ne

znamo. Govor je postao čuven kao '*Ignorabimus* govor' – *ignorabimus* znači: nikada nećemo znati ništa. To je njegov zaključak: nikada nećemo znati.

Sada, zašto je Du Bois-Reymond dao ovaj govor? Ako bi netko od vas otišao tamo i rekao mu: 'Vi ste učenik' – ili ako želite, netko od vas bi mogao reći: 'Vaša ekscelencijo, vi ste učenik – Tome Akvinskog, jednog od crkvenih otaca!' Du Bois-Reymond bi postao crven kao cikla i zaista uzrujan da mu se kazalo da je učenik Tome Akvinskog, učitelja katoličke crkve. To mu se ne bi svidjelo. Jednom je u dugom govoru rekao: 'Njemački učenjaci su tjelesna straža Hohenzollern-a'. Govorio je o učenjacima od kojih je on jedan. Ali iako radosno priznaje kuću Hohenzollern, ne bi priznao Tomu Akvinskog.

Ali vidite, što Toma Akvinski uči? On je isto učio da čovjek može sam opaziti svijet čula; a da treba otkrivenje dano od crkve da bi imao uvid u nadosjetilni svijet, pošto ga ne može sam naći. Samo izvucite riječi 'otkrivenje dano od crkve' iz ovoga i imate točno ono što je Du Bois-Reymond podučavao. Samo je malo izvadio jer mu je to nelagodno. On je zaista učenik Tome Akvinskog. Jer uopće nije točno da suvremena znanost ima svoje vlastite ideje. Također preuzima ideje crkve. Jedino što ljudi to ne shvaćaju. Samo kroz antropozofiju ljudi ponovno razvijaju svoje vlastite ideje. Općeno ljudi ne shvaćaju da nemaju vlastite ideje.

I tako danas nitko ne obraća pažnju na činjenicu da ljudi uče hodati, kretati se; da ljudi uče govoriti; i da uče misliti. Jer to je tako kako jest. Ako obraćate pažnju na način na koji se oblikuje govor iz unutarnjeg ljudskog bića, način na koji se izgaranje nadoknađuje unutar nas, i ako obraćate pažnju posebno na način na koji se mišljenje oblikuje u našem unutarnjem biću, stižete do vječnog, besmrtnog elementa u ljudskom biću. Ali ako uopće ne obraćamo pažnju na ove stvari lako je vidjeti zašto ne možemo doći do vječnog, besmrtnog dijela. Vidite, to je zbog nepromišljenosti i nedostatka pažnje kada se dođe do ljudskog govora i hodanja, da su ljudi potpuno nesvjesni da imaju nešto u sebi što ih čini više od leša kojeg se postavi u grob kada umru. Protiv tog leša se moraju boriti cijelo vrijeme; inače bi umrli svakog trenutka. I moraju se boriti kroz svoje etersko tijelo, svoje astralno tijelo, i svoje 'Ja'. Ljudska bića se tako u sebi cijelo vrijeme moraju boriti protiv smrti. Smrt je stalno prisutna. Možemo umrijeti u svakom trenutku. Ali mi ne umiremo dok god možemo povezati naše etersko tijelo, astralno tijelo i 'Ja' na pravi način, i pri spavanju i kada smo budni.

Što, dakle, ostaje od nas u smrti? U prvom redu ostaje etersko tijelo. Ali ovo etersko tijelo je snažno privučeno svijetu. Ono nema težinu, ono nema gravitaciju. Ali želi se širiti u trenutku kada umremo, u trenutku kada prestanemo živjeti. Što to znači? To znači da mi izvučemo etersko tijelo. Ali u trenutku kada izvučemo etersko tijelo moramo umrijeti. jer to je, u konačnici, tijelo koje nam omogućava da živimo. Umrijeti u prvom redu znači izvući etersko tijelo iz fizičkog tijela. Tada fizičko tijelo zaista počinje izgarati, jer etersko tijelo više nije u njemu. Istovremeno se etersko tijelo gleda proširiti u cijeli svijet. Zbog toga, ljudska bića nakon smrti još imaju sjećanje, kao što sam vam rekao, koje je vezano za etersko tijelo. Ali etersko tijelo će se rapidno širiti u cijeli svijet. To znači da će to sjećanje otići nakon par dana. Na par

dana, dakle, ljudska bića imaju sjećanje na prošli život na Zemlji, to je na isti način kao i netko tko se utapa. To sam vam objasnio nekidan.

Vidite, ovo je ono što će reći netko tko je antropozof; on to ne izmišlja, što je dakle to što on radi? Pa, uči nešto kao dodatak onim stvarima koje obično učimo. Ljudi danas idu okolo u svakodnevnom ljudskom životu. Oni hodaju, što znači da vide kako stalno izgaraju. Ali nikada ne pogledaju kako se to stalno nadoknađuje. Ako bi vidjeli kako se izgaranje ponovno nadoknađuje – odnosno, što se događa ako samo pomaknem nogu i onda moram koristiti etersko tijelo da se u nju sruči kompenzacija za izgaranje – počeli bi percipirati etersko tijelo. Ali ljudi to danas zaboravljaju. Ne usmjeravaju pažnju na etersko tijelo. Ali to je proces učenja u antropozofiji. Učite da primijetite kako se proces koji ide protiv smrti stalno razvija u ljudskom biću. I tada se rade pokusi baš kao što se rade pokusi u fizikalnim i kemijskim laboratorijima. Dopustite da vam opišem takav pokus. Cijelu metodu sam opisao u mojoj knjizi *Kako se stječu spoznaje viših svjetova*. Ali dopustite da vam još jednom pokažem kako se te stvari rade.

Zamislite dakle da sam napravio ovo ili ono tijekom dana, neku vrstu rada, koji može biti više fizički ili više mentalni. Noću, prije nego zaspete, to se jasno stavi pred oko uma: tamo, to ste vi, ovaj momak. Ali vidite ga izvan sebe. I zatim vizualizirate kako ste pomaknuli nogu, pomaknuli ruke, što ste mislili – sve to dovedete u um. I kada se tako toga prisjetite, sasvim druga ideja će postupno doći sama od sebe; to je ideja kako sve treba ponovno biti nadoknađeno. Dobijete ideju o vašem eterskom tijelu, malo od vašeg eterskog tijela. To je sigurno nešto što možete prizvati.

Ljudi će danas reći: 'A dobro, dovoljno je ako se nauči gledati vanjski život'. Ne pobrinu se za to da djeca upoznaju nešto drugo u školi. To je najlakši način. Jer djeca koja znaju više postaju buntovnici. Ako bi razvili samo ovu sposobnost kada su djeca još u najnježnijim godinama, svi ljudi bi mogli percipirati etersko tijelo.

Vidite, mogli ste napraviti ogromne napore da bi opazili stvari koje sami radite dok se krećete okolo, dok radite – to bi također mogao biti i mentalni rad. Možete imati vrlo jasne ideje, ali cjelina je opet poništena, jer nakon tri dana te ideje će otići. Kada naučite nešto o fizičkom svijetu, nabubate, to će ostati s vama ako pravilno nabubate. Ideje koje ste razvili o nadosjetilnom svijetu, radeći to u eterskom tijelu, otići će nakon tri dana; otići će osim ukoliko ih prvo niste pretvorili u fizičke pojmove. Zašto? Zato jer je to upravo kao da netko proizvodi umjetno, u pokusu, što će se dogoditi nakon smrti. Eterske slike otkližu nakon smrti. I također će kliznuti ako ih se proizvede umjetno. To možete saznati kroz znanost duha, radeći ispravnu vrstu pokusa na sebi, baš kao što u fizičkoj znanosti upoznate smjesu kisika, recimo, u laboratoriju. Ali to znači da se ne smijemo zaustaviti na običnoj znanosti. I moja knjiga *Kako se stječu spoznaje viših svjetova* stoga nosi stvari koje ljudi nauče dalje, ali dalje nego ih nosi ova činjenica – činjenica da ljudska bića imaju ta iskustva u eterskom tijelu samo dva ili tri dana. Ta se činjenica može ponovno utemeljiti, i tada postaje znanost.

Pa, vidite, tako možemo doživjeti etersko tijelo. Ali također je moguće doživjeti astralno tijelo. Kada netko gleda neku vodu, obično odmah ne zna da sadrži vodik i kisik. Mora koristiti galvanski uređaj da bi odvojio dvije supstance. Tada ima vodik i kisik u dva kontejnera jedno do drugog. I ako želimo percipirati astralno tijelo prvo ga moramo moći odvojiti od fizičkog tijela. Dakle moramo za to raditi na istinski znanstveni način. Naprimjer netko mora primijetiti: 'Uzmete nešto vode, popijete vodu u određeno vrijeme dana. Onda dugo vremena ne pijete. Postanete žedni'. Kada se postane žedan želi se ponovno piti. To je upravo kao što morate željeti da se govor pojavi prije nego se uistinu pojavi. To je upravo isto. Kod govora, moramo željeti govoriti; kada smo žedni, želimo piti. Žeđ ne znači ni više ni manje nego da netko želi piti. To je volja da se pije. Tako možemo reći da se samopromatranjem otkriva da netko dobije želje, da se pojavljuju stvarne želje. Molim vas da primijetite. Najprije imamo sjećanje. Sjećanja će nekada doći ako to želimo, ali većinu vremena dolaze sama od sebe. Iskrnsu, ta sjećanja. Ona su povezana s eterskim tijelom. Naše želje – žeđ, glad, ili želje uma i duše – podižu se na takav način u ljudskom biću da je to poput nekog htijenja. U njima dolazi do izražaja volja ljudskog bića. Želje će se nastaviti dok ne budu zadovoljene, dok ne dobiju svoje.

Ali promotrite pažljivo za što netko zaista ima htijenje kada je žedan, naprimjer. Što u tom slučaju hoćemo? Kada smo žedni, želimo da voda cirkulira unutra na način kako voda cirkulira u tijelu. Mi smo žedni jer ne cirkulira. Dakle što je to što zaista želimo tada? Želimo da naše tijelo funkcionira na pravilan način. Kada smo gladni također želimo da tijelo funkcionira na određeni način. Dakle mi zaista uvijek želimo nešto što ima veze s nama samima. I vidite, to nešto što želimo da bude takvo u nama, nešto je do čega tijelo ne može dovesti. Znae, ako bi tijelo cijelo vrijeme moralo raditi na ispunjenju želja, u tom procesu moralo bi konzumirati sebe. Tijelo ne može razviti želje.

Dakle odakle želje dolaze? One dolaze iz duše. Ne dolaze iz eterskog tijela. Želje dolaze iz astralnog tijela. I želje nisu uvijek tamo, dok je život, koji dolazi iz eterskog tijela, uvijek tamo. Želja se izmjenjuju sa zadovoljenjem, jer pripada astralnom tijelu. Tako otkrivamo vezu između želje i astralnog tijela.

Što, dakle, želja teži postići? Želi astralno tijelo imati u određenom stanju. Sada, naučivši više na način na koji sam vam rekao kada sam govorio o učenju stvari povezanim s eterskim tijelom, također možemo naučiti više i u odnosu na naše želje. Sasvim čudno, dok nastavljamo s procesom učenja, idemo sve dalje natrag u životu i dolazimo do točke kada smo bili u djetinjstvu. Tamo nismo imali ništa osim želja. U vrijeme kojeg se više ne sjećamo, nismo imali ničeg osim želja. Malo dijete udara i baca se, nema ništa osim želja. Dijete je puka želja kada dođe u svijet. I mi se vraćamo do te želje. Tamo upoznajemo astralno tijelo.

Ne upoznate astralno tijelo ukoliko ne koristite metode koje sam opisao u *Kako se stječu spoznaje viših svjetova*, jer inače se sjećate tek do točke u djetinjstvu kada je astralno tijelo već ujedinjeno s fizičkim tijelom na način da ih više ne možete razlikovati. Ali ako razvijete ovu sposobnost moći ćete se vratiti natrag, sjećajući se kako ste kao vrlo mlado malo dijete htjeli cijelo fizičko tijelo. I tada počinjete

shvaćati što radimo nakon smrti, kada nam je sjećanje oduzeto nakon samo par dana. Tada stalno hoćemo fizičko tijelo koje smo imali u zadnjem životu. I to traje dulje.

To je nešto što se također može i pokušati. Jer ako je netko došao do 60, recimo, i napravi taj unutarnji eksperiment, sjećajući se natrag svog djetinjstva i tamo nađe astralno tijelo, to će astralno tijelo upoznati sasvim dobro. Ali naći će da je taj proces vrlo različit sada kada je 60 nego što bi bio da je vježbu napravio deset godina ranije. To se mijenja s dobom. Jer lakše je vratiti se natrag kada ste 60 nego što je to s 50. A u dobi od 25 teško se uopće može vratiti natrag. U dobi od 20 uopće se ne možete vratiti natrag našem astralnom tijelu. To je, dakle, nešto što se mijenja kako život napreduje.

Dakle moguće je upoznati astralno tijelo, i tada možete reći: astralno tijelo postaje drugačije što postajete stariji. Što postajete stariji, razvijete više želja, i stoga ljudi također imaju više želja kada prođu kroz vrata smrti nakon što su postigli stariju dob nego kada su vrlo mladi. Tada se ima manje želja. Nakon smrti ljudsko biće će živjeti u svom astralnom tijelu dok god ne nauči da više ne želi svoje fizičko tijelo. Sljedeći puta kada se sastanemo pokazati ću vam zašto moramo reći: čovjek nakon smrti živi trećinu svoj životnog vijeka u astralnom tijelu, a samo par dana u svom eterskom tijelu. Nema dovoljno vremena za ući u to danas.

I tada će ljudsko biće biti potpuno oslobođeno svih želja. Više neće željeti svoje fizičko tijelo, i u toj točki događa ne nešto čudno. Više neće imati želju za fizičkim tijelom koje je imao ranije, ali dana mu je mogućnost odrediti fizičko tijelo koje će imati u budućnosti. I onda prolazi kroz proces izrade u svijetu duha koji će mu omogućiti da opet ima fizičko tijelo u svom sljedećem životu na Zemlji. To uzima najviše vremena. Tako opet iznova dolazi do sljedećeg života na Zemlji.

Sljedeći puta kada se susretnemo pokazati ću vam da 'vječnost', kako je nazivamo, može se lako pokazati kao stvarnost. Tada ću stvari dovesti do zaključka. Ovo je u stvari bio dio pitanja koji mi je postavljen.

Ali, gospodo, način na koji sam vam objasnio ove stvari bio je najprije vas odvesti, zaista, u duhovni aspekt. Rekao sam vam da kao dodatak fizičko tijelu također imamo i etersko tijelo, astralno tijelo i 'Ja'. 'Ja' je već tamo prije nego se ljudsko biće ne samo rodi, već prije nego je ušlo u život embrija, začeto. Tamo je.

Ali vidite postoji izvjesna dogma crkve koja kaže nešto vrlo čudno. To je u stvari bilo nedugo nakon što se kršćanstvo raširilo. U dogmi, rimokatolička crkva zabranjuje da vjeruju u život prije života na Zemlji. Zašto? Vidite, ljudi se ne brinu mnogo o životu prije života na Zemlji. Oni će reći: 'Pa, ja sam ovdje. Život prije ovoga me se ne tiče'. Ali život poslije smrti je nešto o čemu se ljudi veoma brinu, jer ne žele prestati biti živi. To ljude zanima.

Međutim, nije moguće učiti o životu poslije smrti ako se uvijek ne uči o životu prije rođenja, odnosno, prije začeca. Jedno nije moguće bez drugog. Dakle što se dogodilo kada je utemeljena dogma da ne treba uzimati u obzir život prije života na

Zemlji? Pogled ljudi na nadosjetilno je bio odrezan. Ali služi li to svrsi crkve da odsiječe to gledanje na nadosjetilno. O da, služi svrsi, jer pošto ljudi žele imati život nakon smrti, crkva tako može sebe napraviti odgovornom za sve što ima veze sa smrću. Ljudi neće znati što se događa nakon smrti, i morati će zavisiti o onome što im crkva kaže. I to će učiniti da ljudi teže vjerovati iznad svega crkvi. To je stoga dobra stvar – odnosno, za crkvu – da utemelji dogmu da ljudska bića nastavljaju živjeti nakon života na Zemlji. Jer ovime je crkva preuzela kontrolu nad svime povezanim sa smrću i umiranjem.

Jednom sam razgovarao s čuvenim astronom. Nije vjerovao ništa u vezi antropozofije. Ali ipak je točno da je astronomima najlakše razumjeti da ne možemo stati na fizičkom svijetu. Govorili smo o crkvi i državi. Njegov stav je bio da mu se sviđala država, ali crkva mu se manje sviđala, rekao je da vodi ljude do vjere a ne do uvida. I tada je postavio stvari prilično dobro, rekavši da je crkvi lakše, mnogo lakše nego državi, jer država mora kontrolirati život, dok crkva samo kontrolira smrt i umiranje. Jer gleda na ono poslije smrti i umiranje, crkvi mnogo toga ide u prilog, ima mnogo više uspjeha.

Znanost duha, antropozofija, želi pomoći ljudima da shvate da imaju odgovornost za svoje vlastito umiranje. U tome je stvar. Vidite, gospodo, to bi značilo pravi napredak. Ljudi se tada više ne bi željeli osjećati zavisni, već bi uzeli svoj život u svoje ruke. A to je ono što je važno.

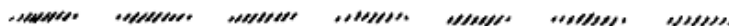
Danas ljudi već govore da se stvari ne mogu nastaviti kao u prošlosti. U prošlosti oni bi mislili: 'Moram raditi neko vrijeme u svom životu, tako mora biti, jer ako se ne radi, život se ne može nastaviti; ali kasnije, od države ću dobiti mirovinu'. To je općenita ideja. A kada umrem, crkva će moju dušu poslati u mirovinu. Vidite, oni se dakle umirovljuju da bi uživali vječno blaženstvo, radeći to bez uvida i bez da se oko bilo čega sami pobrinu.

Pravi napredak će se sastojati u tome da ljudi uzmu svoje živote u vlastite ruke, ne daju da budu organizirani od države ili crkve, već da sami dođu do nečega, koristeći svoje vlastite resurse, uvide i volju. A za to im treba znanstveno shvaćanje vlastite besmrtnosti.

Rasprava 21 ožujka 1923.

VI

Dobro jutro, gospodo! Pokušajmo dovesti temu koju smo započeli do zaključka, barem za sada. Vidite, učimo razumjeti život tek ako počnemo razmatrati spavanje čovjeka, što sam vam spomenuo mnogo puta ranije. Kada smo puni života od jutra do večeri, obično mislimo da će nam spavanje povratiti energiju, riješiti se umora, i tako dalje. Ali spavanje zapravo daje mnogo više od toga. Samo promislite. Osvrćući se na svoj život, mislite o snovima koje ste imali pri spavanju. Uvijek ne dolaze na pamet. Snovi su nešto što brzo zaboravljamo, kao što svi znate. Iako ste ponekad možda imali san kojeg ste često prepričavali. Sjećate ga se zbog toga jer ste ga kazivali. Ali snovi koje ne govorimo nestanu odmah. Vraćajući se u sjećanjima u vrijeme kada ste bili djeca, možete se sjetiti mnogih stvari koje su se zbile u djetinjstvu a i kasnije u životu. Ali sjećanja su vam uvijek prekidana. Ako mislite unatrag današnji dan, dolazite do vremena kada ste spavali. To je prekid, nešto čega se ne sjećate. Vaše sjećanje počinje iznova tek zadnje večeri i vraća se do jučerašnjeg jutra. Tako sjećajući se unatrag ne dobijemo cijeli naš život, jer dio koji je noću uvijek će nedostajati. Ako nacrtate liniju da bi pokazali proces sjećanja unatrag, postoji period vremena, od večeri do jutra, koji je izvan sjećanja; onda opet imate sjećanje od jutra do večeri, opet pauzu od večeri do jutra, i tako dalje [Slika 16].

Slika 16

Naše sjećanje na život je zaista takvo da postoji cijeli dio kojeg se ne sjećamo. To je sasvim jasno. To je vrijeme koje smo prespavali.

Sada promislimo na nekog tko ne može spavati. Kao što znate, mnogi ljudi se žale da ne mogu spavati. Ali mnoge od tih pritužbi ne treba shvaćati ozbiljno, jer neki ljudi će nam reći da nikad ne spavaju noću, i ako ih pitate koliko dugo nisu spavali noću, reći će vam: 'O, godinama'. Pa, netko tko ne može spavati toliko vremena bio bi odavno mrtav. Ljudi spavaju, ali imaju tako živopisne snove da se osjećaju kao da su bili budni. Sada recite takvoj osobi: 'Samo dobro legnite, ne trebate zaspati, samo legnite'. Jer onda će dobro spavati, i premda to možda ne zna, on spava. Ovo sam vam želio reći samo da vidite da ljudi zaista trebaju spavati u životu. Spavanje je važnije za život nego hrana. I netko tko ne bi mogao spavati ne bi živio.

Pa, sada, koliko vremena provedemo spavajući između rođenja i smrti? Vidite, gospodo, vrijeme spavanja je najdulje za vrlo malu djecu. Kada se malo dijete rodi ono će spavati gotovo čitavo vrijeme. Postupno se vrijeme provedeno u spavanju smanjuje. I kada dođete u neku dob i to izračunate, morati ćete reći da ste zaista

prespavali kroz trećinu života. I to je zdravo. Mi zaista spavamo kroz jednu trećinu naših života.

To je poznato prilično dugo vremena. Jedino što se ljudi ne vole sjećati stvari koje su dugo poznate. Samo natrag u devetnaesto stoljeće, ravno na početak, ljudi koji su pisali o ovim stvarima bi rekli: 'Čovjek treba raditi 8 sati, imati 8 sati za sebe, i spavati 8 sati'. To nam daje 16 budnih sati i 8 sati spavanja, s 3 puta $8 = 24$ sata. I jedna trećina od 24 sata je dodijeljena spavanju. To je savršeno točno promatranje. Čovjek treba trećinu svog cijelog života za spavanje. Ali naravno, ljudi ne uzimaju u obzir koliko je spavanje važno za život, jer danas ne mare za dušu i duh. Bave se samo stvarima koje dožive kada su njihova tijela u budnom stanju, ali ne i s njihovom dušom i duhom. I to je tako kako jest, tako da će ljudi često danas u svakodnevnom životu reći: 'Gospode, da, dobro je spavati, ali sve to treba jer ste dovoljno umorni'. I onda će navečer popiti dovoljno piva tako da će moći spavati. Ali nije stvar u tome biti dovoljno umoran; ono što je bitno je da ljudi shvate stvarnu važnost spavanja.

Razjasnimo što zaista znači spavati. Vidite, gospodo, ljudi u osnovi dosta vole sebe. To posebno vidite kada su bolesni. Bolesni ljudi pokazuju koliko vole sebe, jer dobro će se za sebe pobrinuti kada ih nešto boli, i tako dalje. Sve je to u redu i ispravno, ali sve to pokazuje da ljudi strašno ljube sebe. Što je to čemu su toliko naklonjeni kada vole sebe toliko mnogo? Oni vole svoja tijela. I to je velika tajna života, rekao bih, da su ljudi naklonjeni svojim tijelima. I ljubav koju imaju za svoja tijela pokazuje se kada nešto nije sasvim u redu s njihovim tijelima.

Ali postoji također i nedostatak te ljubavi za tijela. Tijelo je cijeli dan aktivno. Tijelo se teško muči cijeli dan. I sklonost koju element duše i duha ima za tijelo postaje sve manja kako dan protječe, premda osoba toga nije svjesna. To je čudna stvar, nešto što bi trebali znati. Tijekom dana, kada osoba treba biti aktivna cijelo vrijeme, element duše i duha postaje sve manje sklon tijelu. Zato malo dijete spava toliko mnogo. Voli svoje tijelo veoma mnogo, uvijek želi uživati u njemu. Gledajući malo dijete uvijek možete vidjeti kako uživa u svom tijelu. Samo promislite na malo dijete koje je dobilo svoje mlijeko i ide spavati. U tom spavanju, malo dijete uživa u svojoj probavi. Uživa u procesu koji se javlja u njegovom tijelu. I probuditi će se tek kada opet bude gladno. Jer manje je sklono onome što se događa kada je gladno. Dakle, opet će se probuditi. Vidite, dakle, da mala beba želi uživati u svom tijelu u spavanju. Možete napraviti divna promatranja. Ali akademici to ne rade, jer nemaju tu sposobnost.

Pogledajte stado krava hraneći se na svom pašnjaku i zatim zadovoljno legnu dolje da uživaju u procesu probave. Uživaju u procesu koji se odvija u njihovim tijelima.

To je nešto što moramo znati – ljudska bića zaista žele uživati u njihovim tijelima. Ali to je nešto različito kod ljudi nego kod krava, i opet je različito kod odraslih i kod djece. Mlado dijete još ne radi i stoga uživa u svom tijelu u spavanju. Krave sve to rade iz instinkta, i stoga također uživaju probavu u spavanju. Ljudsko biće nikad ne

dođe do toga da uživa u svojoj probavi. Koristeći tijelo cijeli dan navečer dođe do točke kada napusti simpatiju za tijelo. Ne voli ga više. I vidite, zato spava. Spava zato jer mu njegovo tijelo više nije drago. Antipatija za tijelo koju čovjek razvija cijeli dan učiniti će da navečer ide spavati, i spavati će dok ne prevlada tu antipatiju u duši, opet se probudivši kada još jednom ima simpatiju za tijelo. To je prva stvar koju trebamo razumjeti, da se buđenje događa kada pojedina opet ima simpatiju za svoje tijelo. A ta simpatija je za sve pojedine organe u tijelu. Kada se netko budi, dakle, on ukliže u njegove organe, takoreći.

Samo promislite kakvi su snovi buđenja. Snovi buđenja su takvi da možemo sanjati o zmijama, na primjer. U toj točki kliznemo u crijeva i sanjamo o zmijama. Zmije predstavljaju naša crijeva.

Ljudsko biće tako klizne u tijelo s dušom i duhom kada je sklono tijelu i budi se. Mora imati tu naklonost inače će uvijek željeti napustiti tijelo.

A sada razmotrite ovo. Netko je umro. Odložio je tijelo sa strane; tijelo više nije dio čovjeka. Prva stvar koja se događa, kao što sam vam rekao, je da ima misli koje se sjećanju čitavog njegovog života. A te misli su izgubljene nakon samo para dana. Rasprše se cijelim svijetom. Ali još će osjećati naklonost za stvari koje je tijelo doživjelo. I naklonost će isto tako postupno morati otići. To je prva stvar kroz koju prolazimo nakon smrti, da moramo izgubiti naklonost koju imamo za naše tijelo.

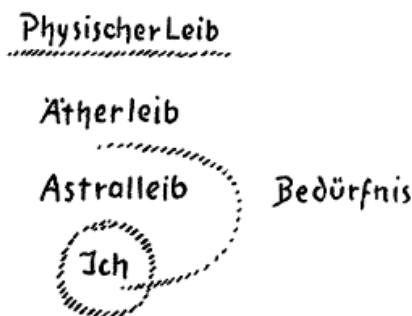
Koliko dugo nam treba da povratimo naklonost za tijelo kada smo proživjeli jedan dan? Treba trećinu dana. I zbog toga, za gubljenje naklonosti nakon smrti potrebno je trećinu našeg cijelog života. Netko tko je živio, recimo, oko 30 godina, trebati će 10 godina da se riješi cijelog tijela, tako da više nema naklonosti za svijet i život – sve ovo je približno, naravno. Dakle čovjek nakon smrti prvo ima nekoliko dana kada se sjeća svog života. i zatim se odvikne, mogao bih reći, od tog gledanja unatrag, koje se nastavlja trećinu njegovog vijeka na Zemlji. To je prosječni rok za čovjeka, ali za neke će biti duži za neke kraći, jer jedna je osoba više naklonjena svom tijelu, više voli sebe, a druga sebe voli manje, i tako dalje. Nakon smrti dakle, prolazimo nešto što bi mogli opisati kao: 'Ljudsko biće se odvikne od svih stvari koje ga povezuju s njegovim tijelom'.

Sada bi lako mogli reći da su stvari koje vam govorim zaista prilično teoretske. Kako možemo znati da je čovjek još privržen nečemu kada je odložio svoje fizičko tijelo? Kako to možemo znati? Pa, gospodo, da bi to znali moramo pogledati način na koji se čovjek razvija tijekom života.

Imamo prvi period u životu u kojem se čovjek razvija, prvi period u životu; on se nastavlja dok pojedinac ne dobije druge zube. Sada vidite, možemo reći da su mliječni zubi nešto što nasljeđujemo. Ali drugi zubi nisu naslijeđeni. Drugi zubi dolaze od eterskog tijela. Etersko tijelo je u nama aktivno i daje nam naše druge zube. Dakle imamo fizičko tijelo, kao što sam vam napisao nekidan; ono nam daje naše prve zube. Zatim je tu etersko tijelo; ono ljudskim bićima daje njihove druge zube, zube koji ostaju.

Sada, zaista moramo razviti sposobnost da vidimo. Danas ljudi samo razviju sposobnost mišljenja, iz teorija, ali ne da vide i promatraju stvari koje sam opisao u mojoj knjizi *Kako se stječu spoznaje viših svjetova*. Ako uistinu pogledamo dijete koje postupno dobiva druge zube, vidimo na djelu etersko tijelo na nivou koji nije vidljiv običnim osjetilima. I to je tijelo koje držimo nekoliko dana nakon što umremo i koje se zatim rasprši cijelim svijetom. Dakle ako napravimo pravu studiju o tome što ljudima daje njihove druge zube, nalazimo da nakon smrti ljudska bića imaju njihovo etersko tijelo na par dana, i zatim ga odbace nakon tih par dana; odnosno, etersko tijelo odlazi u svijet.

Sada, još uvijek imamo naše astralno tijelo i naše 'Ja'. Astralno tijelo je dio nas koji nastavlja žudjeti za fizičkim tijelom. S 'Ja' koje je unutar njega, mi nastavljamo žudjeti za fizičkim tijelom. Stoga možemo reći, da čovjek razvija potrebe i želje u svojem astralnom tijelu – kao što sam vam rekao nekidan. Sve potrebe su razvijene od astralnog tijela. One nisu dio fizičkog tijela. Kada fizičko tijelo postane leš više nema nikakvih potreba [Slika 17].

Slika 17

Tako možemo reći da će princip koji ljudima daje druge zube također otići par dana nakon smrti. Dakle što ostaje? Ovdje moramo naći način da proučimo što u ljudskom biću postaje posebno aktivno od vremena kada ima svoje druge zube do vremena kada dosegne seksualnu zrelost. To je drugi važan period u ljudskom životu. Te stvari ne može se proučavati od suvremene znanosti gdje im se ne pridaje pažnja.

Vidite, od dobivanja drugih zubi do dosezanja puberteta u djetetu je nešto aktivno što nije vidljivo običnim osjetilima. I što taj nevidljivi princip želi? Želi postupno zahvatiti cijelo tijelo. Još nije u njemu kada dijete ima druge zube i počinje primati astralno tijelo u cijelo tijelo, tako da može biti prisutno u svim njegovim dijelovima. Tada dijete sve više sazrijeva. I kada je cijelo astralno tijelo u tijelu, dijete je doseglo seksualnu zrelost. Za nas je važno znati da je astralno tijelo ono koje unosi seksualnu zrelost u dijete.

Nije, naravno, moguće proučavati ove stvari na način kako bi ih suvremeni akademici željeli proučavati. Suvremeni akademici žele proučavati samo stvari na koje mogu položiti ruke. Oni ne promatraju ljudski život. Ali svatko tko je naučio ispravno promatrati što to probija svoj put u tijelo od drugih zuba zna da je to astralno tijelo. To potiče svakakve potrebe i želje. Dijete naravno ima želje čak i prije

nego dobije druge zube, u vrijeme kada je astralno tijelo uglavnom prisutno u glavi; ali kasnije se širi cijelim tijelom. Lako možete vidjeti kako se astralno tijelo šiti ako pogledate dječake. Kako dosežu pubertet glas se mijenja. To označava da astralno tijelo ulazi u cijelo fizičko tijelo. Kod žena možete to vidjeti iz načina na koji se organi spolnog života, grudi, i tako dalje, razvijaju. To astralno tijelo ulazi u njih. I ljudska bića zadržavaju astralno tijelo čak i kada nakon smrti odbace njihova eterska tijela.

Koliko je dugo netko u bio u svom fizičkom tijelu kada je 30 godina star? U njemu je bio 20 godina; jer 10 godina nije bio u njemu. Nakon smrti želi opet biti u njemu tijekom onih 10 godina koje nije bio u fizičkom tijelu, koje je prespavao. Stoga će biti aktivan u svom astralnom tijelu nakon smrti za jednu trećinu života kroz koji je prošao ovdje na Zemlji. Nakon tog vremena, astralno tijelo će biti zadovoljeno i ljudsko biće onda živi samo u svom 'Ja'. Prošavši kroz oko trećinu životnog vijeka na Zemlji nakon smrti, ljudsko biće živi samo u svom 'Ja'.

Ali ovo 'Ja', istinski duhovni element u čovjeku sada će trebati izuzetno mnogo da može nastaviti živjeti. Vidite, nije bez razloga da sam vam cijelo vrijeme govorio da se zdrav razum, racionalni um, misli, zaista šire vani svijetom. Rekao sam vam da je sve u svijetu uređeno na razuman način, ako se ispravno proučava. To sam vam objasnio govoreći o životinjskom svijetu. Cijeli svijet je takav da ne bi trebali misliti da je naš vlastiti racionalni um jedini; racionalni um kojeg imamo uzet je iz racionalnog uma raširenog u svijetu – kao da nam je dodijeljen kutljačom. Racionalno mišljenje je sveprisutno. I svatko tko misli da je njegov racionalni um jedini budalast je i kao netko tko misli: 'Ovdje imam čašu vode. U početku je čaša prazna, zatim je puna, odnosno, voda je izrasla iz čaše'. Ne, vodu treba najprije donijeti od izvora, iz tijela vode. I to je također i kako mi najprije moramo dobiti naš misleći um iz velikog racionalnog uma koji je u svijetu.

Jednostavno propuštamo primijetiti bilo što od toga u životu. Zašto? Jer je to nešto što radi naše tijelo. Gospodo, ako biste ikad saznali – govorio sam o ovome ranije – što vaše tijelo čini s malom grudicom šećera koju ste pojeli, s time da šećer nije jednostavno razgrađen u tijelu već transformiran u svakakve druge supstance – ako bi znali sve što se tamo odvija bili biste začuđeni. Začuđeni ste čak i kad vam kažem samo početak svega što se odvija u ljudskom tijelu. Ali koliko god mnogo toga razmatrate, uvijek razmatrate samo mali dio. Uzimate dah. Dah koji udahnete uvijek se mora koristiti u cijelom tijelu. Samo promislite, vi udahnete oko 18 puta u minuti. I taj dah koji udahnete uvijek se mora koristiti u cijelom vašem tijelu. Tu treba ogromno racionalno mišljenje, apsolutno strašan racionalni um.

Sada, naše tijelo sve to radi. Naše tijelo uistinu radi za nas strašno razumno. To je zaista za divljenje, i to moramo osjećati kada otkrijemo koliko mnogo tijelo proizvodi s dobrim smislom. To je zaista enormno. Naše tijelo nas dakle oslobađa mnogih stvari tijekom života.

Ali sada, nakon smrti, više ga nemamo. Sada, mi više nemamo niti etersko tijelo. Nemamo ni astralno tijelo, čak ni žudnju za fizičkim tijelom. Sve što imamo je,

dakle, 'Ja', i 'Ja' sada shvaća da nema tijelo i počinje se upoznavati sa svime što će biti potrebno za tijelo.

I tu dolazi nešto veliko, nešto što trebamo razumjeti. U suvremenoj znanosti stvari su vrlo jednostavne u tom pogledu. Ljudi će reći: 'Odakle dolazi ljudsko biće? Pa, ljudsko biće dolazi od nečega što se pojavilo u majci nakon oplodnje, kao oplodeno jajašce'. U suvremenoj znanosti se dakle kaže, da imate oplodeno jajašce i unutar njega, pa – nekako je cijelo ljudsko biće već položeno u njemu. Netko tko ništa ne zna reći će: 'Tamo je zametak; iz toga će doći cijelo ljudsko biće'. Sada vidite, ljudima je to odavno sasvim jasno u njihovim umovima, ali na njihov vlastiti način, što znači da im je sasvim nejasno.

Slika 18

Samo zamislite da je ovo jaje [Slika 18] iz kojeg ste došli. Dakle bili bi ovdje unutar, sićušno ljudsko biće, takoreći. Ali ovo jaje i samo je došlo od drugog jaja. Dakle ovo je sićušno ljudsko biće moralo već biti u maternici, odnosno, samoj majci, moralo je biti unutar bake, i tako dalje preko prabake, i sve do Eve. I dođete do čudne ideje da je cijelo čovječanstvo bilo unutar Eve, izvorne majke, ali i unutar drugih poput 'kutije u kutiji'. Gospodin Müller je unutar jaja; ono je zauzvat bilo unutar jaja zajedno sa svim drugim ljudskim jajima, samo što je to poput 'kutije u kutiji'. Cijela ljudska rasa je bila unutar Eve, izvorne majke. Ova teza je nazvana teorija evolucije u to vrijeme a kasnije, podrugljivo, teorija gniježdenja.

Od početka devetnaestog stoljeća ljudi su rekli da se zaista ne može zamisliti da je cijela ljudska rasa bila učahurena u Evi, tako da je uvijek jedan unutar drugog, i tako strašno mnogo njih – to jednostavno neće valjati. I onda su prihvatili drugu teoriju. Tada su rekli: 'Ne, zaista nema ničeg unutar jajnika; ali kada je jaje oplodeno svi vanjski uvjeti utječu na njega – vjetar i vrijeme i Sunce i svijetlo i svakakve stvari. I ljudsko biće nastaje pod utjecajem cijelog prirodnog svijeta'.

Zaista, gospodo, materijalisti se osjećaju stvarno dobro s idejom poput ove. Ali ona ne izdržava pažljivije propitivanje. Samo promislite što nastaje od nas s time da cijela priroda ima učinka na nas cijelo vrijeme. To bi nas učinilo razdražljivim, kako to ljudi danas nazivaju. Netko tko je osjetljiv na svaki dašak zraka i svaki zraku svijetla ne bi bio pravilno ljudsko biće već uznemiren. Prirodni svijet oko nas zapravo bi nas učinio uznemirenim. Tako to ne može biti odgovor.

Pravilno proučavanje zapravo nam pokazuje nešto potpuno drugačije. Pravilno proučavanje pokazuje da uopće nema ničeg u jaju. Prije oplodnje stanje je takvo da se otkrivaju svakakve stvari u njemu, rekao bih. Ono ima formu. Stoga možemo

primijetiti svakakve niti i tako dalje u neoplođenom jaju. Ali kada je jaje oplođeno niti su uništene i cijelo jaje je ništa drugo nego zgužvana masa, ako se mogu tako izraziti. Kazavši to na više formalan način, to je kaos. To je potpuno nesređen materijal.

Vidite, takve stvari koja je potpuno nesređena nema nigdje drugdje u svijetu. Svi oblici materije su nekako organizirani, iznutra strukturirani na neki način. Ako uzmete bilo što, samo trun prašine, i pogledate ga kroz mikroskop, vidjeti ćete kako je fino i vješto građen iznutra. Oplođeno jajašce je jedina stvar kod koje je iznutra potpuna pustoš. I tvar prvo mora postati potpuna pustoš; iznutra ne smije biti ničeg ako će postati osoba. Ljudi uvijek razmišljaju o proteinu, na primjer. Uvijek žele proučiti kako je protein iznutra organiziran. Da, protein je interno organiziran sve dok se ne oplodi. Kada je oplođen, to sam nazvao 'zgužvanom masom', to jest kaosom, apsolutno neuređenom materijom. I iz toga proizlazi čovjek. Čak i u slučaju Eve, ako je ikada postojala, nije prisutan cijeli ljudski rod, čak ni kasnije u oplođenom jaju, jer jaje je u potpunom kaosu, nesređeno, a takvo je bilo nesređeno čak i kod Eve, prvobitne majke. A ako iz te jajne klice treba izaći čovjek, tada se to treba dovesti izvana, odnosno, ljudsko biće mora ući u to jaje. Pravilno znanstveno proučavanje će zaista pokazati da ljudsko biće mora izvana ući u jaje. To znači da čovjek dolazi iz svijeta duha. Ne dolazi od materije. Materiju zapravo treba prvo uništiti.

To je tako čak i kod biljaka. Tamo imate tlo i sjeme u tlu. Ljudi opet ne proučavaju pravilno što se događa sa sjemenom u tlu. Jer sjeme prvo mora biti uništeno. Sljedeće proljeće tada čini da se podigne iz uništene materije na duhovan način koji dolazi od izvana. Tako je i kod životinja a iznad svega i kod čovjeka. Samo je to da je biljci lakše. Cijeli univerzum stvara njenu formu. Kod čovjeka, za početak, cijeli univerzum ne stvara njegovu formu. Mora je stvoriti sam. Čovjek zapravo samo sam ulazi u tu uništenu materiju, inače ne bi bilo moguće da se ljudsko biće pojavi iz te uništene materije. Čovjek stoga mora najprije doći iz svijeta duha i ući u uništenu materiju. Cjelokupna oplodnja samo osigurava da kada ljudsko biće želi doći u svijet, da mu je podarena uništena materija, da ima uništenu materiju. Ne bi mogao napraviti ništa s materijom koja nije uništena. Ne može doći na svijet kao što to radi biljka, jer tada bi samo postao biljka. On zaista unutar sebe mora stvoriti cijeli univerzum. I on ga stvara. I doista je divna stvar način na koji čovjek konfigurira uništenu materiju da bi u njoj stvorio univerzum.

Dopustite da vam dam primjer kako ljudsko biće konfigurira uništenu materiju da bi u njoj stvorio univerzum. Ako je ovo površina Zemlje [crtanje na ploči] – možemo to napraviti ovako, jer ako pogledate mali dio Zemlje izgleda ravan. Sunce izlazi ujutro, ide do određene visine, i zatim opet ide dolje. Ovo je specifični kut, sa Suncem koje se podiže do tu. Vrlo je zanimljivo da se Sunce uvijek podiže do određenog nivoa i zatim opet ide dolje. Kut je naravno malo veći ljeti nego zimi, ali Sunce se uvijek podiže do određenog stupnja. Ovaj kut dakle označava nagib Sunca prema Zemlji.

Ovaj kut također nalazimo negdje drugdje. Vidite, kada svjetlo ulazi u oko, imamo slijepu točku, kako je nazvana, u točki gdje optički živac dolazeći iz mozga ulazi u oko. To je točka gdje ne vidimo. Zaista jasno vidimo na mjestima koja su na nekoj udaljenosti od ove slijepe točke gdje ulazi optički živac. I to je ono što je toliko zanimljivo – točka u kojoj imamo najjasniju vizualnu percepciju u nama pod istim je kutom prema slijepoj točki kao i Sunce prema Zemlji u njenoj orbiti.

A isto tako ima još nešto. Ako uzmete srce, ono je pod neznatnim kutom. Ono ima isti nagib kao što i Sunce ima prema Zemlji. Mogu vam nabrajati koliko hoćete stvari koje bi vam pokazale kako je sve što postoji vani u univerzumu također i unutar nas na neki način. Nagib Sunca je nešto što imamo u nagibu oka i nagibu srca. Mi smo u potpunosti formirani iz razuma univerzuma.

Znate, gospodo, ovo je nešto gdje se počinje, dok se postupno stječe neki uvid, sebi govoriti da je čovjek zaista cijeli mali svijet. Sve što postoji vani u svijetu ponovno je stvoreno unutar ljudskog bića.

Samo promislite kako bi to bilo kada bi vam dali ovu 'zgužvanu masu', tu uništenu materiju, i tražili da ponovno stvorite sve one stvari. Ne biste to mogli. Vidite, kada je 'Ja' samo nakon smrti, iz cijelog svijeta mora naučiti kako da stvori cijeli svijet. Odbacivši svoju sklonost tijelu tijekom tog perioda trećine proteklog života, ljudsko biće počinje iz cijelog univerzuma učiti kako ponovno biti ljudsko biće. I to traje dulje nego život na Zemlji, jer način na koji se stvari odvijaju na Zemlji, pa, možete naučiti mnogo ili malo. Mnogi ljudi zaista malo nauče danas. I koliko god čudno izgledalo, akademici nauče najmanje, jer stvari koje uče su sasvim beskorisne. Čine mogućim samo znati kako izgleda leš, ali ne i kako je iznutra došlo do živog tijela. Ali to je ono što 'Ja' mora učiti nakon smrti. Mora naučiti sve tajne, iz cijelog svijeta, o tome kako je živo tijelo izgrađeno. I tu možemo uputiti na vrijeme koje 'Ja' provede učeći iz cijelog svijeta kako ljudsko biće funkcionira i živi iznutra.

Vidite, ako netko radi vježbe koje sam opisao u *Kako se stječu spoznaje viših svjetova* i tada se može sjetiti vremena kojeg se inače ne sjeća, vremena kada je bio vrlo malo dijete, saznati će od čega se sastoji život malog djeteta, malo dijete koje o svijetu još ništa ne zna, već samo koristi svoje tijelo, samo se izvija, živi samo u očima, u ušima, ali ipak ništa ne razumije sve to. U običnom životu ljudi se općenito ne osvrću. Reći će: 'Zašto se gnjaviti s mojim djetinjstvom; Ja sam ovdje, to je sve'. Ali kada se netko osvrne na taj kratki period kojeg se obično ne sjećamo, i to napravi s uvidom, primjećuje što je zapravo tada radio. I za početak imate strašno neugodan osjećaj kada dođete do toga. Jer izvijanje vrlo malog djeteta je napor da zaboravi sve ono znanje o univerzumu. Predano je tijelu, i tijelo će kasnije to znati. Moći će preuzeti to znanje o životu.

Malo dijete daje svom tijelu znanje o cijelom svijetu. Zaista je bolno, strašno tužno, da u suvremenoj znanosti ljudi nemaju ni najmanju ideju što se odvija u procesu života, s malim djetetom koje predaje univerzalnu mudrost koju je steklo svom tijelu, i postupno urasta u oči, u ruke. Postupno urasta u njih, predajući cijelu mudrost 'Ja' tijelu. Prije toga, 'Ja' je zaista držalo cijelu mudrost svijeta.

Može vam izgledati čudno, ali to je doista tako; kako je moguće za nekoga tko zaista ima antropozofiju – znanje o ljudskom biću – govoriti ljudima o univerzumu. Može se nešto reći o univerzumu jednostavno jer se netko sjeća najranijeg djetinjstva, najranijeg doba, kada je još znao sve to, naučivši to ranije, prije nego je ušao u tijelo. I antropozofija se zaista sastoji u tome da ponovno otkriva cijelu univerzalnu mudrost iz tijela, kojem je predana.

Da, gospodo, u suvremenoj znanosti nije nam pokazano kako to napraviti. Uopće nam ne govori kako da ponovno steknemo znanje koje smo u prvom redu sami postavili u tijelo. U znanosti, ljudima je pokazano kako raditi pokuse, i da uče samo ono što iz toga mogu naučiti na površan način. Prava stvar bi bila voditi ljudsko biće do živog tijela. Naši studenti se vode do mrtvog tijela, tijela koje je već leš, i ne uče ništa o živom ljudskom biću. Bilo bi, naravno, mnogo teže to napraviti, jer to traži da ljudi prakticiraju samospoznaju, gledajući unutar sebe samih, jer to bi značilo da ljudsko biće postaje savršenije. Ali upravo to je ono što današnji ljudi ne žele. Ne žele biti savršeniji, žele da ih se malo poduču u njihovom obrazovanju, i tu staju; ne žele biti savršeniji. To ne žele jer su s obrazovanjem koje im se daje danas već previše arogantni, rekao bih, da bi priznali da ima prostora za poboljšanje.

Tako sam vam rekao malo, za sada, o 'Ja'. Ali govoriti ćemo više o ovim stvarima na sljedećih nekoliko susreta, tako da ćete čuti dosta više i postupno će vam biti lakše sve to razumjeti.

Vidite, rekao sam vam malo o tome što 'Ja' treba napraviti u vremenu prije nego ljudsko biće dođe opet na Zemlju. Međutim, ima ljudi koji će reći: 'Zaista, ne zanima me što 'Ja' kasnije treba napraviti. Sigurno se može čekati dok se ne umre i onda sam vidjeti'. To je ono što ljudi kažu.

Pa, gospodo, to bi bilo isto kao da bi zametak, pošto se razvio i bio oplodjen, tako da je sada ljudsko biće u njemu u maternici, rekao: 'O, previše mi je dosadno živjeti u maternici, izaći ću ranije'. Ali to ne bi bilo ljudsko biće ukoliko ne provede dodijeljenih devet mjeseci u maternici. To je nešto što prvo mora proći. Na isti način 'Ja' neće biti u stanju steći živo iskustvo nakon smrti ukoliko ne živi na takav način ovdje na Zemlji da je ohrabreno da to napravi. Stoga je potpuno pogrešno ako netko kaže: 'Čekati ću do smrti, tada ću bez sumnje vidjeti jesam li nešto ili nisam', i tako dalje. Ljudi zaista nisu baš logični. Toliko su danas logični kao i čovjek koji inzistira, koji se zaklinje da neće prihvatiti nikakvog boga. On se zakleo: 'Sigurno kao što postoji bog na nebesima, ja sam ateist!' Danas su ljudi više manje takvi. Oni okreću stare fraze makar su proturječne. I tako misle da mogu čekati i vidjeti da li zaista postoje ili ne. Vidite, ljudi sebi govore: 'Vjerujem li u besmrtnost ili ne vjerujem u besmrtnost? Pa, ako ne vjerujem u besmrtnost a ona ipak postoji, mogu loše proći. Ali ako vjerujem u besmrtnost a nje nema, neće biti štete. Stoga je definitivno bolje vjerovati u besmrtnost'.

Ali mislim da ćete se složiti da se ne bi tako trebali igrati s našim mislima. Važno je zaista biti jasnog uma. I tako moramo reći: 'Ljudsko biće mora primiti poticaj kojeg treba ovdje na Zemlji tako da njegovo 'Ja' zaista može prodrijeti u svijet na živi

način nakon smrti. A taj poticaj je potpuno izbačen iz moderne znanosti, gdje ljudi nisu ni najmanje svjesni činjenica kakve one jesu. To je nešto što se ne priznaje, ali zaista se danas smatra za dobru ideju da se drži ljude u neznanju, tako da spavaju nakon smrti i uopće nemaju ideje kako prodrijeti u tajne čitavog univerzuma, i tako zaista biti ljudsko biće.

Način na koji jedan život slijedi drugog nešto je na što ćemo se vratiti drugi puta. Danas sam vam samo želio dati ideje tako da vidite da nisam nepažljiv u korištenju riječi kada govorim o putu na kojem je 'Ja' nakon smrti, jer moguće je pokazati, iz samog znanja, da ljudsko biće ponovno dolazi na Zemlju i mora za sebe stvoriti život u tom kaosu materije. Ovo je izvorno znanje temeljeno na objektivnim činjenicama.

Dakle o tome se radi. Jedino što se to ne može toliko brzo, ali još uvijek ću za vas potpuno odgovoriti na pitanje, spajajući sve stvari koje znamo o kraju čovjekova života, kako ljudsko biće postupno gubi svoje etersko tijelo i svoje astralno tijelo, i kako se 'Ja' onda mora spustiti i stvoriti svoje astralno tijelo i tako dalje. To je ono o čemu se radi, kako čovjek uvijek iznova dolazi na Zemlju. I s vremenom također se otkriva kada će ljudsko biće biti oslobođeno cjelokupnog zemaljskog života i neće više trebati dolaziti dolje. Na pitanje kada je to izvorno započelo također ćemo odgovoriti s vremenom. Morao je početi u nekoj točki kao vrsta biljke. Za to nije trebao biti čovjek. Ali također sam vam govorio o vremenu kada je cijela Zemlja bila jedna velika biljka, i vidjeti ćemo da će jednog dana Zemlja ponovno biti biljka, i čovjek će onda biti oslobođen svoje čovječnosti.

Cijelim pitanjem ću se još jednom pozabaviti iz drugog kuta. Morat ćete, naravno, biti strpljivi i ne reći 'Ne mogu slijediti', kada tek počnemo. Vidjeti ćete, što ćemo ići više u detalje to će vam se sve činiti vjerojatnije.

Rasprava 4 travnja 1923.

VII

Gospodo! U suvremenoj znanosti prihvaćene su samo stvari koje se mogu vidjeti očima i dodirnuti rukama. Potrebne su dodatne sposobnosti za istražiti stvari koje se ne mogu vidjeti očima, dodirnuti rukama, i ljudi ne žele raditi da bi stekli te sposobnosti. Srednjovjekovno znanje temeljeno na vjeri značilo je da su ljudi imali znanje, znanost, o svim stvarima na Zemlji, i imali su vjersku dogmu onog što je napisano u svetom pismu. Ljudi danas još imaju te poglede. Više ne žele ići izvan i steći znanje koje ne može biti odmah očigledno, jer zaista nisu išli izvan znanosti o onom što je opipljivo. Želio bih još malo objasniti ovo što govorim govoreći o nečemu što je prilično staro u današnjim pojmovima. Ali do važnog razvoja u odnosu na temu zapravo je došlo u zadnjoj trećini devetnaestog stoljeća. Sve što moram napraviti je pročitati vam zadnje rečenice u knjizi i odmah ćete vidjeti kako suvremeni znanstvenici misle u tom pogledu. Ona kaže: 'Nema ničeg što bi nas vodilo izvan granica našeg znanja. U bespuću [praznina u tekstu] možemo dopustiti da nas nosi u slatko, mistično stanje polusna, na krilima mašte – i tako dalje.

Dakle ono što gospodin govori je da stvari moraju biti opipljive; onda imamo znanost. Ostalo je izmišljotina mašte. Svatko se može zavarati i dati da ga drugi zavaraju; to je fantazija jer jednostavno ne možemo znati ništa o tome. A ako se ljudi tješe svakakvim nadosjetilnim stvarima, neka, ne treba im to oduzeti.

Zaista je strašno vidjeti konfuziju koja se pojavila oko ovoga. Međutim, sada ću vam pokazati kako su ta gospoda doslovno zaboravila kako misliti s tom njihovom znanosti. To ću vam pokazati upućujući na drugi pasus u istoj knjizi. Jer što ovaj gospodin – koji kaže da je sve što ne možemo dodirnuti stvar vjerovanja – radi? Kaže da je besmisleno, znanstveno gledano, misliti da vječno 'Ja' živi u ljudskom biću, jer 'Ja' je samo ukupni zbroj svega drugog što imamo u nama. Mi imamo naviku uzimati sve što mislimo i osjećamo, od početka do kraja, zajedno i smatrati to jednom cjelinom. I učinivši to cjelinom, zovemo je 'Ja'. To gospodin kaže.

Zatim to želi ilustrirati. Želi pokazati da mi zaista sve što u životu doživimo sakupimo zajedno i zovemo to naše 'Ja'. Jer u tom slučaju 'Ja' je samo riječ, kako mi jednostavno sve postavljamo zajedno. Zatim nudi analogiju. Uspoređuje sve što ljudsko biće doživljava u životu s vojskom, družinom vojnika. I tako sve što sam znao u mojoj mladosti, kao dijete – način na koji sam se igrao, osjećaji koje sam imao dok sam se igrao – jedna je grupa vojnika; stvari na koje sam naletio malo kasnije su druga grupa vojnika, i tako dalje. Zatim sakupim sve što je bilo do tog dana, kao što se sakupe vojnici i to nazovem 'Ja'. To je ono što on kaže. On dakle uspoređuje sve individualne unutarnje doživljaje koje smo imali sa družinom

vojnika, i čini ih grupom na način kako mi stvaramo grupe, ne govoreći Müller i Lehmann i tako dalje, već 'Broj 12 družina' i tako dalje. On tako sakuplja sve unutarnje doživljaje 'Ja' u družinu vojnika. I nastavlja govoreći: 'S druge strane treba o 'Ja' reći još nešto, jer također treba uzeti u obzir, da od vremena u životu kada se svjesnost u nekoj mjeri razvila, netko sebe osjeća kao isto 'Ja', kao istu osobu'. Ono što on govori dakle, da ljudi moraju konačno izaći iz navike da osjećaju sebe kao 'Ja' i naviknuti se na ideju da to nije ništa više od okupljanja družine vojnika.

'Gledajući s naše točke gledišta, to zaista ne bi trebalo biti posebno iznenađujuće. U prvom redu mora nam biti jasno, ako bi željeli ovo bolje razmotriti, o načinu na koji bi zaista trebali razmatrati pojedinu osobu u odnosu na vanjski svijet'. Dakle najprije nam lijepo govori da bi trebali formirati ideju. I njegov odgovor je: 'To je rezultat svakakvih pojedinih ideja, a iznad svega ideja koje donose izravnu interakciju između organizma i vanjskog svijeta i dovode je u manje-više kompaktnu cjelinu. Po našem gledanju, ideja o 'Ja' nije više od apstraktne ideje najvišeg reda, izgrađene iz zbroja svog mišljenja, osjećanja i volje koju osoba ima, i više od svega ideja u vezi međusobnog odnosa između vlastitog tijela i vanjskog svijeta. Taj izraz dovodi sve to skupa, baš kao što izraz 'biljni svijet' obuhvaća beskonačni zbroj svih biljaka. Riječ 'Ja' – ovdje postaje zanimljivo – predstavnik je svih tih ideja, manje više na način kao što vođa u vojsci predstavlja sve pojedine vojnike. Baš kao što možemo reći za djela vođe vojske da za umove pojedinih vojnika i jedinstvo u vojsci ona daju temelj, manje više mračan i nesvjestan, upravo tako i masa pojedinih ideja i osjećaja daje osnovu, temelj, za izraz 'Ja'.

Pa sada, gospodo, samo razmotrite način na koji čovjek razmišlja. To je vrlo učena knjiga, to moramo priznati, na najvišem nivou znanosti. Čovjek govori da mi imamo družinu vojnika i vođu vojske. Ali samo vojnici su uzeti svi zajedno, vođa je samo njihov predstavnik. A isto je kazano za ideje i osjećaje. Sve misli i osjećaji su uzeti zajedno, s time da je 'ja' samo njihov predstavnik.

Ali vidite, ako je 'Ja' predstavnik, to je samo puka riječ, tada u slučaju družine vojnika vođu vojske treba također gledati kao puku riječ. Zna li za slučaj gdje je vođa vojske, čovjek koji vodi družinu vojnika, samo riječ, riječ sastavljena od svih pojedinaca? Pa, možemo zamisliti da vođa vojske nije posebno bistar. Ponekad i 'Ja' također, nije posebno bistar. Ali zamisliti da je vođa vojske ništa osim riječi – a to je analogija koju koristi za način na koji se 'Ja' povezuje s našim idejama – jednostavno dokazuje da se čak i najpametniji ljudi pretvore u glupane kada trebaju bilo što reći o stvarima koje nisu vidljive osjetilima. Jer kao što ste vidjeli, možemo pokazati da kada oni daju analogiju da je potpuno bez logike. Tamo uopće nema logike.

Proizvevši svoju lijepu analogiju, gospodin nastavlja govoreći: 'To pokazuje da koncept 'Ja' u potpunosti zavisi o osnovnoj ideji koju netko ima. Najjasnije se može vidjeti kako se postupno razvija kod djeteta. Ali svaka misleća zrela osoba može ustanoviti za sebe da osjeća da je ona drugo 'Ja' sada nego je to osjećala prije deset godina.

Dopustite da upitam g. Erbsmehl ili g. Burle da li se osjećate kao potpuno drugo 'Ja' nego prije deset godina! Siguran sam da možete reći da li ste sada sasvim nešto drugo nego ste bili prije deset godina! Ali nailazite na ovakve odlomke gdje pogledate u knjigama danas. Najobičnije činjenice svakodnevnog života su okrenute naopako. Naravno da je potpuna besmislica ako netko kaže da se osjeća kao drugačije 'Ja' nego je bio prije deset godina. Ali to je ono što ta gospoda govore. Ali u trenutku kada počnete misliti o 'Ja', ako je isto danas kao i prije deset godina, više ne nalazite, više ne možete reći, da 'Ja' umire kada tijelo umire. Pitanje je zašto?

Govorio sam vam, gospodo, o načinu na koji režete nokte, načinu na koji se koža ljušti, i tako dalje. Sve se to događa kroz periode od sedam ili osam godina. Danas nemate u sebi čestice materije koje ste imali prije deset godina. Jer dok se vaša koža ljušti, unutarnji dio cijelo vrijeme odlazi od tijela. Vidite, vaše tijelo je ovakvo. Na vrhu se ljušti; zatim se novi sloj pomiče gore i on se zauzvrat ljušti, zatim se sljedeći pomiče gore, ljušti, i nakon sedam ili osam godina sve se oljuštilo. Gdje je to? Gdje je tijelo koje ste imali prije deset godina? Otišlo je istim putem, samo na prilično složen način, kao što to radi mrtvo tijelo kada se spusti u grob. Mrtvo tijelo postaje dio Zemlje. Ako bi razdijelili mrtvo tijelo u čestice tako male kao krljušt kože koju cijelo vrijeme gubite, ili nokte koje siječete, ako bi ga podijelili u tako male čestice, ne biste primijetili niti da mrtvo tijelo ide ovamo ili onamo. Moglo bi se otpuhati. I tako fizičko tijelo postaje dio vanjskog svijeta kroz period od sedam ili osam godina.

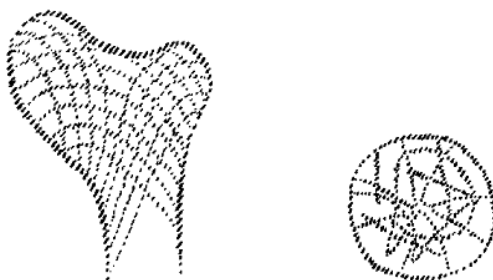
Ali ako se danas još uvijek osjećate da ste 'Ja', a vaše fizičko tijelo je umrlo prije dvije ili tri godine, tada 'Ja' jednostavno nema ništa s fizičkim tijelom, kakvog tamo imamo. Ali, vidite, imamo toliko mnogo toga s njima da ako podignete komad krede, vi ćete reći: "Ja' sam podignuo komad krede". Svatko to kaže. Imao sam školskog druga – koji je dobro bio na putu da postane pravi materijalista kada je imao 19 ili 20 godina. Običavali smo zajedno šetati, i uvijek bi rekao: "To mi izgleda savršeno jasno. Mi nemamo 'Ja', imamo samo mozak. Mozak misli". A ja bi mu uvijek rekao: "Ali gledaj, ti kažeš ja idem, čak kažeš : ja mislim. Dakle zašto lažeš? Da bi bio zaista iskren, morao bi reći: Moj mozak misli"! Možda čak ne bi trebalo ni reći *moj*, jer '*moj*' se odnosi na 'Ja'; sigurno mi moralo postojati 'Ja' ako netko kaže '*moj*'. Ljudi nikad ne kažu: 'Moj mozak misli, moj mozak hoda, moj mozak podiže kredu'. Ne bi to ni sanjali, jer čovjek ne može biti materijalist u životu. U trenutku kada bi postao materijalist govorio bi besmislice.

Ali ljudi izmišljaju materijalizam u teoriji i ne uzimaju u obzir da izvorna znanost zapravo zna da mi više nemamo tijelo koje smo imali prije osam ili deset godina, tako da je ono što je ostalo 'Ja'. I također se možete prisjetiti vašeg ranog djetinjstva, vaše druge, treće, četvrte, pete godine. Ne biste ni sanjali reći da to nije isto 'Ja' koje je skakalo okolo kao mali dječak. Ali recimo da ste sada dosegнули dob od 40; vrativši se u trideset treću godinu izgubili ste jedno tijelo, u vašoj dvadeset šestoj još jedno, u devetnaestoj treće, zatim četvrto u vašoj dvanaestoj i peto u vašoj petoj godini. Izgubili ste pet tijela i vaše 'Ja' uvijek je isto. To 'Ja' se dakle nastavlja cijelog vašeg života na Zemlji.

'Ja' također može raditi stvari s vašim tijelom. Cijelo vrijeme može usmjeriti to tijelo koje gubi. Vidite, kada hodam, moje noge, premda dosta stare, zaista su samo šest ili sedam godina stare što se tiče njihove supstance. Ali ja ih kontroliram sa starim 'Ja' koje je bilo tu čak i dok sam trčao okolo kao malo dijete. 'Ja' još uvijek hoda okolo. 'Ja' kontrolira tijelo tijekom života na Zemlji.

Sada, rekao sam vam da dijete uči hodati, govoriti i misliti u vrijeme kojeg se više ne možemo sjetiti. Naravno, ne možemo se sjetiti vremena, kada još nismo mogli misliti. Učimo hodati, uopće se kretati, koristiti naša tijela, govoriti i misliti. To je nešto što učimo. I na taj način se mora kontrolirati tijelo. Kada pužete okolo na sve četiri kao malo dijete ne možete napraviti da se tijelo uspravi ukoliko nemate volju. Kada pomičete ruku 'Ja' kaže: 'Ja pomičem ruku' – ja sa svojom voljom. I to je također ono što se događa kada dijete ima volju da se uspravi. Dijete uči govoriti s voljom. Dijete uči misliti s voljom. I tako moramo pitati: Kako je došlo do toga da dijete uči sve te stvari? I otkrijemo da iako se tijelo stalno zamijenjuje tijekom života na Zemlji, 'Ja' uvijek ostaje isto; ovo 'ja' je još uvijek ono 'Ja' iz vremena kada smo učili misliti, govoriti i hodati. To 'Ja' je bilo aktivno u tijelu u to ranije vrijeme.

Gospodo, pokazao sam vam kako se zaista dobiva tijelo. Vidite, znanstvenici misle – ovo sam već objasnio zadnji puta: 'A dobro, jednostavno se dobije tijelo od majke, od oca. Tada je sve pripremljeno, i već imamo malo ljudsko biće. Nasljeđujemo ga; tijelo je nešto što nasljeđujemo'. Pa, na znanost koja kaže da mi nasljeđujemo tijelo zbilja ne treba trošiti barut. Jer morate samo pogledati kost – ovdje se morati sjetiti par stvari koje sam vam rekao ranije – ako pogledate bedrenu kost, naprimjer, imati ćete divan pogled. Ta bedrena kost imati će cijelu strukturu poput skela. Skele na Goetheanumu nisu ništa u usporedbi s divnim skelama koje se mogu vidjeti u cijeloj toj bedrenoj kosti ako se pogleda pod mikroskopom – čudesna struktura, zgodno građena [Slika 19].

Slika 19

Ako odrežete vrh nosa – treba biti samo mali dio, naravno, jer ne bi bilo zdravo otkinuti previše, ali može se otkinuti toliko malo da ne naškodi. Pogledavši ga pod mikroskopom opet vidite čudesnu strukturu, vrlo lijepo građenu. Da, gospodo, nemate pojma kako je divan najsitniji dio vrha vašeg nosa! Divno dizajniran. I tako je sa svakim dijelom ljudskog tijela. Lijepo je građen, savršeno uređen. Ni najbolji kipar ne bi mogao bolje.

Samo je jedan dio ljudskog organizma gdje sve treba biti uništeno, tako da nema ničeg osim materije – uputio sam na to zadnji puta. To je događa u jajašcu iz kojeg se razvija ljudsko biće. I sa oplodnjom imamo zadnji čin; forma ili oblikovanje je uklonjeno iz materije.

Stoga možemo reći da je kost divna; svaki pojedini dio je divan. Vrh nosa nije divan kao kost ali je još uvijek vrlo lijep. Ali jajašce, iz kojeg će se kasnije pojaviti ljudsko biće, ne sadrži ništa osim materije u potpunom kaosu, jer tamo je sve razbijeno. Sve je atom, unutra uopće nema forme. Zašto?

Ni jedna ljudska duša ne može lako ući u kost. Praznovjerni ljudi ponekad vjeruju da je mali vrag u njihovim kostima ili udovima. Pa, u prenesenom značenju, to je ponekad točno, ali ljudsko biće sigurno ne može ući u takvu kost. Niti čovjek može ući u vrh vašeg nosa.

Jednom sam poznao damu koja je inzistirala da je sveti duh u njenom lijevom kažiprstu, i uvijek bi ga konzultirala ako bi nešto željela znati. To bi napravila ako bi mislila ići u šetnju, i tako dalje. Ali to je besmislica, naravno, praznovjerje. Ono što moramo reći je da ni jedno ljudsko biće, ni jedna ljudska duša, ni jedan ljudski duh, ne može izravno ući u tako dobro dizajniranu kost, niti u vrh nosa. Stvari stoje ovako. Ljudska duša i duh, samo 'Ja', može ući samo u jajašce jer tamo je tvar ništa osim prašine, svjetske prašine. Tada se događa da duša radi na toj prašini svijeta snagama koje je donijela iz svijeta duha.

Ako ljudi vjeruju da osoba jednostavno dolazi od oca i majke pomoću nasljeđivanja, onda mora pretpostaviti da je tamo sićušno ljudsko biće. Ali to je suprotno znanstvenom znanju. Znanstveno znanje govori nam da je protein u jajašcu sveden na prašinu. I duša, dolazeći iz svijeta duha, iz svijeta koji je izvan osjetilne percepcije, zapravo izgrađuje ljudsko tijelo iz proteina koji je bio sveden na prašinu.

Sada možete pitati zašto dijete slično ocu ili majci. Pa, gospodo, to je zato jer dijete uvijek imitira. Netko tko kaže: 'On je pljunuta slika oca', mogao je također i drugačije to reći. Vidite – pričeka malo s djetetom – recimo da imamo dijete koje veoma mnogo nalikuje ocu ili majci, premda ne toliko upadljivo. Djeca postaju mnogo sličnija kasnije nego kada su vrlo mala. Ali naravno ovakve stvari ne zanimaju učenu gospodu. Ali pričeka malo i nemojmo formirati mišljenje kada je dijete staro samo tjedan ili dva, ili mjesec; pričeka dok dijete ne bude tri ili četiri godine staro. Tada će početi govoriti. Netko naiđe i kaže: 'Zapanjujuće. Otac je Nijemac, dijete također počinje govoriti njemački; to je morao dobiti od oca; naslijedio je to od oca, jer otac mu je Nijemac. To je zapanjujuće! Pošto je dijete došlo iz oplođenog jajašca, jezik je morao biti tamo već u jajašcu. Jedino je iznenađujuće da dijete nije moglo govoriti kada je došlo iz jajašca, iz maternice'. Ali mislim da ćete se složiti da dijete nije uopće naslijedilo govor, steklo ga je imitirajući druge. Njegov govor je sličan onom od oca i majke. Ali nitko ne bi ni sanjao reći da je dijete naslijedilo njegov govor.

Na isti način i lice je slično. Ali zašto je lice slično? Jer duša, kada je dopustila sebi da bude rođena od majke ili začeta od oca, koja je gospodin Müller, pravi lice slično onom od oca ili majke baš kao što dijete kasnije čini svoj govor sličnim onom od oca ili majke. To je nešto što morate uzeti u obzir. Dijete razvija zvukove, riječi jezika čineći sebe sličnim roditeljima ili ljudima koji su ga podignuli. Ali i prije toga duša nesvjesno radi kao skulptor lica, ili hoda, i tako dalje. I sličnosti se javljaju jer je dijete rođeno u obitelji i čini sebe sličnim njima dok još nema svjesnost. To se događa jednako slično kao i što se razvija govor.

Vidite, gospodo, na ovaj način otkrijemo da ljudsko biće zaista dolazi iz svijeta duha, svijeta koji se ne može opaziti osjetilima, i gradi vlastito tijelo sa svim sličnostima. Samo pogledajte malo dijete. Malo dijete je rođeno. Ponekad nije lako razlikovati od malih životinja kada su tek rođena, premda su majkama, naravno, najljepša. Vidite, ljudi su male životinje kada su rođeni – u usporedbi s onim kasnije, naravno. Zaista su prilično neprivlačni, ta mala djeca. Ali duševni element postupno sređuje stvari, čineći sve sličnim, sve više sličnim, ljudskom biću, sve dok ne dođe trenutak kada malo dijete uči hodati, što znači da je našao ravnotežu na Zemlji, kao što sam vam rekao zadnji puta. Zatim dijete uči govoriti. Uči koristiti organe u grudima, jer ti su organi smješteni u grudima. Zatim uči misliti, što znači da uči koristiti organe u glavi.

Dakle razmotrite ovo. Dijete uči hodati, što znači držati ravnotežu i kretati se. Što uči kada uči hodati? Uči koristiti udove dok hoda. Ali mi ne možemo koristiti udove bez da u isto vrijeme koristimo metabolizam. Metabolizam je povezan s udovima. Hodanje, održavanje ravnoteže, kretanje ima veze s metabolizmom i udovima.

Zatim dijete uči govoriti. Što to znači? Govor je povezan s organima u grudima, s disanjem. Dijete može disati čak i kao malo dijete. Ali povezati riječi sa zrakom koji gura vani, to je nešto što dijete uči s organima u grudima. Držanje ravnoteže je dakle povezano s udovima, govor s grudima, a mišljenje s glavom, s nervima.

I sada imamo tri elementa koja čine ljudsko biće. Samo razmotrite to, ta tri aspekta. Na prvom mjestu imamo naše udove i metabolizam, na drugom mjestu grudi, i treće, kod našeg mišljenja, glavu. Imamo tri aspekta ljudskog bića.

1	{	hodanje držanje ravnoteže kretanje	}	udovi metabolizam
2		govor		grudi
3		mišljenje		glava (nervi)

Sada pogledajmo dijete. Kod djeteta je to ovako. Kada je rođeno razlikuje se od odraslih ne samo po načinu na koji izgleda – obrazi su različiti, cijela forma; čelo izgleda drugačije; mislim da ćete se složiti da dijete izgleda drugačije. Međutim, iznutra, još je više različito. Moždana masa je više kao moždana kaša kod malog djeteta. I do sedme godine, do vremena kada dijete dobije druge zube, ta kaša, ta moždana kaša, pretvorena je u nešto zaista čudesno. Od sedme godine nadalje

ljudski mozak je čudesno strukturiran. Duša, duh je to napravio iznutra; element duše i duha je to napravio iznutra.

Ali vidite, gospodo, mi ne bismo mogli oblikovati i razviti taj mozak na tako čudesan način do naše sedme godine ako ne bismo cijelo vrijeme bili u dodiru sa svijetom. Ako imate dijete koje je rođeno slijepo, naprimjer, odmah ćete vidjeti da su nervi vida i s njima cijeli dio mozga ostali vrsta kaše. To nije divno razvijeno. Kada je netko rođen gluha, nervi sluha, nervi koji dolaze od uha i križaju se ovdje [crtanje na ploči], nakon čega idu ovamo, cijelim putem ostaju kaša. Dakle samo zbog toga jer imamo osjetila možemo pravilno razviti mozak u prvih sedam godina života.

Ali mozak ne razvija ništa što biste dosegnuti i dotaknuti. Zaboga, mogli biste kroz nosnice ugurati opipljive tvari u mozak – uništili biste mozak ali ništa ne bi postigli. Sva materija koju možemo dosegnuti i dotaknuti stoga vam ne pomaže razviti mozak u prvih sedam godina. Potreban je najsuptilniji oblik materije, poput suptilne materije koja živi u svijetlu, naprimjer. Ono što je potrebno je eter.

Vidite, ovo je najvažnije. Mi kroz sva naša osjetila apsorbiramo eter. Dakle što je to što razvija svu tu aktivnost koja dolazi od glave? Aktivnost koja dolazi od glave i također se proteže ostatkom organizma djeteta ne dolazi od fizičkog tijela. Fizičko tijelo nije aktivno u čudesnom razvoju djetetova mozga; etersko tijelo je ono koje je aktivno. Etersko tijelo, za koje sam vam rekao da ga još imamo dva ili tri dana nakon što umremo, na djelu je kod djeteta. Ono čini da ljudsko biće razvije savršeni mozak i postane misleće ljudsko biće. Stoga možemo reći da je etersko tijelo aktivno u našem mišljenju.

S ovim smo još jednom pronašli prvi nadosjetilni aspekt ljudsko bića – etersko tijelo. Dijete ne bi moglo razviti mozak, ne bi moglo u sebi imati ljudski mozak, ako ne bi moglo raditi s eterskim tijelom koje je svuda okolo. Kasnije u životu možemo ojačati naše mišiće čineći ih da rade, fizičkim, opipljivim metodama. Ali lijevi tjemeni režanj mozga, recimo, uzmimo za primjer, ne može se ojačati nikakvim fizičkim, opipljivim sredstvima. Da bi napravili mišić jačim možete koristiti uteg i stalno ga podizati, prevladavajući gravitaciju. Ali morate koristiti materijal, opipljivu stvar da ojačate mišiće. Baš kao što ovdje imate biceps, i možete ga ojačati podižući i spuštajući uteg, na isti način imate ovdje, gledajući glavu od naprijed [Slika 20],

Slika 20

moždani režanj. Visi tamo kao što ruka visi ovdje. Ne možete na njega prikačiti uteg. Svejedno, jednostavno nema usporedbe između onog što se događa kada razvijate

mišić i onog što se odvija u ovom moždanom režnju. Najprije, kada dođemo u svijet, on je kašast; kada imamo sedam godina čudesno je oblikovan i razvijen. Baš kao što je mišić vaše ruke ojačan podizanjem i spuštanjem tereta, što je nešto opipljivo, jačajući zbog nečeg što možemo vidjeti, tako je i mozak ojačan od nečega što je u eteru. Čovjek je povezan s cijelim svijetom oko sebe preko svog fizičkog tijela, i također je povezan s cijelim svijetom oko sebe kroz svoje etersko tijelo. I to je odakle dobiva svoje mišljenje. S time, razvija unutarnje dijelove glave u prvim sedam godina.

Kada je netko razvio moć mišljenja ponovno se vraća, rekao bih, govoru. Učiti govoriti je nešto veoma različito od učenja mišljenja. Učenje mišljenja je proces koji oblikuje i razvija naše tijelo. Čini nas skulptorima, rekao bih, ovo mišljenje. Ono radi u nama tako da sa sedmom godinom budemo potpuna ljudska bića. Tijekom tog vremena također učimo govoriti. Ali vidite, nije za nas moguće učiti govoriti na način na koji učimo misliti. Jer kada govorimo – što se događa? Pa, gospodo, vidite, ako podignete težak uteg, ili snažno udarite rukom, ruka će se ozlijediti. Ozlijediti znači imati senzaciju. Mi zaista imamo senzaciju kada pretjerano koristimo udove i tako ih malo ozlijedimo na neki način. Ako imate bol, to uvijek znači da je nešto ozlijeđeno, čak ako je i samo malo. Tada imate senzaciju, nešto osjećate. Ali znate, gospodo, cijeli naš govor dolazi od naših osjećaja. Ako slušate dijete možete čuti kako govor dolazi iz oblasti osjećaja. Dijete će učiti mekane glasove *ei*, [njemački glasovi, izgovaraju se 'i'] *ei* u njegovom jeziku. Što on želi izraziti izgovarajući ove glasove? On se mazi. Draga mu je osoba pa se mazi. On odmara svoju glavicu dok pravi ove zvukove. I tako je sa svim riječima, sa svime što je izgovoreno – javlja se iz nečeg što osjećamo. Sada, osjećaji ne dolaze od mozga, niti dolaze od elementa koji oblikuje i razvija mozak.

Vidite, da nema sunčeva svjetla koje dolazi kroz naše oči, eter koji je posvuda okolo nas ne bi mogao raditi na nama. Ne bi se mogli potpuno izraziti u onih prvih sedam godina. Dijete također u osnovi ima samo osjećaje u prvih sedam godina. Uči govoriti imitirajući druge. Ali postoji osjećaj, način na koji osjeća, u tom procesu imitiranja. I moramo reći da svjetlost ne može izazvati osjećaje. Kada učimo govoriti preko osjećaja, nešto drugo je u nama aktivno. Princip koji je aktivan u govoru, kroz koji ljudska bića mogu govoriti, nije samo etersko tijelo, to je ljudsko astralno tijelo. Stoga možemo reći da kao drugi princip mi u nama imamo astralno tijelo za učenje govorenja – astralno tijelo je samo izraz, mogao sam također koristiti drugu riječ. Imamo astralno tijelo koje je iznad svega aktivno u grudima, u našem disanju, i zatim se transformira kako mi učimo govoriti.

Vidite, ljudi uvijek misle da su ljudi uvijek gladni i žedni u njihovim fizičkim tijelima. Ali to je besmislica. Promislite o stroju kojeg pokreće voda. Tom stroju morate dati vodu. Sve u redu, tada će se pokrenuti, a ako mu ne date vode on će stati. Što to znači kada kažemo da je stroj stao? To znači da mu morate dati još vode, dati mu da pije. Ali stroj ne osjeća žed. Stroj ne postaje žedan; on će stati, ali ne postaje žedan, inače bi vikao. To ne radi. Ne osjeća žed.

Dakle, kakva je situacija s ljudskim bićem? Kada je dijete žedno ne ponaša se kao stroj. Ono jednostavno ne stane. Upravo suprotno, početi će urlati kada je žedno. Dakle kakva je veza između žeđi i urlanja? Uurlanje nije temeljno na materiji, niti na eteru. Eter može dati formu i strukturu; stoga može stvoriti našu formu. Ali eter ne čini da urlamo. Ako bi eter činio da vičemo bilo bi strašno – pa, ne možda urlanje, ali stalno šištanje u svijetu. Jer kada gledamo na stvari, eter je onaj koji zajedno s našim očima čini da vidimo. Eter cijelo vrijeme ulazi u oko. I zato vidimo. Da, ali kada eter dolazi u oko, on ne započinje s-s-s-e-l; znate, to nije etersko tijelo, ono ne šišti. Zamislite samo, ako bi samo iz činjenice da gledamo bilo neprestano šištanje u dvorani – to bi bilo prekrasno! Dakle, etersko tijelo ne vrišti, niti šapuće. Tamo je još nešto. I to je astralno tijelo. I kad je malo dijete žedno i plače, osjećaj žeđi je u astralnom tijelu. I ovo vrištanje pušta da osjećaji malog djeteta dođu do nas.

Ali sve što sam vam opisivao još ne bi učinilo da mogu hodati. Jer, vidite, kada kreiram moje tijelo s eterskim tijelom, dolazeći od glave, mogao bih biti kip cijelog mog života. Moje tijelo bi moglo biti kreirano, mogao bih rikati poput lava; moj urlik bi uvijek mogao biti kreiran u procesu koji dolazi od astralnog tijela. Ali ako želim steći ravnotežu kao dijete, ako želim koristiti volju, dakle, da mogu hodati, uhvatiti stvari, steći ravnotežu – sve stvari gdje kažem, 'Ja hodam, Ja uzimam, Ja stječem ravnotežu' – tada isto tako ulazi i 'Ja', a to je malo različito od eterskog tijela i astralnog tijela. I ovo 'Ja' živi u mojim udovima i metabolizmu. Kada pomičete udove, to je 'Ja'. Dakle imate tri aspekta ljudskog bića, osim fizičkog tijela. Imate etersko tijelo, astralno tijelo i 'Ja'.

<u>'Ja'</u>	1	{ hodanje držanje ravnoteže kretanje }	udovi metabolizam
<u>astralno tijelo</u>	2	govor	grudi
<u>etersko tijelo</u>	3	mišljenje	glava (nervi)

I vidite, ova tri aspekta tijela mogu se percipirati ako se prvo osposobimo. Ali u suvremenoj znanosti ljudi ne žele takvu obuku. I sada ću vam reći kako se ponašaju u suvremenoj znanosti oni koji ne žele to napraviti.

Siguran sam da svi povremeno imate snove. Dok sanjate svi vjerujete da je to stvarnost. Nekada se probudite u užasnom stanju straha, jer stojite nad provalijom, dobijete vrtoglavicu i padnete dolje, naprimjer. Probudite se u kapljama znoja. Zašto? Jer ste mislili da je provalija stvarna. Vi ste u krevetu, ležite mirno, apsolutno nema opasnosti, ali probudite se zbog opasnosti s kojom ste suočeni u slici snova. Promislite samo, ako bi spavali cijelog života – to bi za neke bilo lijepo. Postoje ljudi koji spavaju cijelog života.

Jednom je bio netko tko je studirao kopernikansku teoriju. Bio je strašno lijen momak. Tako je jednom ležao u jarku pored puta. Drugi je momak došao hodajući i rekao: 'Zašto ležiš tu?' 'Jer moram toliko toga napraviti!' 'Hajde, ne radiš ništa'. I on

je rekao: ' Moram se gibati s orbitom Zemlje oko Sunca i ne želim zaostati. To je previše napora za mene, previše toga za raditi!'

Znate, neki se čak ne žele ni kretati sa Zemljom oko Sunca. Ali mi idemo zajedno s cijelim našim budnim životom. Vidite, ako bi sanjali cijelog života, mogli bi ležati u krevetu u Europi, recimo; netko bi uzeo naše tijelo, možda s krevetom kako nas ne bi probudio, i odnio brodom u Ameriku. To bi naravno trebali biti anđeli jer ljudi ne bi mogli biti tako tihi – ali mogli bismo biti prebačeni u Ameriku. Tamo bi nastavili sanjati, i svašta bi mogli napraviti s nama; ne bi o sebi znali ništa. Da smo tamo sanjali, nikada ne bi znali kako se nos osjeća kada ga se dodirne, kako lijeva ruka osjeća da je dodirnuta od desne. Pa ipak, gospodo, imali bismo cijeli život. Kada bi sanjali cijelog života to bi bilo nešto drugo – naprimjer mogli bismo letjeti u snovima. Samo na Zemlji ne možemo letjeti; letimo u našim snovima. O sebi bismo mislili kao o sasvim drugačijim bićima, i tako dalje.

Ali razmislite, ako bismo sanjali cijeli život oko nas bi postojao svijet. I mi se probudimo. Recimo da se probudim i da sam sanjao da sam tijekom noći – uzeti ću obećavajući primjer – obješen ili mi je odrubljena glava. Pretpostavimo da netko sanja da mu je odrubljena glava. Pa gospodo, ako biste sanjali cijeli život naravno da biste uvijek vjerovali da vam je odrubljena glava. To ne bi bilo važno kao što je ovdje. Možda bi se dogodilo da netko češće sanja da su mu odrubili glavu i vjerovao bi da mu to nije nanijelo štetu. Sada se probudite – i gle, sa sobom ste u krevet uzeli knjigu i sada ležite na rubu knjige. Dakle sada vaša glava leži na rubu knjige, što je neugodno, i u snovima to čini da mislite da vam je odrubljena glava. Kada se probudite shvatite što san znači; nakon buđenja san se može objasniti. Dakle, prvo se moramo probuditi. Buđenje je ono što je važno. Ljudi koji bi sanjali cijeli život, svijet snova smatrali bi svojom jedinom stvarnošću. Tek kada se probudimo naš svijet snova uzimamo kao svijet mašte.

Pa sada, gospodo, osoba se u krevetu budi sama od sebe ili zato jer je svijet oko nje uzdrma. Ali iz života u kojem jesmo, u kojem mislimo da su jedine stvari koje postoje one opipljive, probudimo se tek kada se potrudimo. A kako se to radi, opisao sam upravo u knjizi *Kako se stječu spoznaje viših svjetova*. Kao što se budimo iz sna i znamo da je san svijet koji nastaje iz budnog stanja, tako se budimo i iz budnog stanja kada steknemo viši uvid i znamo da naš obični svijet dolazi iz stvari koje percipiramo u tom višem budnom stanju. To se jednostavno zna.

U budućnosti, dakle, znanost se mora razviti da mi samo ne sanjamo u svijetu, uvijek samo pokušavamo vidjeti kako se stvari mogu napraviti u laboratoriju, u fizikalnom kabinetu. Mora pokazati ljudima kako da se probude. Tada ljudi više neće reći: 'Čovjek je samo fizičko, materijalno tijelo', već 'Čovjek se sastoji od fizičke tvari, od eterskog tijela, od astralnog tijela i 'Ja'. I o njima će onda moći reći: 'Sada znamo dio umrlog tijela koji se budi, čak i kada umremo'. Jer etersko tijelo prvo mora doći fizičkom tijelu i oblikovati i stvarati fizičko tijelo koristeći glavu. Astralno tijelo mora doći, prvo se mora ukopati malo u grudi, i tada osoba uči govoriti. I 'Ja' mora doći fizičkom tijelu i dovesti ga u ravnotežu u vanjskom svijetu. Tijelo je tada naučilo pokretati svoje udove i prilagoditi svoj metabolizam pokretima. Čovjek tako

dovodi svoje etersko tijelo, svoje astralno tijelo i svoje 'Ja' iz svijeta duha, i kaotičnu materiju koja je bila svedena na prah on oblikuje za sebe, koristeći etersko tijelo, astralno tijelo i 'Ja'. I te stvari, koje donosi sa sobom u svijet, nakon smrti će ponovno uzeti sa sobom. Već sam vam dao neke indikacije kako se to odvija. Dakle stanje je takvo da ako se zaista primi ova viša znanost, ova znanost buđenja, jednako se može govoriti o životu nakon smrti i životu prije života na Zemlji kao što se može govoriti i o ovom životu na Zemlji. To je nešto što ćemo napraviti sljedećeg puta. Tada će na pitanje kao što je ono kakvo je ljudsko biće kada nema tijela, što je prije oplodnje, biti potpuno odgovoreno.

Sljedeći susret biti će u 9 sati u ponedjeljak. Tema je pomalo složena za sada, ali to nije važno. Razlog zašto je teško je samo taj što ljudi nisu pripremljeni za ove stvari kada su mladi. Da su pripremljeni ne bi im bilo toliko teško. Danas, rekao bih, ljudi se moraju dosta truditi da nauče stvari na kasnijem stupnju za koje nisu pripremljeni kao mladi. Ali kada vidite da ljudi idu toliko daleko da kažu: 'Vođa vojske je samo ukupni zbroj družine vojnika', vidjeti ćete da suvremenu znanost zaista treba poboljšati. A to je, dakle, nešto što nam omogućava da razumijemo stvari koje nisu vidljive osjetilima.

Rasprava 9 travnja 1923.**VIII**

Sada ćemo pokušati i nastaviti naše rasprave o stvarima koje smo razmatrali ovih dana. Govorio sam vam više općenito kako je ovaj element duše i duha u čovjeku povezan s životom u fizičkom svijetu vidljivom osjetilima. Danas, želio bih ići dalje. Rekao sam vam ranije da ako želimo nešto znati o ovim stvarima da neće biti dovoljno reći: 'Racionalni um, a konačno ja ga imam, mora sve odlučiti, i sve što on ne može odlučiti dakle ne postoji'. Zaista se trebamo sjetiti da smo prošli kroz proces razvoja čak i u običnom životu. Samo promislite kako bi to izgledalo ako bi ostali na nivou trogodišnjeg djeteta! Vidjeli bi svijet na vrlo različit način. Trogodišnjak vidi svijet vrlo različito od načina na koji ga vide odrasli. Trogodišnjak pušta da ga se podučiti svakakvim stvarima. On zaista još spava što se tiče običnog života. Trogodišnjak ne može čak ni govoriti pravilno; on uči jezik. I trogodišnjak je sveukupno skroman i nije arogantan. Dopušta da ga se podučiti. Vjerojatno ne bi bio tako skroman da nije napola uspavan, inače bi rekao: 'Zašto učiti? To sve već znamo!' To je ono što danas ljudi kažu: 'To već sve znamo, a pošto nemamo uvid u stvari duše i duha s našim racionalnim umom, one jednostavno ne postoje'.

Sada, ako bi bio trogodišnje dijete i rekao: 'Ne želim više ništa naučiti. Dovoljno mi je da mogu reći tata i mama i još par stvari – kašica od jabuke i tako dalje', to bi bilo gledište djeteta. Ali čak i kada smo stekli običan racionalni um još uvijek imamo nešto u nama što se može razvijati dalje. I ako smo razvili uobičajene snage uvida koje imamo, idući s njima dalje, moći ćemo napraviti još jedan skok, rekao bih, kao što je onaj od malog djeteta do zrele osobe. Sve to naravno zavisi o stjecanju uvida, i u osnovi govoreći već bi trebalo biti dio cjelokupnog ljudskog obrazovanja. Danas ljudi ne mogu sebi pomoći nego biti arogantni i reći: 'Sve to znam, a za ono što ne znam nije me briga'. Ne može si pomoći nego to reći, jer je kada je krenuo u školu, podučavan na takav način da sve spušta dolje u racionalni um, koji posjeduje, i kaže da sve dugo može biti nešto što ćete vjerovati, ali da to ne možete znati.

Vidite, mora nam sasvim jasno biti u umu da, zaista postoji takvo buđenje od običnog svakodnevnog života do stvarnog znanja, baš kao što postoji i buđenje iz spavanja i sanjanja do običnog života. Jednostavno morate shvatiti da se zaista može znati nešto o svijetu samo ako se zauzme više stajalište i ako se može vidjeti kroz stvari koje se dogode, baš kao što možemo pogledati kroz san s budnog stajališta. Jer tek tada znamo da san nije stvarnost, već nešto što zavisi o našem budnom životu. To je kada se probudimo. Rekao sam vam nekidan: ako se nikada ne bismo mogli probuditi vjerovali bi da su stvari koje sanjamo jedina stvarnost.

Ali pogledajmo i sada vidimo što je san zaista. Vidite, gospodo, ljudi su dosta razmišljali o snovima. Ali sve što ljudi kažu o snovima je vrsta baljezanja, u osnovi. To je stvarno baljezanje, jer ljudi mogu reći: 'Pa, kada mozak počinje oscilirati samo malo, osoba će sanjati. Da, ali zašto mozak malo oscilira?' Dakle ono što ljudi govore o snovima je zaista način dokazivanja stvari. Ali ako vam je jasno da ljudska bića nemaju samo fizičko tijelo [crtanje na ploči] kojeg vidimo i kojeg možemo dodirnuti, već da također imaju i druge aspekte o kojima sam govorio, da ljudsko biće također ima i etersko tijelo, astralno tijelo i 'Ja', i ako zatim kažete sebi da je to 'Ja' i astralno tijelo izvan fizičkog tijela i eterskog tijela za vrijeme spavanja, u prvom ćete redu moći shvatiti zašto osoba ne hoda u snu. Ne hoda jer 'Ja' nije u fizičkom tijelu. Možete također shvatiti zašto malo djeteta ne hoda. Jer se ja još nije probudilo kod malog djeteta. Dakle možete vidjeti zašto osoba hoda. Hoda jer se 'Ja' uvuklo u fizičko tijelo. Također možete vidjeti zašto ljudi ne misle u spavanju. Ne misle jer astralno tijelo nije u fizičkom tijelu.

Dakle vidite, ovo pokazuje da moramo praviti razliku, takoreći, između fizičkog tijela i eterskog tijela – koja leže u krevetu – i 'Ja' i astralnog tijela koji su vani za vrijeme spavanja.

Sada samo promislite kako je to kada se budite ili idete na spavanje. Kada idete spavati stanje je takvo da 'Ja' i astralno tijelo upravo odlaze. Tako da će također postojati stupanj gdje su još napola vani a napola unutra. Stupanje gdje su potpuno vani, 'Ja' i astralno tijelo, doći će tek nakon toga. Ali također postoji stupanj gdje su napola unutra a napola vani. Tada sanjamo.

Ljudi obično misle da sanjamo tijekom noći. U stvari sanjamo samo kada padamo u san i pri buđenju. I što sanjamo? Pa vidite, gospodo, ljudi misle da sanjamo jer koristimo mozak dok smo budni – to je ono što kažu današnji akademici – i koristimo samo leđnu moždinu kada spavamo. To je ono što oni misle.

Ali ti ljudi jednostavno nisu u stanju promatrati stvari! Uzmite stvarni san. Uzmite san o požaru, naprimjer. Sanjate o velikom požaru; sanjate o svakakvim stvarima. I dok se budite, netko vani viče 'Vatra, vatra'. U stvarnosti sve što primijetite – ne znate ništa o požaru i tako dalje – ali jer je uho tada otvoreno, upravo ste napola čuli ovaj povik 'Vatra, vatra'! Iz navike to povezujete s vatrom, ali ipak prilično nejasno. A vaš san o vatri može biti o nečem sasvim različitom od bilo čega što tada vidite. Možete sanjati, naprimjer, da je vatra zbog erupcije vulkana. Možete sanjati nešto potpuno različito. A ako sanjate o nečemu što vam se dogodilo godinama ranije, znate kako će san biti konfuzan. Možda ste imali sitnu prepirku s drugim dječakom u vašim mladim danima. Sada, godinama kasnije, sanjate o tome. Ali u vašem snu je kao da ste ubijeni, ili ste ubili drugog dječaka. San sve baca u konfuziju. I to je nešto što ćete uvijek naći kod snova – sve bacaju u konfuziju.

Sada, kada sanjamo dok padamo u san, stvar ostaje konfuzna. Kada sanjamo dok se budimo biti će ispravljena, jer zapravo vidimo situaciju kakva jest. Sanjali smo da će nas netko ubiti. Stavljajući nam vatu u usta i istuče nas s nekim instrumentom - probudimo se i imao kut prekrivača u ustima.

Vidite, san uzima sitne stvari za početak, dodaje puno toga i pravi konfuziju. Naprimjer, ako je u sobi u kojoj spavate loš zrak, možda doživite ono što je poznato kao noćna mora. Ali u snu ne kažete sebi: 'Zrak je loš. Ne mogu dobro spavati', već imate dojam da zao duh sjedi na vašim grudima i pritišće. Znae priče i legende o tome. Noćne more se javljaju kada u plućima imamo loš zrak.

Na čemu se temelji sanjarenje?

Pa gospodo, uzmimo san pri buđenju. 'Ja' i astralno tijelo upravo klize unutra i još nisu potpuno ušli. To su snovi koje najbolje poznajemo. Kada ste potpuno unutar fizičkog tijela gledate vani kroz oči. Ali dok još niste sasvim unutra, ne gledate vani kroz oči. Morate to gledati ovako: jednom kada uđete u tijelo vi se okrenete, takoreći, i gledate vani kroz oči. Ali dok ste još napola vani vi idete kroz oči, i ništa ne vidite jasno. Tada razvijete svakakve konfuzne fantazije. Ali to je sve što imamo, kada uđemo u tijelo poslije noći spavanja – ti konfuzni pojmovi. A kako ih mi u stvari ispravimo? Mi ih ne ispravljamo. Naše tijelo ih ispravlja za nas. Inače bi uvijek vidjeli Vezuv kako riga vatru svaki puta kada bi netko izvana povikao 'Vatra!'. Naše oči su tako čudesno organizirane da jedino gledajući kroz njih vidimo stvari ispravno. Ako bi cijeloga života bili izvan naših tijela bili bi prepušteni svakakvim fantastičnim stvarima cijeli život. Tijelo nam zapravo omogućava da vidimo život na pravi način.

Dakle vidite, kada pogledamo sebe kakvi smo izvan naših tijela, mi smo u stvari iznutra u našem 'Ja' i u našoj duši; mi smo razdvojeni od stvarnosti, kreirajući svakakve konfuzne ideje u našem 'Ja', koje se uvijek moraju ispraviti u našem tijelu dok se svako jutro budimo. Zahvaljujući našem tijelu stvari vidimo pravilno. Mi smo zapravo sanjači, razdvojeni od stvarnosti, u našem životu na Zemlji. San nam pokazuje kako smo zaista u zemaljskom životu.

Ako steknete pravi uvid u stvari jer se kasnije probudite na određeni način što se tiče vašeg uvida i percepcije, shvatiti ćete da je tijekom života na Zemlji čovjek ono što on sanja. Zapravo je sanjar i uvijek mora pustiti da ga tijelo ispravi. A kada je potpuno uspavan zaista je prilično bespomoćan. Budući da tada ne može od svijeta opaziti ništa. Tek kada ima malo tijela svijet opaža u fantazijama.

Ali upravo kada se to zna sebi se kaže: 'Što je san, zaista? Što mi san zapravo pokazuje?' San nam pokazuje da zaista ništa ne znamo o svom tijelu; jer ako bi znali također bi mogli pravilno vidjeti vanjski svijet. Mogli bi ponovno stvoriti naše oči u umu i duhu. Ali stvarno to ne možemo; moramo zavisiti o tijelu koje nam daje snagu naših očiju. Dakle, san nam pokazuje koliko malo znamo o svom tijelu.

Sada, sjetiti ćete se da sam vam nekidan govorio da za sebe moramo kreirati ovo tijelo. Nasljeđivanje je ništa. Ono što imamo kada ljudsko biće počinje egzistenciju na Zemlji je materija koja je postala prah. Rekao sam vam o tome. U to mora ući element duha i duše. Ljudsko biće mora najprije izgraditi za sebe svoju cijelu materijalnu supstancu. Ako razumije prirodu snova zna da on to ne može. I kada počinjemo vidjeti kroz prirodu snova također otkrijemo još nešto.

Uzmite u obzir koliko je teško vratiti se u godine djetinjstva u našim umovima. Odjednom u um dođe događaj kada znamo: 'To je nešto što mi nije rekla majka; to je nešto što sam ja sam vidio'. To je bilo u trećoj godini za neke ljude, u četvrtoj za druge, i tako dalje. Da, gospodo, do tada ste spavali, zaista spavali. Ali kada pogledate takvo trogodišnje dijete koje doista još uvijek može spavati – jer se ne sjećate tog vremena, baš kao što se ne sjećate vremena u normalnom snu – ako pogledate to trogodišnje dijete u odnosu na život, tada on može nešto što kasnije u životu mi više ne možemo.

Kao što sam vam rekao: do promjene zuba, do sedme godine, mozak će biti fino razvijen. Pogledajte mozak djeteta koje se tek rodilo i mozak sedmogodišnjeg djeteta. Nešto se događalo u tom djetetu, nešto je radilo na tom mozgu. Sam mozak ne može napraviti ništa. Mozak je poput dinama. Dinamo razvija magnetizam, i cijeli tvornički proces zavisi o tom dinamu. Ali prvo mora poteći električna struja inače će dinamo stati. Mozak miruje ukoliko kroz njega ne prolazi tok duševnog života. Ta struja duševnog života kod djeteta je puno snažnija, jer sve do promjene zuba dijete razvija mozak, a najviše u prvim godinama života. Zato sam vam govorio o Jean Paul-u, koji je bio vrlo pametna osoba, i rekao: 'Osoba više nauči u svoje prve tri godine nego u tri sveučilišne godine'. Ono što se tada radi. Radi se puno vještije nego bilo što, što se radi kasnije u životu.

Dakle sebi kažete: 'Da, to je nešto što smo imali; to smo izgubili. Taj unutarnji rad duše smo izgubili taman kada smo postali svjesni. To više nemamo'. I oni koji dođu do te spoznaje primjećuju da to mogu sve manje i manje. Kada kasnije dobijete mogućnost osvrtnja na život, postaje vam smiješno sve što se događalo. Jer kada ste bili četrnaestogodišnji dječak možda ste još mogli učiniti nešto malo od obilja stvari koje ste mogli kada ste bili trogodišnjak ili možda tek rođeni. Tada ste mogli učiniti najviše; sa četrnaest godina to ste mogli puno manje. Kada napunite trideset jedva možete nešto učiniti za probavu – ali više ne možete nešto razviti. Kada ste napunili pedeset ili šezdeset, postali ste pravi magarac što se tiče razvoja ljudskog tijela. I shvaćate kako postajete magarac tijekom svog života na Zemlji. Za nas je nužno otkriti da ako smo živjeli dvadeset ili trideset godina da ćete izgubiti dio svoje mudrosti. Proživjevši trideset ili četrdeset godina izgubi se puno više. A poslije smo postali strašan magarac s obzirom na stvari koje bi trebalo raditi iznutra.

Ali kako se počinje stjecati uvid, stječuci sposobnost osvrtnja na život, zaista se počinje osjećati veliki respekt za pametno stvorenje kakvo smo bili kao malo dijete. Tada ste mogli biti strašno ružni; ali mogli ste sve mijenjati i ako ste bili ružan momak. S petnaest godina više se ne možete napraviti zgodnim. Kao malo dijete možete baš to. Sva djeca to mogu.

Stoga je važno shvatiti kakav se magarac postaje tijekom života. To je važan aspekt života. Stoga ne postajete neskromni već postajete istinski ponizna osoba. I ako steknete pravi uvid shvatiti ćete: 'Kao malo dijete zaista ste sjedili na magarcu i vodili ga sami. Sada, narastavši, postali ste magarac'. Vidite, to treba izraziti snažnim riječima, inače ne stižemo nigdje.

A to je također način otkrivanja prirode snova. To znate i sami – u vašim snovima možda ste mislili da ste kineski car ili nešto slično. Postoje mnoge druge vrste snova. Možete sanjati svakakve stvari. Ali što nam san pokazuje? Treba samo slijediti san kako se mijenja tijekom života na Zemlji.

Slika 21

Snovi malog djeteta su zbilja čudesni. Njegovi snovi još pokazuju da dijete još ima snage da oblikuje i razvije svoje tijelo. One su doista kozmičke. Dijete sanja o stvarima koje je doživjelo prije nego je sišlo na Zemlju jer su te snage još u njemu. Treba ih da razvije svoj mozak. Kada imate ovaj čudno oblikovan mozak koji je u gornjem dijelu lubanje [Slika 21] – oko je ovdje, i nervi koje treba da bi vidio su ovdje. Sve to treba detaljno biti razrađeno. To mora biti razrađeno u sitne detalje. Da, gospodo, to je nešto što ne možete razraditi na osnovu zemaljskog znanja. Možete koristiti zemaljsko znanje da tu i tamo razvijete strojeve; ali ne možete koristiti zemaljsko znanje da razvijete mozak. I gledajući snove malog djeteta, može se jasno vidjeti da ono ima načina za razviti mozak u njegovim snovima. Kasnije će snovi postati vrlo čudni ako se ne vodi uredan život; sve više će biti poremećeni. I san je pun konfuzija jer se zna toliko malo o fizičkom tijelu, jer se nije u njemu.

Razlog da znamo toliko malo o našim fizičkim tijelima je da je mudrost koja nam je dana kada smo sišli u život na Zemlji postupno izgubljena tijekom života, promijenivši se u osobine duše. Probudivši se i rekavši sebi: 'Pa, ako vjeruješ sve što sanjaš – da si kineski car', sigurno si magarac. Ali ne možemo učiniti ništa nego razviti osobine magarca, jer nemamo tijelo. Pošto nismo unutar njega, ne možemo nego biti zbunjeni od snova. Potpuno smo izgubili sposobnost da razvijemo tijelo na pravi način, sposobnost koju smo imali kao mala djeca. Tijelo nam mora doći od izvana. Kada se budimo dolazi nam od izvana. Ali kada opet dođemo na ovu Zemlju, neće nam doći od izvana. Umjesto toga u jajašcu ćemo se susresti s materijom koja je uništena, i morati ćemo ga izgraditi korak po korak.

Sve su to stvari koje moramo naučiti između dva života na Zemlji. Između dva života na Zemlji moramo naučiti što sanjajuće ljudsko biće može postati. Vidite, neki ljudi koji su neprijateljski prema antropozofiji i suprotstavljaju joj se kažu: 'Ti ljudi samo žele sanjati; dolaze sa svakakvim fantastičnim idejama o svijetu'. Ah, ali antropozofija zapravo znači da snovima više ne pridajemo važnost, jer snovi pokazuju da više ne možemo napraviti stvari koje smo mogli napraviti s maglovitim, nesvjesnim znanjem kojeg smo imali kada smo ušli u ovaj svijet kao mala djeca.

Stoga nam je jasno da smo tu sposobnost stekli u svijetu koji nije ovaj zemaljski svijet, jer ovdje možemo postati samo razdvojeni od stvarnosti što se tiče našeg pravog 'Ja'. Premda ovaj svijet može biti divan, u njemu možemo jedino biti razdvojeni od stvarnosti što se tiče našeg pravog 'Ja'. Odnos koji imamo prema tijelu, cjelokupan odnos prema tijelu, nešto je što stječemo u drugom svijetu.

Sada dopustite da vam kažem da netko tko kroz sve to može vidjeti i također shvaća da je ovo postajanje magarcem proces koji se odvija, da će znati da je lako izgubiti to znanje. Vidite, to je prilično slično kao kada pristupimo ispitu. Kada netko mora pristupiti ispitu često će bubati dvije godine, i onda brzo, strašno brzo, to opet zaboraviti. A tako je i sa znanjem koje je potrebno da bi izgradili svoja tijela – ubrzo ga zaboravimo. Ali to 'brzo' je malo drugačije nego kod ispita. To 'brzo' je cijeli naš život. Kada umremo, više-manje smo zaboravili ono što smo donijeli dolje u fizički život s nama pri rođenju. Vrijeme našeg života je otprilike vrijeme zaboravljanja.

Sada zamislite da se netko od vas sjeća: 'To sam bio ja, rastuće dijete; prva stvar koje se sjećam je, recimo, nešto kada sam imao četiri godine'. Pretpostavimo da je netko sada šezdeset godina, i sa šezdeset godina sjeća se događaja koji se dogodio kada mu je bilo samo četiri godine. Trebalo mu je pedeset šest godina nakon te četiri da zaboravi, iznutra da zaboravi. U pedeset šest godina njegovo zaboravljanje je sve veće i veće. Tih pedeset šest godina sve više postaje magarac. Pa koliko mu vremena treba da zaboravi stvari koje je još imao do četvrte godine? Pa, trebalo mu je onoliko puta više nego četiri ide u pedeset šest: trebalo mu je četrnaest puta ranog djetinjstva da bi zaboravio. Kada navršši šezdeset godina treba mu četrnaest puta toliko da povрати stvari koje je zaboravio u svijetu duha. Dakle, potrebno je 60 puta 14 godina, 840 godina. Nakon toga ponovno će steći sposobnost da ima stvari koje dijete ima u prve četiri godine za izgradnju tijela. To znači da će se nakon 840 godina moći vratiti na Zemlju.

Ove kalkulacije može se raditi samo s punom odgovornošću, kao što sam to napisao na ploči za vas, na odgovoran način ako se jasno shvaća da je to ovako ako se može ispitati što se krije u našim snovima, na način na koji nas snovi nose sve dalje od svijeta duha.

I vidite, ako netko ide okolo i u određeno vrijeme ne može ući u njegovo fizičko tijelo, onda je on medij. Ako netko ulazi u fizičko tijelo u pravo vrijeme i ponovno ga koristi, onda je on normalna osoba. Ali ako netko cijelo vrijeme hoda u tom stanju, a da ego nije ušao u fizičko tijelo – možete čak hodati okolo u svom spavanju; može se čak govoriti kao noćni šetač ili govoriti kada je čovjek u krevetu – tome se ne treba čuditi; jer ako netko baci loptu i sve je ravno, ona se kotrlja sama od sebe. Dakle, pod određenim okolnostima, kada osoba nije potpuno zdrava, kad joj je sve lako, kada njeno tijelo nema pravu stabilnost, tada aktivnost koja je inače u svijesti joj uvijek može imati učinka. Ali tada je ljudsko biće automat. Hodač u snu nije ljudsko biće već automat. A netko tko govori u snu ne govori ništa ljudsko. Samo jednom probajte: kada netko govori u snu čuti ćete najšasavije stvari jer je postao automat, a ego i duša nisu u njegovom tijelu.

Ali kada je slučaj da je to samo na pola puta a osoba je samo napola automat – proces ulaska je takav da ljudsko biće ulazi iz stražnjeg dijela mozga, idući prema naprijed – kada netko uđe samo na pola puta, tako da može zatvoriti oči, pošto su optički nervi ovamo natrag [Slika 21] on nešto percipira, ali to je nešto fantastično. A onda vam može govoriti svakakve fantastične stvari, jer, zar ne, on ne vidi već dobiva slike. Slušanje je locirano ovdje (sredina), smisao za govor ovdje (lijevo). Također će moći razgovarati s vama. Mediji govore, ali nisu u ovome svijetu. Zbog toga ne treba obraćati pažnju na ono što mediji govore, jer su samo na pola puta u svojim fizičkim tijelima. To uopće nije ubrojivo. Mediji kažu samo ono što čovjek opazi – moram stalno koristiti ovaj izraz – u svom magarećem smislu.

Čuo sam naravno o medijima koji kažu veličanstvene stvari. To je točno. Mediji će ponekad reći sjajne stvari, ali to vas ne bi trebalo iznenaditi. Jer, vidite, ako se desi jak zemljotres, životinje će unaprijed napustiti mjesto. Ljudi ostaju i daju se uništiti zemljotresom. Životinje su proročke prirode, jer je um svugdje; još nisu povukli um u sebe. Medij je dakle nešto što se spušta na nivo životinje. Može napraviti divne stvari, čak i sklepati stihove ljepše od Goetheovih – dobro, vidite, sve se svodi na životinjsko razumijevanje.

Suprotno je s osobom koja treba doći do znanja putem antropozofije. Ne smije doći na pola puta, kao u snovima, već sve znati na način na koji to zna i druga osoba, kao i ono što se može znati kada se drugi puta probudite. Kada se probudite taj drugi puta, jednostavno shvatite kako je to. Kažete sebi: 'Da, ako ste na Zemlji napravili nešto da upoznate ljudsko biće, to će vam biti od pomoći nakon smrti'. Tada će vam nakon smrti biti lakše upoznati ljudsko tijelo. Ono što čovjek treba upoznati između smrti i novog rođenja je unutarnja priroda ljudskog tijela. I morate doista razumjeti da treba mnogo da bi se upoznao svijet. Studenti se dosta znoje kada moraju naučiti sve o vanjskom svijetu, izračunati kako se zvijezde kreću po orbitama, i tako dalje, kako je Zemlja izgledala prije dok današnji rakovi nisu postojali, i tako dalje. Ima mnogo toga za naučiti. Da, ali gospodo, ono što se na Zemlji mora naučiti o onome što leži izvan ljudskog bića nije ništa u usporedbi s onim što se mora naučiti o unutarnjem ljudskom biću.

Reći ćete: 'Ali ljudi uče o unutarnjem ljudskom biću kada netko umre; tada sve nauče. Seciramo ga i iz leša naučimo kako osoba izgleda iznutra'. Ali to je velika razlika. Svo znanje koje steknete o mrtvom tijelu neće vam omogućiti da dobijete živu osobu. Naravno, da bi ljudsko biće živjelo potrebno je začće. Ali ljudsko biće koje je obavilo svoje učenje u svijetu duha između smrti i novog rođenja, zapravo je uključeno u svoje začće. Na Zemlji, može se steći znanje samo o onom što je mrtvo. Ne može se steći znanje o onome što je živo, a kamoli o onome što osjeća i misli.

Ne bih se usudio napisati vam ove brojeve, da nije bilo višeg znanja koje vidi kako se čovjek sve više udaljava od duhovnog svijeta tijekom svog zemaljskog života. Kada ostari, najviše se udaljio. Kada je još dijete – recimo da umre sa šesnaest godina – da, to je drugačije kada se sjeća do svoje četvrte godine. Mogao bi umrijeti sa šesnaest godina, sjećajući se do prije dvanaest godina, to je tri puta četiri, i ako je

živio do dobi od šesnaest, doista mu treba samo četrdeset osam godina da se ponovno pojavi. Činjenica je da se to može svesti na izračun.

Ali ovdje se pokazuje nešto izvanredno. To je ovo. Kao što znate, patrijarhalno doba se oduvijek računalo kao 72 godine. Kada netko dosegne dob od 72 godine, godine koje slijede zaista su poklon. Dakle vidite, to je patrijarhalna dob od 72. Pretpostavimo da je takav patrijarh istinski izvanredna osoba, kao što su doista bili u ranija vremena. Danas smo toliko nemarni da se malo sjećamo naših godina djetinjstva. Ali oni raniji ljudi bi se sjećali sve do njihove treće ili druge godine. I tako su imali 70 godina da zaborave dječju mudrost, višu mudrost. To znači 35 puta 2. U svijetu duha, sjećajući se unatrag mnogo više nego mi danas, prošli bi kroz period od 35 puta 72 godine, što je preko 2000 godina.

Vidite, ako promatrate Sunce u proljeće, sada se podiže u konstelaciji Riba. U ranija vremena bi se podignulo u konstelaciji Ovna, a naš kalendar danas još pokazuje Ovna kao točku gdje izlazi. Međutim, to nije točno. Sunce se podizalo u konstelaciji Ovna sve do petnaestog stoljeća. U to vrijeme bilo je točno reći: Sunce se podiže u konstelaciji Ovna. Astronomi su se otada razlijenili i nastavljaju govoriti isto, iako se Sunce zasigurno danas ne podiže u konstelaciji Ovna već Riba.

Sada pretpostavimo da je konstelacija Riba izvjesne veličine. Ima dvanaest takvih konstelacija. Kada Sunce ponovno sljedeće godine izađe gore, biti će negdje u konstelaciji Riba 20 ožujka, kao što sam rekao. I ako ga promatrate godinu kasnije, pomaknuti će se malo dalje, više ne izlazeći na istom mjestu; godinu ranije bilo je malo natrag, opet ne na istom mjestu kao druge godine [crtanje na ploči]. Sunce treba određeno vrijeme da prođe kroz konstelaciju. Najprije je sasvim na početku Riba, i doći će vrijeme kada će biti na kraju Riba. Tada će se pomaknuti toliko daleko da više neće izlaziti u Ribama već u Vodenjaku. Sada, dakle, prolazi kroz Ribe, kasnije će prolaziti kroz konstelaciju Vodenjaka, još kasnije u Jarca, i tako dalje. Suncu treba onoliko da prođe kroz jednu takvu konstelaciju koliko će ljudskom biću koje je veoma ostarjelo trebati da se ponovno vrati.

Dakle to dosta znači da se Sunce kreće od jedne konstelaciju do sljedeće. U mojoj *Tajnoj znanosti* najprije sam pokazao da povratak ljudskog bića ima veze s kretanjem Sunca. I stoga možemo pretpostaviti – znanost također to pokazuje – da kada ljudsko biće danas umre, ono stekne znanje potrebno da ponovno izgradi tijelo pod utjecajem Riba. I vratiti će se kada više ne mogu ništa naučiti od Riba već moraju učiti od Vodenjaka. I zatim će morati učiti od Jarca. Zatim opet od Strijelca. I zatim će doći opet da moraju učiti od Škorpiona. I zatim opet kada budu morali učiti od Vage; zatim od Djevice, od Lava, Raka, zatim Blizanaca, Bika i Ovna. Onda su opet na početku. I naravno do tada su mnogo naučili. Proći će cijeli ciklus od 25.815 godina, idući kroz nešto kao dvanaest zemaljskih života, jedanaest ili dvanaest zemaljskih života. Sada netko može reći: 'U redu, kazali ste nam da ljudska bića uče stvari koje trebaju na Zemlji, svaki puta od različite konstelacije, konstelacije koja izgleda sasvim različito'. Ako pogledate Ribe, izgledaju vrlo različito od Vodenjaka, naprimjer, ili Jarca, i tako dalje.

Ali samo promislite biti ovdje prije 800, 1000, 1500, 2000 godina, recimo. Tada bi stvari na Zemlji bile vrlo različite i živjeli bi prilično različit život. Možda bi bili zadovoljni farmer s vrlo malom farmom, lijepim okruglim trbuhom i krajnje zadovoljni. Sada ste u pokretu industrijskih radnika. To je nešto što ste naučili od Riba. U tom ranijem vremenu, kada ste pustili svoj mali trbuh i bili zadovoljan farmer, to bi bilo nešto što ste naučili od Ovna. I tako ljudi uče stvari koje prolaze na Zemlji od samih konstelacija.

Vidite, možemo reći da ljudsko biće postupno kruži. Ako ste bili ovdje naprimjer, 825 prije Krista, u devetom stoljeću, bili biste seljak s trbuhom; sada ste se vratili pod utjecaj Riba. Ali ako ste prošli cijeli put okolo, i nakon 25.815 godina prošli puni krug, u međuvremenu ste naučili toliko toga da više ne morate biti ono što ste bili prije, jer tada ćete biti na mnogo višem nivou kao ljudsko biće. Tako moramo sebi reći: Nakon 25.815 godina, kada bi se opet trebali vratiti na Zemlju, više se nećemo morati vratiti na Zemlju na ovaj način, jer smo naučili sve što se može u toj konstelaciji.

I vidite, tu dolazimo do nečega o čemu sam ranije govorio. Ljudi koji su studirali geologiju na moderan način će nam reći: 'Prije 25 milijuna godina stvari su na Zemlji bile takve i takve'. Pitanje je, kako ti ljudi znaju da je Zemlja bila tijelo tekućine prije 25 milijuna godina? Govorio sam vam o sličnim stvarima ranije, ali ne o ovako dugim periodima vremena. Kako oni znaju?

Proučavati će slapove Nijagare, naprimjer. Voda pada dolje preko stijena. Ukloniti će neke stijene nad kojima je padala i izračunati koliko ih voda istroši u godinu dana. Uzimajući u obzir da je isprano toliko i toliko u godinu dana, izračunati će koliko se stijena morala pružati kada se voda još nije ohladila kao voda već je postojala kao para. I tako su stigli do tih 25 milijuna godina.

Sada, to je isto kao kada bismo ispitivali nečije srce. Danas je deveti travnja. Ako ispitamo srce danas i onda opet za mjesec dana, malo će se promijeniti, zatim, još jedan mjesec kasnije, još će se malo promijeniti. I uzevši te male promjene razradimo kakvo je srce bilo prije 300 godina. Fino, ali tada nije postojalo. Proračun je ispravan, ali objekt još nije postojao. I tako je s načinom na koji je Zemlja izgledala prije 25 milijuna godina. I također rade proračune kakva će Zemlja biti za 25 milijuna godina. Za to samo idu u drugom smjeru. Ali Zemlja tada više neće postojati. Baš kao sa srcem, koje je malo manje dobro dan za danom, moguće je razraditi kakve će biti za 300 godina, jedino što za 300 godina vi nećete biti ovdje kao fizičko ljudsko biće. Zbroj je točan. Ljudi su zasljepljeni, obmanuti činjenicom da su njihovi proračuni strašno točni; ali ljudsko biće ne traje toliko koliko daje njihov zbroj. Kada se opet vratite za 25.815 godina Zemlja će u međuvremenu biti razgrađena. Vi ćete u cijelosti biti prisiljeni da u vašim uzastopnim životima otkrijete da morate pronaći svoj put u svijet na drugačiji način. Tada Zemlja više neće postojati; biti ćete nje oslobođeni. Napredovati ćete do višeg oblika života.

I ulazeći u materiju na pravi način možemo biti sasvim znanstveni i ići daleko u vrijeme o kojem nam drevne legende još pripovijedaju, kazavši da će čovjek još

trebati ići kroz brojne živote na Zemlji, i onda se više neće morati vraćati na Zemlju. Tada će morati dovoljno naučiti da se može snaći bez da dobije fizičko tijelo. Međutim, do tada, ljudsko biće mora postupno doći do točke gdje više neće imati lude snove kakve ima danas, i sve skupa više ne odlazi toliko daleko od svijeta duha.

I to će imati veoma važan rezultat, gospodo. Jer sebi morate reći: ljudi koji se bore protiv spoznaje svijeta duha ne žele da ta mudrost dođe u čovječanstvo. Žele da ljudi nastave biti magarci na Zemlji, i da se ne mogu vratiti. Jer stječući neko znanje o ljudskom biću dok su još na Zemlji, nešto živo i ne samo znanje temeljeno na mrtvom tijelu, ljudsko biće također postaje sve više sposobno steći pravi uvid u to kroz što mora proći nakon smrti.

Ako će ljudska bića, jer konačno moraju biti magarci na Zemlji, i ostati magarci, što je što neki mračni ljudi žele, ti mračni ljudi će učiniti da potpuno izgubi svoju duhovnu egzistenciju. Oni mu govore o vječnom blaženstvu. Ali dok mu propovijedaju vječno blaženstvo oduzimaju mu ono što mu je dodijeljeno. To je nešto što treba reći; to je užasna stvar.

Antropozofija je stoga potrebna da pokaže ljudskim bićima da zaista mogu steći uvid i tako također opet ući u svijet duha. To je vidite, istina, i antropozofija doista ima važnu misiju i veliki socijalni značaj za čovječanstvo. Jer će cijeli racionalni um nestati. I kada se ljudi žele držati racionalnog uma samo nudeći znanosti ono što dolazi od mrtvog tijela, rezultat mora biti ono što se već dogodilo: čovječanstvo živi u takvoj tami da jednostavno ne zna što bi trebalo napraviti. Primjerice, da bi se pobjeglo od vječnog organiziranja kongresa i tako dalje, i napravilo stvarni progres, ljudi se moraju probuditi. Ali probuditi se, ljudi to mrze. Jer vidite, kada sjedite za stolovima za sastanke, nije važno samo da sjedite, već i da govorite nešto razumno; ali ljudi danas neće priznati da se moraju probuditi, da im umovi moraju biti malo fleksibilniji tako da dobiju unutarnji osjećaj za socijalna pitanja. Stoga je u osnovi govoreći sve samo krpljenje. Ali ono što je potrebno je da ljudi zaista razumiju njihovu unutarnju prirodu već na ovoj Zemlji, da su spremni za ono što moraju napraviti u svijetu duha. To je zaista tako.

Antropozofiji ne pada na pamet konvertirati pojedinca. Pojedinac ne može učiniti ništa, ali mnogo ljudi može. Antropozofija samo želi pomoći mnogim ljudima da steknu pravo znanje. Tada će na ovoj Zemlji biti moguće raditi za bolja vremena.

To je nešto što sam vam također želio reći, gospodo. Moram ići u Zürich, St. Galen i Winterthur. Kada se vratim nastaviti ću o ovome govoriti. Možda ćete u međuvremenu misliti o nečemu što bi me mogli pitati.

Rasprava 14 travnja 1923.

IX

Danas bih želio započeti kazavši vam priču koja je prilično zanimljiva. Postoje svjedoci, tako da se ne može reći da nije istinita. Gospodin je hvatao ribe koristeći štap, i poslije nekog vremena postalo mu je dosadno jer riba ni jednom nije zagrizla. Onda je odjednom snažno trznulo. Nešto zaista teško je zagrizlo mamac. Povukao je štap i bio jako zadovoljan što je uhvatio veliku ribu. Ali što je upecao? Veoma veliku kornjaču.

Velika kornjača je progutala udicu. Bila je u njenom stomaku i ribolovac je nije mogao izvući. Kornjača je još malo povukla glavu. Prvo je stvorenje pokušao uvjeriti lijepim riječima da pusti udicu. Ali nije se ni mrdnula. Tako nije imao izbora već ovo: držao je kornjaču za rep, otkinuo joj glavu oštrim nožem i pustio da padne.

Sada ćete svi priznati da ako bi se to dogodilo osobi – recimo za vrijeme francuske revolucije ili u bilo kojem primjeru obezglavljenja – da bi osoba bila mrtva. Što je kornjača učinila? Izvukla noge, mirno hodala natrag u vodu i nestala. Ni najmanje joj nije smetalo što joj je glava otkinuta.

Iz ovoga vidite da barem neko vrijeme, kornjači ne treba glava da bi živjela. Pitanje koliko dugo je nastavila živjeti nije tada razmatrano, ali sigurno možete vidjeti da kornjača jednostavno ne treba glavu za stvari kao što je hodanje, naprimjer. Sposobna je hodati bez glave.

Rekao sam vam mnoge priče o tome kako životinje rade svakakve stvari, strašno pametne stvari, i iz ove priče možete zaključiti da stvorenja to ne rade sa svojim glavama. Možete odsjeći kornjači glavu i ona će nastaviti vršiti kretanje i sve drugo sasvim pravilno. Kornjača također nije naslijepo pobjegla već je išla ravno u vodu iz koje je došla. Ne bi to mogla bolje ako bi još imala glavu.

Sada možete reći da je to izoliran slučaj. Ali to nije izoliran slučaj, jer su takvi pokusi rađeni. Netko tko ove stvari može vidjeti u duhu neće trebati takve pokuse. Ali oni su se radili cijelo vrijeme kako bi dokazali da je stvar pogrešna. Međutim, nisu pokazali da je pogrešna, već je u stvari potvrdili. Pokusi o kojima ću vam reći napravljeni su bezbroj puta. Uzmete žabu i odrežete joj glavu koristeći britvu. Žaba je sada bez glave. Stavite je natrag na stol. Najprije će se ponašati na iznimno drzak način bez glave. Malo će se spustiti naprijed, i zatim drsko podići zadnji dio i odskočiti. Ako sada uzmete kiselinu koja peče i stavite malo žabi sa strane ovdje [crtanje na ploči] – ovo je bezglava žaba, ovo su joj noge, jedino nema glavu – dakle ako je smočite malo s nagrizaćuom kiselinom, što normalno ozlijedi, žaba će se u prvom redu počesati koristeći zadnju nogu, bezglava žaba. Možete ovo stalno

ponavljati – žaba će se ovdje počesati premda nema glave. A ako koristite malo više kiseline isto tako će koristiti i prednju nogu. To će učiniti da se spusti na toj strani, naravno. Srušiti će se. Dakle vidite, žaba bez glave radi sve što bi i normalno radila i nema razlike ima li glavu ili ne.

Sada naravno iz ovoga shvaćate da kada idemo ispod nivoa sisavaca, do nižih životinja, te životinje će pravilno napraviti bez glave ono što ljudska bića i viši sisavci rade s njihovim glavama.

Sada situaciju moramo jasno vidjeti. To nešto dokazuje. To dokazuje da ne trebamo glavu za stvari kao što je ova kada nas negdje boli i podignemo ruku da se počesemo. To je nešto što žaba može napraviti bez glave. I tako je dokazano da to može biti napravljeno bez glave. Tako da mi sigurno nemamo glavu da bi se mogli počesati. Nemamo glavu zato da bi mogli hodati ili trčati. Kornjača ili žaba će hodati bez glave. Tako da mi uopće ne trebamo glavu da bi hodali. Baš i ne možemo napraviti ono što se kaže u priči o lijenom Franzu koji je bio previše lijen za hodaње ali oduševljen jedenjem. Znae priču. Tada je netko predložio da bi trebao hodati s ustima i jesti stopalima, tako da stekne novu naviku. To je nemoguće, naravno, ali stanje je takvo da mi jednostavno ne trebamo glavu da bi hodali. Niti je trebamo da bi pomaknuli ruku.

Dakle zašto ljudska bića i više životinje trebaju glavu? Koja je razlika – sada s obzirom na glavu – između ljudi i viših životinja na jednoj strani i nižih životinja na drugoj? Razlika je da više životinje i ljudi umru ako nemaju glave, ali žabe, kornjače i sve niže životinje žive dalje. Ako uzmete još niže životinje, crve na primjer – presijecete ih napola i svaki dio će sam odšetati. Dakle vidite da mi ne trebamo glavu za stvari koje stvarno radi tijelo. Loša stvar je, naravno, da više životinje ili ljudi trebaju glavu da bi živjeli. I pošto je trebamo da bi živjeli, umrijeti ćemo ako je više ne budemo imali. Nije stvar da ćemo istrljati kiselinu stavlenu na nas, već ćemo umrijeti bez glave. Ljudsko biće više neće istrljati kiselinu kada mu je glava odsječena. Ljudsko biće bi se ponašalo drugačije da je progutalo udicu i da mu je glava odsječena. Stvari bi bile drugačije i prije toga, naravno, nego su s kornjačom.

Dakle možemo reći da kod viših životinja i ljudi, sve povezano s glavom nema nikakve veze s pokretima koje radimo. A glavi dugujemo da živimo. Kada je više nemamo, jednostavno više ne živimo. Život je dakle u glavi za više životinje. Kod nižih životinja život je u svim pojedinim članovima tijela.

Dopustite da vam sada kažem još nešto iz čega ćete moći vidjeti da također postoji velika razlika između viših životinja i ljudskih bića kada se dođe do svega što pripada toj glavi i toj cijeloj organizaciji.

Siguran sam da ste doživjeli dječju bolest koja je malo neugodna. Nazvana je hripavac. Nije baš tako strašna za dijete kada se dogodi, jer će se normalno oporaviti. Loša stvar je da nešto ostane ako ljudi ne naprave pravu stvar – znači liječnik ili tko god je odgovoran u to vrijeme – kada dijete ima hripavac. Jer tada se sljedeće može dogoditi. Što hripavac uključuje? Hripavac znači da će udisanje uvijek biti kako bi trebalo biti – možete imati dijete sa zaista teškim hripavcem, udisati će

pravilno. To se može vidjeti ako se proučava stanje. Ako kada zrak želi izaći dok dijete izdiše on zapne, neće izaći na način na koji bi trebao, i razvije se napad iskašljavanja. I sa zrakom koji nije izašao pravilno, svjež zrak ne može ući, i to uzrokuje hripavac. To je ono što je to.

Ali što leži iza toga, kada dijete dobije hripavac? Vidite, ono što leži je da unutarnja sluznica sustava disanja, tih cijevi koje idu dolje u pluća i zatim opet vani, postane strašno osjetljiva. Kada zrak ulazi unutra prolazi preko ovih osjetljivih mjesta, jer pluća su prazna, i možete uvijek uliti zrak u nešto što je prazno. Samo promislite o vakuumskoj pumpi. Vakuum pumpa je zvonasta tegla kao ovo [crtanje na ploči]; ispumpate zrak i ona je prazna. Za početak možete imati otvor da vam pomogne. Ako izvadite čep, zrak ulazi zvižduči. Tako ne treba biti ničega osim vakuuma ispod tegle. Kada smo izdahnuli naš zrak, imamo vakuum u našim plućima, i zrak će ulaziti sam od sebe. Ne trebate napraviti ništa posebno da dobijete zrak unutra. Dakle nije iznenađujući da će zrak također ulaziti kroz dušnik i osjetljive cijevi, jer zrak to ne osjeća. Ali kada ponovno želite izbaciti zrak iz vaše vakuum pumpe nešto morate napraviti, morate ga ispumpati. Na isti način morate izbaciti zrak iz pluća. Ali djetetove cijevi za disanje su postale osjetljive. Postale su osjetljive kao i bilo koje mjesto gdje bi se mogli počesati. Unutrašnjost cijevi za disanje je postala malo škripava, i one su osjetljive. Impuls volje koji gura zrak vani neće to napraviti već će umjesto toga češati dušnik ili cijevi, uključivši se u češanje cijevi radije nego u izbacivanje zraka. Vidite, želeći počesati dijete zaboravlja izbaciti zrak, i zrak ostaje tamo. Tada dobijete napade hripavca. Tijelo želi na silu izbaciti zrak, dok je u životu to dio nas koji sam nekidan nazvao astralno tijelo koje izbacuje zrak. Gledajući dijete s hripavcem možete točno vidjeti gdje je fizičko tijelo a gdje astralno tijelo. Kada dijete ne kašlje, astralno tijelo izbacuje zrak; tijelo uopće nema nikakvih problema. Kada dijete ima hripavac, tamo imate osjetljivu točku. Astralno tijelo želi počesati; tada mora doći fizičko tijelo i gurati zrak vani na silu, u grčevima. To čak može izazvati grčeve, i onda se kao posljedica može razviti druga bolest.

Dakle vidite jednostavno nije slučaj da možemo kazati da fizičko tijelo sve radi. Inače nikada nećemo razumjeti hripavac. Kada netko dobije hripavac, morate razviti čudnu ideju. Morate se upitati: 'Što se zapravo dogodilo astralnom tijelu?' Njegovo astralno tijelo je postalo bezglavo, baš kao i drugi dio astralnog tijela kod žabe! Baš kao što se žaba grebe s nogom, tako i astralno tijelo iznutra grebe dušnik ili cijevi, i fizičko tijelo tada dolazi da se riješi zraka. Tako možemo vrlo jasno praviti razliku.

Sada bi me mogli lako pitati da vam dokažem da je astralno tijelo, koje je duševni princip, zapravo uključeno u ovom slučaju. Pa, dopustite da vam kažem što se može dogoditi kada dijete ima hripavac, s onim osjetljivim područjima u dušniku, i astralno tijelo ih želi cijelo vrijeme očistiti, tako da dijete dobije te napadaje. Sada pretpostavimo da su roditelji dok je dijete imalo hripavac kupili mačku ili su naletjeli na mačku – to je nešto što se događa. Dok je dijete imalo hripavac roditelji su kupili mačku ili psa. Kao rezultat toga, dijete je postalo osjetljivo na zrak koji izdišu psi ili mačke. Toga ne bi bilo da nije u to vrijeme imalo tu osjetljivu točku. Sada je za vrijeme hripavca postalo osjetljivo. Dijete se potom oporavi od hripavca, ali ponekad ostane nešto čudno. Ako dijete nije prije naviknulo na mačku i mačka

uđe u kuću dok dijete ima hripavac – ovo se neće dogoditi tek kada se oporavilo, već će kasnije doći ono što se naziva astma, otežano disanje koje se stalno ponavlja.

Sada, kada dođe ovo otežano disanje – astma uvijek dolazi periodički, dođe i ode – možete je istražiti i ponekad ćete naći nešto čudno. Dakle čovjek dobije astmu, naprimjer, i za početak nitko ne zna odakle dolazi. Ako pažljivo promatrate otkriti ćete da će, ako je mačka u blizini ili u sobi, opet dobiti astmu. Ako mačku sklonite, astma će stati. Eto vidite, to ga podsjeća, a za to mu ne treba glava. Ne treba ni znati da je mačka u sobi. Mačka može biti u sobi, on to ne zna, ali ipak dobije napad astme.

Da, mogu vam reći još grandiozniji slučaj, koji je vrlo čudan. Jednom je dijete dobilo takav hripavac, i u vrijeme dok je imalo hripavac, u kući se jelo puno heljde. Kao rezultat toga, dijete je postalo posebno osjetljivo na heljdu i razvilo sklonost, mogli bi reći talent, da dobije astmu svaki puta kada je heljda u sobi, ili čak samo u kući. I onda se jednom prilikom dogodilo nešto čudno kada je već bio odrastao dječak, već student medicine. Živio je na zadnjem katu. Dolje na najnižem katu, dva kata ispod, bila je kuhinja. Jednom prilikom je dječak gore dobio astmu, strašnu astmu. Nekada je tako dobivao samo kad je u kući bilo heljde. Bio je jako nesretan u vezi toga. Svim je kuharima rečeno da ne prave bilo kakva jela s heljdom. Heljda uopće nije smjela ulaziti u kuću. Što se dogodilo? Bila je nova kuharica koja to nije znala. Imala je nešto heljde dolje na najnižem katu, a mladi je student dobio astmu gore na drugom katu! Ovakve stvari izgledaju kao bajke. Ali su potpuno istinite.

Sada ćete razumjeti da je ljudsko zdravlje i bolest sasvim povezano s cijelim okruženjem. Tako za naše zdravlje nije nevažno ima li blizu štakora ili nema. Vidite, priča o mačkama koju sam vam rekao je dobro poznata – ljudski zračni organi posebno su osjetljivi na mačke – da je zapravo nazvana od medicinske struke 'mačja astma'. Izraz ćete naći u medicinskim knjigama. To je astma koju ljudi dobiju kada su mačke u blizini. Postoje, naravno, mnoge vrste astme.

Stvar je zapravo takva da treba reći: imati psa ili mačku, pa čak i heljdu u kući je sasvim normalno. To samo ostavlja dojam na dušu. Ali ako duševni princip nije negdje u redu, onda to nesvjesno ostavlja utisak na dušu. Što se zapravo događa kod osobe koja je dobila astmu od mačke ili heljde?

Pa, vidite, hripavac se može izliječiti na sljedeći način. Recimo da dijete ima osjetljiv dušnik; dušnik i bronhije su nekako iritirane ugljenom prašinom. To može odmah dovesti do velikog kašlja. Takve stvari dolaze iz sitnica. Dakle dijete ima iritirane dušnike. Što se događa ako je dio tijela ozlijeđen na taj način? To možete vidjeti kada se porežete. Da postoji samo fizičko tijelo to vam uostalom ne bi naštetilo. Zamislite da izvučete prilično debeli prst iz rukavice. Rukavicu možete napraviti baš poput kože. Možete tamo zasjeći, neće vam naškoditi. Ali zašto vas boli ruka kada se porežete? Da, boli vas ruka, jer osim što je fizičko tijelo tamo, astralno tijelo je uvijek tamo. Astralno tijelo naviklo je biti unutra. Ako usijete u fizičko tijelo – astralno tijelo koje ne možete zarezati, sada odjednom primijeti: 'Gromovi,

pa nema fizičkog tijela! To nije u redu! To boli'. Vidite, samo dio koji je astralno tijelo može boljeti. Boljeti će sve dok ponovno ne zacijeli.

Dakle situacija je takva da ako negdje postoji ozljeda astralno tijelo je prepušteno sebi. Ono izlazi iz fizičkog tijela.

Sada zamislite da imate tu pukotinu u dušniku; tada tamo astralno tijelo postaje malo slobodno. A stanje se može izliječiti ovako, ako se to učini pažljivo. Recimo da imamo dijete s hripavcem. Najprije ga stavimo u krevet i pustimo da se oznoji – možete sve promatrati korak po korak – postati će stvarno topao. Astralno tijelo se lako pridružuje toplini; neće se lako udružiti s hladnoćom. Ako ga pustite da se kreće vani ili čak u hladnoj sobi, astralno tijelo se ne može približiti fizičkom tijelu jer nema topline. Ali ako dijete umotate stvarno toplo – ljudi to često rade instinktivno, često oko vrata vežu čarapu koja drži toplinu na okupu – tada astralno tijelo počinje privlačiti toplina. Astralno tijelo ne privlači ništa drugo, ni zrak ni voda, ali privlači ga toplina. Tako ako ste ovako imali dijete u krevetu neko vrijeme i astralno tijelo je cijelo vrijeme privučeno, stalno će biti privučeno ovom dijelom ovdje [crtanje na ploči]. Zatim trebate uzeti krpu i staviti na krpu malo tople vode s nekoliko kapi limunova soka i staviti krpu okolo. To će ono izgrebano privući zajedno, ono će opet upijati astralno tijelo, i hripavac možete izliječiti. Jednostavno sve morate ispravno napraviti, jednu stvar za drugom.

Kod iscjeljivanja je važna sposobnost da se vidi kroz cijelo ljudsko biće i da se stvari naprave pravilno i pravilnim redoslijedom. I tada tijekom cijelog postupka možete paziti da se dijete ne uplaši. Jer ako se dijete uplaši, astralno tijelo uvijek malo izađe, i to će preokrenuti cijeli postupak ozdravljenja.

Pa, ako pravilno liječite, hripavac će proći i dijete kasnije neće dobiti astmu. Ali ako to napravite pogrešno, pukotine u dušniku će zacijeliti, dijete je naizgled zdravo, ali astralno tijelo neće ući u potpunosti, uvijek će ostati malo vani. Ako je osoba slaba odmah će dobiti astmu jer ne izdiše pravilno. Astralno tijelo nije dovoljno uključeno. Astralno tijelo koje je vani ne može pravilno sudjelovati u procesu izdisanja. Ali ako je dijete malo jače, koristiti će drugi dio astralnog tijela, s rezultatom da će se astralno tijelo pokazati slabim kasnije u životu, kada dođe nova bolest, na primjer ako dobije gripu ili nešto slično, i tada će razviti astmu.

Ovo je dobar način za prodrijeti u ljudsko biće. Možete saznati kada se duša umiješa, a kada ne.

Ali samo pogledajte nekoga s astmom. Tamo je aktivno astralno tijelo. Stalno grebe iznutra baš kao što se žaba grebe kada je namočite kiselinom. Vidite, eto vam gospodo, eto vam astralnog tijela koje se ponaša poput žabe, poput kornjače. Zapravo na nižim životinjama možemo proučavati kako se ponaša naše astralno tijelo. Bilo bi to sasvim drugačije ako bi glava mogla biti uključena u ovu aktivnost astralnog tijela. To je nešto čemu ne možemo prići glavom. Mi s astralnim tijelom još uvijek nismo ljudi. Mi smo ljudi na Zemlji sa svojim fizičkim tijelom, ali nismo ljudi na Zemlji sa svojim astralnim tijelom.

Što se tu događa? Da, tu se ovo astralno tijelo također ponaša kao nesavršeno biće. Ponaša se na životinjski način. Zamislite da, recimo, odgajate neku osobu tako što je neprestano tučete. Neobično je koliko je ta metoda odgoja batinama uobičajena. Danas postoji netko – ne zanima me uopće, zapravo mi je dosadan – ali ovdje je zanimljiv. Putovao je po Europi, bio je u Baselu, Rabindranath Tagore, gospodin koji danas očarava ljude. Zna, Azijat je drugačiji; tamo oni trče. Europljanin bi mogao napraviti puno više, ali njih zanima Azijat, to je rijetka životinja. Vidite, on je sada dao svoju biografiju. I biografija je zapravo dosadna; ali važno je pročitati prvo poglavlje ove biografije. Tamo govori kako su ga zapravo svi uvijek tukli. Netko tko je danas jedan od učenih Azijata, učenih Indijaca, putujući cijelom Europom, kaže da je čitav odgoj zapravo stvoren da bi se mlatila djeca. Dakle to nije samo europska posebnost. Iz ove biografije možete vidjeti da su i Azijati bili strašno tučeni.

Sada, kao što znate, Tagore je postao pjesnik, bio mnogo toga, pa to više ne dolazi jasno do izražaja. Ali ako nekoga kao dijete neprestano tuku, to nema utjecaja samo na fizičko tijelo – baš zato jer glava djeteta nije stalno aktivna – već ima utjecaj i na astralno tijelo. Rezultat je da astralno tijelo postane poput pretučenog psa. Jasno možete vidjeti razliku između psa koji je tučen i dobro odgajanog psa. A isto je i s ljudima. Kada su tučeni kao djeca – kasniji život im može dati malo hrabrosti, ali astralno tijelo ostaje plašljivo cijelog života, jer je još uvijek na životinjskoj razini.

Da, vidite gospodo, onda postanete svjesni kako u ovo astralno tijelo ne ulaze samo fizičke batine. Fizičko premlaćivanje daje najviše masnica. Nije fizički dojam onaj koji pobjeđuje astralno tijelo, već moralni dojam. U ovom astralnom tijelu nosimo svoj moralni dojam o čitavom zemaljskom životu. I rezultat je da ako je netko stalno tučen u djetinjstvu, njegovo astralno tijelo je poput pretučenog psa. Netko drugi je udario svog učitelja – ima i njih – on ima astralno tijelo poput lava. Iznutra on izgleda ovako – moglo bi se reći i duševno, recimo astralno, jer duševno je već postala prilično apstraktna riječ, ljudi više o tome ne misle – iznutra, astralno, poprima se jedan ili drugi oblik, ovisno o tome kakve je moralne dojmove netko imao u životu.

Ali to je tako cijelog života. Ako je netko ropske naravi, prihvaća sve na drugačiji način nego netko slobodne, neovisne naravi. Netko ropske naravi sve će podnositi. Njegovo astralno tijelo se saginje, samo po sebi postaje poput pretučenog psa. Ako je netko neovisne naravi, neće sve podnositi. Upravo zbog toga njegovo astralno tijelo postaje pomalo ljudsko. Tu vidimo kako stvari zapravo stoje s ljudima tijekom zemaljskog života.

Ali sada, gospodo, mi umiremo. To smo učinili razumljivim. Otpada samo fizičko tijelo. Odlazi. Ali ovo 'Ja' koje sam upravo opisao ostaje. S time prolazite kroz smrt. A onaj koji je stekao više znanje načinom koji sam opisao u mojoj knjizi *Kako se stječe znanje o višim svjetovima*, može jasno razaznati karakter osobe koja prolazi kroz smrt. Unutra su moralni dojmovi iz života. Sada možete ići u svijet iz kojeg ćete formirati novi zemaljski život.

Sada, gospodo, ako biste otišli u svijet u kojem ćete formirati svoj sljedeći život na Zemlji s astralnim tijelom koje je u životu primilo batina, mogli biste postati pas. Ali čovjek ne može postati pas; to je samo priča. Osoba prolazi kroz smrt s moralnim utiscima koje je imala u životu na takav način da može postati ovo ili ono iz stečenih moralnih utisaka. Ako je netko bio hrabar, mogao bi postati lav. Možda bi neki voljeli da u budućem životu budu lavovi. Ali čovjek ne može postati lav, jer nije za to predisponiran od svijeta, od kozmosa. Druga se osoba pomalo osjeća kao mačka, voljela bi biti mačka.

Nije li istina, ljudi koji ne razumiju stvari staviti će primjedbu da antropozofi kažu da duša kasnije ide u životinje. Seoba duša bi se trebala sastojati u tome da duša poslije ide u životinje. To je naravno besmislica. Ono što je točno je da duša zadržava dojam: netko je poput lava, mačke, tigra, krokodila, kada umre. A budući da se opet mora postati čovjek, toga se treba riješiti. I to je ono što se ostavi po strani tijekom one jedne trećine života o kojoj sam vam rekao posljednji puta. Netko tko je živio do šezdeset za to će trebati dvadeset godina. To nije izmišljeno. To se zna jer, dovoljno neobično, ljudi postaju takvi kada noću idu spavati. To je samo priprema. A spavanje traje ukupno trećinu života. Potrebna je ta trećina života, period dakle, koje oduzima trećinu života, da bi se oslobodili tog moralnog dojma.

Ali gospodo, kada spavate, ne znate ništa o tome kroz što prolazite između odlaska na spavanje i buđenja. I to je dobra stvar. Jer to znači da se stečeni moralni impulsi javljaju tek malo kao savjest. Ako se sve to treba sagledati, to prolazi puno snažnije.

I zašto tek nakon buđenja prođe kroz savjest ono što je netko iskusio u snu? Zato jer uronimo u fizičko tijelo. Inače bi se kada se ujutro probudimo sjetili što nam je rekao san, kakav smo užasan tip. Jer to se sve doživi tijekom spavanja. To nas ponekad malo progona u snu. Takve snove posebno je zanimljivo proučavati, one koje nas zapravo progone znajući kakav smo užasan tip. Međutim, općenito, o njima ne znamo ništa. Ali nakon smrti nemamo fizičko tijelo, sve što imamo u astralnom tijelu ulazi u 'Ja', i tako to onda imamo u 'Ja'. Moramo proći cijeli period. Kada odložimo astralno tijelo, ono što je odloženo samo je u egu. Ali sada ispravno možemo pripremiti fizičko tijelo za naš sljedeći život. To traje onoliko koliko sam vam rekao ranije.

Pa vidite, treba samo dobro pogledati osobu kakva je sada u zemaljskom životu, i onda dobivamo točnu predodžbu o tome kako su povezana ova četiri člana u čovjeku – fizičko tijelo, etersko tijelo, astralno tijelo, i 'Ja'.

Slika 22

Gledajte gospodo, želim vam reći još nešto. Zamislite da je ovo ljudsko srce [Slika 22]. Sjedi tamo. Dva struka živaca idu u srce. Dolaze od otraga, idu ovdje i zatim u srce. Jedan ide ovamo i zatim se širi u srce. Zatim je tu drugi, i također se širi u srce. Sada zamislite da kroz živac pustim električnu struju. Tada mogu vidjeti nešto neobično: srce počinje sve brže kucati. Zašto? Budući da električna struja stimulira živac i to čini da srce počinje kucati sve brže i brže. Električna struja stimulira živac.

Zamislite sada, da ne elektriziram ovaj živac već onaj drugi. Sada biste mogli pomisliti da je živac - živac. Tamo primijenim električnu struju. I misliti ćete, zar ne, da će srce početi kucati sve brže. Ali nije tako. Kada ovdje elektriziram živac (prvi) srce kuca sve brže i brže. Ali kada elektriziram ovaj drugi, srce kuca sve sporije i sporije. A ako pustim vrlo snažnu struju, srce uopće neće kucati. Moram odmah stati, inače će osoba umrijeti od zatajenja srca. Sada je činjenica da apsolutno nema razlike između ovih živaca što se tiče njihove građe. Oba su napravljena na isti način. Dakle, što se tu događa?

Gledajte, to je ovako. Kada se ovaj dio naelektrizira onda astralno tijelo uđe unutra, stimulira srce tako da brže kuca, jer nešto što normalno mora obaviti samo preuzeto je od električne struje. Tako može brže raditi u srcu. Pretpostavimo sada da je struja primijenjena ovdje (drugi dio). Sada astralno tijelo želi brže pokretati srce, ali mu se s druge strane postavlja prepreka. Čim želi početi brže pokretati srce, ne može prodrijeti s druge strane. Ovaj stimulans (prvi živac) pomaže srcu preuzimajući dio rada. Ovaj stimulans (drugi) ga ometa jer dolazi iz suprotnog smjera. Kada bih mogao ući u srce i tu primijeniti električni stimulans, to bi onda također ubrzalo srce. Ali kada ovaj živac elektrificiram izvana, tada astralno tijelo ne može pokrenuti srce jer je sve više prepreka.

Iz ovoga vidite da je moguće točno znati kako se stvari zapravo odvijaju u ljudskom tijelu, kako astralno tijelo želi intervenirati sa svoje strane baš kao i ja kada bi želio okrenuti kotač. Tamo gurnem i nastavljam okretati kotač; ali ako se okrenem u suprotnom smjeru to neće ići. Tako je sa srcem, tako je s plućima, sa svim organima. Svaki je organ opskrbljen živcima s dvije strane; ali ono što intervenira je astralno tijelo.

Sada možete reći: 'Pa, nije li glava možda ta koja je aktivna u astralnom tijelu'? Ne, gospodo, da je to glava morali biste elektrizirati glavu. Ali to vam uopće ne bi pomoglo; trebate elektrificirati od tamo. Ako odsijecete glavu što se tiče astralnog tijela, ono će uvijek naći točku, kao u slučaju žabe ili kornjače. Morate elektrizirati tamo gdje je živac, jer ga čak i žaba još uvijek ima. Ovo se mjesto naziva 'medulla oblongata', nastavak kičmene moždine. Tu morate primijeniti električnu struju, a glava uopće ne mora biti uključena.

Druge stvari sasvim jasno pokazuju da glava ne mora biti uključena. Samo promislite, prije svega, ako bi otkucaji srca trebali biti stimulirani od glave, to bi bilo baš krasno. Srce bi trebalo kucati 72 puta u minuti, i stoga bi trebali misliti o tome 72 puta u minuti. A kada spavate, srce bi vam trebalo stati. Dakle, za ove pokrete

koji se događaju u ljudskom biću glava nije dovoljna. Oni se izvode na isti način kao kod žabe ili kornjače.

Ako sada imamo astmu, ti se unutarnji pokreti provode patološki, dok ako smo zdravi izvode se normalno. Iz ovoga vidite da sve što se događa u ljudskom biću u smislu pokreta i tako dalje da se odvija nesvjesno, vođeno astralnim tijelom.

I to astralno tijelo mora ego ostaviti, takoreći, moralne dojmove koje je steklo o svijetu. Tada 'Ja' zauzvrat može oblikovati sljedeći ljudski život na Zemlji. Ove godine nakon smrti, kada čovjek živi na takav način da može odbaciti ovu unutarnju astralnu konfiguraciju, koju je dobio tijekom života, takve su da se može pripremiti za novi život na Zemlji, gdje doista može biti čovjek.

I kako unijeti u svoj novi život ono što smo tamo imali kao plodove u prethodnom životu? Pa vidite, gospodo, dijete spava na početku svog života. Ako bi dijete bilo svjesno, tada ne bi moglo realizirati stvari koje je 'Ja' donijelo sa sobom. Samo bi bili učeni od astralnog tijela. U astralnom tijelu je ego još uvijek unutra; samo što ne mora biti uključeno u ono prije začeca, ali astralno tijelo mora raditi, astralni svijet mora raditi sa zvijezda, kao što sam vam nedavno rekao. Dijete mora ući u život uspavano; ono uči hodati, uči govoriti, uči misliti. Tada se u njegovo hodanje, govorenje, mišljenje, slije moralni impuls iz prethodnog života i odabire. To je naša sudbina.

To ne utječe na našu slobodu. Mislim da sam vam to već rekao. Svoju sudbinu nosimo u nama; sami pripremamo svoju sudbinu. Ali na našu slobodu to ne utječe, baš kao što na našu slobodu ne utječe činjenica imamo li crnu ili plavu kosu, smeđe ili plave oči, ili to da ne možemo posegnuti za Mjesecom. Dakle, naša sloboda nije narušena činjenicom da ovo ili ono donosimo sa sobom iz prethodnog zemaljskog života, da kao čovjek budemo ovo ili ono. Ljudi su različiti jer različite stvari donose sa sobom iz prethodnog života na Zemlji.

Sada bi lako mogli pitati: 'Ali to nas vraća na razmišljanje da ćemo se uvijek vraćati u daljnje zemaljske živote'. Ne gospodo, bilo je jednom vrijeme na Zemlji kada ljudska bića nisu išla dalje nego što mala djeca idu danas. Na početku zemaljskog vremena, u praiskonsko doba, Zemlja je bila gusta, nije bila okružena zrakom već gustom juhom, još nisu mogla hodati, govoriti ili razmišljati. Rekao sam vam o Zemlji – ljudska bića nisu trebala učiti hodati. Nosila ih je ta gusta juha. U odnosu na fizičko tijelo danas je postao čovjekom. U odnosu na astralno tijelo još uvijek je na životinjskoj razini na kojoj je bio ranije. Nije donio ništa sa sobom, i sve je to došlo postupno. Kako je čovjek učio hodati, govoriti i misliti, tako je došla i njegova sudbina. A ako sada ljudska bića ponovno uče da prime stvari od duha u njihovom životu, također će opet izaći iz životinjskih navika i naviknuti se na svijet u kojem više neće živjeti na način koji uključuje hodanje, govorenje i mišljenje, već na drugi način.

Dakle, postoji interval između ta dva stanja. I u ovom međuprostoru mi se uvijek iznova vraćamo u taj život.

I sada, gospodo, ima još jedno pitanje. O tome ćemo razgovarati sljedeći puta, sljedeće srijede u devet sati. To je ovo važno pitanje koje se uvijek iznova pokreće, kada netko kaže: 'Pa, možete govoriti o prethodnom životu na Zemlji, ali ja ga se ne sjećam. U ono čega se ne sjećam, ne vjerujem'. Sljedeći puta ću vam objasniti kakvo je to sjećanje i s čime je povezano. To će nas odvesti još malo dalje, i manje-više ćemo riješiti pitanje za koje smo se pripremali.

Rasprava 18 travnja 1923.

X

Dobro jutro, gospodo! Sada dodajmo nešto materiji koju smo razmatrali. Kao što sam rekao na kraju našeg zadnjeg susreta, glavna primjedba koju ljudi ističu je da kada čuju o životu prije nego smo ušli u zemaljsko tijelo i također ranijim životima da to doista može biti točno – ali zašto se ničeg ne sjećaju? Dakle, danas ću prvo detaljno odgovoriti na ovo pitanje, zašto se čovjek ne sjeća i kakvo je to sjećanje.

Za početak moramo malo razmisliti o čovjekovu tijelu, jer zaista je važno ove stvari postaviti na znanstveni način.

Vidite, u ovom pogledu, kada se dođe do pitanja ponavljanja zemaljskih života, ljudi su zaista smiješni u prosudbi drugih koji su znali ili znaju nešto o tom ponavljanju zemaljskih života. Velika figura u njemačkoj književnosti je bio Lessing, koji je živio u osamnaestom stoljeću. Lessingova postignuća su ogromna, i još je općenito priznat sve do danas. Profesori koji predaju na njemačkim sveučilištima često će na toj temi ostati mjesecima. Kao što znate, knjiga eksperta o Lessingu se zapravo pojavila u socijal-demokratskoj literaturi, velika knjiga o Lessingu od Franz Mehring-a. On predstavlja Lessinga s različitog gledišta. Ne možemo reći da je ono što on kaže točno; ali u svakom slučaju, socijal-demokratska literatura sada uključuje veliku knjigu o Lessingu. Ukratko, Lessinga se smatra za veoma velikog čovjeka. Kao vrlo star čovjek, čije drame se još izvode u mnogim teatrima i cijenjene su, napisao je relativno kratak rad pod naslovom 'Obrazovanje, ili odgoj, ljudske rase'. Na kraju knjige čitamo da zaista nećemo stići nigdje razmatrajući ljudsku dušu, da zaista ne možemo imati pravilno znanje o unutaršnjem životu, ukoliko ne pretpostavimo ponavljanje života na Zemlji, i ako razmislimo o tome, zaista počinjemo vidjeti stvari kako su ih vidjeli primitivni narodi u prošlosti. Jer oni su svi vjerovali u ponavljanje zemaljskog života. Čovječanstvo je tek kasnije odustalo od toga, kada su ljudi postali 'suvremeni'. I Lessing je rekao da ne vidi razlog zašto bi nešto bilo besmisleno samo iz razloga jer su ljudi u to ranije vjerovali. Ukratko, sam Lessing je rekao da se može nositi s duševnim životom čovjeka samo ako se drži tog osnovnog vjerovanja u ponavljanje zemaljskog života.

Sada kao što možete misliti, ovo je velika sramota za naše takozvane istraživače. Jer ovi istraživači kažu: 'Lessing je bio jedan od najvećih ljudi svih vremena. Ali ponavljanje zemaljskog života je glupost. Što s time napraviti? Lessing je tada bio već star. Postao je slabašnog uma. Ne prihvaćamo ponavljanje zemaljskog života'. Pazite, ti su ljudi takvi. Sve dok im se nešto sviđa oni to prihvaćaju i to je odlično. Ali ako je upravo rekao nešto što im ne odgovara, onda je postao lud.

Nekada će se dogoditi vrlo neobične stvari. Postojao je veliki znanstvenik, Sir William Crookes, naprimjer. Pa, ne slažem se sa svime što on kaže, ali svakako se smatra za velikog znanstvenika. Živio je u naše vrijeme, na kraju devetnaestog stoljeća. Znanstveni rad je uvijek radio ujutro. Otišao bi u svoj laboratorij, i napravio velika otkrića. Mi ne bi imali neke stvari – X zrake, i tako dalje – da on nije obavio preliminarni rad. Poslijepodne, međutim, uvijek bi proučavao psihologiju. Kao što sam rekao, ne slažem se sa svime, ali to je ono što je on radio. I sigurno su ljudi tada morali reći: 'Pa dakle, morao je biti inteligentan ujutro, a glup poslijepodne – pametan i glup u isto vrijeme!' Tako stvari stoje u svijetu.

Sada ima još nešto. Uvije ćete čuti – o ovome sam govorio kada sam govorio o bojama – za znanstvenici smatraju da je Newton najveći znanstvenik svih vremena. Nije bio, ali oni tako misle. I opet imamo sramotu. Taj čovjek Newton, smatran najvećim znanstvenikom, također je napisao knjigu o *Knjizi otkrivenja*, koja se obično nalazi na kraju Biblije. Dakle, opet sramota.

Ukratko, ljudi koji potpuno niječu da je moguće proučavati psihi, dušu, strašno su osramoćeni od najvećih znanstvenika od svih, a također i najveći povjesničari. Stvar je u tome da svatko tko ozbiljno uzima znanost ne može nego proširiti svoju potragu za znanjem također i na dušu. A mogućnosti za to su uvijek dane. Kao što sam vam rekao, jednostavno samo treba promatrati. Sada, nije moguće sve vidjeti izravno gledajući svakodnevnog život, posebno ako se nije unaprijed proučavao. Priroda, a ponekad i čovječanstvo, također za nas rade pokuse, pokuse koje ne trebamo namještati umjetno. Međutim, jednom kada su napravljeni, možemo ih proučavati. Možemo od njih dobiti vodilje, ili barem pokupiti ideje. Postoji jedan pokus koji je zaista važan, karakterističan, ako želimo imati nešto valjano u vezi unutarnjeg života čovjeka. Svatko prihvaća fizičko tijelo, inače bi morali poreći i egzistenciju samih ljudskih bića. To nije sporno. Svatko ga ima. Gledanje suvremene znanosti je da je fizičko tijelo jedino, i sve treba objasniti u odnosu na fizičko tijelo.

Međutim, postoji nešto, što će nam odmah pokazati da ljudsko biće također ima druga tri tijela – nevidljivo etersko tijelo, astralno tijelo i 'Ja' – ako pravilno promatramo. Jedna stvar može biti promatrana na potpuno znanstveni način – postoje mnoge stvari, ali posebno jedna može se gledati na potpuno znanstveni način. Ona pokazuje da ljudska bića zaista mogu doći u stanje koje nam pokazuje da etersko tijelo postoji, i astralno tijelo, i 'Ja'.

Vidite, postoje ljudi u Europi koji osjećaju potrebu da se umrtve. Sada, koriste se mnoga druga sredstva. Rekao sam vam da se danas koristi kokain, naprimjer, da bi se umrtvili; ali u Europi se uvijek koristio opijum. Uvijek su postojali ljudi koji nisu zadovoljni životom, ili su bili previše zabrinuti, nisu znali što da naprave, koji su se tada drogirali opijumom. Uzeli bi malo opijuma, samo malu količinu opijuma. Što bi se tada dogodilo? Za početak, kada netko uzme malu količinu opijuma, dolazi u stanje unutarnjeg iskustva; više ne razmišlja, počinje sanjati u kaotičnim slikama. To mu se sviđa, čini mu dobro. Snovi postaju sve uzbudljiviji. Netko upadne u očaj, počne se uvlačiti u sebe, ponaša se kao grešnik; drugi počinje bjesniti i trčati, čak

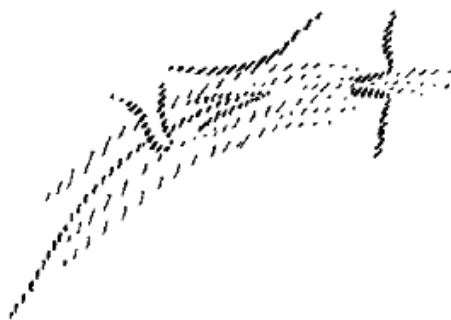
razvija žudnju za ubojstvom. A onda zaspu. Uzimati opijum znači da ljudi uzimaju otrov u tijela i polagano se dovode u stanje, iz kojeg postupno počinju spavati.

Ako razmotrimo što se ovdje stvarno događa u ljudskom biću nalazimo – to se može vidjeti – da najprije uđu u vrlo uzbuđljive snove, počinju fantazirati, i zatim zaspu. Znači, nešto je otišlo od njih. Otišlo je upravo ono što ga je činilo razumnom osobom, nešto što je u njemu živjelo da bi mogao biti razumna osoba. Toga nema. Ali prije nego što otiđe, a čak i nakon što je otišlo, živi u divljim, kaotičnim, najuzbuđljivijim snovima. Nakon nekog vremena probudi se i donekle obnovi, sve dok ponovno ne uzme opijum. Dakle pretvara se u spavajuću osobu, samo 'žestoku' osobu.

Možemo vidjeti da kada netko zaspe pod utjecajem opijuma, ono što je u njemu aktivno nije ono što ga čini razumnim, već ono što ga animira; inače se ne bi mogao ponovno probuditi, morao bi umrijeti. U njemu djeluje ono što ga trenutno animira. I možete vidjeti da tijekom noći, postoji određena borba kako bi se mogao ponovno probuditi. Dakle, nešto je aktivno u ljudskom biću što ne uključuje razumni dio; to je pak ono što oživljava tijelo. Otrov malo ubija tijelo. To istjera razum. Ali element koji daje život je još u njemu, inače se ne bi mogao probuditi. Dakle, na što je utjecalo malo konzumiranja opijuma? Na princip koji daje život. Uzimanje male količine opijuma, utjecalo je na etersko tijelo.

Sada zamislite da netko uzme previše opijuma, ili se namjerno otruje opijumom. Ne događa se isto. To je čudno, ali dogoditi će se ono zadnje što se dogodi kod male konzumacije opijuma: osoba odmah zaspi. Dakle, razum ne odlazi polako, već brzo, vrlo brzo. Ali sada u njoj nešto ostaje što uopće nije bilo u njoj kada je konzumirala malo opijuma. To je opet nešto što možemo vidjeti.

Pa recimo da netko uzme toliko opijuma da je stvarno otrovan. Prvo što se dogodi je da zaspi. Ali tada tijelo počinje biti nemirno, nerazumno, dahće, hrče; onda ima grčeve. I primijeti se nešto neobično, lice postaje potpuno crveno, a usne potpuno plave.

Slika 23

Sada se sjetite što sam rekao zadnji puta. Rekao sam da se svi poremećaji disanja javljaju kod izdisanja. Sada što je hrkanje, naprimjer, prvo stenjanje zatim hrkanje – što je to zapravo? Vidite, hrkanje je ono što rade ljudi koji ne mogu pravilno disati. Ako dišemo pravilno, ako su ovo njena usta [Slika 23], tada zrak ulazi i nakon nekog

vremena izlazi. I u zračnom prolazu je resica i ona se umetne u zračni kanal. To možete vidjeti ako pogledate u usta. A onda gore postoji nešto što se diže i spušta, meko nepce; koje se kreće. Resica i meko nepce se pomiče cijelo vrijeme udisanjem i izdisanjem, kada je to pravilno. Ali kada se udahne a izdisanje nije pravilno, ako se podigne, tada ovo meko nepce i resica, zadrhti, a otuda i zveckanje, hrkanje.

Dakle iz ovoga možete vidjeti da to ima nekakve veze s disanjem. Jer netko tko se drogira s malo opijuma, ući će u stanja koja sam vam opisao: u neku vrstu delirija, u ludilo. Polako će zaspati. Ali ako sada brzo zaspe, uzevši veliku količinu opijuma, početi će hrkati i grčiti se; lice postaje crveno, usne plave. Ako se sjetite svega što sam vam rekao, pripisati ćete veliku važnost činjenici da lice postaje crveno, a usne plave. Jer rekao sam vam da ljudi dobivaju crvenu krv udisanjem kisika. Kada se krv pomiješa s kisikom, postaje crvena; kada se krv pomiješa s ugljikom, postaje plava. Kada se izdahne, plava je. Pa, kada vidite nekoga s crvenim licem i plavim usnama, što to znači? Da, previše je udahnutog zraka ispod lica, previše crvene krvi od udisanja. A što to znači da su usne plave? Previše je krvi koja bi trebala izaći. Tamo staje. Mogla bi ići na mjesto u plućima gdje se ugljični dioksid oslobađa, gdje se ugljični dioksid može izdahnuti. Pa, kod osobe otrovane opijumom imate situaciju da cijelo disanje staje. I to pokazuje crvena krv u licu s jedne strane i plava krv u usnama s druge strane.

Slika 24

Ovo je izuzetno zanimljivo, gospodo. Što su usne? Vidite, usne su vrlo neobični organi na licu. Da bi imali lice, stvarno ga morate ovako nacrtati [Slika 24], s kožom svuda izvana; svuda je izvana prekriveno kožom. Ali na usnama je zaista komad unutarnje kože. Tu ono iznutra izlazi vani. To je dio unutarnje kože. Čovjek otvara unutarnju prirodu prema vani imajući usne. Ako su vam usne plave umjesto crvene, to znači da je iznutra previše plave krvi. Pa vidite, kada je netko otrovan opijumom, tijelo svu neiskorištenu krv šalje prema van – na površinu, a svu plavu krv šalje unutra.

Primitivni ljudi su to nekad znali, ovo sa plavom krvi unutra. Ako bi netko imao previše krvi unutra rekli bi da ako netko ima previše plave krvi unutra da ima premalo duše; duša mu je izašla. Stoga je riječ 'plavokrvnost' vrijeđanje. A kad su aristokrate u narodu prozvali 'plavokrvni' ljudi su htjeli reći: 'U njima više nema duše'. Vrlo je čudno kako u narodnoj mudrosti te stvari žive na predivan način. Ovo je vrlo zanimljivo. Iz jezika možete naučiti dosta toga.

Sada međutim, možete vidjeti da postoji nešto što djeluje kod ljudi, a što primjerice, ne djeluje kod biljaka. Jer ako u biljku uvedete otrov on ostaje negdje gore, ne širi se. Beladona, ubojito velebilje, vrlo je otrovna biljka. Svoj otrov drži gore i ne pušta da ide u cijelu biljku. Kada čovjek uzme takav otrov, učinak je takav da on zahvaća tijelo tako da crvenu krv tjera prema van a plavu unutra. Da, i biljke žive. Te biljke imaju u sebi svoje etersko tijelo, imaju načelo koje kod ljudi ostaje plavo ako se uzme mala količina opijuma, a ne jaka. To je ono što uzrokuje senzaciju kod ljudi. Da biljka ima krv imala bi istu senzaciju, kao i ljudi i životinje. Ljudi i životinje to imaju bez uzimanja opijuma, kada je etersko tijelo u konfliktu s fizičkim; krv se odmah istiskuje, a nešto ostaje u tijelu, i to je ono što čini poremećaj. A to je astralno tijelo. Tako da možemo reći da na astralno tijelo utječe velika konzumacija opijuma.

Sada postoji i treća vrsta uzimanja opijuma. Ova potrošnja opijuma je vrlo raširena u svijetu, iako ne u Europi, više naprimjer među nekim Turcima, posebno u Aziji i Indiji, među malajskim narodima. Ti ljudi uzimaju samo toliko opijuma koliko mogu podnijeti, da se ponovno pravilno probude i ne umru od njega. Dakle oni na neobičan način prolaze kroz sve kroz što prolaze konzumenti opijuma. No, postupno se navikavaju i na taj način svjesnije prolaze kroz priču. Ovi Turci kažu: 'Da, ako sam uzeo opijum, tada sam bio u raju'. Da tako je to s ovim fantazijama. A u Maleziji i u Indokini, i oni bi to željeli vidjeti sada. To je nešto što se može raditi relativno dugo i sebi možemo reći da tu mora sigurno biti još nečeg.

Sada se mora reći da ako bi ovi ljudi koji konzumiraju opijum iz navike, kod njih je to zaista navika, ako bi ti fantasti samo to vidjeli, nakon nekog vremena bi se umorili. Ali vidite, to je vrlo čudno. Ti ljudi dolaze od prvih ljudi na Zemlji, koji su još uvijek znali nešto o vječnoj duši, duši koja prolazi kroz razne zemaljske živote. Znali su nešto o tome. Sada je to izgubljeno. I ljudi koji nisu prošli europsku civilizaciju koriste opijum da se stave u stanje gdje mogu osjetiti nešto od vječnog života duše. To je užasno, ali oni i dalje u sebe unose bolest. Budući da zdravo tijelo u sadašnjosti ne može znati ništa o besmrtnosti duše, ako se duhovno ne napreže, ti ljudi postupno uništavaju svoje tijelo tako da se duša postupno istiskuje.

Možete vidjeti nešto vrlo osobito kada pogledate ljude koji iz navike uzimaju opijum i stoga ga također podnose neko vrijeme. Nakon nekog vremena postanu vrlo blijedi. Ako su prije i imali dobru boju kože, sada probljede.

To za Malajce znači nešto drugo nego za Europljane. Malajac stvarno izgleda poput duha kada probljedi jer je žućkasto-smeđ. Zatim, nakon nekog vremena, izgledaju kao da su im oči potpuno šuplje. Tada počinju gubiti kilograme nakon što već ne mogu pravilno hodati; samo šepaju okolo. Također više ne žele misliti i postaju strašno zaboravni. Na kraju, ali ne i nevažno, dobiti će moždani udar.

Takve su pojave. Jako ih je zanimljivo gledati. Prije nego udovi postanu nespretni, imaju tešku konstipaciju, znači da im crijeva više ne funkcioniraju. Iz ovoga što sam opisao možete vidjeti da se cijelo tijelo podriva.

Sada ovdje postoji nešto vrlo neobično. Ne zna se mnogo o tome jer ljudi na to ne obraćaju pažnju; ali to je nešto što se lako može vidjeti. Znamo kako ti ljudi postaju konzumenti opijuma, to je opisano mnogo puta. Ali sada samo neka pokušaju – to danas čine vrlo često na druge načine – i daju dozu koju redovni konzument opijuma uzima, životinji. Tada će ili životinja postati malo živahna, što bi bio prvi stupanj, gdje je etersko tijelo u konfuziji, ili će ući u drugu fazu, ako joj se da dovoljno, i umrijeti. Ono što sam upravo opisao kao redovito konzumiranje opijuma kod životinja ne postoji. To kod životinja ne postoji.

Što to pokazuje, gospodo? Pa, to pokazuje da ako opijum, koliko god jak bio, uđe u astralno tijelo, uzrokujući da se promjeni odnos između plave i crvene krvi, tada se plava i crvena krv u životinji neprestano vrte u vodoravnom smjeru. Kod ljudi, koji nauče hodati uspravno, plava i crvena krv ne idu u tom smjeru [crtanje na ploči], već odozgo prema dolje i odozdo prema gore. To znači da čovjek može postati uobičajeni konzument opijuma.

Sada, govorio sam vam da ljudi imaju 'Ja' jer su uspravni. Životinje nemaju 'Ja' jer imaju vodoravna leđa. Dakle, na što utječe uobičajena konzumacija opijuma? Na 'Ja'. Tako da možemo reći: 'Ja' - uobičajena konzumacija opijuma. I razmatrajući opijum otkrili smo sva tri nadosjetilna čovjekova tijela: etersko tijelo na malu konzumaciju opijuma, astralno tijelo kada se opiju uzima u velikim količinama, i 'Ja' kada se opijum uzima iz navike. Kao što vidite, ako se može pravilno promatrati, može se dosta naučiti.

Ali sad također možete vidjeti da Malajac koji je redoviti konzument opijuma dolazi do nečega ogromnog. Dolazi do ega. I što dobiva? Čemu se ovaj Malajac ili Turčin veseli dok slijedi svoju naviku uzimanja opijuma? Raduje se jer mu se tada sjećanje probudi na divan način. Brzo će steći pogleda na svoj zemaljski život i još mnogo toga. S jedne strane to je strašno, jer time čini svoje tijelo bolesnim; s druge strane, međutim, želja za upoznavanjem ega je u njemu toliko snažna da ne može odoljeti. Jednostavno je sretan kada dobije to ogromno sjećanje.

Ali vidite, to je ovako: kada netko radi nešto pretjerano, to ga upropaštava. Ako previše radi, to ga upropaštava; ako previše misli, to ga upropaštava. A ako čovjek cijelo vrijeme poziva previše sjećanja, to mu uništava tijelo. Sve pojave koje sam vam opisivao jednostavno dolaze iz sjećanja, koje pretjerano snažno. To je ono što prvo dolazi. A kasnije – to sam vam opisao – ljudi postaju ležerni u hodanju. Više se ne sjeća kako postaviti nogu naprijed. To je nesvjesno sjećanje. A onda postaje zaboravan. Upravo postižući svoj cilj on je upropašten. Ali moguće je vidjeti, biti svjestan, da je ego prisutan kada opijum postane navika.

Što radi današnja prirodna znanost? Pa, ako otvorite knjige, naći ćete stvari o kojima sam govorio; kaže se da ljudi postaju delirični s malom dozom opijuma, i tako dalje, da kada konzumira puno opijuma onda prvo zaspe, a tijela će im odmah biti uništena. Umru, lica im postanu crvena a usne plave. I sve te stvari dolaze i s navikom uzimanja opijuma. Ali što ti ljudi opisuju? Opisuju samo fizičko tijelo i ono što mu se događa; opisuju da konzument opijuma dahće, ima grčeve, hrče. Možete

čitati da gube težinu, više ne mogu hodati, zaboravljaju i konačno dobivaju moždani udar jer mu sjećanje uništava mozak; tako bi to trebali gledati. Sve je to opisano, ali sve se pripisuje fizičkom tijelu.

Ali to su gluposti; jer inače bi se sve fizičko trebalo pripisati samo fizičkom tijelu. Također sve ove pojave vidimo da se pojavljuju u biljci. Ali ipak ne možemo reći da je čovjek biljka. Jer kod konzumacije opijuma u velikim dozama učinak se pokazuje na astralno tijelo, a pojave vezane uz redovito uzimanje opijuma mogu se vidjeti samo kod ljudi. Ako bi životinje nešto dobile od konzumiranja opijuma i ne bi odmah umrle, vidjeli biste mnoge životinje da jednostavno uživaju u opijumu u biljkama. Zašto bi to radile? Jer životinje jedu stvari koje jedu iz navike. Dakle, ako bi životinje time nešto dobile, one bi jele opijum u biljkama. Ako to ne rade, to je zato jer od toga nemaju ništa.

Sve se to može otkriti kroz znanost. Ali sada je pitanje: može li se sve to, sjećanje koje Malajac stekne čineći sebe bolesnim, postići zdravim sredstvima? Moramo se samo sjetiti da su drevni ljudi na Zemlji znali da ljudi žive uvijek iznova. Lessing je rekao, kao što sam vam ispričao, da ne vidi razloga zašto bi nešto bilo besmislica samo zato jer su ljudi to vjerovali u ranija vremena. Ti rani ljudi jednostavno nisu imali vrstu apstraktnog mišljenja kakvu mi imamo danas. Nisu imali ni prirodnu znanost. Sve su gledali mitološki. Kada su gledali biljku nisu rekli da su u njoj takve i takve sile, već su rekli da je unutra nešto duhovno. Živjeli su više u duhovnom... [praznina u tekstu]. Čovjek se tako mogao razvijati da je sve više živio u fizičkom tijelu. Samo na taj način može postati slobodna osoba, inače bi uvijek bio pod utjecajem. U iskonska vremena ljudi nisu bili slobodni; ali svejedno su vidjeli duhovne stvari. Pa mi, gospodo, takvi kakvi smo sada, zaista imamo apstraktne misli koje nas uče u školi. Vidite, možemo čak reći: najvažnije aktivnosti na koje je čovječanstvo danas tako ponosno zapravo su nešto apstraktno.

Jučer sam rekao učiteljima koji su ovdje: Da, kada dijete napuni sedam godina trebalo bi nešto naučiti. Nakon što je naučio svoj dosadašnji život, trebao bi naučiti da je osoba koja stoji pred njim, a on je zna, njegov otac – sada bi trebala naučiti da ovo zapisano znači 'otac' [pisanje po ploči: otac]. Odjednom bi trebao to naučiti. Ali to nema veze s njegovim ocem. To su čudni znakovi koji nemaju nikakve veze s tim ocem! Dijete bi to odjednom trebalo naučiti. To čini nerado, jer je otac čovjek koji ima takvu kosu, takav nos; to je ono uvijek vidjelo. Dijete se opire tome da napisano znači otac.

Dijete je naučilo uzviknuti 'Ah' kada je zapanjeno. Sada bi odjednom trebao doći to toga da je ovo ovdje 'A' [pokazuje na slovo]. Cijela stvar je apstraktna, nema veze s onim što je dijete do tada znalo. Prvo moramo napraviti most, kako bi dijete moglo naučiti takve stvari. Također vam želim reći kako napraviti most.

Možete, naprimjer, reći djetetu: 'Pogledaj! Što je ovo?' [Slika 25] Ako to nacrtate i pitate što je to, što će ono reći? Reći će: 'Riba! To je riba!' Neće reći: 'Ne vidim ništa u tome'. Ovdje [u napisanoj riječi 'otac'] ne može reći: 'Tu prepoznajem oca'. Ali će prepoznati ribu.

Zatim kažem: 'Reci riječ Riba; zatim izostavi 'i' i ono nakon njega, i samo reci 'R'. Gledaj, nacrtati ću to za tebe: R'. Tako sam uzeo R iz Riba. Dijete će prvo nacrtati ribu i onda doći do slova R. To jednostavno morate napraviti razumnim da nije apstraktno već da proizlazi iz slike. Dijete tada naravno voli učiti. To možete učiniti sa svakim slovom. Jednostavno to morate naučiti malo po malo.

Slika 25

Jedan od učitelja u našoj Waldorfskoj školi jednom je divno pokazao kako su nastali rimski brojevi. Kada se dođe do V to odjednom ne valja. Kako se dođe do pet? Pa vidite, što je ovo ovdje? [Dr. Steiner podiže ruku.] Naravno reći ćete da je ruka uvijek ruka. Ali zar ovdje nešto ne vidimo? I, II, III, IIII, V prstiju. Sada crtam ovu ruku na ploči [vidi sliku] na ovaj način, tako da sam ispružio ove dvije stvari [palac, a pored palca četiri ostala prsta]. Sada imam ruju sa V u njoj; to je definitivno pet. Sada ovo malo pojednostavim i dobijete rimski broj V s ruke sa pet prstiju.

Pa vidite, gospodo, danas se nalazimo u vrlo apstraktnom svijetu. Učimo pisati, učimo čitati, to nema nikakve veze s životom. Kao rezultat toga zaboravili smo stvari koje su ljudi imali a koji nisu još mogli ni pisati ni čitati.

Ali ne smijete reći poput naših protivnika vani: 'Steiner nam je tijekom predavanja rekao da su ljudi bili pametniji kada još nisu znali pisati i čitati'. I onda odmah kažu: 'On ne želi da ljudi više uče pisati i čitati'. To mi nije namjera. Ljudi bi uvijek trebali ići ukorak s civilizacijom, posebno naučiti pisati i čitati. Ali ne bi trebali izgubiti stvari koje možemo izgubiti pisanjem i čitanjem. Trebamo doći do duhovnog gledanja da bi otkrili kakav je ljudski život.

A sada vam želim reći nešto vrlo jednostavno o dvoje ljudi. Jedan skinu svoj ovratnik kada se navečer svlači, ima dva mala gumba, jedan straga, jedan sprijeda, uzimam očiti primjer jer ja nosim takav ovratnik. Jedna osoba to čini bez razmišljanja, otkopčava jedan gumb, pa drugi gumb. Sada odlazi u krevet. Ujutro će hodati po sobi i pitati se: 'Gdje mi je dugmad od košulje?' Ne može ih naći. Ne sjeća se gdje ih je stavio. Zašto? Jer je to učinio bez razmišljanja.

Sada druga osoba. Nije se baš navikao stavljati gumbe košulje na isto mjesto – što bi bilo lijeno – već sebi kaže: 'Kada skinem gumbe na košulji staviti ću jednog pored svijećnjaka a drugo tamo preko'. Dakle on tome pridodaje misao, a ne spušta ih samo bez razmišljanja. Sada kada se ujutro probudi, ide pravo tamo, pokupi gumbe s mjesta gdje ih je stavio, ne treba se osvrutati po sobi: 'Gdje mi je dugmad s košulje, gdje mi je dugmad s košulje?' U čemu je razlika? Cijela razlika je da je jedan tome pridružio misli i sjeća se, a drugi nije ništa mislio i ne sjeća se. Da, ali možete se

sjetiti samo ujutro. Nema koristi ako sjedite navečer i želite se sjetiti, sjetiti se možete samo ujutro ako ste o tome razmišljali navečer.

Gospodo, pogledajmo sada povijest. Prema ono što sam vam rekao ranije, sve su naše duše već bile tamo u vrijeme kada je tek nekolicina mogla razmišljati. Ljudi nisu mislili u ranija vremena. U najranija vremena živjeli su u duhu. I nije bilo normalno da netko misli u to vrijeme. Tijekom Srednjeg vijeka ljudi uopće nisu mislili. Počeli su misliti tek od petnaestog stoljeća nadalje; nisu sve primali mislima kako to mi radimo. To povjesničari mogu dokazati. Nije dakle čudo da se ne sjećate ranijih života! Sada su ljudi naučili misliti. Mi smo sada u vremenu povijesne evolucije kada su ljudi naučili misliti. I u njihovom sljedećem životu sjetiti će se sadašnjeg života baš kao što se neko sjeti svojih gumba ovratnika ujutro. To znači da ako netko sada nauči misliti o stvarima svijeta na ispravan način, nauči misliti na način koji sam vam pokazao, to će biti baš kao da misli o gumbu ovratnika. A način na koji to radi današnji prirodoslovac je da ne razmišlja o gumbu njegove košulje. Ako netko samo daje opis: 'Dođe do delirija, usne postanu plave, lice crveno', i tako dalje, to je tako da on neće razmišljati o najvažnijim stvarima u sljedećem životu. Uopće se neće sjećati, bacajući sve u konfuziju, kao osoba kojoj je u sobi konfuzija jer mora izaći vani i ne može pronaći svoje stvari. Međutim, netko tko misli da to jednostavno dolazi od eterskog tijela, astralnog tijela, 'Ja', naučiti će misliti na takav način da će se u sljedećem životu moći pravilno sjetiti. To će se tek tada pokazati. A samo su nekolicina trenutno upućena kako napraviti stvari jer samo nekoliko pojedinaca zna o njihovim zadnjim životima na Zemlji. Sada su to otkrili i mogu reći drugima o tome. I ako naprave stvari koje sam opisao u mojim knjigama, ako naprave ono što se kaže u *Kako se stječu spoznaje viših svjetova*, može se dogoditi da čak i ovom životu shvate da su ranije živjeli na Zemlji. Ali krenuli smo sa antropozofskom znanosti duha. Stoga će se ljudi postupno opet sjetiti.

Sada će ljudi reći: 'Da, ali čovjek se toga ne može sjetiti; a ako se netko nema sjećanja na ranije živote, nije mogao imati niti jedan zemaljski život'. Ali može se reći i na ovaj način: 'Čovjek ne može računati; možemo dokazati da ljudi ne mogu računati'. I sada netko dovede malo dijete od četiri godine da dokaže da se ne može računati. To je ljudsko biće, a opet ne može računati! Reći će mu se: 'Naučiti će, ne boj se. Poznavajući ljudsku prirodu znamo da će naučiti računati'. Ako danas netko ukaže na osobu koja se ne može sjetiti svog ranijeg zemaljskog života, mora mu se reći: 'Da, ali ranije nije učinjeno ništa da bi se ljudi sjetili. Naprotiv, još uvijek ima toliko ljudi koji nisu ukorak s vremenom, koji žele ljude držati u neznanju, tako da ne znaju ništa o duhu, nemaju pojma čega bi se trebali sjećati u sljedećem životu, da postanu potpuno zbunjeni, kao čovjek s gumbom košulje'. Ljudi prvo moraju naučiti misliti o stvarima kojih bi se trebali sjetiti.

Antropozofija postoji da skrene pažnju ljudi na ono čega bi se kasnije trebali sjetiti. A ljudi koji žele spriječiti antropozofiju, samo žele ljude držati u neznanju da se ničega ne sjete. I to je važno, gospodo, shvatiti da ljudska bića moraju prvo naučiti pravilno primjenjivati svoje misli. Danas ljudi zahtijevaju definiciju misli, i zahtijevaju da knjige sadrže ispravne definicije. To je bilo nešto što je bilo poznato čak i u staroj Grčkoj, gospodo. Bilo je ljudi koji su posebno željeli ljude naučiti

praviti definicije. Danas u školi kažu: 'Morate naučiti. Što je svijetlo'? Jednom sam imao druga, išli smo zajedno u osnovnu školu, zatim sam ja išao u drugu školu a on se školovao za učitelja na učiteljskoj školi. Ponovno sam ga sreo kada sam imao sedamnaest godina; do tada je postao učitelj. Pa sam ga pitao: 'Što si naučio o svjetlosti'? Rekao je: 'Svijetlo je uzrok da vidimo tijela'. U tome nema ništa loše. Jednako se može reći : 'Što je siromaštvo'? 'Siromaštvo dolazi od toga da se nema novca'. To je otprilike ista vrsta definicije. Ali ljudi o ovakvim stvarima moraju dosta naučiti.

Sada, u drevnoj Grčkoj je bio netko tko je ismijavao takvo inteligentno učenje. Djeca su učila u školi: 'Što je ljudsko biće'? 'Ljudsko biće je stvorenje koje ima dvije noge i nema perja'. Sada je dječak koji je bio posebno pametan uzeo pijetla, počupao mu perje i sutradan ga donio učitelju, govoreći: 'Gospodine učitelju, je li ovo ljudsko biće, nema perje i ima dvije noge'? To je bila snaga definicije. Sve stvari koje su danas u našim knjigama su više manje u skladu s definicijama.

Sve knjige, uključujući i socijalne knjige koje su napisane, upućuju na uvjete života manje više na način na koji je dana definicija: 'Ljudsko biće je stvorenje koje ima dvije noge i nema perja'. Onda se izvlače daljnji zaključci. Naravno, ako imate knjigu s definicijom na početku, možete izvlačiti svakakve logične zaključke; ali nikada neće odgovarati ljudskom biću, može također odgovarati i pijetlu koji je počupan. Takve su naše definicije! Ono što je bitno je da vidimo stvari onakve kakve zaista jesu.

U stvarnosti stvar izgleda tako da moramo reći [upućujući na sliku na stranici 100]: fizičko tijelo; etersko tijelo je oslabljeno konzumiranjem male količine opijuma; astralno tijelo s velikom količinom opijuma; 'Ja' s uzimanjem opijuma iz navike. A ako se netko bavi znanošću duha, stvarno upoznavajući čovjeka na način da ga se ne opisuje samo kao u snu: 'Javlja se takvo i takvo stanje', već da zaista zna: 'To je ono gdje je astralno tijelo aktivno; ovo ono gdje je etersko tijelo; a ovdje je aktivno 'Ja'', onda se ima ispravne misli a ne samo definicije. I onda, ako upijemo ispravne misli u sadašnjem zemaljskom životu, sjetiti ćemo se sadašnjeg života na Zemlji pravilno. Sada se moguće sjetiti ranijih života na Zemlji velikim naporom, kao što sam to opisao. Kasnije ćemo ih se dobro sjetiti, ako ne napravimo sebe bolesnim, naprimjer uzimanjem opijuma, ako ne utječemo na tijelo, već kroz duhovne vježbe učinimo mogućim da duša zaista upozna duh.

Tako možete vidjeti kako u antropozofiji nastaje znanost duha. Morate imati na umu da posebno antropozofija ne želi promovirati praznovjerje. Pa ako, naprimjer, ljudi vide nešto neobično u spiritističkim stvarima, onda počnu govoriti: 'Sigurno se u tome otkriva svijet duha'. Ali duhovni se svijet otkriva u čovjeku! Ako ljudi sjede oko stola i on zakuca, kažu: 'Unutra mora biti duh'. Ali kada okolo sjede četiri osobe, tu imate četiri duha! Jednostavno ih morate upoznati! Ali ljudi radije rade stvari nesvjesno; tamo mora postojati medij. Samo pogledajte isječak iz novina koje ste mi dali prije par tjedana. Primjerice, postoji opis kako su ljudi bili uzbuđeni jer su tijekom noći padale stvari sa polica, razbijani prozori i tako dalje. Ono što je najupadljivije u toj priči – iako to čovjek sam treba vidjeti da bi govorio o tome – ali

ono što je upadljivo u priči je što je spomenuto da su ljudi imali čitave horde mačaka! Pa, ako imate horde mačaka, a dvije ili tri pobjesne, zaista možete vidjeti da se događa 'duhovna pojava'! Ali kao što sam rekao, prvo bi trebalo sve točno znati; tek tada bi se moglo zaista govoriti o tome.

Vidite, jednom sam bio nagovoren da prisustvujem spiritističkoj seansi. Pa, rekao sam u redu – jer te stvari možete prosuđivati tek nakon što ih vidite. Postojao je medij, bio je zapravo strašno poznat, vrlo poznat medij, i nakon što su ljudi sjeli i bili malo umrtvljeni od glazbe – svi su sjediti malo ošamućeni – medij je počeo tako da je cijelo vrijeme cvijeće silazilo iz zraka, baš kako bi se očekivalo. Sada, svaki medij ima 'impresarija', ako je pravi medij. Pa, ljudi su platili njihov obol, financijski doprinos, nakon što su uživali. Za organizatore je to bilo važno, naravno, da je plaćen obol. I rekao sam – ljudi su strašno fanatični u vezi ovih stvari, početi će se boriti s njima ako im želite reći istinu, baš su takvi ljudi najgori – ali rekao sam nekim razumnim ljudima da to jednom naprave, ali ne na kraju već na početku, i naći će cvijeće u grbi impresarija. Dakle, uvijek ćete naći kako stoje stvari.

Gospodo, morate ići dalje od praznovjerja ako želite razgovarati o svijetu duha. Ne smije se nasjesti ni na što, niti na bijesne mačke niti na pogrbljenog impresarija. Duh nalazimo kada više nismo žrtva praznovjerja, i stvari gledamo pravom znanošću.

Rasprava 21 travnja 1923.

XI

Dobro jutro, gospodo! Jeste li mislili o nekom pitanju?

Postavljač pitanja: *Herr Doktor je bio ljubazan da nam kaže kako je kada duh napusti tijelo. Ja i moji kolege mogli smo dobro razumjeti posljednje predavanje. Ali u 'Teozofiji' se kaže da kada se duh odvoji od tijela da duša još ima žudnje. To je za nas tvrd orah.*

Rudolf Steiner: Dobro. Recite mi sada i drugo pitanje.

Postavljač pitanja: *Slučajno je u moje ruke došla brošura od dr. Hauer-a. Pretpostavljam da ste pročitali brošuru i znate za nju. Ovaj Hauer se postavlja kao da Herr Doktor ne govori ništa novo, kao da se ono što se govori u antropozofiji već sve zna. I onda kaže da je stvar koja mu je najviše nevjerojatna u antropozofiji ona od dva Isus djeteta.*

[*Postavljač pitanja kaže da mora priznati da ni sam ne razumije to o dva Isus dječaka; tako što jedan dolazi iz drugog svijeta. Bez sumnje dr. Steiner i sam ima pamflet.*]

Rudolf Steiner: Da, i ja imam brošuru, samo što je još nisam otvorio.

[*Ispitivač nastavlja i kaže da ako nije neskromno, želio bi zamoliti Dr. Steinera da kaže nešto o Isusovoj obitelji.*]

Još jedno pitanje: *Zadnjih par dana kolege su me pitale o Kristu. Jako bih volio kada bi Herr Doktor mogao nešto reći o Krist duhu.*

Rudolf Steiner: Postoji li još neko pitanje da bi se onda mogli pozabaviti njime u kontekstu?

Dakle, prvo bih se želio baviti pitanjem žudnji. Stvar je sljedeća. Ako razmotrite ono što ljudi doživljavaju drugačije nego to kamen i biljke mogu doživjeti, tada ćete otkriti da ljudska bića doživljavaju svijet misli. Biljke ne pokazuju da imaju svijet misli. U biljkama postoje misli, ali bilo bi besmisleno u biljci tražiti svjesne misli.

Sada, sa znanošću toliko površnom danas, došlo je do nečeg osobitog. Danas ima svakakvih učenjaka, a budući ima i onih koji ne mogu sasvim vjerovati da su na djelu samo fizički procesi, mineralni, neživi procesi, oni barem pretpostavljaju da postoji duša. Ali budući da o duši ne znaju ništa, kažu: 'Duša se izražava kroz činjenicu da neko biće radi ovo ili ono'.

Postoje biljke koje se ponašaju vrlo čudno. Postoji, naprimjer, biljka koja se zove 'Venerina muholovka' jer se tako čudno ponaša. Ova Venerina muholovka ima lišće rozete koje na proširenoj stabljici imaju lisnu plohu. Sastoji se od dva dijela. Na obje se strane nalaze tri izrasline u obliku čekinja. Ako insekt sleti na list i dotakne ove izdanke dvije polovine lista se zatvore tako brzo da je mali kukac zarobljen. To dakle postoji.

Oni koji o duši govore površno i ništa ne znaju reći će: 'Kao što je u čovjeku duša tako je i u biljci duša'. Tim ljudima imam samo jedno za reći: 'Znam mali uređaj; stavite u njega malo zapečene slanine – mišolovka. I kada miš gricka slaninu, zamka se zatvara sama od sebe. Dakle, onaj tko zaključí da Venerina muholovka ima dušu, također bi morao reći i da mišolovka ima dušu, jer se zatvara sama od sebe'. Uvijek ovisi o razlozima da li ćemo nešto prihvatiti.

Vidite, osobina antropozofije je da mi uvijek razmatramo pozadinu. Drugi koji misle da postoji duša ali o duši ne znaju ništa reći će da biljka također ima dušu, iako se događa nešto slično kao kod mišolovke, kada se insekt približi. U antropozofiji, vanjska pojava nije ono što vodi do zaključka već stvarno znanje o duši. Dio toga je da čovjek također razvija želje. Želja je, naprimjer, kada je žedan. Kada sam žedan želim piti vodu ili nešto drugo. Pa, dobro, dobro; žeđ ću zadovoljiti vodom. Sve je to želja, nešto iz unutarnjeg organizma; to će uvijek biti želja.

Sada vidite, ima nešto o čemu ljudi ne razmišljaju. Ne razmišljaju o osnovnom stanju duše kada se osoba probudi. Nije li istina, kada se osoba probudi, ljudi samo ispituju koliko ugljičnog dioksida ima u krvi i tako dalje, odnosno ispituju samo fizičko stanje. Ali istina je da se čovjek budi jer ima želju za svojim fizičkim tijelom. Kada navečer zaspate više ne želite svoje fizičko tijelo. Potpuno je ispunjeno umornim supstancama. Nije više dobro mjesto za biti. Duša, tj. ego i astralno tijelo, žele se opustiti izvan fizičkog tijela. Ujutro, kada je fizičko tijelo obnovljeno, i duša koja je izvan tijela to primijeti po stanju kože, jer je u blizini, duša se vraća u fizičko tijelo, kako bi bila u njemu sve dok je fizičko tijelo uopće sposobno živjeti. Dakle, duša ima želju živjeti unutar tijela cijeloga života.

Sada uzmite nešto drugo. Porežete prst i to boli. Tu je prst [vidi crtež]. Porežete ga i boli. Što se tamo dogodilo? Pa, fizičko tijelo je malo potrgano. Možete zasjeci u fizičko tijelo ali ne i u astralno tijelo. Sada ću nacrtati astralno tijelo. Ako napravim veliki rez, imate prazninu, i astralno tijelo je u njoj. Ima želju ući tamo gdje je fizičko tijelo potrgano. Ima želju biti u tijelu ali ne može jer je razderano. To je ono što čini bol.

Sada promislite, ako duša u životu žudi za fizičkim tijelom, onda se nešto mora dogoditi nakon smrti.

Ako kao dijete razvijete želju za šećerom, i netko tko je važan, netko tko vam nešto znači, smatra da u određenoj fazi života nije dobro da jedete toliko šećera, još uvijek ćete imati želju za šećerom. Pretpostavimo da ste oboljeli od šećerne bolesti i više to ne bi smjeli raditi – da gospodo, treba dugo vremena da se na to naviknete. Uvijek imate žudnju za šećerom i trebate se polako na to navikavati. Znae, ako netko puno pije, razvio je želju za pićem, i postupno se mora od toga odviknuti. Netko tko konzumira opijum, kao što sam vam rekao nekidan, a ljudi ga liše toga, poludi od želje za opijumom.

Žudnja za tijelom živi u egu i astralnom tijelu cijelog života. Nakon smrti, duša se želi uvijek iznova probuditi u tijelu. Prvo se toga mora riješiti. Ovo odvikavanje oduzima približno trećinu čovjekova života. Spavanje traje trećinu čovjekova života. Prvi dan nakon smrti želite se vratiti. Želite učiniti ono što ste činili posljednjeg dana života; drugi dan želite učiniti istu stvar kao i prekjučer, i tako ide dalje. Dakle, trećinu života treba se riješiti ove navike. Dakle, nakon smrti nemate žudnju gladi ili žeđi, već stalnu želju za svime što ste imali kroz fizičko tijelo. Nakon smrti to će biti ovako. Cijelog života razvijete ljubav za područje vašeg rodnog grada. Da, to ste vidjeli kroz svoje fizičko tijelo. Samo Turčin misli da su livade i cvijeće puno ljepše nego što su bile ovdje na Zemlji. I trebamo se riješiti svega toga. I upravo ta činjenica govori da želje i dalje ostaju. Nije li to razumljivo?

Odgovor: Da!

Dakle, nakon smrti ostaju želje za fizičkim tijelom i životom općenito, a ne više glad i žeđ jer za to treba želudac. Tada nećemo imati stomak, on će biti u lijesu. Ali iznad svega postoji želja vidjeti sve ono što se vidjelo tijekom života.

Ali postoji još nešto: nakon smrti nećemo moći pravilno vidjeti stvari u duhovnom svijetu, baš kao što i malo dijete ne može odmah vidjeti ovdje na fizičkom svijetu. To prvo treba steći. Prvo treba urasti u duhovni svijet. Tako da se prvo stanje nakon smrti, trećina života, sastoji u tome da i dalje budemo slijepi i gluhi za duhovni svijet ali da još uvijek žudimo za fizičkim svijetom. To se događa nakon dva ili tri dana, unutar kojih se, rekao sam vam, umrla osoba osvrće unatrag. I tek kada se na to navikne, on uraste u duhovni svijet i može percipirati na duhovni način. Tada više nema želju za fizičkim svijetom. Naravno, tko može suditi o duševnom životu, može suditi i o onome što ostaje kasnije, od fizičkog života. I naravno, ne ostaje samo ugodno. Ako je netko uvijek želio tući ljude, još će uvijek imati želju za batinanjem, i onda se polako toga mora riješiti. Ove se stvari počinju razumjeti.

Antropozofija je uvijek usmjerena na prepoznavanje onoga što se zaista može vidjeti u duši, onoga što je stvarno vidljivo. O tome se radi.

Što se tiče drugog pitanja, pitanja Krista Isusa, danas ćemo ga malo razmotriti tako da ne budete nezadovoljni. Moram, naravno, u početku ići u povijest.

Rekao sam vam o svakakvim stupnjevima kroz koje je Zemlja prošla u najranija vremena. Sada je to ovako: Sada na Zemlji imamo uvjete koji čak ni prema znanstvenim zapažanjima nisu stariji od otprilike šest do osam ili devet tisuća godina. To sam vam spomenuo ranije. Prije tog vremena niste mogli otići odavde jako daleko, došli bi u oblast ledenjaka. Švicarska je tada bila cijela prekrivena ledenjacima, gdje danas možete hodati. Ledenjaci su tada tekli dolinama gdje sada teku rijeke; Aare, Reuss, i tako dalje, ostaci su prorijeđenih ledenjačkih tokova iz tih vremena.

Ali tom vremenu, u kojem su veliki dio Europe pokrivali ledenjaci, prethodilo je posve drugo vrijeme. Jer Zemlja je uvijek takva – premda treba uzeti u obzir samo dulja vremenska razdoblja – da se njene površine stalno uzdižu i spuštaju, uzdižu i spuštaju. Ako je naprimjer, ovdje more [crtanje na ploči], s kopnom ovdje gore, onda ovo kopno pluta u moru. Svo kopno pliva u moru. Možete li to sebi predočiti? Nije tako da se spušta na dno, već kopno, svo kopno, pliva u moru. More je također i ispod kopna.

Sada ćete reći: 'Ali zašto ne pluta okolo poput broda'? Prvo vam želim reći nešto drugo. Mase kopna doista plutaju morima, ali pretpostavimo da je ovo Velika Britanija, Engleska [crtanje na ploči]. Engleska je otok. Zapravo pliva u moru, ali blizu Europe i udaljenost se ne mijenja. Čak i sa suvremenog znanstvenog stajališta nije uvijek bilo tako, i bilo je vrijeme kada je voda išla preko kopna. Engleska je bila ispod mora. Kada biste išli preko ovog malog dijela mora, naravno, došli bi do dna. Dakle postojala su vremena kada je Engleska bila pod morem.

Zapravo, ako pregledate tlo Engleske, u njemu ćete naći fosilne ostatke životinja. Ali oni nisu svi isti. Ako pogledate malo Engleskog tla ovdje, a zatim opet više gore, fosilizirane životinje su potpuno različite, i ako opet idete dalje naći ćete potpuno različite fosilizirane životinje. U Engleskom tlu naći ćete četiri različita sloja fosiliziranih životinja!

Odakle su došle te fosilizirane životinje? Kada more poplavi kopno, životinje umiru. Ljuske im padnu i životinje su fosilizirane. Ako nađem četiri uzastopna sloja u tlu, more je dotično zemljište moralo poplaviti četiri puta. Uvijek se morao spuštati sloj. I gledajući Englesku nalazimo da je more išlo gore - dolje četiri puta. Engleska je bila četiri puta ispod mora i ponovno se podizala.

Sada se možete pitati: 'Zašto ovakav otok, koji zaista pluta u vodi, ne ide naprijed-natrag poput broda'? Pa, ne drži ga Zemlja. Da je samo Zemlja uključena, ne možete ni zamisliti kako bi tamo bilo sve uzdrmano! Jednog dana bi Engleska udarila u norvešku obalu, i zatim prebačena preko u Ameriku i tako dalje, i sve bi zemlje bile bačene u konfuziju ako bi bilo samo do Zemlje. Ali to ne ovisi samo o Zemlji, već zvijezda zvijezda šalju snage koje drže kopno na određenom mjestu. Dakle nije Zemlja koja to radi. To je zbog relativnog položaja zvijezda. I uvijek je moguće pokazati da kada je kopnena masa promijenila položaj, da se promijenio relativni položaj zvijezda – ne planeta, naravno, već zvijezda stajaćica. Oni koji ne žele znati ništa o ovom svijetu, čine isto kao i oni koji govore da moć mišljenja dolazi od

mozga. Ako imam meku zemlju i ostavim otiske stopala, i siđe netko sa Marsa i kaže da je otiske proizvela Zemlja, tako da zemlja baca pijesak i ponekad ga uvuče, onda to nije točno, jer ja sam gurnuo tlo od izvana. I konvulzije mozga došle su od izvana, iz mišljenja duše. A tako je i sa kopnenim masama na Zemlji. Na mjestu ih drže relativni položaji zvijezda. Dakle, duh moramo vidjeti ne samo kod ljudi na Zemlji i uopće na Zemlji, već u cijelom kozmosu.

Takve stvari, gospodo, samo zamislite da su ih ljudi u ranijim vremenima znali, ali na potpuno drugačiji način nego mi danas. Želio bih vam dati neki dokaz toga. Postoji veliki grčki filozof koji je živio nekoliko stoljeća prije Kristova rođenja, zvao se Platon. Znao je mnogo. Pričao je kako je jedan od najmudrijih sunarodnjaka, Solon, jednom otišao vidjeti Egipat. Egipćani su u to vrijeme bili stariji narod; samo su se Grci ponašali inteligentnije od nas. Jako su poštovali Egipćane – kao što ćemo vidjeti za trenutak – ipak nisu naučili egipatski, drevni jezik Egipćana. Grci nisu naučili egipatski! Naši učenjaci, svi oni moraju naučiti grčki! Grci su bili puno pametniji. Mi ne oponašamo ono što su oni slijedili, ali oponašamo njihov jezik. Naši učenjaci su hendikepirani upravo činjenicom da ne ulaze u stvari koje im dođu prirodno, već su ometeni time da se moraju probiti u vrlo drevan jezik. Pa, u Švicarskoj se sada bore protiv toga; ali to je dugo trajalo. Ako bi mladi ljudi željeli postati liječnici, prvo bi morali iskriviti glavu učeći grčki. Ne kažem to zato jer sam ga i sam jednom morao učiti, jako ga volim, grčki jezik. Ali to bi trebali učiti ljudi koji žele od toga nešto dobiti, a ne zato što žele postati liječnici ili odvjetnici, i kasnije ga ponovno zaborave.

Platon je ispričao priču o Solonu i Egipćaninu. I ovaj pametni Egipćanin mu je rekao: 'Vi Grci možete biti napredni ljudi, ali ste još djeca, jer ne znate da se kopnene mase stalno izvlače iz mora i opet zarone natrag, tako da se stalno događaju preokreti'.

Tako su to stari Egipćani još znali a Grci više ne. Samo Platon. Znao je ponešto o činjenici da je tamo negdje u Atlantskom oceanu bilo kopno, kojim sada plove brodovi iz Europe u Ameriku, tako da je postojalo kopno koje je povezivalo zapadnu obalu Europe i istočnu obalu Amerike. Ali stare istine su zaboravljene. I to zato jer je znanje još uvijek bilo na nesvjesnom nivou. Mi smo stekli apstraktno znanje. To nam treba za našu slobodu. Jer ljudi u prošlosti nisu bili slobodni, ali znali su više. A Lessing, on je inzistirao da su stari ljudi znali više od onih kasnijih.

I tako dođemo do toga da sebi kažemo: 'Točno je da su u stara vremena ljudi preko vlastite prirode znali da je duhovno prisutno posvuda. Ljudi to već odavno znaju'.

Postojao je naprimjer, u četvrtom stoljeću prije Krista rimski car koji se zvao Julian. Njega su podučavali ljudi koji su još uvijek imali nešto azijskog znanja. I ovaj Julian je rekao da ne postoji jedno Sunce već tri. Prvo Sunce je fizičko Sunce, drugo je Sunce duše a treće je duhovno Sunce. Prvo je vidljivo, druga dva nevidljiva. To je rekao Julian.

Tada se dogodilo nešto vrlo čudno. Julian je u povijesti uvijek klevetan; jer nije vjerovao u kršćanstvo. Ali vjerovao je u stvari koje su došle prije kršćanstva. I jednog dana, kada je morao voditi vojnu kampanju u Aziji, iznenada je ubijen. To je bio svojevrsni pokušaj atentata. Ali napad su izveli oni koji su ga mrzili jer je još uvijek imao staro znanje.

Morate se samo sjetiti, da su se u ranija vremena, stvari rješavale drugačije nego danas. Egipćani su bili strašno pametni, kao što sam vam rekao. Ali nisu imali pismo poput našeg; pisali su u slikama. Riječ je uvijek sličila na ono što je značila. A pisarima je u drevnom Egiptu uvijek govoreno da je pisanje sveti zadatak i da moraju biti točni. A znate li što bi se dogodilo s onim tko je bio nemaran i pogriješio? Bio bi osuđen na smrt! Pa, danas bi lijepo izgledalo ako bi netko zbog pravopisne greške bio osuđen na smrt. Ali ljudska povijest se razlikuje od onoga što mislimo. Doista, stari Egipćani su bili na određeni način i mudri i okrutni. Tako da je čovječanstvo, naravno, napredovalo. Ali premda im je pisanje bilo sveto, ne možemo poreći da su bili mudri i u drugim pogledima i da su znali stvari koje se tek sada ponovno pojavljuju u antropozofiji, na veoma različit način. Oni su to sanjali a mi to znamo. To je nešto sasvim drugo.

Sada vidite, Julian je bio u pravu. Doista, kao što u tijelu imate dušu i duh, tako i Sunce ima dušu i duh. Netko tko poznaje dušu to će reći. Neće reći da Venerina muholovka ima dušu jer je to besmislica, reći da sve što je na bilo koji način svrhovito da ima dušu. Ali on zna da svjetlost kada svijetli, da ima dušu, kreće se na duševan način. On to opaža. I znalo se: Sunce sadrži živo biće.

Znate da nam je kazano da je Isus iz Nazareta bio rođen u Palestini u određeno vrijeme. Vidite gospodo, Isus iz Nazareta, odrastao je – danas možete provjeriti što je u evanđeljima, odnosno što je istina – kao prilično jednostavan dječak. Bio je sin tesara, stolara. To je istina. Odrastao je na prilično jednostavan način. Imao je još dosta stare mudrosti. Istina je da je u dvanaestoj godini mogao vrlo dobro odgovarati učenjaci. I danas se događa da dvanaestogodišnji dječak daje bolje odgovore od učenjaka čija je glava preokrenuta 'učenjaštvom'. Moglo se zaključiti da je bio vrlo nadaren dječak. Nastavio je rasti, i kada je imao trideset godina nešto se odjednom u njemu promijenilo. To je činjenica, nešto se u njemu promijenilo.

Što se promijenilo kada je Isus imao trideset godina? Kada je Isus imao trideset godina odjednom mu je nešto sinulo, nešto za što je bio pripremljen Njegovim prethodnim velikim znanjem. To je bilo nešto što ljudi više nisu znali. Samo su pojedini skriveni učenjaci to znali iz drevne mudrosti, tako je i Julije to kasnije mogao pronaći. Sinulo mu je staro znanje: Čitav univerzum i Sunce imaju dušu i duh. Kada je to znao proželo ga je ono što je živjelo u univerzumu. Ako nešto znamo, onda to zaista imamo.

U to doba, ljude se moralo podučavati u slikama. Stvari koje vam danas govorim mogu se tako izraziti tek od petnaestog stoljeća. Prije ljudi nisu imali ovo razumijevanje. Stoga se reklo da je sišla golubica i da je primio u sebe duh sveti. Naravno da je onaj koji je to mogao percipirati znao da se nešto dogodilo. To bi

rekao na taj način, a jedno od evanđelja kaže: 'Tada se začuo glas s neba: Ovo je moj voljeni sin, u tebi mi sva milina'. Pravilno prevedeno: 'Ovo je moj voljeni sin, danas sam ga rodio'. Drugim riječima, ono što se dogodilo u tridesetoj godini pravilno je shvaćeno kao drugo rođenje. Rođenje Isusa bilo je samo rođenje dječaka koji je bio nadareniji od drugih, ali koji onaj osjećaj još nije imao u sebi. To se smatralo izuzetno važnim. To je bilo krštenje od Ivana u Jordanu.

Jednom je bilo nešto što mi je bio pravi problem. U znanosti imate takvih problema gospodo! Ima četiri evanđelja, kao što znate, po Mateju, Marku, Luki i Ivanu. Danas svi znaju, zar ne, da ova četiri evanđelja proturječe. Kada čitate genealogiju Isusa na početku Matejeva evanđelja i usporedite to s genealogijom u Lukinom evanđelju, one su proturječne. Ljudi kažu: 'Ne slažu se'. Ali ne razmišljaju o tome zašto je to proturječe. Najviše kažu: ovo je izmislila jedna osoba, ovo druga, jedna je izmislila nešto različito od druge, tako da je to u proturječju'.

Ali to nije tako. To je ovako. Goethe kaže za sebe, naprimjer: 'Imam stas mog oca', odnosno, izgledao je otprilike poput oca.

Od oca imam stas,
Životno ozbiljno vodstvo,
Od majke veselu prirodu,
Želju za pričanjem priča.

Pa, možda Goethe još nije mogao pričati priče kada je imao tri godine; možda je mogao nešto napraviti s devet. Tada je mogao reći: 'U redu, zadovoljstvo u pričanju priča došlo mi je od majke; ušlo je u mene od moje majke'.

Ovo vam govorim jer će pomoći da shvatite kako je moja briga zbog proturječja u evanđeljima nestala.

Najprije sam uzeo ta dva evanđelja, Matejevo i Lukino. Ako se ne kaže bezbrižno da je to izmišljeno, tada se ne može shvatiti zašto su u suprotnosti. Poduzeo sam duhovno znanstveno istraživanje da bih otkrio što stoji iza toga i našao da nije rođen samo jedan dječak već su rođena dva Isus dječaka. Oba su dječaka dobila ime Isus. Ne treba se tome čuditi, jer ako je u Austriji dječak nazvan Joseph, nitko se ne čudi ako se u isto vrijeme rodi još jedan dječak koji se također zove Joseph. Ne treba se čuditi ako se dva dječaka zovu Sepl ili Franz. Dakle, ne treba biti iznenađen ako su dva dječaka nazvana Isus. Doista su se rodila dva dječaka koja su nazvana Isus. I oboje su živjeli zajedno do njihove dvanaeste godine. A onda se dogodila neobična stvar: zato jer su živjeli zajedno, nadarenost koju je jedan od njih imao iznenada se pojavila u drugom. Baš kao što sin može naslijediti darove od majke, tako je, naprimjer, jedan dječak Isus naslijedio talent od drugog. A dijete Isus od kojeg je ovaj dobio darove nije nastavio živjeti, umro je u dobi od dvanaest godina, ubrzo je umro. Tako je ostao jedan i kroz šok da je drugi stradao, imao je mudrost drugog u sebi. Zbog toga je mogao zablistati pred učenjacima.

Roditelji su se mogli upitati: Odakle mu sve to? Objašnjenje se može naći ako prihvatimo da duševni princip ima utjecaja. A takvi duševni utjecaji jednostavno postoje. Jedan dječak Isus nije imao mudrost do svoje dvanaeste godine. Drugi je umro i mudrost je sada prešla na prvog dječaka Isusa, dijelom zbog šoka što je umro a dijelom i zato jer su bili u prijateljskim odnosima. I ovaj Isus je prošao krštenje u Jordanu. Istina je da su rođena dva dječaka Isusa a ne jedan. Jedan je umro u dvanaestoj godini, a drugi se najednom probudio iz šoka i imao mudrost prvog.

I onda ćete naći da je jedan od evanđelista, Matej, pisao o djetinjstvu jednog dječaka Isusa, a Luka je opisao drugog dječaka Isusa. I njih se dvoje međusobno slažu. Nisam to izmislio. To je rezultat istraživanja. I zato govorim o dva Isus dječaka, upravo zbog znanja kojeg drugi nemaju.

Iz ovoga možete vidjeti da se ista načela kao i u prirodnoj znanosti slijede i u znanosti duha, da kada su prisutni uzroci, učinci će se također pokazati. Mi jednostavno ne kažemo: 'Pa, dvoje ljudi je jednostavno nešto izmislilo. Jedan Isus dječak iz Mateja je izumljen a izumljen je i drugi iz Luke'. U vrijeme kada su evanđelja Mateja i Luke napisana, nije bilo govora o takvom izmišljanju stvari. Govorili su u slikama, ali nisu ništa izmišljali, jer su se stvari shvaćale toliko ozbiljno da bi nekoliko stoljeća ranije svatko tko bi zapisao nešto pogrešno bio osuđen na smrt. Za starija vremena ne bi trebali biti toliko nepromišljeni i govoriti da su ljudi nešto izmislili. To bi izrazili u slikama, ali nikada im ne bi palo na pamet da nešto izmisle. Samo neuk čovjek bi rekao da su evanđelja po Mateju i Luki izmišljena. Ali to kažu današnji učenjaci i teolozi. Ne mogu si pomoći i moraju priznati da postoje proturječja. Ali znajući da postoje dva Isus dječaka, jedan iz Matejeva evanđelja, drugi iz Lukina evanđelja, to priču objašnjava na najbolji način.

Sada tu dolazi gospodin Hauer. On je gostujući predavač na sveučilištu Tübingen i drugdje. On je protiv antropozofije. Danas vam neće donijeti ništa ako ste za antropozofiju, ali svakako vam koristi govoriti protiv antropozofije. Hauer je sada došao i za njega je to bilo nešto čudno. – Da, gospodo, to je naravno nešto čudno jer to nitko ranije nije pomislio! Naravno da je nešto čudno kada govorim da nije bio jedan Isus dječak već dva; od kojih je jedan umro u dvanaestoj godini. To je nešto čudno naravno. Ne treba biti iznenađen da je to čudno. Ali čudno je samo zato jer to nitko ranije nije rekao. Zbog toga Hauer misli da je to čudno. To ćete naći na svakoj stranici njegove knjige.

S druge strane, pronaći ćete ovo: 'Pa Steiner ne govori ništa drugo nego ono što već znamo'. Pa gospodo, gospodin Hauer misli da je čudno ono što nije znao. Žali se na račun toga. Na temelju stvari koje je tu i tamo pročitao – jer imate staru mudrost i svugdje ćete je naći zabilježenu; ne čitam je tu i tamo već dolazi kao cjelina – on zaključuje: 'Pa, Steiner ne govori ništa što drugi nisu već rekli'. Tako se nađete u milosti tih ljudi. Gdje god se treba reći nešto oni kažu: 'Ne govori ništa novo'. Ako napišem knjigu o geometriji moram naravno u nju staviti Pitagorin teorem; koji je Pitagora pronašao 600 godina prije Kristova rođenja. Mogu imati nekoliko novih stvari ali moram imati i Pitagorin teorem. Danas ću ga dokazati malo drugačije, ali je unutra. Sigurno se ljudi ne bi trebali žaliti ako je nešto što je bilo zaboravljeno

ponovno nađeno! Tako se i mnoge stvari koje danas znanost duha kaže na drugačiji način, mogu naći u radovima drevnih gnostika, koji su pisci starog vremena. Oni bi to napisali drugačije jer je tada bila drugačija situacija. U vrijeme kada je Krist bio na Zemlji još je bilo takvih gnostika, pa čak i kasnije. Oni su zapisivali tu drevnu mudrost, ali ona nije došla iz znanosti već iz drevnog znanja, tako da je to različito od antropozofije. Sada ljudi uspoređuju ono što je rečeno u antropozofiji s radovima gnostika. Od toga se malo može naći u radovima gnostika, jer je to istina. I onda oni kažu: 'Pa on ne govori ništa drugo osim onog što su drugo rekli'. Ali kada se dođe do dva Isus dječaka, gospodin Hauer ne može reći: 'Ovdje Steiner otkriva nešto što su drugi već znali!' U ovom slučaju nema pojma da je itko to znao ranije.

Knjigu još nisam secirao, ali po onom što sam vidio vrvi ovakvim stvarima. Apsolutno nema smisla uspoređivati jednu stranicu s drugom. Ali tako to rade današnji učenjaci. S jedne strane kažu: 'Drugi su to već puno puta rekli', a s druge strane kažu: 'Ne govori ništa novo. Znali smo već to'. Pa, ako su to već znali, zašto se onda žale'? A s druge strane, ako se pojavi nešto što nisu znali, to smatraju nevjerojatnim.

Ali vidite, kada sam ovo pronašao, doista duhovnim istraživanjem, da su bila dva dječaka Isus koja su živjela zajedno do dvanaeste godine, tada nisam znao ništa više osim da je to činjenica. Tada smo jednog dana u Torinu vidjeli sliku. Slika je vrlo neobična. Jer na njoj je Isusova majka i dva dječaka, od kojih jedan nije Ivan, jer svi znamo kakav je bio Ivan iz slika na kojima su Isus i Ivan. Dva dječaka na slici izgledaju dosta slično a ipak i nisu slična. Jasno se vidi da su to dvoje malih prijatelja. Ako je netko već otkrio da su bila dva Isus dječaka, shvatiti će što slika govori. Naslikana je relativno kasnije datuma; ali kada se još uvijek znalo da postoje dvoje malenih Isusa, talijanski slikar je naslikao to dvoje na slici.

Da je Hauer znao da je to slučaj sada bi rekao: 'To jednostavno znači da je Steiner vidio sliku u Torinu'. Rekao bi da je to već znao. I nastavio bi: 'Steiner ne tvrdi ništa novo, tvrdi samo stvari koje je netko već znao'. Takvi su ljudi.

Zaista je strašno kada pogledate ove naoko glupe kontradikcije s kojima se ljudi danas bore protiv antropozofije. Jer s jedne strane, ono što kažem trebala bi biti izmišljotina, moja izmišljotina. Sve u redu, recimo da je to moja izmišljotina. Ali ista osoba u istoj knjizi onda ne može reći: 'Ono što kaže nije ništa novo'. Jer prvo me optužuje da su stvari izmišljene a onda kaže da su to već znali. Ono što ovi ljudi rade jednostavno je ekscentrično. Dok, kada se doista pristupi Krist događaju i istraži ga se na način na koji se istražuju činjenice, postaje jasno da je ovaj silni talent koji je Isus imao, nastao razmjenom dva dječaka.

Želim vam dokazati da se može dogoditi takva vrsta razmjene tako da drugi ljudi ne shvate da se to događa. Vidite – reći ću vam jedan takav slučaj, ali takvih je slučajeva mnogo – bila je jednom djevojčica koja je imala stariju braću i sestre. Ta su braća i sestre prilično dobro naučila govoriti. Mala djevojčica u početku nije pravilno govorila. Kada je počela govoriti – to je bilo malo kasnije od ostale djece – govorila je, to je točno. Ali govorila je jezikom koji nitko od odraslih nije razumio.

Na primjer rekla bi "papazzo" a kada je koristila tu riječ to je značilo "pas". I na sličan način je izmislila svoja vlastita imena za životinje. To su znanstvene činjenice. Ta imena se ne mogu naći nigdje drugdje.

Nakon nekog vremena ova je djevojčica dobila mlađeg brata. I mali brat je ovaj jezik vrlo brzo naučio od sestre. I razgovarali su međusobno na ovom jeziku. Mali brat je umro u dobi od dvanaest godina ili malo više, i djevojčica je napustila naviku govoriti ovaj jezik i naučila govoriti poput drugih. Kasnije se udala i postala žena srednje klase. Ljudima bi to pričala. Sama je to prošla. Dvoje djece razgovaralo je tom jeziku koji nitko drugi nije razumio. Gospodo, ovo bi mogla biti najveća mudrost! Samo to dvoje je razumjelo jedno drugo i međusobno se dogovarali.

Iz ovoga vidite da na jednog pojedinca utječe drugi. Zašto taj jedan dječak Isus koji je umro u dobi od dvanaest, ne bi znao nešto što uopće nitko nije razumio? Ako znate činjenice, to uvijek vidite.

Dakle, ovdje se ne tvrdi ništa što ne bi moglo biti znanstveno u najeminentnijem smislu. Pa, ljudi koji to ne prihvaćaju kao znanstveno, jednostavno ne mogu spojiti činjenice. Onaj tko zna da postoji tako nešto, da dvoje djece govori jezik koji nitko od odraslih ne razumije, i dijele nešto u duhu u čemu odrasli ne sudjeluju, razumije sve što kažem o dva djeteta Isusa do dvanaeste godine. I ne čudi da je to bio izvanredan događaj. To se ne događa svaki dan. I u obliku u kojem se to dogodilo, dogodilo se samo jednom u povijesti – s time da je prosvjetljenje došlo ovom pojedincu kada je imao trideset godina.

Sada vidite, priča o Kristu postaje prava znanost, pravi uvid; I ne možete si pomoći, sama se transformira kada se stekne znanje.

Sada bi mogli reći: 'U redu, u dobi od dvanaest godina Isusa je, takoreći, prosvijetli onaj koji je umro. Ali kada je imao trideset, iznenada se promijenio'. Pisac evanđelja to izražava: 'Golubica je sišla i spustila se na njega s nebesa'.

Da, gospodo, činjenica je da jest postao druga osoba. Što se tamo dogodilo? Rekao sam van da prije nego se dijete rodi da je tu embrij. Na njega mora utjecati duh univerzuma. Nije čudo da duh univerzuma ima utjecaj kada utječe čak i na otok koji je Engleska, kao što smo vidjeli. Događaj koji se dogodio Isusu u tridesetoj godini njegovog života ne može se objasniti ako uzmemo u obzir samo Zemlju. Kao što osoba nastaje oplodnjom, tako što jedna osoba utječe na drugu, tako je i cijeli svemir imao utjecaja na tridesetogodišnjeg Isusa u to vrijeme, oplodivši ga s duševno-duhovnim principom i on je postao Isus Krist, ili bolje rečeno, Krist Isus. Jer što to znači? Kristom se naziva onaj koji je prosvijetljen. A Isus je uobičajeno ime u to vrijeme u Palestini, baš kao što se u Austriji ljudi nazivaju Seppl, znači Joseph, ili u Švicarskoj i tako dalje, gdje se u svakoj kući mogu naći slična imena. Toliki su se zvali Isus, a Krist su ga nazvali, jer se dogodilo ovo prosvjetljenje.

Da gospodo, ako pročitate moju knjigu *Kršćanstvo kao mistična činjenica*, naći ćete dokaz da je to prosvjetljenje bilo umjetno dano nekim ljudima prije toga, samo u manjoj mjeri. Tada bi ih nazivali mudraci misterija. Razlika između ljudi obučanih

da imaju najveću mudrost u davnoj antici, razlika između njih i Krista Isusa sastojala se u činjenici da su ti drugi bili podučavani od drugih u školama misterija. S Isusom se to dogodilo samo od sebe. Dakle, to je bio drugačiji proces.

U drevnim misterijima, ljudi koji su postignuli najveću mudrost nazivani su 'Krist'. To je baš kao što se danas ne trebate iznenaditi ako je netko studirao do dvadeset pete – prije je bio obični Joseph Müller, sada je odjednom gospodin doktor. Tako su ljudi postali 'Krist' u starim misterijima, premda ne baš na tako jednostavan način; jer naravno možete biti najveća budala i postati liječnik u dobi od dvadeset pet godina! To u drevnim misterijima nije bilo moguće, tako je bila duboka, duboka mudrost. Tada su ljudi postajali 'Krist'. To je bila titula najmudrijih ljudi, baš kao što se titula 'doktor' daje nakon nekog vremena studiranja. Jedino što je u tim danima, ako su stvari išle kako treba, to bila prava mudrost. A s Kristom se to dogodilo samo od sebe. To znači da je nešto što se inače daje od Zemlje, od ljudi, dano iz širokog prostranstva kozmosa. To se dogodilo samo jednom. Povijest svijeta je tada napravila zaokret. I to ne može poreći nitko, čak ni oni koji nisu kršćani, da je svjetska povijest napravila zaokret.

Rimljani to nisu uzimali u obzir, nisu znali. Kršćanstvo je uspostavljeno u Aziji kroz Krista Isusa. U isto vrijeme Rimljani su napredovali od stare republikanske države do carstva i progonili kršćane. Kršćani su za sebe morali napraviti katakombe, pod zemljom. Tada su razmišljali o tome kakvo je njihovo kršćanstvo. Gore iznad zemlje, što su radili? Imali su cirkuse i vezivali ljude, robove, i palili ih kao spektakl za one koji su bili u cirkusu. To je bilo gore na tlu. A dolje u katakombama kršćani su živjeli svoju mudrost, religiju, koja je tada bila za porobljeni narod. Religija samo znači povezanost – *religare* = povezati; kršćani su dolje imali svoju religiju.

A što se dogodilo nekoliko stoljeća kasnije? U Rimu nije više bilo kao prije. Ono što su gledali iz zadovoljstva, paljenje ljudi, toga više nije bilo. Kršćani su zauzeli njihovo mjesto. Tako to ide u svijetu.

A to je i ono što će doći. Oni koji danas govore poput doktora Hauera, čovjeka kojeg ste spomenuli, biti će pometeni. A nešto što danas mora biti u katakombama – ne fizički, već duhovno – imati će svog učinka! Ali morate razumjeti da je to stvarna znanost; i koliko to smeta ljudima koji baš puno ne nauče, da ovako nešto izađe.

Kada se vratim moći ću nastaviti. Ali mislim da već imate ideju u kojem smjeru ovo ide.

Rasprava 7 svibnja 1923.

XII

Dobro jutro, gospodo! Jeste li mislili o nečemu o čemu bi mogli danas govoriti?

Pitanje: *Možda bi Dr. Steiner rekao nešto o pravoj prirodi Krista, Ahrimana i Lucifera u odnosu na ljudsko biće.*

Rudolf Steiner: Za to moramo razmotriti pravu prirodu čovjeka s drugog gledišta, inače bi vam moglo izgledati kao praznovjerje. Upućujući na stvari koje smo već raspravljali, želim vam reći sljedeće.

Vidite, gospodo, danas općenito vlada mišljenje da je ljudsko biće isto cijelim svojim putem. To nije tako, jer ljudsko biće je stalno u stanju u kojem ponovno oživljava i umire. Ne oživimo samo kada smo rođeni i ne umremo samo kad umremo. Kao što sam nekoliko puta objasnio, mi stalno umiremo i ponovno oživljavamo.

Pa ako pogledamo glavu naprimjer, iznutra se glava zaista sastoji od onoga što se naziva nervna supstanca. Kao što znate, nervi obično prolaze kroz organizam kao niti, ali glava je iznutra cijela nerv. Ako bi to nacrtali, izgledalo bi ovako [Slika 27]: glava, čelo; glava je iznutra cijela nerv, golema masa nervne materije. Dio ove nervne materije prolazi kroz leđnu moždinu, i tada nervne niti prolaze cijelim tijelom. Materija koja se u nitima javlja kroz tijelo, u glavi je jednolična masa. To je nervna masa.

Slika 27

Ako bi naprimjer pogledali unutrašnjost ljudskog želuca, unutra bi još imali puno živaca. Tamo imate solarni plexus, kako je nazvan. Unutra je još puno nerva. Ali u rukama i šakama i u nogama i stopalima, nervi su samo niti.

Ako sada pogledate nešto drugo, krvne sudove, vidjeti ćete da su u glavi prilično delikatni. Suprotno tome, krvni sudovi su posebno dobro razvijeni u području srca; i također su u udovima debeli krvni sudovi. Tako da se može reći: s jedne strane imamo nervni sustav, s druge sustav krvi.

Situacija je takva da se rađamo iz krvi svakog dana i svakog sata. Krv uvijek znači obnovu. Dakle, ako bi u nama imali samo krv, bili bi kao stvorenja koja samo rastu, postajući veća, stvorenja koja su svježija i nova, i tako dalje. Ali vidite, gospodo, ako ne bi bili ništa nego nervi, sastojali se samo od nerva, stalno bi bili umorni i istrošeni; stvarno bi cijelo vrijeme umirali. Mi stoga u nama imao dva suprotna principa – nervni sustav koji cijelo vrijeme čini da starimo, zapravo nas cijelo vrijeme predavajući smrti, i sustav krvi koji je povezan sa sustavom ishrane i čini da cijelo vrijeme postajemo mlađi, i tako dalje.

S ovim stvarima, o kojima sam upravo govorio, možemo ići dalje. Kao što znate neki ljudi se u starosti promjene na takav način da moramo reći da su kalcificirani. Javlja se kalcifikacija, skleroza. Lako dođe do toga da se ljudi ne mogu pravilno kretati kada im se vene, kako kažu, kalcificiraju tj. stijenke krvnih sudova se kalcificiraju. A kada je kalcifikacija posebno jaka, tada osobu pogodi moždani udar. Dobije moždani udar. Moždani udar koji osoba primi jednostavno znači da se njeni krvni sudovi kalcificiraju i više ne drže.

Što se zapravo dogodilo s čovjekom kada dođe do kalcifikacije, skleroze? Vidite, to je kao da se njegovi zidovi krvnih sudova žele pretvoriti u nerve. To je čudna stvar. Nervi cijelog života moraju biti u stanju u kojem, takoreći, krvni sudovi ne smiju biti. Krvni sudovi moraju biti svježiji. Nervi moraju stalno biti skloni smrti. Ako nečiji nervi postanu premekani, nedovoljno kalcificirani, ako se mogu tako izraziti, poludjeti će. Pa vidite, nervi ne smiju biti poput krvnih sudova i krvni sudovi ne smiju biti poput nerva.

To nas zaista prisiljava da kažemo da čovjek u sebi ima dva principa. Jedan je princip nerva. To čini da cijelo vrijeme stari. Od jutra do večeri postajete malo stariji. Tijekom noći krv uvijek osvježava. I tako ide cijelo vrijeme, poput njihala na satu – ostari, postani mlad, ostari, postani mlad. Naravno, ako smo budni od jutra do večeri, postati ćemo stariji, a kada spavamo od večeri do jutra, opet postajemo mlađi; ali uvijek nešto malo ostaje. Tijekom noći će se popraviti stvari, ali svakog dana nešto malo ostaje. A kada to daje dovoljnu sumu u čovjeku, on zaista umre. To je tako. Dakle kod ljudi imamo dvije stvari koje djeluju u suprotnom smjeru, starenje i pomlađivanje.

Ali sada to možemo gledati i u odnosu na dušu. To sam sada objasnio fizički. Vidite, ako pomlađivanje postane previše snažno kod osobe, dobiti će pleuritis ili upalu pluća. Činjenica je da stvari koje su sasvim dobre, koje su izvrsne, ako ostanu u svojim granicama, ako zatim izmaknu kontroli, postanu bolest. Bolest u čovjeku

samo znači da je nešto što uvijek treba biti postalo presnažno. Visoka temperatura dolazi iz činjenica da je postajanje mlađim prejako u nama. To više ne možemo podnijeti. Cijelim tijelom počinjemo biti previše svježi. Tada dobijemo temperaturu, ili pleuritis, ili upalu pluća.

Sada također možemo pogledati sa stajališta duše. Vidite, osoba se može također osušiti u duši, ili inače ući u stanje koje bi za fizičko tijelo bila groznica. Ljudi imaju neke karakteristične osobine – ne volimo ih čuti jer ih toliko ljudi danas ima – postaju pedantni, postaju Filistejci. Filistejci postoje. Čovjek postaje Filistejac, postaje pedantan. I ako ste školski učitelj, trebali biste biti svjež momak, jednostavno se osušite kao školski učitelj. Da, to je isto kao kad se naši krvni sudovi kalcificiraju i isuše. Možemo se i osušiti u duši. A s druge strane možemo postati mekani u dušama. Tada postajete fanatik, mistik ili teozof. Što je to što želimo u tom slučaju? Ne želimo pravilno razmišljati. Želimo za svime posegnuti sa svojom fantazijom, a ne misliti pravilno. To je isto kao kad fizički imate temperaturu. Postati mistik, postati teozof, znači razviti temperaturu u duši.

Ali u nama uvijek moramo imati dvije stvari. Mi ne možemo imati uvid ako nemamo fantaziju; i ne možemo nekako spajati stvari u svom radu ako nismo pomalo pedantni, ako sve ne registrirano i slično. Previše toga i mi smo pedantni, Filistejci. Imati pravu ravnotežu znači da je duša kakva bi trebala biti.

Stvar je u tome da u čovjeku uvijek ima nešto što mora biti u pravoj mjeri, ali kada mu to izmakne kontroli, tjelesno će ili duševno oboljeti.

Isto je i duhovno, gospodo. Ne možemo vječno spavati, ponekad se moramo probuditi. Zamislite kakav je to potres kada se probudite! Zamislite samo kako je kada spavate; ležite tamo, ne znate ništa o okolini. Ako dobro spavate, netko vas može i golicati a vi se nećete probuditi. Razmislite kolika je razlika! Poslije se probudite, vidite sve oko vas, čujete sve oko vas. To je velika razlika. Sada kada se probudite – da, moramo imati u nama snagu da se probudimo; ali ako je prejaka, ako ste uvijek budni, uopće ne možete spavati, naprimjer, tada je snaga budnosti u nama prejaka.

Opet postoje ljudi koji se uopće ne mogu pravilno probuditi. Postoje ljudi koji su stalno u maglovito, snenom stanju duše, koji vole cijelo vrijeme spavati. Da, ti se ljudi ne mogu probuditi. Trebamo imati sposobnost pravilno spavati; ipak ona ne smije biti prevelika. Inače bi vječno spavali i nikada se ne bi probudili.

Tako možemo reći: određena čovjekova stanja možemo razlikovati na tri načina. Prvo fizički. S jedne strane imamo nervni sustav. To je nešto što uvijek teži otvrdnjavanju, kalcifikaciji. Pa kažemo:

tjelesno: otvrdnjavanje
kalcifikacija

Vidite, svi ste toliko stari, osim jednog koji sjedi među vama, da morate imati nervni sustav malo kalcificiran. Jer da danas imate svoj nervni sustav, kakav ste imali sa šest mjeseci, svi bi bili ludi. Ne možete više imati tako mekan nervni sustav. Ljudi koji su ludi imaju nervni sustav na nivou djeteta. Dakle snagu otvrdnjavanja i kalcifikacije moramo imati u sebi. A s druge strane moramo imati moć omekšati, pomladiti se. Te dvije sile moraju biti u ravnoteži.

tjelesno:	otvrdnjavanje	omekšavanje
	kalcifikacija	pomlađivanje

Ako stvar pogledamo na nivou duše, možemo reći da otvrdnjavanje odgovara duševnoj pedantnosti, filistejstvu, materijalizmu, suhom intelektu.

Sve ovo treba shvatiti. Moramo biti malo Filistejci, inače bismo bili djeca koja skaču. Moramo biti malo pedantni, inače ne bismo pravilno držali stvari. Umjesto da objesimo jaknu u ormar, objesili bi je za peć ili dimnjak. Dakle, biti malo Filistejac i malo pedantan nije loše, ali ne smije se biti previše. Također imamo snagu fantazije, snagu da budemo sanjači, mistici, teozofi. Ako to postane prejako, te sile, biti ćemo sanjači, fantazirati. To se ne smije dogoditi. Ali s druge strane, ne smijemo biti potpuno bez fantazije.

Jednom sam poznao nekoga tko je mrzio sve maštovito. Nikada nije išao u kazalište, naprimjer, posebno u operu, jer je rekao da sve to nije točno. Jednostavno nije imao mašte. Da ali netko tko uopće nema mašte, postane suh, vrebajući kroz život, a ne prava, stvarna osoba. Dakle to opet ne smije ići u ekstrem.

duševno:	pedantnost	fantazija
	filistejstvo	entuzijazam
	materijalizam	misticizam
	suhi intelekt	teozofija

Ako to sada gledamo duhovno, imamo snagu otvrdnjavanja kod buđenja. Budeći se, čvrsto zahvatimo tijelo, koristimo udove. A snagu koja je inače u tijelu koja uzrokuje omekšanje, pomlađivanje, imamo kada zaspimo. Tada tonemo u snove. Više ne zahvaćamo svoje tijelo.

duhovno:	buđenje	spavanje
----------	---------	----------

Možemo reći da su ljudska bića neprestano izložena opasnosti padanja u jedan ili drugi ekstrem, postajući premekana ili previše otvrdnuta.

Ako imate magnet, znate da magnet privlači željezo. Kažemo da u magnetu imamo dvije vrste magnetizma. I to je točno. Imamo pozitivni i negativni. Jedan privlači magnetsku iglu drugi je odbija. Suprotni su.

Složiti ćete se, da kada dođemo do fizičkih, tjelesnih stvari, uopće se ne bojimo nazvati stvari njihovim imenima. Trebaju nam imena. Sada sam vam opisao nešto, fizički, duševno i duhovno, što svatko od vas može sam percipirati, uvijek to vidjeti, i nešto što svakom može biti sasvim jasno. Ali trebaju nam imena. Kada imamo pozitivni magnetizam, moramo razumjeti da to nije željezo; to je nešto što je u željezu. U željezu je nešto nevidljivo.

Netko tko neće priznati da je nešto nevidljivo u željezu će reći: 'Ti si glup momak! Treba li u željezu biti magnetima? To je potkova. Njome potkivam konja'. Mislim da ćete se složiti da je netko tko ne priznaje da je nešto nevidljivo u željezu i koristi ga samo da potkuje konja, idiot. Ako je magnetizam unutra možete potkovu koristiti za sasvim nešto drugo.

Pa tako vidite, postoji nešto nevidljivo, nadosjetilno u procesu otvrdnjavanja. A taj nevidljivi, nadosjetilni princip, kojega se može promatrati ako se za to ima dara, naziva se ahirmanski. Ahirmanske su snage one koje stalno žele osobu pretvoriti u neku vrstu leša. Da postoje samo ahirmanske snage, neprestano bismo postajali leševi, pedantni, potpuno skamenjeni ljudi. Bili bi cijelo vrijeme budni, ne bi mogli spavati.

Snage koje nas omekšavaju, čine mladim, vode u fantaziju, to su luciferske snage. Te sile su nam potrebne da ne bismo postali živi leševi. Ako bi samo luciferske snage bile prisutne, cijelog života bismo bili djeca. Luciferske snage su potrebne da ne bismo bili stari kada imamo tri godine. Ahrimanske snage su potrebne kako ne bismo stalno ostali djeca. Ove dvije suprotstavljene snage moraju biti u čovjeku.

	<u>ahrimanske</u>	<u>luciferske</u>
tjelesno:	otvrdnjavanje kalcifikacija	omekšavanje pomlađivanje
duševno:	pedantnost filistejstvo materijalizam suhi intelekt	fantazija entuzijazam misticizam teozofija
duhovno:	buđenje	spavanje

Stvar je u tome da te dvije suprotstavljene snage moraju biti uravnotežene. Kako se održava ravnoteža? Nijedna od tih snaga ne bi smjela izmaknuti kontroli.

Vidite, sada je godina 1923, kao što znate. Svo ovo vrijeme od prekretnice do 1923. godine zapravo je takvo da čovječanstvu prijeti opasnost pada pod ahrimanske moći. Treba se samo sjetiti da se ondje gdje nema znanosti duha, zapravo odgaja na ahrimanski način. Pomislite samo da naša djeca idu u osnovnu školu i tamo uče

stvari koje im se moraju činiti vrlo čudnima – kao što sam već ukazao – za koje uopće ne mogu biti zainteresirana. Oni su uvijek vidjeli oca. Izgleda ovako: ima kosu, oči, uši, i onda bi trebali naučiti da je ovo: o t a c [pisanje na ploči] njihov otac. To im je potpuno strano. Njih to ne zanima. Tako je sa svime što djeca uče u osnovnoj školi. To ih ni najmanje ne zanima.

I to je, naravno, razlog zašto moramo uspostaviti razumne škole, gdje djeca prvo uče ono što ih zanima. Ako bi se nastava nastavila kakva je danas, ljudi bi brzo ostarjeli i postali senilni, zato jer je ahrimanska. To ljude čini starijima. Način na koji se djeca danas odgajaju u školi – sve je to ahrimanski. U ovih tisuću i devetsto godina čitav razvoj čovječanstva slijedi ahrimanički smjer. Prije nije bilo tako.

Ako se sada vratite unazad, recimo, od godine 8000. prije Krista do prekretnice vremena, stvari su tada bile drugačije. Ljudi su tada bili izloženi opasnosti da ne ostarje. U ona davna vremena škole nisu postojale u modernom smislu. Škole su bile samo za ljude koji su već dostigli respektabilnu dob i koji bi tada trebali postati pravi učenjaci. Za njih su postojale škole. U stara vremena nije bilo škola za djecu. Učili bi iz života. Ono što bi vidjeli to bi naučili. Dakle, nije bilo škola i nije se djecu poticalo da uče bilo što njima strano. Tada je postojala opasnost da ljudi postanu potpuno luciferički, sanjači, ukratko luciferički. A tako je i bilo. U onim davnim vremenima postojalo je mnogo mudrosti, to sam već rekao. Ali naravno, prvo je trebalo obuzdati ovaj luciferski element, u suprotnom bi cijeli dan htjeli pričati priče o duhovnima. To su posebno voljeli.

Tako da možemo reći: od vrlo davnih vremena, od oko 8000 godina prije Krista do prekretnice vremena, postojalo je lucifersko doba. Zatim je došlo ahrimansko doba.

Pogledajmo sada lucifersko doba. Vidite, oni koji su bili učenjaci u staro doba, imali su izvjesnih briga. U to vrijeme učenjaci bi živjeli u građevinama u obliku tornja. Babilonska kula o kojoj vam govore u Bibliji samo je jedna od njih. Tu su živjeli učenjaci. Ti učenjaci bi rekli: 'Pa da, ovdje nam je dobro. Naša mašta želi preuzeti naše umove. Želimo uvijek ići u sablasno, uvijek u lucifersko. Ali ovdje imamo svoje instrumente. Gledamo u zvijezde i vidimo kako se kreću. To obuzdava našu maštu'. Jer ako gledam zvijezdu i želim da se tako kreće, to tako neće ići. Dakle, moja vlastita mašta je obuzdana.

Znanstvenici su dakle znali da pojavama u svijetu obuzdavaju svoju maštu. Ili su imali fizikalne instrumente. Znali bi: 'Ako zamislim da ako zapalim mali komad drva da će to dati ogroman požar, to mogu reći u svojoj mašti. Ali ako to učinim u stvarnosti, mali komad drva će mi dati samo malu vatru'.

Dakle to je bila zapravo poanta svih ovih starih obrazovnih ustanova, da obuzdaju maštu koju su ti ljudi imali. A briga koju su ti ljudi imali bila je takva da bi rekli: 'Da, ali postoje drugi ljudi koji ne mogu biti učenjaci'. A onda su odavali učenja koja su nekad bila iskrena, ponekad neiskrena. To su stara religijska učenja, koja su se temeljila na znanosti. Ali nekad bi se dogodilo, naravno, da bi svećenici zastranili. I

tako su neiskrena učenja – ona časna su, uglavnom izgubljena – došla do potomstva. To je bio način na koji je obuzdavan luciferski element.

A kako stoje stvari na ahrimanski način, to znate. Današnja znanost sve više postaje ahrimanska. Cijena je naša znanost danas nešto što nas isušuje. Budući da ova znanost poznaje samo fizičko, odnosno kalcificirano, materijalno, i to je ahrimanski element u našoj civilizaciji.

Između to dvoje je ono što se u pravom smislu naziva kršćanskim. Vidite gospodo, na svijetu nema dovoljno pravog kršćanskog znanja. Ako danas u svijetu uzmete element koji se naziva 'kršćanski', onda bi se naravno morali boriti protiv toga, to se podrazumijeva.

Ali Biće o kojem sam govorio zadnji puta, koje je rođeno na prijelazu stoljeća i živjelo je trideset tri godine, ta osobnost nije bila onakva kakva ljudi kažu da je bila. Njegova namjera je bila dati takva učenja ljudima da bi mogli napraviti ravnotežu, ravnotežu između ahrimanskog i luciferskog. A biti kršćanin je zaista tražiti ravnotežu između ahrimanskog i luciferskog. Zaista ne možete biti kršćani na način kako to ljudi danas pretpostavljaju.

Što znači, naprimjer, biti kršćanin u tjelesnom smislu? Biti kršćanin u fizičkom smislu znači stjecati znanje o ljudskim bićima. Čovjek se može razboljeti. Dobije pleuritis. Što to znači da ima pleuritis? To znači: u njemu je previše luciferskog. Ako to znam, znam da je u njemu previše luciferskog elementa, moram reći: 'Ako imam vagu [Slika 28] i ona iskače na ovoj strani, onda moram skinuti utege. Ako je previše dolje, moram dodati utege. Sada si kažem: Ako osoba ima pleuritis, lucifersko je prejako, ahrimansko preslabo. Moram dodati nešto ahrimanskog pa će se to opet uravnotežiti.

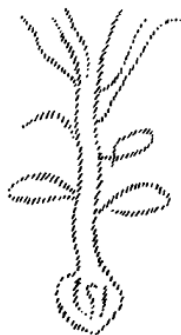

Slika 28

Pa pretpostavimo da sebi kažem, sasvim ispravno: 'Ova osoba ima pleuritis; kako joj mogu pomoći'? Uzmem, recimo, komadić brezovog drveta. Breza snažno raste u proljeće. Brezovo drvo je dobra stvar, posebno dio odmah ispod kore; u kori su vrlo dobre snage rasta. Ubijem ih, pretvarajući brezu u ugljen. Tada imam brezin ugljen. Što sam učinio sa svježim, drvetom koje se stalno pomlađuje? Napravio sam brezin ugljen, napravio sam ahrimanski ugljen. I sada radim od njega prah i dajem ga osobi koja ima previše luciferskog s pleuritisom. Dodao sam ahrimansko onome čega je imao previše u sebi, luciferskom.

Vidite, to sam uravnotežio. Baš kao što moram dodati na vagu kada je visoko na jednoj strani, tako sam dodao i brezin ugljen kada je previše luciferskog u pleuritisu. Napravio sam mineral tako da sam brezu pougljenio. Napravio ahrimansko.

Ili pretpostavimo da osoba izgleda toliko umorno i paralizirano, da sebi mogu reći: 'Sljedeće će imati moždani udar'. U sebi ima previše ahrimanskog elementa. Sada u njega moram staviti nešto luciferskog da se to uravnoteži. Što ću napraviti?

Slika 29

Vidite, ako imam biljku; tu je korijen. Znae da je korijen tvrd. Sadrži puno soli. To nije luciferski. Stabljika i lišće još nisu luciferski. Ali ako idem dalje gore, imam mirisni, jako mirišući cvijet. Miris želi pobjeći, baš kao što i mašta želi pobjeći, inače to ne bih mogao osjetiti. Sad uzimam sok iz cvijeta. To je lucifersko. Dajem ga na odgovarajući način i time sam uravnotežio ahrimanski element, i osobu mogu izliječiti.

Što radi današnja medicina? U suvremenoj medicini, stvari se isprobavaju. Kemičar jedan dan otkrije acetilfenetidin. Ne trebam vam objašnjavati što je to; to je složena supstanca. Sada to dovedu u bolnicu. Tamo imaju recimo, trideset pacijenata. Svoj tridesetorici dajete acetilfenetidin, mjerite im temperaturu, zapisujete, i ako imate nekog rezultata smatrate to lijekom.

Ali ljudi nemaju pojma kako to zapravo djeluje u ljudskom tijelu. Ne možemo gledati unutar ljudskog tijela. Jedino kada znamo da pleuritis znači previše luciferskog, onda morate dodati nešto ahrimanskog; ili moždani udar znači da je previše ahrimanskog i morate dodati nešto lucifersko – onda je to prava stvar. To je ono što čovječanstvu danas nedostaje. U tom smislu čovječanstvo nije dovoljno kršćansko, jer kršćanstvo je ravnoteža. Gledajte, pokazujem vam kako čisto fizičko liječenje može biti nešto kršćansko. Kršćanstvo se sastoji u traženju ravnoteže.

Vidite, to sam želio pokazati na drvenoj figuri koja bi trebala stajati u građevini. Gore je Lucifer, luciferski element, sve ono što je grozničavo, fantazija, uspavanost ljudskog bića; a prema dolje sve što želi otvrdnuti, ahrimanski element. A između to dvoje je Krist.

To je ono što nam pomaže da otkrijemo što bi trebalo raditi, u medicini, u znanosti, sociologiji, svuda. I dio toga biti čovjek je razumjeti da ljudska priroda ima u sebi u luciferski i ahrimanski element.

Ali što ljudi od ovoga razumiju? Pastor koji je bio poznatu u Baselu i šire, zvao se Frohnmeyer, jednom je održao predavanje. Nije se potrudio pogledati ovu figuru, ali je čitao od nekoga koji je možda opet nije pogledao, već samo kopirao odnekud, da se ovdje radi figura, lucifersko gore, Krist u sredini, ahrimansko ispod. Tri su figure, jedna iznad druge, a kao što znate, ima ih još. Ahriman dva puta, Lucifer također dva puta. Ovaj čovjek, Frohnmeyer, zna toliko dobro da kaže: 'Steiner u Dornachu radi nešto užasno, Kristov lik koji ima luciferske crte na vrhu i životinjske crte dolje'.

Pa, Kristov lik uopće nema luciferska obilježja, već potpuno ljudsku glavu. Ali on je to izmiješao. Smislilo je da lik Krista ima luciferska obilježja gore i životinjska prema dolje. Zapravo lik Krista uopće nije završen dolje, još uvijek je drveni blok.

Tako je kršćanski pastor koji traga za istinom opisao stvar, i cijeli svijet kaže da to mora biti točno, ipak je to napisao pastor. Teško se boriti protiv toga kada ljudi ne vide, ne žele razumjeti. Uvijek trče pastorima jer vjeruju ono što kažu. Ovdje imate primjer klevete koja je toliko jadna da je teško zamisliti nešto niže od toga.

I ti ljudi imaju čudna gledanja. Ovo je napisao pastor Frohnmeyer. U vrijeme kada je to napisao, Dr. Boos je još bio ovdje u Goetheanumu. Kao što znate Dr. Boos teži ulaziti u stvari malo s palicom. Možete imati svoje mišljenje treba li mahati palicom ili četkom. Četka je mekša, više luciferska, palica je tvrda, više ahrimanska. Sada je pitanje što ćete koristiti? Pa, rekao je Frohnmeyer-u istinu, više s palicom, takoreći. I tko dobiva pismo od Frohnmeyer-a? Ja! Dobio sam dugačko pismo od Frohnmeyer-a u kojem traži da Dr. Boos ne bude toliko grub prema Frohnmeyer-u.

Zamislite samo kakve ideje ti ljudi imaju. Ne možete vjerovati kakve ideje imaju. Kleveću nekoga, kao što sam vam rekao, i onda mu se obrate tražeći da poduzmete mjere protiv onoga koji ispravlja neistinu!

Javnost, posebno javnost srednje klase, nije ni najmanje sklona potruditi se sama vidjeti stvari, već ih jednostavno prihvaća. To mora biti točno jer netko drži službeni položaj. I zato je naša civilizacija nevjerojatno neozbiljna i podla u nekom stvarima.

Poanta je u tome da čitav današnji način razmišljanja mora napraviti takvu prekretnicu da je opet moguće vidjeti da sve ove stvari koje govore o kršćanstvu nisu ništa. Stvari treba shvatiti objektivno. Dakle, moramo znati da medicina može biti kršćanska ako se zna, naprimjer, sljedeće. Recimo da netko točno ukaže da će ljudi koji redovno jedu šećer, možda kao djeca, dobiti rak jetre, to znači da jetra postane ahrimanska. I sada morate znati što tu upotrijebiti, a to je odgovarajući luciferski element. Baš kao što možemo reći razliku između topline i hladnoće, tako se mora razlikovati postajanje luciferskim i ahrimanskim. Kada vam udovi postanu ukočeni, postali ste ahrimanizirani. Vrući ovoji, topli ručnici, suprotstavljate se luciferskim elementom. I tako moramo znati u svim prilikama, u svim okolnostima, kako stoje stvari s ljudima. Tada medicina postaje kršćanska.

Obrazovanje i školski sustav moraju isto tako postati kršćanski. To znači da moramo podučavati na takav način da djeca ne postanu senilna od najranije dobi.

Morate im dopustiti da u školi rade stvari koje su im očite, za koje su zainteresirani, i tako dalje.

Vidite, ako uzmemo stvari na ovaj način, izrazi ahrimansko, lucifersko, kršćansko, nisu nikakvo praznovjerje već nešto potpuno znanstveno. I to je tako.

Kako je tekao povijesni razvoj? Pa, znate bilo je vrijeme od najranijih kršćanskih vremena do dvanaestog, trinaestog stoljeća, pa sve do četrnaestog stoljeća, kada je kršćanima bilo zabranjeno čitati Bibliju. Bilo je zabranjeno čitati Novi zavjet. To su mogli samo svećenici. Općenito vjernici nisu smjeli čitati Bibliju. Zašto? Pa, jer je svećenstvo znalo da se Bibliju treba pravilno čitati. Biblija je napisana kada ljudi nisu razmišljali kao što danas misle, već kad su ljudi razmišljali u slikama. Dakle, Bibliju morate pravilno čitati. Ako bi ljudi čitali bez da su pravilno pripremljeni, otkrili bi da postoje četiri evanđelja. Ona proturječe jedno drugom. Zašto proturječe jedno drugom? Da, gospodo, to jednostavno morate pravilno shvatiti. Svatko tko napola nije luda shvatio bi da proturječe čak i u četvrtom ili petom stoljeću. Naravno da proturječe jedno drugom.

Ali zamislite, imam gospodina Burle slikanog sprijeda i pokažem vam svima fotografiju. Pa, svi ćete ga prepoznati sa slike. Sada dođe netko i fotografira ga sa strane tako da možete vidjeti profil. To bi vam pokazao i rekli biste: 'To nije gospodin Burle, on izgleda sasvim drugačije; morate ga pogledati sprijeda, tako on izgleda. Ali ovo što mi pokazujete slikano sa strane, to nije gospodin Burle!' Pa, to jest gospodin Burle, ali vidimo ga iz različitog ugla. Pa čak i ako bi ga fotografirao s leđa sigurno biste rekli: 'Ali on ima i nos a ne samo kosu!' Ali to je zbog različitih strana.

Ako netko 'fotografira' duhovne procese iz različitih uglova, također će izgledati različito. Jednostavno treba znati da su evanđelja napisana iz četiri različita kuta. Stoga moraju proturječiti jedno drugom, baš kao što slika gospodina Burle izgleda različito s prednje, bočne i stražnje strane.

Ali došla su vremena kada su ljudi rekli: 'Nema takve stvari. Da se pripremimo za čitanje evanđelja. Danas se uopće ne pripremamo ni za što. Dopuštamo si pripremu u školi, tamo se dopuštamo trenirati; ali kad jednom to prođemo, tijekom četrnaest ili petnaest godina, više se nema što pripremati, sve moramo razumjeti'. Pa, tako se uobičajeno gleda danas.

Zašto to ne bi išlo toliko daleko da dovede do toga da ljudi vide Goetheanum i vide ga kao mjesto gdje ne ulaze djeca da se pripremaju već stari momci celavih glava – oni se još žele pripremati. Da, škola ne za djecu već starce, to mora da je budalasta kuća! – Vidite, to će reći, jer ne mogu zamisliti da ljudi i dalje žele nešto naučiti. Tako danas stoje stvari. I to je nešto što nam mora biti jasno: da bismo pročitali nešto poput evanđelja, prvo se za to treba pripremiti, jer se misli u slikama. Baš kao kada bi netko htio pročitati kineski dokument, prvo bi morao upoznati pismo. Uzeti evanđelja onako kako su napisana bilo bi besmislica, baš kao što je i kinesko pismo škrabotina ako ga se ne gleda na pravi način. Ali kada se ove stvari

razumiju ispravno, da je sve u kršćanstvu vezano sa: 'Morate naučiti pravilno uravnotežiti ahrimansko s luciferskim, a ne da jedan diže vagu gore a drugi dolje'.

I zato u antropozofiji nije neugodno govoriti o kršćanstvu u tom smislu. Naglašava se da biti kršćanin ne znači imati Kristovo ime cijelo vrijeme na usnama, i tako dalje. Ljudi zamjeraju antropozofiji što tako malo govori o Kristu. Pa uvijek kažem: 'Pa, vidite, antropozofija ne govori puno o Kristu jer Deset zapovijedi uzima ozbiljno. A vi toliko govorite o Kristu jer niti ne poznajete zapovijed da ne smijete nepotrebno spominjati ima Gospodina, Boga svog'.

Kada danas propovijeda kršćanski pastor, stalno izgovara ime Krista. Trebali bi ga koristiti ako zaista razumijemo o čemu se radi. Odnosno, to je ono što razlikuje antropozofiju koja želi biti istinski kršćanska u pravom smislu, bez da bude praznovjerna, već znanstvena, u tom smislu zaista želi samo biti znanstvena. I tako događaj koji je došao između ranijih luciferskih vremena i kasnijih ahrimanskih, događaj koji se dogodio u Palestini, u antropozofiji se smatra za ključni događaj u povijesti svijeta.

A kada ljudi ispravno shvate što se na ovoj Zemlji dogodilo tim događajem, zaista će opet naći sebe, rekao bih. Ljudi su danas izvan sebe sa svojom krajnje vanjskom znanošću. O ovome ćemo nastaviti sljedeću srijedu u devet sati. To sam želio reći kao odgovor na pitanje. Mislim da sve možete razumjeti.

Rasprava 9 svibnja 1923.

XIII

Pitanje: *Možemo li čuti nešto više o Isusu Kristu kao osobi?*

Rudolf Steiner: Vidite gospodo, pitanje je postavljeno u pravom trenutku i dakle danas ćemo ga razmotriti. Želim odmah reći da će samo oni koji dolaze neko vrijeme sve razumjeti. Gospoda koja su danas ovdje prvi puta trebati će nešto vremena da prodru u stvari koje ćemo raspravljati.

Pitanje koje mi je danas dano i koje ćemo raspravljati tiče se Krista kao pojedinca koji je živio trideset tri godine i zatim umro.

Pitanje: *'Na ovaj dan ustao je iz groba, ustao je iz mrtvih'. Kako ovo može biti, i gdje je taj pojedinac stekao snagu i moć? I možda bi bili ljubazni govoriti o uzašašću nakon četrdeset dana.*

Pošto je pravo doba godine, govoriti ću o načinu na koji se to stvarno dogodilo. Ali kao što sam rekao, samo oni koji ovdje dolaze neko vrijeme potpuno će to razumjeti. I ostali će doći do razumijevanja, ako dođu ovdje par puta.

Pa vidite, prva stvar je to da je cijela stvar oko Kristove osobnosti i Njegova sudbina bila relativno nepoznata u vrijeme kada se dogodila. Ne smijete misliti, kako se općenito danas misli, da su događaji koji su povezani s Isusovom osobnošću u Palestini, jednim potezom postali poznati širom svijeta. Nije bilo tako. Stvar je u tome da kada je Krist Isus prošao kroz svoju sudbinu postojalo Rimsko carstvo, moćno svjetsko carstvo, a Palestina je također pripadala tom moćnom carstvu.

Znate da još uvijek imamo vrlo nesretno nasljeđe tog rimskog svjetskog carstva, takozvani rimski zakon. Možda znate da studiranje prava na sveučilištu traje veoma dugo, jer studenti moraju studirati rimsko pravo. Pa, rimsko pravo je zamišljeno kada su društveni uvjeti bili potpuno drugačiji, tako da je ono postalo krajnje neprikladno za današnje vrijeme. No pravda se još danas dijeli prema rimskom pravu.

To je dakle, nasljedstvo iz rimskih vremena. Imamo također i druge stvari; ali ovo je jedno nasljeđe, nešto čega možete biti svjesni.

Pa, rimska vladavina širila se naširoko i nadaleko. Samo vam želim dati ideju o tome koliko se širila. Ako je ovo ovdje Španjolska, manje više [crtanje na ploči], ovo bi bila Italija. Ovdje imamo Grčku, Crno more. Zatim mnogo malih otoka. Tada dolazi Mala Azija, a ovamo preko, otprilike na području koje označavam, bila je mala zemlja nazvana Palestina, s Jeruzalemom, Nazaretom, i tako dalje.

Rimska se vlast protezala svim ovim zemljama. Rimljani su svojom vladavinom zauzeli sve ove zemlje. Dakle to je bila vrlo opsežna rimska vladavina. Rim je ovamo. Naravno sve što je bilo u vezi vladanja i slično odvijalo se u Rimu, tako daleko od Palestine. I sve što bi se dogodilo u Palestini, u Rimu je bilo vrlo malo poznato. A svi oni pisci koji su bili u Rimu o tome nisu napisali ništa ni stotinu godina nakon što se dogodio događaj povezan s Kristom Isusom u Palestini. Tek otprilike stotinu godina kasnije, Rim se suočio sa stvari koja se dogodila u Palestini. I kako su ljudi na to gledali nije bile više nego bi rekli: 'Pa tamo u Palestini, nepoznata je osoba razapeta na križ'. Biti razapet u to je vrijeme značilo otprilike kao što je biti obješen kasnije. Dakle, nije izazvalo posebnu pažnju. Tek tada, nakon što je prošlo stotinu godina, a rimska vladavina postajala sve više tiranska, i također sa sve više luksuza, postalo je očito da se u međuvremenu, dok su u Rimu uživali u luksuznom životu, postupno, ovdje raširilo kršćanstvo, i prva stvar koju bi ljudi primijetili u Rimu zapravo su bili kršćani. Kršćane ljudi u Rimu isprva uopće nisu htjeli tolerirati. Svatko tko je bio kršćanin, u Rimu je bio progonjen. I sada vam moram reći zašto su kršćani bili progonjeni u Rimu, zar ne, inače uopće ne bi mogli shvatiti koja koncepcija leži u činjenici koja je u to vrijeme navela ljude da kažu: 'Tamo u Palestini, u Jeruzalemu je umro Bog'. Morate shvatiti kakav je tada bio svijet.

Vidite, za jednog Rimljana u prvom kršćanskom stoljeću, za jednog Rimljanina u vrijeme kada ste pisali – tada još niste pisali, ali računali ste prema rimskom kalendaru, ali da se naš kalendar već koristi, rekli bi godine prve, desete, ili ako hoćete pedesete – da ste ga pitali: 'Tko je Bog'? u to vrijeme, on bi rekao: 'August' ili 'Tiberije'. Baš kao što bi i Kinez danas da ga pitate tko je Bog – pokazao na kineskog cara. Dakle, treba biti načisto s činjenicom da je za Rimljane vladar, ujedno bio i njihov Bog. I to je bilo ono što su Rimljani prvo primijetili kod kršćana, da nisu vjerovali da osoba na Zemlji može biti univerzalni Bog. Rimljani su samo znali da je netko tko sjedi na prijestolju, tko je bio moćni vladar, bio njihov Bog; on je bio najviša stvar koju se treba štovati. Bilo je to i svojevrсно štovanje koje su Rimljani davali svom vladaru.

Da, tako je tada bilo po cijelom svijetu. Tamo na Orijentu, gdje su nekada postojala velika carstva, Perzijsko carstvo, Asirsko carstvo, Babilonsko carstvo i tako dalje – u to vrijeme je bio slučaj da je vladar uvijek bio Bog. 'Bog' nije značilo ništa više nego označavalo onoga kome se treba obratiti kada vam nešto treba. Bio je iznad njih. Gledan je kao pomagač. Nije uvijek bio pomagač, ali se na njega gledalo kao na takvog.

Želio bih vam skrenuti pažnju da vjerojatno znate način na koji se riječ 'Bog' koristi u vašem jeziku. Kada se djeca krste ljudi moraju biti njihovi kumovi. U nekim područjima, mislim i ovdje u Švicarskoj, kumovi su nazvani Bog, Gospodin Bog, a ženu Boginja [njemački, Gott, a za ženu Gottel]. To znači da oni koji su kumovi moraju pomoći. A sam Bog je bio taj koji je kum cijelog svijeta. Ime njemačkog pisca Goethea također dolazi od iste riječi.

I to je bilo prvo što se kršćane čulo da osoba na Zemlji može biti univerzalni Bog. To je za Rimljane bilo nevjerovatno. Tako grozni ljudi koji ne prihvaćaju cara kao

Boga! Oni su opasni ljudi! A kršćani su se pak pozivali na izreku: 'Caru carevo a Bogu božje'. Pa vidi se iz ovih Isusovih riječi da su car i Bog odvojeni. Bog je nevidljiv. Bog je nešto što ne boravi u vidljivom ljudskom biću na Zemlji. To bi rekli kršćani. I to je bila velika razlika između Rimljana i kršćana. Rezultat je bio da su Rimljani smatrali kršćane najopasnijim ljudima u svijetu, koji podrivaju autoritet države, jer u hramu nisu nudili žrtvu za cara. Ljudi bi tada nudili žrtve caru u hramovima. Pa, kršćani su nudili žrtvu Bogu koji je umro u Palestini, i kojeg se nigdje nije moglo vidjeti. To je bilo nešto što Rimljani nisu mogli shvatiti. I tako su prvi kršćani morali obavljati svoje žrtvene usluge ispod tla, pod zemljom. I podzemni prolazi koje su iskopali, u kojima su sahranjivali svoje umrle, radili svoje žrtve, nazivaju se katakombama. U Rimu, općenito u Italiji, postoji mnogo takvih prolaza, pravi mali gradovi. Tamo su kršćani u prvim stoljećima obavljali njihove službe, dok su gore Rimljani imali ogromne cirkuse. I u takvim su cirkusima, naprimjer, imali veliko zadovoljstvo privezati osobu koju su prezirali za kolac, za stup, premazati je smolom, zapaliti je, živu je zapaliti. I ljudi su to gledali u cirkusima baš kao što danas gledaju borbe s bikovima. To je bilo vrlo često.

Zamislite samo ovu sliku. Gore divlji Rimljani u cirkusima, mažu ljude smolom, vezuju za stupove i žive spaljuju. Dakle to ih je jako zabavljalo. A dolje su bili kršćani, držeći svoje službe u katakombama. Tolika je bila razlika, gospodo, između onog na površini i onog ispod, da se teško može veća zamisliti. To samo trebate vidjeti.

Istina je da je inkvizicija u Srednjem vijeku napravila užasne stvari. No, onoliko loše koliko su se Rimljani ponašali u jeku svojih imperijalnih vremena, kršćani se nikad nisu ponašali. Toga se treba sjetiti. To je istina.

Prvo što ste čuli u Rimu bilo je: 'Kršćani ne žele prihvatiti vidljivog Boga'. Sada je, naravno, postajalo sve više poznato što je zapravo značio ovaj Krist Isus, i već sam vam puno rekao o tome. Naprimjer, skrenuo sam vam pažnju da su zapravo bila dva Isus dječaka – ime Isus je bilo uobičajeno tada u Palestini, i mnogi su se tako zvali, baš kao i danas Seppl ili Michael. Jedan je umro vrlo rano, a bili su, moglo bi se reći, drugovi u igri, izrazito sposobna, nadarena djeca.

Sada vidite, priča koju svi znate kako dvanaest godišnji Isus uči učenjake u hramu, to je nešto što se u potpunosti temelji na istini. Ali naravno, ne morate reći: 'Da, ali ako bi danas dvanaestogodišnjak došao na sveučilište, profesori ga ne bi puno poštovali'. Današnja se učenja ne mogu uspoređivati s ondašnjim. Zaista ne bi trebali misliti da sam konzervativan ili reakcionaran ovdje; moram vam dati činjenice kakve jesu. Znaite, naravno da moramo svoju djecu danas poslati u školu. Posebno nadarena djeca nauče dosta što im još nije prikladno. Kao što to radimo u Waldorfskoj školi, stvari se moraju posložiti tako da odgovaraju djeci. Ali općenito djeca uče mnogo toga što uopće nije prikladno. Naravno, odrasli su mnogo bolji u onom što im se ne sviđa od djece. Ali, gospodo, ljudi propuštaju shvatiti što im se oduzima danas kada uče čitati i pisati na način kako to rade danas. Djeca, ako ih znate pravilno slušati, govore vam izvanredno pametne stvari. To su donijeli sa sobom iz duhovnog života prije nego su sišli na Zemlju. I ovo jedno Isus dijete je

donijelo sa sobom izvanredno mnogo toga. I pošto su bili drugovi u osnovi su znali iste stvari. Zatim je jedan od njih umro. I evanđelja govore o jednom dječaku Isusu jer se to ljudima više sviđa. Ali to nam ne pomaže shvatiti evanđelja. Ako danas čitate Matejevo i Lukino evanđelje, ona proturječe. Cijela genealogija u Matejevju evanđelju opisana je drugačije nego u Lukinu evanđelju. Zašto? Jer se te stvari odnose na dva dječaka Isusa.

Kao što sam vam rekao, zaista sam proveo godine razmatrajući ovu stvar s duhovno-znanstvenog gledišta. Našao sam da tu postoje dva dječaka Isusa, a evanđelje po Mateju govori o jednom dječaku Isusu, i razlikuje se od evanđelja po Luki.

Sada je jedan umro u dvanaestoj godini, drugi je ostao. I gdje u evanđelju stoji: 'Isus je stekao mudrost, duh i moć', to se odnosi na jednog.

Vidite, davno sam otkrio da postoje dva dječaka Isusa. Nismo znali da negdje postoji povijesni zapis da su bila dva dječaka Isusa, dok nismo naišli na sliku u sjevernoj Italiji. Prikazuje scenu u hramu gdje Isus podučava učenjake. I začudo, na njoj je ovaj drugi dječak Isus. On odlazi. Jedan koji podučava, drugi koji odlazi – to nije obično dijete Isus – mi ga poznajemo! Dakle na njoj su dva Isus dječaka. Tako da možemo reći da su u određenim stoljećima ljudi još znali da su postojala dva Isus dječaka. Tek kada sam to pronašao, shvatio sam da je tamo prikazano ovo drugo dijete. Dakle vidite, gospodo, to je poznato stoljećima. Ali crkva nikada ne bi dopustila da se pojave ovakve stvari, koje su istinite.

Pa, kao što sam vam rekao, jednostavno postoje stvari u životu kada prosvjetljenje dođe, kako kažemo. Naravno, ljudi to ne prihvaćaju. Ali vidite, može se govoriti o takvim primjerima prosvjetljenja – ona jednostavno postoje – i želim vam reći primjer koji mi je tek jučer dao jedan član ovdje. Mogao bih vam reći stotine primjera, ali želim vam reći ovaj posljednji primjer. Gospodine Pfeiffer, imam li dopuštenje?

Postoji vrlo važan kemičar, Kekule, besprijekoran učenjak, koji je napisao mnogo knjiga o kemiji. Postoje dva važna znanstvena otkrića koja dolaze od njega. Ne moram ulaziti u njih ovdje, to bi trajalo satima; sada to zapravo nije važno. Ova dva važna kemijska otkrića imaju veze s prirodom najsitnijih čestica koje sačinjavaju supstance kao što je benzen. A ti stavovi koje je iznio Kekule igraju veoma važnu ulogu u kemiji. Svatko tko poznaje kemiju zna da danas ljudi stalno govore o teorijama Kekule.

Kako je sam Kekule to doživio? Priča o jednoj prigodi kada je bio u Londonu, gdje je živio prilično daleko izvan grada – tada još nije formulirao ni jednu svoju teoriju – uvijek se morao noću voziti busom na drugi kraj grada. Navečer bi posjetio prijatelja, i onda bi uvijek morao tako dugo putovati jer bi proveo noć ondje. Sada je jednom bio na putu kući, nakon što je dugo razgovarao o kemiji s prijateljem, koji je također bio kemičar. Bio je na putu kući i sjedio na gornjem katu autobusa, vani. Tada je zadrijemao i počeo spavati. I kada je počeo padati u san na vrhu autobusa, sanjao je: Postoji jedan atom, postoji drugi, postoji treći; i postoje mali atomi i njih

veliki drže na okupu [crtanje na ploči]. Tada je sanjao supstancu, materiju kako nastaje. Sve je to sanjao u autobusu na katu. Čim se vratio kući to je pažljivo zapisao. To je bila jedna od njegovih teorija. Vidite, sanjao ju je. Dana mu je, potpuno materijalistička teorija.

Druga je ono što je poznato kao teorija benzena. Sanjao je to drugi puta, ovaj puta ne u Londonu, već je drijemao na nekom drugom mjestu.

Da, gospodo, vidite, potpuno materijalistički kemičar morao je priznati da nije napravio otkrića misleći o stvarima već mu je u snu dano prosvjetljenje. Sve je to stvarno dano.

Sada bih želio znati zašto se ljudi bune protiv toga kada se kaže da se Isus koji je ostao, uvelike promijenio u svojoj tridesetoj godini. Kekule nije, naravno, odmah postao druga osoba, inspiracija je bila mala. Ali znanje cijelog svijeta uvuklo se u Isusa kada je imao trideset godina. To je bilo savršeno moguće u ranija vremena, a slične stvari moguće su i danas. Dakle, samo trebate uzeti u obzir da je Isus iz Nazareta postao prosvjetljen u tridesetoj godini sa svime što se zove Krist. Krist je ušao u njega baš kao što je teorija o benzenu ušla u Kekule. To ga je učinilo potpuno drugom osobom. I ljudi koji su nešto razumjeli rekli su: 'Rimljani imaju Boga na prijestolju'. Bog na prijestolju stvoren je običnim zemaljskim silama. Takvi Bogovi na prijestolju obično nisu prosvjetljeni, barem u pravilu ne, zar ne; ne prime takvo prosvjetljenje u dobi od trideset.

Sada, kršćani kažu: 'Našeg Boga ne postavljaju ljudi, već snage samog univerzuma'.

Međutim, sada su morali reći još nešto. Stvari koje su rekli o Isusu nisu bile toliko neodređene i nejasne, kao stvari koje vam ja sada govorim. Moram vam to reći polako i postupno, zar ne, stvar je isprva nejasna. Onda je to više bilo određeno, na sljedeći način. Vidite, danas imamo sveučilišta, tako da pojedinci mogu postati pametni u skladu s gledištem našeg vremena. Provedvši mnogo vremena u gimnaziji ili srednjoj školi, dolazite na sveučilište. Tu se pamet još polira. Ali nećete uvijek naći da su ljudi koji su izašli sa sveučilišta, postali tamo različiti ljudi; samo su nešto naučili izvana.

Međutim, to nije bio slučaj u ranijim vremenima. U ranije vrijeme nije bilo razlike između crkava, kazališta i škola. Sve je bilo jedno, i zvali su ih misterije. Tamo su ljudi podučavani. A najvažnija stvar koja se tamo podučavala bilo je 'znanje o Suncu', kako je nazvano.

Vidite, kada smo govorili o znanstvenim stvarima, uvijek sam vam govorio kakav utjecaj ima Sunce na sve što se događa na Zemlji. Biljke ne rastu samo jer su gurnute odozdo, već ih tjera Sunce. U svima nama je snaga Sunca baš kao i zemaljska. I skrenuo sam vam pažnju da to nije samo mrtva snaga već živa snaga, puna mudrosti. Pokazao sam vam mnogo primjera. Vidjeli ste da je ono što se događa među životinjama mudro, inteligentno, razumno. Da, ako pogledate prema Suncu, učenjaci zamišljaju da je to sfera plina. Da gospodo, to je otprilike pametno

kao kada bi se svi mogli jednom okupiti – ne možemo, ali pretpostavimo da bi se ukrcali na veliki avion, onako kako je to opisao Jules Verne – i da bismo mogli poći na Mjesec, da bi nešto radili tamo. I ja vam onda kažem: 'Gledajte gospodo, dolje je Zemlja. Zemlja je tijelo i tamo nema ničeg drugog'. Ne biste mi vjerovali, jer bi sa mnom putovali na Mjesec. Pomislili biste da ipak ima ljudi na Zemlji. Ljudi, koji imaju duše, na Zemlji su.

Ali to je upravo ono što učenjaci danas rade sa Suncem. Sjede na Zemlji, pogledaju gore i kažu: 'Tamo nema ničega osim gorućeg plina'. Ali to je notorna glupost. Sunce je nastanjeno, premda možda ne s ljudima koje možete vidjeti očima.

A to znanje o Suncu učenicima se uglavnom prenosilo u drevnim misterijima. I zato su ovi nazivani 'učenicima Sunca'. Ljudi bi rekli: 'Tamo gore na Suncu su snage, snage proljeća, sunčeve snage, princip koji sve izvlači iz zemlje'. Tako je onaj koji je u stara vremena učio tajne Sunca zvan 'učenikom Sunca', a kasnije kada je bio obučen, 'učiteljem Sunca'. A ono što je Isus iz Nazareta iznenada spoznao u svojoj tridesetj godini bila je ova mudrost Sunca. Preplavila ga je ova sunčeva mudrost. Sada, možda ste već vidjeli kada su biljke u tlu lijepo snažno zelene, a kada su podrumu, postaju bjelkaste i kao paralizirane. Pa, snaga Sunca tamo ne prodire u njih. Ova sunčana snaga ulazi u Isusa u mističnom, duhovnom smislu. A oni koji su to razumjeli rekli su: 'Sada je Krist ušao u Isusa'.

Vidite, sada se dogodila čudna stvar. Židovi, koji su živjeli uglavnom ovdje u Palestini [crtanje na ploči], već su odavno čuli od svojih proroka da će se jednog dana dogoditi da će Zemlja biti podučavana iz samog kozmičkog prostora. Ali možete biti sasvim sigurni, da je netko danas negdje napisao 'William Tell-a', kako ga je Schiller napisao, i to se izvodilo u kazalištu, ljudi bi rekli: 'To je koještarija, strašno loše'. Ne bi to prihvatili. A 'William Tell-a' su prvo prepoznali nekolicina koji su Schillera poznavali; onda se to proširilo. Tako je to u našem društvu, i uvijek je bilo, da većina voli da ih vodi manjina. Tako su i Židovi dopustili da ih vode drugi, i kada se to dogodilo, više ih nisu vodili iz misterija, već se pojavio netko tko je imao znanje o Suncu, rekli su: 'Pa stvarno. Ovdje je netko tko kaže da je sve što govori istina'. Znae što se dogodi ljudima koji govore istinu koja još nije poznata ostalima. To je bila velika istina, i velika mudrost, koju je Isus iz Nazareta, u kojem je sada živio Krist, morao reći. Pa, tamo je razapet. I zapravo je prošao kroz smrt.

Ovo me sada dovodi do pitanja koje mi je postavljeno. Vidite gospodo, današnji prosvijetljeni teolozi su možda i gori od neprosvijećenih. Neprosvijećeni teolozi kažu: 'Pa, stavili su Krista u grob, i on je nakon tri dana uskrsnuo, od krvi i mesa, kakav je bio'. Pa prosvijetljeni teolozi bi naravno rekli: 'Mi to ne vjerujemo jer nitko se ne vraća iz groba'. Ali, rekao bih, barem imaju nešto što mogu ispovijedati. Možda je sporno, ali to je nešto što mogu ispovijedati.

Ali što kažu prosvijetljeni teolozi? Vidite, jedan od prosvijetljenih teologa, čovjek koji je naširoko poznat i često se spominje je, Adolf von Harnack. I što on kaže o uskrsnuću? Vidite, gospodin Harnack kaže: 'Ne može se reći što se dogodilo trećeg dana u Getsemanskom vrtu'. To dakle govori prosvijetljeni teolog: 'Ne može se reći

što se dogodilo trećeg dana u Getsemanskom vrtu. Mnogi ljudi su postupno vjerovali da je Krist tamo uskrsnuo. Dakle, to je vjerovanje u Uskrs, i mislimo da se treba držati te vjere'.

Vidite, ovo sam pitanje jednom pokrenuo – bilo je to davno – u berlinskom udruženju Giordano Bruno. Predsjedavajući je bio učenjak koji je vjerovao da o tim stvarima zna puno i rekao je: 'Harnack to nije mogao reći, jer gdje bi bili da Harnack kaže da ne trebamo vjerovati u ono što se dogodilo već samo u ono što ljudi misle o tome'. To bi bilo kao i priča o odori u Trier-u gdje su ljudi rekli: 'Pa, ne znamo je li ovo odora koju je Krist stvarno nosio, ali toliko ljudi u to vjeruje pa i mi u to vjerujemo'. To je protestant rekao o katoličkom vjerovanju u odoru u Trier-u. Ili, još jedan primjer su kosti svetog Ante. Kada su pobliže ispitane ispalo je da su kosti teleta. Ali ljude koji su u to vjerovali nije puno omelo; rekli su da nije važno je li to stvarnost, već vjeruju li ljudi.

Međutim, nije da nije važno, važno je što se zaista dogodilo. Priča je u Bibliji predivno ispričana, ali ljudi ne obraćaju pažnju na način na koji se govori. U Bibliji se ne kaže: dogodilo se to i to. Svugdje se kaže: to je ono što su ljudi vidjeli, zaista vidjeli. To se kaže.

Dakle priča kaže da su žene izašle i ono što su vidjele u grobu. Možete naravno to shvatiti sofisticirano, ako želite. Kazano je da je Krist susreo učenike u Emausu, i tako dalje; da je Krist bio viđen.

Sada se sjetite da sam vam rekao da se ljudsko biće ne sastoji samo od ovog materijalnog tijela koje je položeno u grob, već da se sastoji i od eterskog tijela, astralnog tijela, i ega. Opisao sam vam to vrlo detaljno. Fizičko tijelo Isusa iz Nazareta je zapravo položeno u grob. Puno sam se bavio ovim pitanjem i izuzetno je značajno što se u samom evanđelju kaže da je nastupio potres. To je napravilo procjep i tijelo je upila Zemlja, tako da stvarno više nije bilo tamo. I učenici nisu vidjeli fizičko tijelo, već etersko, nadosjetilno tijelo. Žene i učenici vidjeli su Krista u eterskom tijelu, ne više Isusa iz Nazareta, već Krista, preobraženo unutarnje ljudsko biće.

Sada morate zamisliti da je ono što se tamo dogodilo bilo nešto iznimno veliko za učenike. Morate samo razmisliti, da je neko od vas, netko s kime ste bili dobri prijatelji, odveden da bude razapet, ili obješen, kako bi bilo danas. Blisko ste povezani s osobom – to stvara stanje uma. Ovo stanje uma učinilo je učenike vidovitima za ove stvari. I stalno iznova, češće nego je navedeno u evanđeljima, u prvim su danima zaista vidjeli Krista. Ako to je bio nadosjetilni Krist.

I vidite, ako čitate Pavlove poslanice, čitate o poznatom događaju pred Damaskom kojeg je Pavao doživio. Prije Damaska pao je u svojevrsno sneno stanje kada mu se Krist ukazao u oblacima. I gledajte kako Pavao govori: 'Ne možete mi oduzeti vjeru u Krista, jer sam poput drugih apostola vidio Krista'.

Pavao dakle nije rekao da su drugi apostoli vidjeli Krista u fizičkom tijelu; jer tada bi morao tvrditi da je i on vidio Krista u fizičkom tijelu. Izričito tvrdi da je vidio

Krista na oblacima, odnosno nadosjetilnog Krista, a govoreći da su i on i apostoli vidjeli Krista, ističe da su i drugi apostoli vidjeli, poput njega, nadosjetilno tijelo. I onda, znate, ljudi kažu da je u proturječju s nevjernim Tomom koji je morao zabiti ruke u rane. To samo znači da je Krist bio tamo, ovo je iskustvo bilo toliko snažno da je i sam Toma čvrsto vjerovao da ga je dodirnuo. Sve je dakle povezano s nadosjetilnim Kristom.

Nije li istina, rane su nešto što je dirnulo srca učenika, posebno apostola. Bilo bi puno manje živopisno da nije bilo riječi da se posebno rane mogu dotaknuti. Zašto posebno rane? Zašto ne staviti ruke na lice ili nešto slično? Tu bi isto osjetio da je nešto tamo. Stavio je prst na stigme jer su stigme ostavile poseban dojam, i zapravo je sve ovisilo o višoj viziji da je učenik postao svjestan Krista.

Tako da se može reći da su četrdeset dana zaredom učenici bili načisto s time: Krist je još uvijek tamo.

I iz toga je proizašla kršćanska doktrina – koja je izvorna kršćanska doktrina, koja je povezana sa stvarima koje sam vam rekao prošlog ponedjeljka – iz toga je nastala doktrina koja kaže: 'Kada je Krist pokopan, u grobu je samo mrtvo tijelo, i ono je nestalo, naravno. Krist nam je pokazao besmrtnost u sebi; lutao je u svom besmrtnom aspektu četrdeset dana. Vidjeli smo ga. Pavlu se ukazao mnogo kasnije. On je dakle uvijek prisutan'.

I tako i danas možemo reći: 'Uvijek je prisutan'. Samo zato jer je snaga viđenja u njima oslabila, učenici ga nakon četrdeset dana više nisu vidjeli. Pa su rekli: 'Sada ga više nema: Uzašašće'. To je događaj koji je, naravno, ispunio učenike velikom tugom. Rekli su: 'Premda je umro, premda su ga neprijatelji razapeli, bio je s nama četrdeset dana. Sada više nije s nama. Vratio se u prostranstva svijeta'.

I tada bi postajali jako tužni. Ne obična tuga, već vrlo duboka tuga. I deset dana o kojima sada čitamo, ovih deset dana bilo je vrijeme kada su učenici i apostoli duboko zašli u svoja srca, gdje su s unutarnjom snagom razmišljali o svemu što im je Krist ikada rekao. Ovih deset dana je bilo dovoljno da nakon toga kažu: 'Da, možemo i sami sve znati. Ta mudrost' – to su rekli pod snažnim dojmom – 'ta mudrost je također u nama'. A sada su nakon deset dana osjetili snagu da i druge uče ovoj mudrosti. Vatrene jezici – to je slika toga – došli su im dolje na glavu. To su Duhovi, misao Duhova, vatrene jezici. U njihovoj velikoj tuzi, misleći o svemu, ne mogavši više vidjeti Krista, učinilo je da se toliko okrenu sebi da su sada i sami mogli podučavati.

I kaže se da su sada počeli 'govoriti na svim jezicima'. Ali ovdje jednostavno moramo malo razumjeti kako su se ljudi ranije izražavali. Ne smijete misliti, naravno, da su apostoli počeli govoriti kineski ili japanski ili čak njemački. Prema načinu govora u davnim vremenima, zbog svega što su prošli u tih deset dana između Uzašašća i Duhova, postali su tolerantni. Sada više nisu vidjeli razlike među religijama već su proglasili jedni religiju za sve ljude. Na to se mislilo kazavši da su mogli govoriti na svim jezicima; proglasili su religiju za sve ljude.

I to je najljepša pentekostalna misao; religija za sve ljude. Vidite, ono što je uvijek ljudima nanijelo najviše zla je fanatizam u religiji. Imate kršćanstvo, budizam, židovstvo i svašta. Zašto ima toliko religija? Činjenica da ima toliko religija rezultat je toga da su te religije zemaljske, stvarne zemaljske religije.

Što mislim pod: zemaljske religije? Postoji vrijeme kada se naprimjer, vratimo unatrag, recimo – danas pišemo 1923 – u vrijeme o kojem sam vam govorio, kada je Isus živio u Palestini, odnosno na prekretnicu vremena. Sada se vratimo još natrag, recimo u godinu 3500 prije Krista Isusa, u drevna vremena. U to vrijeme, 3000 ili 3500 godina prije Krista, ljudi u Egiptu bi govorili o njihovom bogu, ali bi koristili stari izraz. Zvali bi ga Ra, naprimjer. Govorili su o svom bogu ali bi rekli: 'Bog je u gradu u Thebi, a u gradu Thebi je stajala zgrada s posebnom umjetnošću, strukturom poput grobnice. Tamo je živio bog. To je bio najstariji oblik u kojem se štovalo boga jer je na određenom mjestu.

Pa gospodo, netko tko je živio ovdje gdje mi danas živimo vjerojatno ne bi rekao: 'Bog je u Thebi'. Ne samo da ne bi tamo stigli već ne bi ni znali za to. O Thebi nitko nije ništa znao. Tako su oni koji su bili dolje u Egiptu, gdje teče rijeka Nil, rekli: 'Bog živi u Thebi'. I ljudi koji su bili ovdje u našem dijelu svijeta, također su imali ovakve lokalne bogove. Naprimjer, postojalo je lokalno božanstvo u Alsace jednom, ili u Münsteru. Dakle, ljudi su štovali boga na određenom mjestu. To znači da postoje razne religije: Theba religija, Münster religija, Alsace religija. Religije se razdvajaju.

A kasnije, kada su ljudi više lutali zemljom, više nisu mogli prihvatiti jedno mjesto za boga, jer bi tada sami sebi proturječili. Odselili bi se, i više za boga nisu uzimali mjesto već pojedinca koji ih je vodio. A tako se careve i prinčeve postupno počelo gledati kao bogove. Princ jedne nacije bio bi car. Bilo je mnogo princeza.

Vidite, još je bilo nešto od ove religije u Rimu, jer Rimljani su još štovali careve kao bogove.

Ali što je, dakle, bilo kršćanstvo? Kršćanstvo nije imao ništa od toga. Ono što se treba štovati, božansko, nije vezano za mjesto na Zemlji, za osobu na Zemlji, već za moć Sunca, život Sunca, koji je Krist upio u sebe. A Sunce je zaista za sve. Jer nitko u Europi ne može reći, kada Sunce sija na njegovu glavu, da je to različito Sunce od onog koje je tamo za Egipćane, za Kineze, ili za Australce. Tko stvarno prepozna da Kristova snaga dolazi od Sunca, mora prepoznati opću religiju za sve ljude.

Bila je to opća religija za sve ljude, iako to ljudi nisu uvijek razumjeli. I učenici su jako dobro to vidjeli. To je izraženo činjenicom da su mogli govoriti na svim jezicima. Uspjeli su stvoriti religiju pomirenja i religiju tolerancije za sve ljude. To je misao o Duhovima. Ali znate da ideja Duhova još nije ispunjena danas. I to se mora ispuniti. Mora se shvatiti da je Krist donio nešto na Zemlju što uopće ne ovisi o doktrini, već je činjenica.

Kada europski misionari danas dođu do Indijca ili Kineza danas, traže da vjeruje u ono što ljudi u Rimu govore o Kristu. Indijac ili Kinez ne mogu se odlučiti na to, jer je to proizašlo iz europskih uvjeta. Ali kada bi se to reklo onako kako sam ja

danas to rekao, to bi se moglo razumjeti u cijelom svijetu. Jer misao Duhova je ono što se odnosi na sve ljude.

Sada sam vam pokušao objasniti misao o Uzašašću, kako bi je trebali primiti, i ideju o Duhovima. To je ono što je gospodin koji je zapisao pitanje želio znati. Smatram i da je vrlo prikladno jer je danas dan prije Uzašašća, a Duhovi će slijediti za deset dana. Bilo mi je jako drago što sam mogao govoriti o ovome.

Sada moram u Norvešku. Obavijestit ću vas kada će biti sljedeće predavanje. Doviđenja!